

21835

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ANADOLU SELÇUKLU KAPALI MEDRESELERİ
ve KUBBE-HAVUZ İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Aygöl AĞIR

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 3 Şubat 1992

Tezin Savunulduğu Tarih : 21 Şubat 1992

Tez Danışmanı : Prof.Dr.Semra ÖGEL

Diğer Jüri Üyeleri : Prof.Dr.Metin SÖZEN

Doç.Dr.Günkut AKIN

ŞUBAT 1992

ÖNSÖZ

Tez çalışmalarım süresince yardımcı olup, beni yönlendiren Hocam Sayın Prof.Dr.Semra ÜGEL'e, kaynak yardımında bulunan Sayın Doç.Dr.Güncüt AKIN'a, ve bana her zaman destek olan aileme teşekkür ederim.

Şubat 1992

AYGÜL AĞIR

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	VI
FOTOĞRAF LİSTESİ	IX
ÖZET	XIII
SUMMARY	XIV
BÖLÜM 1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
BÖLÜM 2. KUBBEALTI HAVUZ GELENEĞİ	3
BÖLÜM 3. İLK KAPALI MEDRESELER	6
3.1. Kapalı Medreselerin Kökeni	6
3.2. İlk Kapalı Medreselerin Tanımlanması	9
BÖLÜM 4. ANADOLU SELÇUKLU KAPALI	
MEDRESELERİNİN İNŞA EDİLDİKLERİ DÖNEMDE ORTAM	12
4.1. Siyasal Ortam	12
4.2. Sosyal Ortam	14
4.3. Sanat Ortamı	17
4.4. Bilim Ortamı	19
4.5. Eğitim Sistemi	22
BÖLÜM 5. ANADOLU SELÇUKLU KAPALI	
MEDRESELERİ	23
5.1. Afyon-Sincanlı Boyalıköy Medresesi	23
5.1.1. Konumu	23
5.1.2. Tarihi	23
5.1.3. Banisi	24
5.1.4. Yapılış Amacı	24
5.1.5. Mimari Özellikleri	25
5.1.6. Havuzun Varlığı	27
5.2. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi	28
5.2.1. Konumu	28
5.2.2. Tarihi	28
5.2.3. Banisi	28
5.2.4. Kitabesi	28
5.2.5. Vakfıyesi	29
5.2.6. Mimari Özellikleri	29
5.2.7. Havuzu	32
5.3. Konya Ali Gav Medresesi	34
5.3.1. Konumu	34
5.3.2. Tarihi	34

5.3.3. Banisi	35
5.3.4. Kitabesi	35
5.3.5. Yapılış Amacı	36
5.3.6. Mimari Özellikleri	36
5.3.7. Havuzun Varlığı	38
5.4. Konya Karatay Medresesi	39
5.4.1. Konumu	39
5.4.2. Tarihi	39
5.4.3. Mimari	39
5.4.4. Banisi	39
5.4.5. Kitabesi	41
5.4.6. Vakfiyesi	41
5.4.7. Eğitim Programı	42
5.4.8. Mimari Özellikleri	44
5.4.9. Havuzu	47
5.5. Konya İnce Minareli Medresesi	51
5.5.1. Konumu	51
5.5.2. Tarihi	51
5.5.3. Mimarı	51
5.5.4. Banisi	52
5.5.5. Vakfiyesi	53
5.5.6. Eğitim Programı	54
5.5.7. Mimari Özellikleri	54
5.5.8. Havuzu	56
5.6. Kırşehir Cacabey Medresesi	57
5.6.1. Konumu	57
5.6.2. Tarihi	57
5.6.3. Banisi	57
5.6.4. Kitabesi	58
5.6.5. Vakfiyesi	58
5.6.6. Eğitim Programı	60
5.6.7. Mimari Özellikleri	62
5.6.8. "Havuzun" Varlığı	64
5.7. Afyon ay Medresesi	66
5.7.1. Konumu	66
5.7.2. Tarihi	66
5.7.3. Mimarı	66
5.7.4. Banisi	66
5.7.5. Kitabesi	67
5.7.6. Vakfiyesi	67
5.7.7. Eğitim Programı	67
5.7.8. Mimari Özellikleri	68
5.7.9. Havuzun Varlığı	71
5.8. Divriği Turan Melik şifahanesi	72
5.8.1. Konumu	72
5.8.2. Tarihi	72
5.8.3. Mimarı	72
5.8.4. Banisi	73
5.8.5. Kitabesi	73
5.8.6. Yapılış Amacı	73
5.8.7. Mimari Özellikleri	73
5.5.8. Havuzu	74

SONUÇLAR	77
KAYNAKLAR	80
YARARLANILAN ESERLER	98
ŞEKİLLER	102
FOTOĞRAFLAR	135
ÖZGEÇMİŞ	184

ŞEKİL LİSTESİ

- 2.1. : Dilbercin Tepe (Kuzey Afganistan), M.S. 1.yy., 1 ve 2 no.lu Mekânlar, Plan, Kesit (Restitüsyon), (Besenval'den, G.Akın, Asya Merkezi Mekan Geleneği, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1990, s.159).
- 2.2. : Hırbetü'l Mefcer, Avluda Kubbeli Havuz (Ürdün), 8.yy. Ortası, Plan, Kesit, Görünüş (Hamilton'dan, aynı eser, s.161).
- 2.3. : Şehr-i 1y'deki Kubbeli Yapı (Fars-Iran), Yaklaşık Olarak 12. veya 13.yy., Kesit ve Plan (Bier'den, aynı eser, s.160).
- 2.4. : Artuklu Sarayı (Diyarbakır), 13.yy., Plan, (Aslanapa'dan, aynı eser, s.167).
- 3.1. : Hargird Medresesi, Plan (Godard'dan, A.Kuran, Anadolu Medreseleri Cilt I, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 1969, s.7).
- 3.2. : Orta Asya Evi. Plan (Pugaşenkova'dan, aynı eser, s.9).
- 3.3. : Asur ve Keldan Evleri (C.E.Arseven, Türk Sanatı Tarihi, Cilt I-II, İstanbul, 1950, s.22).
- 3.4. : Bir Türk Çadırının İçi (aynı eser, s.26).
- 3.5. : Roma'da Pantheon (aynı eser, s.27).
- 3.6. : Bosra Gümüştekin Medresesi, Plan (M.Sözen, Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan, İstanbul, 1975, s.16).
- 3.7. : Tokat Çukur : Medrese, Plan (A.Kuran, Tokat ve Niksar'da Yağıbasan Medreseleri, Vakıflar Dergisi, Sayı VII, 1968, s.45.)
- 3.8. : Niksar Yağıbasan Medresesi, Plan (aynı eser, s.44).
- 5.1. : Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri (A.Kuran, Anadolu Medreseleri, En Son Sayfadaki Haritanın Üzerine İşlenmiştir).
- 5.2. : 13.Yüzyılda Anadolu'da Uç Bölgeleri ve Yol Ağı Haritası. (U.Tanyeli, Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci, (11-15. yy), İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul, 1987, Levha II, K.Erdman'ın Hazırladığı Harita Üzerine işlenmiştir).
- 5.3. : Afyon -Sincanlı Boyalıköy Külliyesi Vaziyet Planı. (S.Eyice, Anadolu'da Orta Asya Sanat Geleneğinin Temsilcisi Olan Bir Eser: Boyalıköy Hanıkahı, Türkiyat Mecmuası, XVI, 1971, Res. 28, Vakıflar Arşivinden Alınmıştır).

- 5.4. : Afyon - Sincanlı, Boyalıköy Külliyesinin Görünüşü (Restitüsyon). (aynı eser, Res. 26., Çizen: Y.önce).
- 5.5. : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi Planı. (aynı eser, Res. 29., Vakıflar Arşivi).
- 5.6. : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi Enine ve Boyuna Kesitleri. (aynı eser, Res. 26-27., Vakıflar Arşivi).
- 5.7. : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Plan ve Boyuna Kesiti. (Restitüsyon). (A.Kuran, a.g.e., s.44).
- 5.8. : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Planı. (A.Kuran, a.g.e., s.48, Planda Kuzeyden Gelen Oluk Düzeltilmiştir).
- 5.9. : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Boyuna Kesit. (aynı eser, s.48).
- 5.10. : Konya, Ali Gav Medresesi Planı. (M.Sözen, Anadolu Medreseleri, II, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Yayını, İstanbul, 1972, Şekil-9).
- 5.11. : Konya, Ali Gav Medresesi Boyuna Kesit. (aynı eser, Şekil-9c).
- 5.12. : Konya Karatay Medresesi (Restitüsyon). (M.Akok, Konya'da Karatay Medresesi Rölöve ve Mimarisi, Türk Arkeoloji Dergisi, XVIII- 2. Sayı, 1969, s.11).
- 5.13. : Konya Karatay Medresesi Planı (Rölöve). (aynı eser, s.12).
- 5.14. : Konya Karatay Medresesi Enine Kesitleri (Rölöve). (aynı eser, s.14).
- 5.15. : Konya Karatay Medresesi Boyuna Kesiti (Rölöve). (aynı eser, s.13).
- 5.16. : Konya Karatay Medresesi Sol Yan Cephesi (Rölöve). (aynı eser, s.16).
- 5.17. : Konya Karatay Medresesi Sağ Yan Cephesi (Rölöve). (aynı eser, s.17).
- 5.18. : Konya Karatay Medresesi Portalı (Rölöve). (aynı eser, s.15).
- 5.19. : Konya İnce Minareli Medresesi Planı. (A.Kuran, a.g.e., s.54).
- 5.20. : Konya İnce Minareli Medresesi Planı (Restitüsyon). (M.Sözen, a.g.e., Şekil-13a).
- 5.21. : Konya İnce Minareli Medresesi Boyuna Kesiti. (aynı eser, ş. 13b).
- 5.22. : Konya İnce Minareli Medresesi Portalı. (C.Tuncer, Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Moğollar, Ankara, 1986, s.44).

- 5.23. : Kırşehir Cacabey Medresesi Planı.
(A.S.Ülgen, Kırşehir'de Türk Eserleri, Vakıflar Dergisi, II, 1942, Şekil-254).
- 5.24. : Kırşehir Cacabey Medresesi Kesiti.
(aynı eser, s.253).
- 5.25. : Kırşehir Cacabey Medresesi Giriş Cephesi.
(aynı eser, s. 252).
- 5.26. : Afyon Çay Medresesi Planı.
(aynı eser, s. 58).
- 5.27. : Afyon Çay Medresesi Boyuna Kesiti.
(aynı eser, s. 58).
- 5.28. : Divriği Turan Melik Şifahanesi Planı.
(M.Sözen, a.ge.e., Şekil-2).
- 5.29. : Divriği Turan Melik Şifahanesi Üst Kat Planı (aynı eser, Şekil-2a).
- 5.30. : Divriği Turan Melik Şifahanesi Enine Kesiti.
(aynı eser, Şekil-2b).

FOTOĞRAF LİSTESİ

- f-1 : Bursa Hüdavendiger Medrese-Cami. İç Görünüşü
(Oktay Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986, s.15).
- f-2 : Bursa Ulu Cami Havuzu
(aynı eser, s.24).
- f-3 : Edirne Selimiye Cami. , Müezzin Mahfili Altında Fıskiyeli Havuz (aynı eser, s.259).
- f-4 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi Görünüşü.
- f-5 : Afyon-Sincanlı-Boyalıköy Külliyesi Tanıtım Tabelası.
- f-6 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Külliyesi Görünüşü.
- f-7 : Afyon -Sincanlı, Boyalıköy Külliyesi, Külâhlı Türbe.
- f-8 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Külliyesi, Eyvanlı Türbe.
- f-9 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Üst Kata Çıkan Merdiven.
- f-10 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Pencere Mazgalı.
- f-11 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Kubbe Pendentifleri Kalıntıları..
- f-12 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Kemerler.
- f-13 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Ahşap Hatıl ve Kemer.
- f-14 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Mihrap Nişi.
- f-15 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Pencere Taş İşçiliği.
- f-16 : Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Akustik İçin Kullanılan Testiler.
- f-17 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Kitabesi.
- f-18 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Türbesi.
- f-19. : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Medrese-Türbe Bağlantı Yeri.
- f-20 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Eyvandan Görünüş.
- f-21 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, İç Görünüş.

- f-22 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Dış Görünüşü.
- f-23 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Portali.
- f-24 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Giriş Holü.
- f-25 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Ahşap Gergi.
- f-26 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Kubbesi.
- f-27 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, İç Görünüş.
- f-28 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Güneyden Bahçeye Çıkış Kapısı.
- f-29 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Kuzeyden Bahçeye Çıkış Kapısı.
- f-30 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Güneyden Bahçeye Çıkış Kapısı ve Bahçe.
- f-31 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Eyvanın Solundaki Odanın Kubbesi.
- f-32 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Eyvanın Sağındaki Odanın İç Görünüşü.
- f-33 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Eyvanın Sağındaki Odanın Kubbesi.
- f-34 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Havalandırma ve Ocak Ocak Çıkışları.
- f-35 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Eyvanı.
- f-36 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Yenilenen Döşeme.
- f-37 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Cephede Kullanılan Devşirme Malzeme.
- f-38 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, İç Mekânda Kullanılan Devşirme Malzemeler.
- f-39 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, İç Mekânda Kullanılan Devşirme Malzeme.
- f-40 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, İç Mekândan Görünüş.
- f-41 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Mihrabı.
- f-42 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Havuz ve Olukları.
- f-43 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Havuzu.

- f-44 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Havuzu ve Olukları.
- f-45 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Havuza Giden Oluk Detayı.
- f-46 : Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Havuza Giden Oluk Detayı.
- f-47 : Konya, Ali Gav Medresesi'nde Bulunan Kitabe.
- f-48 : Konya Ali Gav Medresesi, Görünüş.
- f-49 : Konya Ali Gav Medresesi, Revak Kısımının Köşelerindeki Çapraz Tırnız.
- f-50 : Konya Ali Gav Medresesi Köşe Odalarında Mazgal Penceresi.
- f-51 : Konya Ali Gav Medresesi, Hücre Duvar Kalıntılarından Görünüş.
- f-52 : Konya Ali Gav Medresesi, Giriş Duvarından Görünüş.
- f-53 : Mevlana Müzesi'nde Bulunan Usturlaplar.
- f-54 : Konya Karatay Medresesi Portali.
- f-55 : Konya Karatay Medresesi Kubbe ve Üçgen.
- f-56 : Konya Karatay Medresesi Eyvanı
- f-57 : Konya Karatay Medresesi, Türbe Mekanı Kubbesi.
- f-58 : Konya Karatay Medresesi Havuzu.
- f-59 : Konya Karatay Medresesi, Kubbesi
- f-60 : Konya Karatay Medresesi, Kıvrımlı su Yolu
- f-61 : Konya Karatay Medresesi, Fıskiye Çanağı.
- f-62 : Kalavun Maristanı'nda Mermer Mozaikli Havuz.
- f-63 : Konya İnce Minareli Medresesi Kubbesi.
- f-64 : Konya İnce Minareli Medresesi Havuzu.
- f-65 : Konya İnce Minareli Medresesi Sofa Girişi
- f-66 : Konya İnce Minareli Medresesi Eyvanı.
- f-67 : Kırşehir Cacabey Medresesi Batı Cephesi
- f-68 : Kırşehir Cacabey Medresesi, Türbenin Köşe Kulesi
- f-69 : Kırşehir Cacabey Medresesi Minaresi.
- f-70 : Kırşehir Cacabey Medresesi Minaresinin Girişi

- f-71 : Kırşehir Cacabey Medresesi Türbesi.
- f-72 : Kırşehir Cacabey Medresesi Portali.
- f-73 : Kırşehir Cacabey Medresesi, İkinci Kata Çıkan Merdiven.
- f-74 : Kırşehir Cacabey Medresesi Kubbesi.
- f-75 : Kırşehir Cacabey Medresesi Eyvanı.
- f-76 : Kırşehir Cacabey Medresesi Eyvanın Köşe Sütunu.
- f-77 : Kırşehir Cacabey Medresesi Balkonu.
- f-78 : Afyon Çay Medresesi Güney Cephesi.
- f-79 : Afyon Çay Medresesi Çeşmesi.
- f-80 : Afyon Çay Medresesi Eyvanı ve Mihrabı.
- f-81 : Afyon Çay Medresesi Ek Yapının Pencereleleri.
- f-82 : Afyon Çay Medresesi Portali.
- f-83 : Afyon Çay Medresesi Kubbesi.
- f-84 : Afyon Çay Medresesi Ek Yapının Kubbesi.
- f-85 : Afyon Çay Medresesi Ek Yapının Ocağı.
- f-86 : Afyon Çay Medresesi Hücre Girişi.
- f-87 : Divriği Turan Melik Şifahanesi Portali.
(K.İ.Gürkan, Selçuklu Hastaneleri, Malazgirt Armağanı,
T.T.K.Y., Ankara, 1972, Res.10).
- f-88 : Divriği Turan Melik Şifahanesi, İç Mekân.
(A. Gabriel, La Turquie, Terre d'Histoire et d'Art,
İstanbul, ts. s.68).
- f-89 : Vincenzo Scamozzi'nin "La Rocca" Villasının Kubbesi.
- f-90 : Vincenzo Scamozzi'nin "La Rocca" Villası İç Mekân.

ÖZET

Bu çalışmada, Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri tüm özellikleri ile ele alınmaya çalışılmış, ancak ağırlıklı olarak kubbe-havuz ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Konunun seçilme nedenleri ,kapsamı,yapılan araştırmalar ve çalışmada izlenen yöntem birinci bölümde yer almaktadır.

İkinci bölümde,kubbealtı havuz geleneği araştırılmakta , üçüncü bölümde ise,kapalı medreselerin kökeni incelenmekte ve ilk kapalı medreselerin tanımı yapılmaktadır.

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri'nin inşa edildikleri dönemde,siyasal,sosyal,sanat ve bilim ortamları ile eğitim sisteminin ele alındığı bölüm dördüncü bölümdür.

Beşinci bölümde ,Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri tek tek detaylı olarak ele alınmaya çalışılmış ,havuzlarının varlığı ve kubbe ile ilişkileri araştırılmıştır.Anadolu Selçuklu Devleti eseri olmakla birlikte ,aynı zaman diliminde yapılmasından ötürü Divriği Turan Melik Şifahanesi de bu bölümde incelenmiştir.

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri'nde ,kubbe-havuz ilişkisinin pragmatik ve simgesel anlamları üzerine yorumların bulunduğu ,bunun yanı sıra tek tek incelenirlerken ,bugüne kadar bilinen bazı özelliklerinin yeniden değerlendirildiği bölüm sonuncu bölümdür.

ANATOLIAN SELJUK COVERED MADRASAS and THE DOME-BASIN RELATION

SUMMARY

In this study, Anatolian Seljuk Covered Madrasas are examined in detail and emphasis is given to the dome-basin relation. The study consists of five sections. In the first section, the reason of choosing this subject, its content, researches and method used in the study are mentioned. Anatolian Seljuk Covered Madrasas, their origins, development and their effects on the organization of central space in "Ottoman Classical Architecture" are features of the study.

The basin is also used in creating the central space. The main objective of the studies on Anatolian Seljuk Covered Madrasas is to question the existence of the basin, which is covered in some madrasas due to its narrowing effect on the space, and its relation with the dome in regards of the pragmatic and symbolic meanings it contains. Besides this, a full information currently available about the madrasas will be compiled and presented accordingly. The study has been started with a source research and then all the Anatolian Seljuk Covered Madrasas are examined on spot.

In the second section, the tradition of under-dome basins is examined. The origin of the dome-basin relation is considered to be Asia. The dome-basin relation witnessed in the Anatolian Seljuk Covered Madrasas can also be seen in the early Ottoman mosques. In these units the basins are also just under the opening of the dome. Some of the basins are in the shape of a şadırvan (fountain for ablutions). The Anatolian Seljuk Covered Madrasas are the main determinants of the process of an Asiatic tradition which reaches even to the masterpieces of Ottoman Classical Architecture.

In the third section, the origin of the covered madrasas is examined and description of the first covered madrasas is given. Madrasas are considered as a wholly Turkish educational institutions and claimed to be raised during the period of Sultan Mahmud of Ghazna to develop Sunni belief against the Shiism. However,

Islamic writers usually accept Nizam Ü1-mülk, the famous vezir of Seljuk sultans like Alpaslan and Melikshah, as the founder of madrasas. None of the famous Nizamiye madrasas survived today. It has also been assumed that madrasa architecture has connections with house architecture. Turkistan is accepted as the origin of the covered madrasas.

The first known covered madrasas until the period when Anatolian Seljuk Covered Madrasas are begun to be seen are the Bosra Gümüştekin, the Niksar Yağıbasan and the Tokat Çukur Madrasas. The Bosra Gümüştekin Madrasa which has a quite balanced plan and which is the first known covered madrasa, has not been repeated in Syria again but similar units are seen in Anatolia. The first covered madrasas in Anatolia are Nizamettin Yağıbasan Madrasas. The Tokat Çukur Madrasa and the Niksar Yağıbasan Madrasa which are works of Danishments are claimed to be planned and built by the same architect in very close dates.

The fourth section contains information about political, social, artistic, and scientific events during the period when the Anatolian Seljuk Covered Madrasas are built.

The time when the Anatolian Seljuk Covered Madrasas are built covers a period of 68 years from 1210 when the Afyon Boyalıköy Madrasa, which survives today as the first covered madrasa built, to 1278 when the last madrasa, Afyon Çay Madrasa is built. This period also covers the development and falling periods of the Anatolian Seljuk State. The period of Alaeddin Keykubad (1219-1236) is considered as the golden age of Anatolian Seljuks. As a result of the "Kösedağ Battle" which took place in 1243 they became a satellite state of Mongolians. It is proved that people from various cultures used to live in Anatolian in the 13th century. This resulted a tolerant attitude between the people. In this period, sufism was one of the features that formed the Anatolian society life.

In that century, there was an extensive construction activity in Anatolia, therefore many artists from different cultures have arrived in Anatolia and created an artistic cycle. Islamic science, which lived its golden age in the 9th and 11th centuries, collapsed in the 13th century. It can be assumed that in this period, information gathered until then is used. The science language at that time was Arabic which is assumed from the works produced in Arabic during this period.

Religious sciences as well as positive sciences were taught at the Anatolian Madrasas. They had approximately 40 students. There is no exact information about the subjects of education.

In the fifth section, Anatolian Seljuk Covered Madrasas are examined one by one with their special features in detail. The first covered madrasa to be built is believed to be the Afyon Sincanlı Boyalıköy Madrasa built in 1210. Due to its layout plan it is assumed that it has a khankah feature. Although it is almost completely ruined, it has been proved that this place certainly had a dome and it is also believed that it had a basin which is covered later on.

The Isparta Atabey Ertokuş Madrasa was built in 1224. Its layout plan shows differences with the other Anatolian Seljuk Covered Madrasas. Many materials collected from different places have been used in its construction. It is first in this madrasa that the türbeh is included in the structure. Its basin just under the dome is interesting due to its water canals. It has been asserted that the water has been taken from its source and passed through this basin to İslamköy.

The date of the construction of the Konya Ali Gav Madrasa is unknown. Although it has been claimed that it belonged to the Emirates period there are no proofs and therefore it keeps the possibility that it has been built by Seljuks. It is possible that it was a covered madrasa and its basin is gradually covered. There are findings that prove it was a covered madrasa with a basin.

The Konya Karatay Madrasa was built in 1251. It can be asserted that positive sciences and medical courses were held in its curriculum. It has a balanced layout plan. There is a basin just under the dome opening. The water canal and the tray of the water-jet by the basin, may have symbolic meanings. The experts describe the dome tiles as extraordinary.

The Konya İnce Minareli Madrasa was built in 1260-1264 for study of Hadis science. It has a symmetric plan. There is a basin just under the dome opening.

Built in 1272, the Kırşehir Cacasbey Madrasa was assumed as an observatory. There was a well found just under the dome opening. When the building was converted into a mosque, it was closed.

The last covered madrasa, namely the AfyonÇay Madrasa, was built in 1278. There are findings that suggest positive sciences were taught in that madrasa. Its plan is quite balanced. The basin built just under the dome has been closed when the building was converted into a mosque.

The Mengüçükoğulları built the Divriği Hospital in 1228-1229 and this shall be included in this study since it is contemporary with Anatolian Seljuk Covered Madrasas. It is not covered with a dome but with a vault construction. However, the top of the vault covering the middle space is open and there is also a basin just under that. The portal of the hospital is accepted as a masterpiece and it has connotations with the Gothic style.

It has been concluded that the dome-basin relation in the Anatolian Seljuk Covered Madrasas keeps the pragmatic and symbolic meanings together as a feature of the Turkish architecture. Besides, new interpretations are brought forward for some features of the mentioned madrasas.

Findings collected during the observation of the madrasas may be summarized as below:

1- The Afyon -Sincanlı Boyalıköy Madrasa has the features of khankah due to its position.

2- In the Isparta-Atabey Ertokuş Madrasa, due to architectural features, the madrasa has been added to the turbeh not the türbeh to the madrasa.

3-a) It is clear from the waqfiyah that there was a fountain in the Konya Karatay Madrasa.

b) The resemblance of the tray near its basin to the marble basin situated in the iwan of the Kalavun Maristan in Cairo is striking.

c) The top of the dome of the türbeh was planned as open but it has been covered later on. This may indicate that it had another function before it was used as a türbeh.

4- Tracks of the well suggest that the Kirsehir Cacabey Madrasa was used as an observatory. However, there are no traces or proofs showing that astronomical studies have been made there, but library is mentioned in the waqfiyah..

5- It is presumed that the dome of the space suggested as a "mescid" in the Afyon Çay Madrasa has been planned as open and it was covered later on. The reason of this construction may be discussed due that the niche which was considered as the mihrab until now is actually a furnace.

Anatolian Seljuk Covered Madrasas has brought the dome which is an ancient Asiatic structural symbol into the Ottoman architecture and the dome has become a stylistic feature. Dome opening and basin connection seen in Anatolian Seljuk Covered Madrasas and early Ottoman mosques has not been repeated afterwards. This leads to a conclusion that when the contact of the middle space is broken with the outside by way of cells, the light and air were provided from the dome opening. However, such a procedure would not be important at the domes which have direct relations to the outside. Domes which determine the central space in the Anatolian Seljuk Covered Madrasas, are also the dominant feature in the Ottoman architecture. Therefore, the Anatolian Seljuk Covered Madrasas can be considered as reference structures in examination of the domed central space organization in the Ottoman Architecture.

BÖLÜM 1. GİRİŞ ve AMAÇ

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri, kökeni, gelişimi ve Osmanlı Klasik Mimarisi'nde kubbeli mekân organizasyonuna olan etkileri ile, üzerlerinde durulması gereken yapı tipleridir.

Kubbe, merkezi mekânı en iyi vurgulayan örtü elemanı olarak kabul edilmektedir. Ortaçağ Anadolu'sunda, kapalı medreselerde merkezi mekanın yaratılmasında kubbe ile birlikte havuzdan da yararlanılmıştır. Kubbelerin açıklıklarının oluşu, havuzun simgesel anlamının yanı sıra pragmatik anlamını da düşündürmektedir.

İncelenen yedi Selçuklu Kapalı Medresesi'nin dördünde havuz bulunmamaktadır. Bunlardan, Kırşehir Cacabey ve Afyon Çay Medreseleri'nin havuzlarının sonradan kapatıldıklarına ilişkin bilgi bulunurken, Afyon-Sincanlı Boyalıköy ve Konya Ali Gav Medreseleri'nde havuzun varlığı konusunda kesin bir bulguya rastlanmamıştır. Oldukça harap durumda bulunan bu iki yapıda, özellikle havuzun izlerini bulmak amacıyla bir kazı çalışması yapılmadığı için, havuzlarının hiç olmadığı da kesin olarak söylenemez. Bu medreseler, havuzlarının olabileceği olasılığını korudukları için konu kapsamına alınmışlardır.

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri'nin incelenmesinin ana amacı, mekânı kısıtladığı açık olan ve bazı medreselerde bu nedenle kapatılan havuzun varlığını ve kubbe ile ilişkisini, pragmatik ve simgesel anlamları açısından sorgulamaktır.

Kubbe-havuz ilişkileri incelenirken, medreseler tüm özellikleri ile bir bütün olarak ele alınmaya çalışılmış ve bazen ana konu dışında değinilen diğer özellikler için yeni yorumlar getirilmiştir. Tüm özellikleri ile incelenmek istenmelerinin nedeni, konunun,

baninin, mîmarın, yapılaş amacının, kubbealtı havuzunun düşünülmesinde tercih belirleyebilecek unsurlar olduklarının yadsınamayacağındandır.

Mimari eser, siyasal, sosyal, sanat ve bilim ortamlarından bağımsız olarak düşünölemeyeceğinden sadece biçimsel nitelikleri ile ele alınmak istenmemiş, ortamlarla da ilgili bir bölüm oluşturulmuştur.

Çalışmaya kaynak araştırması ile başlanmıştır. Kubbealtı havuzları ile doğrudan ilgili kaynaklara rastlanmamıştır. Medreselerle ilgili kaynaklardan yararlanılırken, ikincil kaynaklarda irdelenmiştir.

Çalışmada kullanılan yöntem sorgulama niteliğindedir. Daha aydınlatıcı çıkarımlara, ancak arkeolojik kazılar yaparak ulaşılabilceğı açıktır.

BÖLÜM 2. KUBBEALTI HAVUZ GELENEĞİ

Su, hayat iksiri olarak insanlığın vazgeçilmez bağlarının olduğu bir evren ilk maddesi niteliğinde değerlendirilebildiği için, zaman zaman kutsal işlev de yüklenmiştir.

Şamanist inançta, suyun beş kutsal unsurdan biri olarak kabul edilmesi ve ona ruh verilmesi [1], suyun kontrol altına alınıp korunduğu havuza da simgesel anlam vermektedir. Doğa üstü güçlerin yeryüzüne ulaşmalarını sağlayan eksende yer olan havuzlar [2], doğaüstü güçleri yaşanan ortama aktarmışlardır. Gök, yer ve yeraltından oluşan üçlü tabaka, kubbe, zemin ve deniz ile gölün simgelendiği havuzla anlatılmaktadır [3]. Havuz, bu bağlamda mekanda odak noktasını belirler. Böylece, "... su ve onun kavranabilir ölçeğe indirgenmiş temsilcileri olan göl ve havuz dünyanın merkezini vurgulama işlevini yüklenirler [4]."

İslamiyet sonrasında da suyun kutsallığı geçerliliğini korumuştur [5]. İslam inançlarına göre insanın yaratılmasında toprakta birlikte malzeme olan suyun simgesel anlamı kadar pragmatik anlamı da değerlendirilmiştir. Suyun müslümanın yaşamındaki apayrı önemi şadırvan, sebil, selsebil ve havuzla bağlantılı çeşme gibi su yapılarının özellikle dini mekanlarda tasarlanmalarına neden olmuştur. Böylece İslam dünyasının temalarından biri olarak kabul edilebilecek mistik dünya ile somut ilişki [6] de sağlanmıştır.

Kubbealtında rastlanan ilk havuz Afganistan'da. (Şekil-2.1), Dilbercin Tepe'de (M.S.1.yüzyıl) bulunmaktadır [7]. Arkeologlarca "sardoba" olarak adlandırılan yapının [8] kesin işlevi bilinmemektedir.

Avluda açık mekanda oluşturulan kubbealtı havuzlarına ilk örnek ise Kahire'de İbn Tulun Camisi avlusunda yer alan 16 adet mermer sütunla çevrili fıskiye havuzlu yapıdır [9]. Yaklaşık olarak

9.yüzyıla tarihlenen yapı bir yüzyıl sonra yanmıştır. Daha çok simgesel işlev taşıdığı öne sürülmüştür [10]. Abdest şadırvanının kökeninin dayandırıldığı bu tip yapıların erken bir örneği de 8. yüzyıl ortasına tarihlenen Hirbet'ül Mefcer'in avlusunda görmek mümkündür [11] (Şekil-2.2).

Bir başka kubbealtı havuzuna Güney İran'da Darab yerleşmesinin 50 km. kuzeybatısında bulunan Şehr-i i Camisi'nin önünde yer alan yapıda rastlanmaktadır [12] (Şekil-2.3). 12. ile 13. yüzyıllara tarihlendirilebilecek [13] bu yapının havuzu sekizgen şeklindedir ve havuzhane olduğu, ancak Dilbercin Tepe'deki "Sardoba" geleneğini çağrıştırdığı düşünülmektedir [14]. Buna karşın, yapılaş amacını kesin olarak belirlemek güçtür.

Anadolu'dan verilebilecek erken dönem örneklerinden biri de Artuklu Sarayıdır [15] (Şekil-2.4). Kazılarla ortaya çıkarılan bu mekanın üst örtüsünün kubbe olduğu kesin olarak bilinmemekte ancak boyutları kubbe ile örtülmeye uygun görünmektedir. Burada selsebil ile bağlantılı havuzun, hükümdar yapısında bulunmasından ötürü, merkezi otoriteyi simgelediği de söylenebilir.

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreselerinde merkezi mekanı vurgulayan kubbe havuz ilişkisinin, Asya merkezi mekan geleğinin bir ürünü olduğunu söylemek mümkündür.

Kubbe açıklığı ile havuz ilişkisi gözardı edilemez bir unsurdur. Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri'nin türevleri olarak nitelendirilebilecek erken dönem Osmanlı Camileri'nde de havuzlara rastlanmaktadır. Osmanlı Erken Dönem Camileri'nden önce, Bursa da Orhan Gazi devrinde yaptırılan Lala Şahin Paşa Medresesinde görülen kubbealtı havuzu, iç içe üçyıldız biçimindedir [16].

1.Murat devrinde yaptırılan Bursa Hüdavendigâr Medrese-Camisi'nin (1366-1385) ortası açık kubbesinin altında şadırvanlı havuz düşünülmüştür [17] (f-1). Yine aynı devirde yaptırılan Filibe Hüdavendigâr Cami 'nde (1366-1369) orta kubbenin altında bir havuz

bulunmaktadır [18].

Yıldırım Beyazıt devrinde Bursa'da yaptırılan Ulu Cami 'de (1396-1400), "... orta eksenin ikinci kubbesinin üstü camekan olarak açık bırakılmış, bunun altına büyük bir şadırvan yerleştirilmiştir [19] (f-2)."

11.Murat devrinde, tamamlanan Bursa Yeşil Cami 'nin (1424) "... ortasında orijinal bir aydınlık feneri bulunan birinci kubbesinin altında alçakta kalan zeminde büyük şadırvanlı havuzu vardır [20]."

İç mekanda havuz örneğine Mimar Sinan 'ın Edirne Selimiye Cami'in de (1569-1575) de rastlanmaktadır. Burada havuz orta mekanda yer alan müezzin mahfili altında fıskiyeli olarak tasarlanmıştır [21] (f-3).

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri, bir Asya geleneğinin, Osmanlı Klasik Mimarisinin başyapıtına kadar ulaşan sürecinin ana belirleyicileri olarak düşünülebilirler.

BÖLÜM 3. İLK KAPALI MEDRESELER

3.1. Kapalı Medreselerin Kökeni:

Medreselerin, tamamen bir Türk eğitim kurumu oldukları düşünülmekte ve ilk defa Gazneli Sultan Mahmut zamanında şiiliğe karşı sünnililiği geliştirmek için [22] ortaya çıkarıldıkları öne sürülmektedir. Bu dönemde Nişapur'da dört medrese vardı [23]. Buna karşın islam yazarları genellikle Selçuklu sultanları Alp Arslan (1063-1072) ve Melikşah'ın (1072-1092) ünlü veziri Nizam ü-Mülk'ü (öl.1092) medresenin kurucusu olarak kabul ederler [24]. Nizamiye Medreseleri'nin sünni mezhebinden devlet kadrolarına eleman yetiştirmek üzere sistemli bir kurum haline getirilmeleri, bu düşünceye sebep olmuş olmalıdır.

Nizamiye'lerden hiç biri günümüze kalmadığı için planları hakkında kesin bir şey söylemek güçtür. Ancak, Andre Godard'ın yaptığı çalışma sayesinde Hargird Nizamiyesi'nin planı anlaşılmış ve kare biçiminde dört eyvanlı bir yapı olduğu ortaya çıkmıştır [25] (Şekil-3.1). Creswell, bu sonucu kabul etmemiş, bu yapının medrese değil, cami olduğunu öne sürmüş ve ilk dört eyvanlı medresenin Kahire'de inşa edildiği fikrini savunmuştur [26].

Eyvan sayısının medrese de temsil edilen mezheplerle ilgisinin olup olmadığı konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır [27].

Medrese mimarisinin konut mimarisi ile ilgisi başından beri tartışıl原因 gelmiştir. Creswell, iki eyvanlı medresenin kökeninin ortaçağ Kahire evleri olduğunu öne sürmüş, Godard ise, dört eyvanlı Horasan evlerini kaynak olarak göstermiştir [28]. Kubbeli medreselerin kökeninin Türkistan'da bulunduğunu belirten görüş [28] ise ağırlıklı olarak kabul edilmektedir. Buna karşın İran'dan geldiği de öne sürülmüştür [30].

Galina Pugaçenkova'nın Orta Asya Mimarisi üzerine yaptığı çalışmasında ortaya çıkan önemli bulgulardan biri de bu evlerin bazılarının gerçekten dört eyvanlı oldukları gibi, orta mekanlarının kubbeyle örtülü oluşlarıdır [31] (Şekil-3.3).

11-12 yüzyıllardaki örneklerine Sultankale'de Merv'de rastlanılan yapılarla Anadolu Medreseleri ilişkili bulunmuşlardır. Anadolu'da ortaya çıkan ilk kubbeli medreselerin kökenini Türkistan'da araştırmamanın ilginç sonuçlar çıkaracağı olasılık olarak belirtilmiştir [32].

Bu bilgilerin ışığı altında "... Büyük Selçuklular devrinde medreseler belirli bir kurala bilinçli bir düzene bağlanmadan önce, Horasan'da hocaların, evlerini bu amaçla kullandıkları anlaşılmaktadır [33]."

Anadolu'da ilk kapalı medreseler Danişmendoğulları tarafından 12.yüzyılda yapılmışlardır [34].

Anadolu Selçuklu Devleti tarafından inşa edilen medreselerin hem kapalı, hem açık olarak eş zamanlı inşa edildikleri anlaşılmaktadır. Bu durumu iklim şartlarından ve ders programının getirdiği fonksiyonel zorunluluktan çok, baninin tercihine de [35] dayandırmak mümkündür.

Kubbenin üstünün açık olması ise çeşitli nedenlere bağlanmıştır. Asur ve Keldan evlerinin tepesinde duman çıkması ve aydınlık almak için birer yuvarlak deliklerinin bulunduğu bir kabartma sayesinde ortaya çıkmıştır [36] (Şekil-3.3).

Kubbelerin kökenini çadıra bağlayanlar da olmuştur [37]. Bu savı kuvvetle savunanlardan biri de Josef Strzgowski olmuştur [38]. Buna karşın Doğan Kuban çadır formlarını direkt olarak kubbeli yapılara bağlamanın zor olduğunu öne sürmüştür [39].

Bugün hala Asya'nın birçok yerlerinde rastlanabilen topak çadırların tepesinde hava ve ışık almak ve içeride çadırın tam

ortasında yanan ateşin dumanını dışarıya vermek için yaklaşık 2.00 m. genişliğinde geceleri ve kötü havalarda kapatılmak üzere [40] (Şekil-3.4), "tünlük" adı verilen bir yuvarlak pencere vardır.

Aynı anlayışın Roma Pantheon'da da görülmesi (Şekil-3.5) [41] okülüslü kubbenin kökenini sadece çadırlara bağlamayı zorlaştırmaktadır.

3.2. İlk Kapalı Medreselerin Tanımlanması:

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreselerinin görülmeye başlandığı döneme kadar bilinen ilk kapalı medreseler sırasıyla, Bosra Gümüştekin, Niksar Yağıbasan ve Tokat Çukur medreseleridir.

Bosra Gümüştekin Medresesi, 1136 yılında [42], Hanefi mezhebi için, Şam Atabeklerinden Bosra valisi Gümüştekin tarafından [43] yaptırılmıştır. Bu yapı ilk kapalı medrese olarak bilinmektedir. Gümüştekin Medresesi'nin ana şemasının, yıkılmış olmasına rağmen, pandantiflere oturan kubbeli, dört eyvan ve odalardan oluştuğu anlaşılmaktadır [44] (Şekil-3.6). Planından da anlaşılabileceği gibi kubbe, doğu-batı yönünde eyvanların kemerlerine, güney-kuzey yönünde ise sütunlara oturmaktadır. Altı odası vardır.

Medresenin girişi plandan anlaşılamamaktadır. Olasılıkla mihrap nişli ana eyvanın karşısındaki dar eyvanın giriş eyvanı olarak düşünüldüğü varsayılabilir.

Oldukça dengeli plan şemasına sahip, bilinen ilk kapalı medrese Suriye'de bir daha tekrarlanmamış ve benzerleri Anadolu'da görülmemiştir.

Bosra Gümüştekin Medresesi'nden sonra Anadolu'da karşılaşılan ilk kapalı medreseler Nizameddin Yağıbasan Medreseleridir. Yağıbasan Medreseleri Danişmendli eserleri olup Melik Nizameddin Yağıbasan tarafından yaptırılmışlardır.

Tokat, Nizameddin Yağıbasan Medresesi (Şekil-3.7), Çukur Medrese olarak da bilinir. Gök Medrese'de bulunan kitabeden Nizameddin Yağıbasan tarafından yaptırıldığı ve 645 H.(1247-1248) yılında Gıyaseddin Keyhüsrev II zamanında onarıldığı anlaşılmaktadır [45]. Kesin olarak yapım tarihi bilinmemektedir. Ancak, Nizameddin Yağıbasan 1166-1167 yılında öldüğüne göre [46], medresesini bu tarihten önce yaptırması gerektiği düşünülebilir [47]. Yapının önemli kısmı ayakta. Girişin kuzeyden olduğu bellidir. Giriş eyvanı yanlardaki hücrelerden çok farklı değildir. İki eyvanlı

yapının girişin karşısındaki eyvanı mihrap nişlidir. İki eyvanlı oluşu, iki mezhepten hocanın ders verdiği şeklinde yorumlara neden olmaktadır [48]. Eyvanlar hafif sivri beşik tonozla örtülüdür. Girişin karşısına rastlayan mihraplı ana eyvan,sofanın[49] tam orta aksında olmayıp batıya kaydırılmıştır. Eyvanların ve hücrelerin açıldığı sofa 14.00 m. çapında [50] büyük bir kubbeye örtülüdür. Kubbeğe geçiş tromplarla olmaktadır. Kasnaksız basık kubbenin bazı kısımlarında tuğla kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Kubbenin ortasında 10.00 m. [51] kadar açıklığın, yıkılmakdan dolayı değil özellikle yapıldığı bilinmektedir [52]. Sofanın çevresindeki tüm oda ve hücreler beşik tonozla örtülüdür. Mazgal pencereleri ve sofaya bakan kemerli kapıları bulunmaktadır [53]. Ana eyvanın iki yanındaki odalarda da mihrap nişine benzer nişler bulunmaktadır.

Sofanın kuzey ve doğu cephesinde hücreler düşünülmüştür. Kuzey ve batı cephelerinin köşeleri büyük kapalı derslikler olarak tasarlanmış olsa gerektirler. Tokat Yağıbasan Medresesi, moloz taş ve tuğladan yapılmıştır [54].

Çukurda kalması nedeniyle de Çukur Medrese olarak adlandırılan yapıda temel öge kubbedir. Kubbenin açık oluşu, acaba bu açıklığı karşılayacak büyüklükte bir havuzu var mıydı, sorusunu gündeme getirebilir. Zeminin özgün durumunu korumadığı düşünülürse, burada yapılacak bir kazı, varsa havuzun izlerini çıkarmak bakımından faydalı olacaktır. Ancak, açıklığın 10.00 m. kadar oluşu burada aynı boyutlarda bir havuzun, mekanı ne denli engelleyebileceğini akla getirmektedir. ki, hacimlere ulaşabilmek için etrafında dolaşabilmek üzere, ikişer metre kalmaktadır. Buna karşın, havuzun küçük ama zeminin meyilli olma olasılığı da vardır. Havuzu var idiyse, çok önceden kapatılmış olabileceğini düşündüren bir unsur da merkezinde ağaç yetişebilmiş olmasıdır [55].

Bir diğer Yağıbasan Medresesi Niksar'da, Niksar Kalesi'nin surlarından yararlanılarak yapılmıştır (Şekil-3.8). Medresenin kitabesinin olmaması tarihini ve banisini kesin olarak belirlemeye engel olmaktadır [56]. Ancak, ilk kez Melik Gazi Türbesi'nde görülen bir kitabeye bağlanarak, baninin Danişmendlilerden Nizameddin

Yağıbasan olduğu kabul edilmektedir [57].

Bu medresenin yapım tarihinin, Tokat'taki Yağıbasan Medresesi'nden daha önce olduğu öne sürülmüştür. Buna gerekçe olarak plan tipinin Tokat'takine oranla daha düzensiz olması gösterilmiştir [58].

Bugün yıkılmış durumdadır. Girişinin kesin olarak nereden olduğu anlaşılamamaktadır. Albert Gabriel, girişin güneyde olduğunu öne sürmüştür; Daha sağlamken incelediği için kabul edilmektedir. Planı, Tokat Çukur Medrese'ye oldukça benzeyen yapının yönlendirilmesi farklıdır. Yine aynı şekilde iki eyvanlıdır. Sofanın batı ve güney cephesinde hücreler diğer cephelerinde de eyvan ve odalar bulunmaktadır. Sofa dışında tüm mekanların örtüsü beşik tonozdur. Eyvanlardan büyük odaların oluşu ve düzensizlikleri yapının mimarisinin kubbeli mekan için bir araştırma evresi olmuştur denilebilir [59]. Sofanın örtüsünün, yıkılmış olmasına rağmen kubbe olduğu, kalan kısımlarından dolayı, kuşkusuz kabul edilmektedir [60]. Tromplara oturan, 11.00 m'yi [61] geçen kubbesinin tepesinin açık olup olmadığı bilinmemektedir.

Bu durumda, havuzunun olduğu konusunda yorumda bulunmak güçtür. Ancak, medreselerde, açık veya kapalı olsun havuzun olduğu bilinmektedir. Konuyu açıklığa kavuşturmak için kazı yapmak gerekmektedir.

Yağıbasan Medreseleri, erken devir Anadolu kapalı medreseleridirler. Bu medreseler, bu tür yapılar açısından "deneme" olarak kabul edilmişler [62] ve benzerliklerinden ötürü, aynı mimarın eseri olarak da düşünölmüşlerdir [63].

BÖLÜM 4. ANADOLU SELÇUKLU KAPALI MEDRESELERİNİN İNŞA EDİLDİKLERİ DÖNEMDE ORTAM

4.1. Siyasal Ortam:

Anadolu Selçuklu ' Kapalı . Medreselerinin inşa edildikleri dönem, ilk kapalı . medrese olarak bilinen Afyon Boyalıköy Medresesi'nin inşa edildiği 1210 tarihinden, son Selçuklu kapalı . medresesi, Afyon Çay Medresesi'nin inşa edildiği 1278 yılına kadar olan 68 yıllık süreci kapsar. Bu süreç, Anadolu Selçuklu Devleti'nin gelişme ve yıkılma dönemlerini kapsamaktadır.

1210 yılında Gıyaseddin Keyhüsrev'in yerine İzzeddin Keykavus I geçmiştir [64]. Gıyaseddin Keyhüsrev I'in ikinci, ve İzzeddin Keykavus I ve Alaeddin Keykubad I adlı oğullarının hükümdarlıkları zamanı Anadolu Rum Selçuklu Devletinin en parlak devresidir [65]. Gıyaseddin Keyhüsrev ve oğlu İzzeddin Keykavus I (1210-1219) zamanında Sinop ve Antalya ele geçirilmiş, Kilikya'daki Ermeni hakimiyeti zayıflamış, Alaeddin Keykubad I (1219-1236) zamanında ise, Alanya Kalesi ele geçirilmiştir.

Haçlı seferlerinden sonra tamamen kapanan Suriye kervan yollarının yerini Anadolu'daki yollar almış, Avrupa özellikle İtalya ile ticaret yapılmış [66], yarım yüzyıla yakın Anadolu'da sakin bir ortam oluşmuştur.

Ancak Alaeddin Keykubad'dan sonra yerine geçen Gıyaseddin Keyhüsrev II (1236-1244) nin saltanatı, Anadolu Selçuk Sultanlığı için tam bir felaket olmuş, 1239'da Baba İshak isyanı çıkmış ve güçlkle bastırılmıştır [67].

Gıyaseddin Keyhüsrev II'nin halk tarafından onay görmeyen davranışları da isyanın destek bulmasına etken olmuştur. Bu

isyandan başka bir felaket de, 1243 yılında Moğollarla yapılan Köse-
dağ Savaşı'na yaşanmıştır. Bu savaş sonunda Anadolu Selçuklu devleti
Moğol boyundurluğu altına girmiş ve vergiye bağlanmak şartıyla barış
yapılmıştır.

Selçuklu Devleti bütün kurumlarıyla ancak 1277'e kadar kendini
koruyabilmiştir. Bu tarihte Memluk sultanı Baybars'ın Anadolu
seferinden sonra İlhan Abaka Anadolu'ya gelerek katliam yapmış,
Moğolların zulüm ve baskısı artmıştır [68]. Selçuklu sultanlarının
itibarlarını kaybetmeleri sonucu vezirler daha etkili konuma
gelmişlerdir. Vezirlerin Moğollarla anlaşmaları sonucu kendi
menfaatlerini gözetmekle suçlanmalarına karşın bu çabaları
Anadolu'yu tümüyle tahrip olmaktan kurtarmıştır [69]. 1243-1308
emirlerin devridir. 1262-17 Muineddin Pervane devri olarak
anılmaktadır [70].

Sahip Ata Fahreddin Ali, Celaleddin Karatay, devlet
yönetimindeki etkinliklerinin yanı sıra ünlü banilerdir de..
Selçuklu Devleti 1308'de son sultan Gıyaseddin Mesud II'nin ölümüyle
son bulmuştur [71].

4.2. Sosyal Ortam:

13.yüzyıl Anadolu halkı, Türklerin yanı sıra, Rum, Ermeni, Gürcü, Bizanslı, Suriyeli, Mısırlı, Iraklı, Lâtin tüccarlar, Harezmi'li haçlı döküntüleri ve Çin'e kadar uzanan ülkelerin insanların oluşturduğu bir mozaik görünümüydeydi [72]. Bu durum Marco Polo'nun seyahatnamesinden de anlaşılmaktadır [73].

Anadolu'nun çeşitli kültürlerle sahip bir toplumu bünyesinde barındırması, hoşgörü ortamının yaratılmasında en önemli unsur olmuş ve bunun sonucu Selçuklular, 9-12. yüzyıllarda yüksek düzeyde bir hümanist kültür [74] geliştirmişlerdir. Hoşgörü felsefesiyle işlenen hümanist kültür, belki de Moğol baskısına tepki olarak, ihtiyaç duyduğu, halkın dünya görüşüne tasavvuf boyutunu katan, Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli gibi sufileri yetiştirmiştir.

13.yüzyıl Anadolu toplumunun yaşamını şekillendiren tasavvuf düşüncesini, Mevlana "iyi ahlâk" şeklinde yorumlamıştır [75]. Bu ana fikirle sanatçı, zanaatçı örgütlenerek ahilik ve lonca kurumunu üretmişlerdir.

Anadolu şehirlerinde, ekonomik hayata loncalar hakim olmuşlar ve Ahiler, ticaret hayatını hatta bazen bir şehrin politik hayatını kontrol edebilmişlerdir. Tasavvuf düşüncesi ve kuvvetli bir meslek disiplini ile birbirine bağlanmış bu zümre, Anadolu toplumunun en önemli yapı taşlarından birini oluşturmuştur [76].

12. yüzyılda, Anadolu halkına yeter bir zanaatın gelişmiş olduğu kabul edilebilir [77]. Anadolu'da başlıca ticaret yolları boyunca yapılan kervansarayların çokluğu, o dönemdeki ticaretin boyutu konusunda bilgi verebilir. Selçuklu Devleti'nin kervan ticaretinden önemli gelir elde ettiğini ve sistemin iyi işleyebilmesi için malları sigorta ettikleri [78], konsolosluklar açtıkları [79] bilinmektedir. Alaeddin Keykubat I. devrinde altın

çağın yaşanması gümrüklerin azlığına, otlak ve hayvanların çokluğuna, topraksız köylü bırakılmaması anlayışına [80] müslüman olmayan halkdan alınan cizyelere [81] bağlanabilir.

Anadolu'da yeni yerleşmeler açılır, ve mevcut olanları geliştirilirken, Ahiler ve Dervişler çok etkili olmuşlar [82], ve "Uç" bölgelere yerleştirilen dervişler, batıya akının öncülüğünü yapmışlardır [83].

Zaviyelerin Babaları ve onların müritleri, ziraatle ilgilenmişler, evler, ahırlar, mescidler inşa etmişler [84] ve oluşturdukları bu yerleşim yerlerine halkı çekmişlerdir. Göçebelerin yerleşik düzene geçmelerinde bu unsurun etkili olduğu düşünülebilir. Bu devirde "Türk" göçebe anlamına gelmektedir [85]. Türk dili ve kültürünün bu göçebe topluluklar tarafından korunduğunu söylemek mümkündür.

13. yüzyıl ortalarında, Konya "...60.000 nüfusu ile Bağdat kadar olmasa da, Islâm dünyasının büyük merkezleri arasında sayılabilir. Anadolu'da, İstanbul'dan sonraki en büyük şehirdir [86]". Başkent olması, pek çok yönden işgücü ve hizmet açığını doğurmuş, bu nedenle Müslüman, Hristiyan, Yahudi dinlerinden bir çok insan için çekim alanı oluşturmuştur. Azınlıkların şehirlerde ayrı mahallelerde yaşamış oldukları [87] bilinmektedir.

Selçuklu Devleti'nin 1243 Köseadağ savaşından sonra bir uydu devlet haline gelmesi sonucu, halkın günlük yaşantısının nasıl etkilendiği kesin olarak bilinmemektedir. Anadolu'yu sarstıkları, adeta deprem yerattıkları düşünülen Moğolların, şehirlerin gelişmesine engel olmadıkları, hatta Asya ile ilişkileri arttırdıkları, ticareti kuvvetlendirdikleri öne sürülmüştür [88]. Ancak, Moğolların Ermenilerle işbirliği yaparak zengin kervanları bastıkları ve Batı ile ticaretin azalmasına neden oldukları konusunda da bilgi bulunmaktadır [89].

Selçuk sarayında Fars kültürü egemen olmuştur [90]. Sultanların adları da bu durumu doğrulamaktadır. Selçuklu sultanları kadar

vezirlerinin de aynı kültürü aldıkları ve vakıflarından çok zengin oldukları . anlaşılmaktadır. Selçuklu Sultanlığı ile göçebe düzeni arasındaki ekonomik ve kültürel çelişki bazen "Baba"ların ayaklanmalarına neden olmuştur [91].

Batılı kaynaklarda, 13. yüzyılda Anadolu'nun, "efsanevi servetler diyarı [92].." olarak gösterilmesi, ulaştığı uygarlık düzeyiyle de ilgili olsa gerektir. O devirde Batının tanımadığı, atal, kaşık [93], halı [94], pamuk kağıdı [95] şaşkınlık yaratmıştır. Ayrıca günlük hayatta temizlikle ilgili gelişmişliklerinin devrine göre çok ileri düzeyde oluşunu [96] da eklemek gerekmektedir.

4.3. Sanat Ortamı:

Kılıç Arslan II devrinde başlayan imar hareketi Anadolu Selçukluları'nin altın devri olarak adlandırılan Alaaddin Keykubad devrinde en üst düzeye erişmiştir. Devrin huzur ve refahı sanata yansımıştır [97].

1243'de yaşanan Köseadağ Savaşı ve Moğol hakimiyeti döneminde de tüm olumsuzluklara karşın sanatsal etkinlikler sürmüştür.

Anadolu'da yerleşik olarak yaşayan Ermeni, Rum, Gürcü sanatçılarından da faydalanılmıştır. Artuklu sanatçılarından da Selçuklu Sanatı'na önemli katkılarının olduğu sanılmaktadır [98].

13. yüzyılda toplumda sanatçının bir kimliği olduğunu yapılarındaki sanatçı kitabelerinden anlamak mümkündür. Ancak, daha çok zanaatçı olarak değerlendirildikleri düşünülebilir.

Sanatı etkileyen temel unsur tasavvuftur. Türklerin Asya'daki dinleri şamanizmin, tasavvufa yansımalarını düşünürlerde de hissetmek mümkündür. Şamanizmdeki evren imgeleri, tasavvufa bir ölçüde kaynaştırılarak 13. yüzyıl sanat ortamında malzeme yapılmıştır denilebilir.

Mimari eserlerde belki bir yapı organizasyonundan söz edilebilir. Çalışmada bani olarak sözü edilen işveren genelde devletin ve bölgenin ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla eserlerin ihtiyaç programlarının belirleyicisi konumundadır, ve seçen, kararı veren kişidir. Baniler hükümdar ailesi, devlet adamı, din adamı, idareciler ve ticaret erbabı olarak karşımıza çıkmaktadırlar [99].

Baniden başka harcama için yetkili bina emini, inşaat mutemeti, inşaat mütevellisi [100] yapı organizasyonunda rol alan kişilerdir.

Büyük bir yapıda tek mimardan değil, başmimarın sorumluluğunda mimarlardan oluşan bir ekipten söz edilebilir. Mimarın tasarımda ne

kadar özgür olduğu bilinmemektedir. Ancak, günümüzde olduğu gibi işverenin tercihinden çok da bağımsız düşünülebildiğini söylemek bütün zamanlarda zor olsa gerektir. Mimarın başlıca görevi, onay görmüş tasarımı, yapı organizasyonunun iş sırasını, işverenin beklentileri ve tercihi doğrultusunda yapıya aktarmak olmalıdır.

Çiniciler, nakkaşlar usta taşçılar, senktraşlar, (taş yontucular), neccarlar (ağaç işleri sanatçıları) haddadlar (demirciler) ve işçilerin [101] başmimarın kontrolünde, yaratmalarında baninin tercihlerini ön planda tutarak çalıştıkları söylenebilir.

Yapılarda rastlanan taşçı işaretlerinden [102] sanatçıların ekip halinde Anadolu'da dolaştıkları ve çeşitli eserlerde görev aldıkları düşünülmektedir.

Sanat ortamından söz ederken 13.yüzyılda müziğe verilen değeri de gözardı etmemek gerekir. Selçuklular devrinde Türk musikisi ordu ve saraylarda, göçebe obalarında, Türk idaresinde çok yayılan tasavvufi birlikte müzik ve "sema"nın ayinlere girmesi ile tekkelerde gelişme imkanı bulmuştur [103]. Mevlana'nın iç güzellik için müziği gerekli gördüğü bilinmektedir [104].

Müziğin yanı sıra diğer güzel sanatlarla birlikte resim sanatının da ortam bulduğu bilinmektedir [105].

Selçuklular devri sanat ortamında dikkati çeken bir başka özellik de bir temsil sanatından söz edilebilmesidir [106].

4.4. Bilim Ortamı:

Ortaçağ İslam Dünyası'nda, "akli bilimler" olarak adlandırılan pozitif bilimlerden anlaşılması gerekenler, verilen eserlere dayanılarak, tıp, aritmetik, cebir, geometri, trigonometri, astronomi, fizik, kimya, biyoloji, mineroloji, jeoloji gibi bilimler olmalıdır. Özellikle tıp bilimi, dinle doğrudan bağlantılı düşünüldüğü ve İslam Dünyası'nda bilgiye verilen önem büyük ölçüde faydacılık ilkesine dayandığı için [107] vakıf kurumları ile desteklenmiş ve diğer bilimlere oranla daha çok ilerleme fırsatı bulmuştur.

9. ve 11. yüzyıllarda oldukça parlak olan İslâm bilim ortamı 13.yüzyılda bir çöküntü devri yaşamıştır [108] denilebilir. Bu devirde, bilim, Anadolu'da vakıf gelirleriyle kütüphane, medrese, rasadhane ve hastanelerinde işlenebilmiş ancak geliştirilememiştir [109]. Bilimin hayata doğrudan ne kadar katılabildiği ve hayatı kolaylaştırmak için ne kadar kullanıldığı konusunda bir yorumda bulunmak güçtür. Ancak, o güne kadar bilinenlerden faydalandığı düşünülebilir. O güne kadar bilinenlere de, medrese hastahane, rasadhane ve cami kütüphanelerindeki kaynaklardan ulaşılmış olmalıdır. Kaynakların çoğunun Arapça olması bilim dilinin Arapça [110] olduğunu doğrulamaktadır.

13.yüzyıla değin İslâm Dünyası'nın ulaştığı bilim düzeyinin, Anadolu'da yaşayan düşünürler tarafından bilinmesi ve aktarılması düşünülemez. Bu nedenle olasılıkla medreselerde okutulmuş "akli bilimlerle" ilgili eserleri bulunan ünlü İslâm bilginlerinin bu devire kadar bilimde ulaştıkları noktaları gözden geçirmekte fayda vardır.

İslamiyetin ilk devirleri, Yunan bilim ve felsefesinin incelenmesi ve yorumlanması ile geçmiştir.

9.yüzyılda, el-Harezmi Hint-Arap sayılarını ve sayı yazma yöntemini önce Doğu ve sonra da Avrupalılar arasında yaymıştır. Algoritmanın onun isminden türetildiği bilinmektedir [111]. Yine aynı devirde el-Kindi aritmetikte Hint-Arap sayıları, geometri, ışık

ve optik üzerine eserler vermiştir [111]. Bu devirde Razi, tıpta gözlem ilkesini geliştiren bir filozof hekim olarak kendini gösterir [113]. Çiçek ve kızamık hastalıkları konusunda incelemeleri zamanı için bir başyapıt olarak düşünülmektedir [114]. Razi, kimya elemanlarını sınıflandırmış ve bazı cisimlerin özgül ağırlıklarını yaklaşık olarak bulabilmiştir [115].

10.yüzyılda bir çok konuda eser veren Farabi'nin en önemli yapıtı "Kitab-ül-musiki"dir. Musikiyi teorilere dayandırmıştır [116]. "İhsa-ü-ulüm"da Aristo'dan aldığı bilimleri sınıflar [117]. Yine bu devirde Ebülvefa astronomi ve matematikte, küresel trigonometride "sinüs" problemini derinden incelemiş ve tangent cetvelleri düzenlemiş, ayrıca ilk defa trigonometriye "sekant ve kosekant" kavramlarını getirmiştir [119]. Aynı devirde İhvan-üs-Safa adında gizli bir dernek tarafından yayınlanan ansiklopedide madenlerin oluşumu, deprem, denizlerde kabarma ve inme, meteorolojiden bahsedilir [119].

10. ve 11. yüzyıllarda yaşayan Biruni,, başta Matematik, astronomi ve Matematiksel coğrafya'da büyük bir bilgindir [120]. Maddenin özgül ağırlıkları, bir açının üç eşit kısma bölünmesi sorunları ile uğraşmış ve yeryüzünün eksenini etrafında döndüğü sorununu tartışmıştır [121]. Enlem ve boylam dairelerinin doğru bir biçimde belirlenmesi üzerine çalışmış ve artezyen kuyularının mekanizmasını açıklamıştır [122]. Bu devrin yetiştirdiği ünlü bir bilgin de İbni Sina'dır. Filozof, hekim ve matematikçi olarak tanınır, bir çok konuda eser vermiştir [123]. Araştırmaları belli bir metotla geliştirilmiştir. Tıpta "Kanun" adlı eseri çok ünlüdür. Bu kitabında göğüs orta zarı iltihabıyla zatülcelbin birbirinden ayırt edilmesi, bulaşıcı hastalıklarda suyun ve toprağın rolü, cilt hastalıklarının nitelendirilmesi ve tanımlanması gibi önemli unsurlar vardır [124].

Fizikte ışık hızının sonsuz olamayacağını, ışığın hızının sesin hızından çok fazla olacağını öne sürmüştür. Mineroloji üzerine de eseri vardır [125]. Bu eserinde ilk kez fosillerden söz edilmektedir [126].

11.yüzyılda, Ömer Hayyam, Selçuklu Sultan Melikşah'ın Rey Rasathanesi'nde çalışmış ve İran takvimini düzeltmiştir [127].

Hasan Ibn-ül Haysem, kendi adıyla anılan Alhazen problemini bir parabolle çözmüştür [128]. Işık üzerine yazdığı eseri "Kitab-ül-Menazır" optik yasalarının formüle edildiği çok önemli bir eserdir. Bu eserinde ayrıca gözün detaylı olarak tanımı yapılmaktadır [129]. O.Turan ise , Alhazen'in "Menazır" adlı bu eserinin perspektif üzerine olduğunu ve, "Rönesans devrinde Latince'ye tercüme edilip Catherine de Medicis'e.." mal edildiğini ifade etmiştir [130].

13.Yüzyılda Ibn-ür-Rüşd "Külliyat-fıt-tıb" adı altında fizyoloji ve psikoloji üzerine bir eser vermiştir [131].

Ayrıca, 13.yüzyıla değin bilinenlere, Dünyanın çekim kuvveti ile evrende durduğunu, hava tabakasıyla kaplı olduğunu dörtde üçünün denizler, dörtte birinin karalardan oluştuğunu, depremin dünyanın merkezindeki gazların basıncı ile meydana geldiğini, ay ve güneş tutulmasının nedenlerinin bilindiğini [132] katmak mümkündür.

4.5. Eğitim Sistemi:

Eğitim sistemi ile ilgili temel bilgileri, medrese vakfiyelerinden ve dönem hakkında dolaysız bilgi veren eşzamanlı kaynaklardan öğrenmek mümkündür.

Medreseler özellikle devletin kadrolarına, ihtiyaçlar doğrultusunda, "ulema" yetiştirmek üzere kurulmuşlar ve devlet hayatında önemli bir rol oynamışlardır [133]. Çok detaylı vakfiyeleri sayesinde gelecekleri düşünülmüş ve devamlılıkları sağlamak istenmiştir.

Çoğunlukla Hanefi, olmak üzere Şafi, Henbeli ve Maliki mezheplerinde öğrenim yapılabilmektedir. Medreselerde okutulan öğrenci sayısı yaklaşık "40" olarak bilinmektedir [134]. 13.yüzyılda Konya'da 15 kadar medresede 600 kadar öğrencinin öğrenim gördüğü öne sürülmüştür [135]. Eğitim süreleri kesin olarak bilinmemekle birlikte, beş yıl olabileceği konusunda bilgi bulunmaktadır [136].

Müderrislerin uzman olmaları gereken konular belirtilirken, okutulan dersler hakkında fikir sahibi olmak da mümkündür. Kur'an, Hadis, Fıkıh, Kelam, Kıyam gibi "nakli ilimler" in yanısıra, açıkça belirtilmemekle birlikte, mantık, matematik, geometri, astronomi, tıp, musiki gibi bilimlerin ek olarak okutuldukları söylenebilir [137].

Medreselerde okutulan dersler çoğunlukla uzmanlık konularına göre ayrılmıştır. Ancak, büyük medreselerde bunların birarada okutuldukları [138] sanılmaktadır. Medreselerden mezun olanlara öğretim veya meslek lisansının verildiği, hekimler ile cerrahların sınavdan geçmeleri gerektiği [139] bilinmektedir. Medrese eğitim programında uygulanan müderris ve müd ile yapılan öğretim, bugün yürürlükteki doçent-asistan bağlantısına benzetilebilir.

Anadoludaki medreselerde, sadece erkek müslüman öğrencilerin eğitim gördükleri sanılmaktadır. Oysa, islamiyetin ilk yıllarında, mescidlerde öğrenim yapıldığı dönemlerde, haftanın bazı günlerinde kız öğrencilerin de eğitildikleri bilinmektedir [140]. Ancak, bu durum uzun süre devam etmemiştir.

BÖLÜM 5. ANADOLU SELÇUKLU KAPALI MEDRESELERİ

5.1. Afyon Sincanlı Boyalıköy Medresesi:

5.1.1. Konumu:

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreselerinin ilk örneği olan Boyalıköy Medresesi (f-4), Afyon Isparta karayolu üzerinde, Afyon'un yaklaşık olarak 10 km batısında, Sincanlı ilçesine bağlı Boyalı Köyü'nde bulunmaktadır (Şekil-5.1).

5.1.2. Tarihi:

Yapının tarihi konusunda kesin bir ifade kullanılamamaktadır. Bu durumu kesinlikle açığa çıkaracak bir belgeye rastlanmamıştır. Ancak, Afyon Müzesi tescil defterinde külliye'nin ana yapısı medresenin, 607 H. (1210) tarihinde Kureyş bin İlyas bin Oğuz tarafından yaptırıldığı kayıtlıdır [141]. Tescil defterinde belirtilen tarih ve bani hakkında hangi kaynağa dayanılarak bilgi verildiği açık değildir. Olası gerekçelerden kesin bir ifade kullanmak zordur [142]. Tarihi konusunda söylenebilecekler, medresenin Afyon ilinin Selçuklular tarafından fethedildiği 12.yüzyılın ikinci yarısından sonra ve kapalı medreselerin daha gelişmiş bir örneği olan Isparta Ertokuş Medresesi'nden önce yapılmış olabileceği ile sınırlıdır. Bu bölgede inşa edilmiş en erken tarihli Selçuklu yapısı olduğu sanılmaktadır. Olasılıkla Gıyaseddin Keyhüsrev I'in son döneminde veya Izzeddin Keykavus I.devrinde yapılmış olmalıdır.

Erken dönem kapalı medrese olduğuna gerekçelerden biri olarak bundan sonraki Selçuklu Kapalı Medreseleri'nde, türbenin medrese yapısına entegre edildiği gösterilebilir [143].

5.1.3. Banisi:

Yapının banisinin, kesin olmamakla birlikte Kureyş bin İlyas bin Oğuz olduğu sanılmaktadır. Sekiz köşeli türbenin adına yaptırıldığı konusunda net olmayan bilgiler bulunmaktadır [144].

5.1.4. Yapılış Amacı:

Külliyenin ana yapısı medrese, iskan bölgelerinin dışında kalması sebebiyle daha çok hanikâh karakteri taşımaktadır [145]. Tabelasında da hanikah olarak söz edilmektedir (f-5).

Yapının mimarı bilinmediği, vakfıyesi ve kitabesi bulunmadığından yapılış amacı için kesin bir yargıya varmak zordur. Ancak, bu durumu çeşitli açılardan sorgulamak mümkündür. Afyon Karahisar ve Isparta 12. ve 13.yüzyıllarda önemli kervan yollarının üzerinde bulunan iki yerleşim merkeziydiler. İki önemli yolu birbirine sağlayan tali yol olasılıkla Boyalı Köyü'nden geçmekteydi [146]. (Şekil-5.2).

Boyalı, medresenin inşa edildiği dönemde, Afyon henüz fethedildiği için [147], Bizans'a karşı oluşturulan "Uç" bölgesi içinde yer alıyordu. Uç bölgelerine genelde göçebe Türklerin yerleştirilmiş oldukları bilinmektedir [148]. Boyalı'nın göçerlerin konaklamasına uygun topografik yapısı, doğası ve özellikle bugünde çok iyi olduğu söylenen suyu, önemli kervan yollarına bağlantısı, yapının yer seçiminde herhalde etkili olmuş unsurlardır.

Bu yapı, belki de göçebe topluluklarının Bizans'a karşı oluşturulan yayılma politikalarına katkı sağlamak ve müslümanlığı bu bölgelere kadar genişletmek için gerekli manevi gücün verilebildiği mekan ihtiyacını da karşılıyordu. Bu nedenle hücreler burada sürekli kalan dervişler için yapılmış olabilirler. Buna karşın bu medrese, burada yerleşik hayatı başlatmak amacıyla devlet kadrolarına eleman yetiştirmek üzere planlanmış da olabilir. Ancak plan

tipinin farklı oluşu, konumu, bu yapının gelip geçen yolcular için konaklama, ibadet olanağı veren ve onları bu topraklarda yayılmaya ve yerleşmeye motive eden olası işlevleri nedeniyle daha çok hanikah olarak kullanıldığı düşünülebilir. Bu konuda, kesinlikle hanikah olduğunu öne süren görüş de vardır [149].

5.1.5. Mimari Özellikleri:

Medrese ve iki türbe küçük bir külliye oluşturmaktadırlar (f-6) (Şekil-5.3). Külliyei oluşturan türbelerden sekizgen planlı, külahlı olanı medresenin kuzeyinde (f-7), eyvan tipinde olanı ise doğusunda bulunmaktadır (f-8) (Şekil-5.4). Medrese ile birlikte yapıлып yapılmadıkları üzerine herhangi bir bilgi yoktur.

Boyalı Medresesi, ters "T" plan tipiyle diğer Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri'nden farklılık göstermektedir. (Şekil-5.5). Dış ölçüleri 22.40 m x 15.30 m. kuzey-güney eksenini üzerinde uzunlamasına tertiplenmiş dikdörtgen biçiminde ve bugün yer yer çökmüş bir binadır [150] (Şekil-5.6).

Yapı girişi kuzey cephesinde orta akstan 1.00 m batıya kaydırılmıştır [151]. Giriş koridorunun iki yanında birer oda vardır. Beşik tonozla örtülü odaların yapılaş amaçları net olarak belli değildir. Hanikah olarak yapıldığı kuvvetle düşünülen yapının mutfak hacimleri olarak tasarlanmış olma olasılıkları zayıftır, bunun için ocak olması gerekmektedir ki, yerinde yapılan incelemelerde görülmemiştir, kaldı ki servis hacimleri geleneğe uygun olarak yapı dışında çözülmüş olmalıdır. Buraya gelen dervişlerin, yolcuların konuk edilmeleri için düşünülmüş mekanlar olabilirler. Sağdaki odada pencere yoktur, ışık ve hava, pencere mazgallarından sağlanmaktadır, tıpkı medrese hücrelerinde olduğu gibi.. Öyleyse bu mekanın çoğunlukla gece konaklamak için kullanılmış olabileceği varsayımı yapılabilir. Soldaki oda biraz daha büyüktür ve pencere ile aydınlatılmaktadır. Bu durumdan da bu mekanın belki yemek yemek, sohbet etmek vs. gibi, çoğunlukla gündüz, çok amaçlı kullanılmış olabileceği sonucu çıkabilir. Bu odaların giriş kapılarının karşılıklı olmamasının gerekçeleri olmalıdır.

Büyük odanın kapısının ana girişe çok yakın olması çok kullanıldığını ve çoğunlukla dış mekanla ilişkisini düşündürmektedir. Diğer odanın girişinin orta mekan girişine yakın tercih edildiği görülmektedir. Bu odanın medrese iç mekanına daha yakın olması amaçlanmış olabilir.

Giriş koridorunun sonunda kapalı orta mekana ve buradan da hücrelere ulaşılabilir. Karşılıklı tasarlanmış ikişer hücreden başka koridorun üzerine rastlayan bir hücre daha mevcuttur (f-9). Hücrelerin de üst örtüsü beşik tonozdur. Havalandırılmaları ve ışık almaları pencere mazgallarıyla sağlanmaktadır (f-10). Diğer medreselerde de gördüğümüz pencere mazgalları, dış dünya ile ilişkili olması istenmeyen bu mekanlara gerektiği kadar ışık ve hava vermeyi amaçlarken, herhalde mistik dünya ile soyut ilişkiye ortam hazırlamak gibi gereksinimleri de karşılıyorlardı.

Kubbeli sofanın bir kenarı 5.20 m'dir [152]. Kubbesi çökmüş olmakla birlikte üzerine oturduğu pendentifler durmaktadır (f-11). Pendentiflerin tuğladan oluşları kubbenin de aynı şekilde inşa edildiğini düşündürmektedir [153]. Burada amaç devşirme ince sütunlar üzerine oturan kubbeyi hafif tutmak olmalıdır. Orta mekanın kubbeyle örtülmesinin daha geç dönemde olduğunu kabul etmek zordur. Tali eyvanlara geçiş kemerleri ile kapıların üzerindeki kemer örgüsü ve malzemesi kubbe kemerleri ile (f-12) özdeştir, ayrıca kubbe kemerlerinin ahşap gergileri ile aynı seviyede olan ahşap duvar hatılları farklılık göstermemektedirler (f-13). Kubbeyi taşıyan dört ince devşirme sütun, Apdullah Kuran'ın da belirttiği gibi mekana görsel etki katmak için düşünülmüş olsa gerektir. Selçuklu yapılarında devşirme malzeme kullanımı çok yaygındır [154]. Dört sütun da birbirinden farklı özelliktedir.

Sofanın : güney ve kuzey eyvanları, güney eyvanına bağlı tali eyvanlar gibi tonozla örtülüdür. Tali eyvanların tonozları güney eyvanının tonozuna dikey olarak inşa edilmişlerdir. Bunun nedeni giriş yönünde tonoz inşa ederek mekan etkisini kuvvetlendirmek olmalıdır. Tonozlar moloz taştan yapılmışlardır. Güney eyvanında

küçük bir mihrab nişi bulunmaktadır (f-14). Bu medresenin diğer medreselerden bir başka farkı da ana eyvanın iki yanında kubbeli odalar yerine tali eyvanlar açarak ibadet için ideal olan enlemesine saf oluşturulmasıdır. Bir başka fark da sofa ile eyvan arasında kot farkının olmayışıdır [155]. İbadet mekanı olarak ayrılmış olduğu kuvvetle düşünülen bu alanın yapı bütünündeki oranına bağlı olarak, yapının inşa edilme amaçlarından birinin ibadet mekanı yaratmak olduğu düşünülebilir. O halde, bu yapı için bir medrese-cami kombinasyonu da denilebilir [156].

Yapı dışında kesme taş, içinde ise moloz taş kullanılmıştır. Sade olarak nitelendirilebilecek yapıda, hücre kapılarının üzerlerindeki kemerlerin ve içinin tuğla taş işçiliği ile (f-15), girişin solundaki büyük odanın penceresinin üstündeki taş işçiliği önemlidir.

Yapı bütününde ilgi çeken bir başka unsur, akustik sağlamak amacıyla testilerin kullanılmış olduğunun görülmesidir. Bu unsur, eyvanların ve orta mekanın etkin olarak kullanıldıklarını düşündürmektedir (f-16).

5.1.6. Havuzun Varlığı:

Apdullah Kuran'ın verdiği planda olmasına rağmen (Şekil-5.7) yapıda havuz yoktur. İlk havuzlu rölevenin ne zaman, kimin tarafından yapıldığı belli değildir. Havuzun olabileceğine ilişkin toprak döşemede herhangi bir iz görülmemiştir. Havuzun varlığının orta mekanı oldukça daraltacağı açıktır. Havuz var idiyse geleneğe uygun olarak, kubbesinin tepesinin açık olup olmadığının da sorgulanması gerekmektedir ki, kesin bir şey söylemek zordur. Ancak orta mekanın kubbeden ışık almaksızın çok karanlık olacağı açıktır. Mekana ışık ve hava sağlamak amacıyla kubbesinin tepesinin açık olduğu ve zorunlu olarak tam altına rastlayacak şekilde bir havuz inşa edilmiş olabileceği varsayımı yapılabilir ki, varsayımdan öte gidemez. Ancak, çok uzun bir süredir burada yaşayan biri ile yapılan görüşmede burada bir havuz olduğunun bilinmediği öğrenilmiştir.

5.2.İsparta Atabey Ertokuş Medresesi:

5.2.1. Konumu:

Atabey Ertokuş Medresesi, İsparta iline yaklaşık olarak 20 kilometre uzaklıkta, Atabey kazasında bulunmaktadır (Şekil-5.1).

5.2.2. Tarihi:

Medrese kapısında bulunan beş satırlık kitabesinde, 621 H. (1224) yılında Alaeddin Keykubad I döneminde, bani Ertokuş bin Abdullah tarafından yaptırıldığı açıklanmaktadır.

5.2.3. Banisi:

Bani Mübarizeddin Ertokuş bin Abdullah, Anadolu Selçuklu tarihinin en ünlü askerlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Gıyaseddin Keyhüsrev I, İzzeddin Keykavus I, ve Alaaddin Keykubad I devirlerinde güney-batı Anadolu'nun fethinde büyük hizmeti geçmiştir [157]. Kaynaklarda, Mübarizeddin Ertokuş'dan, Gıyaseddin Keyhüsrev I'in kölesi ve en güvenilir adamı olarak söz edilmektedir [158]. "Antalya, Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci cülusunda fethedildiğinde Sultan, önce Mübarizeddin Uzunkaş'ı [159]" vali olarak yollamış, sonradan bir kadı, bir katip, bir müezzin, bir de imam göndermişti [160]. Mübarizeddin Ertokuş'un ne zaman öldüğü konusunda kesin bir bilgi yoktur, ancak kırk sene kadar Anadolu Selçuklu Devleti'nin önemli mevkilerinde hizmetlerinin olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz [161].

Mübarizeddin Ertokuş'un hizmetlerinden dolayı eski adı "Agros" olan bu yerleşim alanına, 1921 yılında T.B.M.M. kararıyla "Atabey" ismi verilmiştir [162].

5.2.4. Kitabesi:

Kapının üzerinde bulunan beş satırlık kitabenin (f-17), yine Atabey Medresesi'nde bulunan çevirisi şöyledir:

"Bu medresenin imarını dünya ve dinin ulu sultanı, Fatih Keyhüsrev oğlu Keykubad zamanında Ulu Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kulu Abdullah oğlu Ertokuş, altıyüzyirmibir (621) yılının mübarek Ramazan ayında emretti".

5.2.5. Vakfiyesi:

Mübarizeddin Ertokuş'un ölümünden çok sonra, 1270 yılında Antalya'da hazırlanan vakfiyesine göre, Atabey'deki medresesinden başka Uluborlu yakınlarında Dadil köyüne de bir kervansaray, aynı bölgede Gelendost'ta bulunan Kudret Hanı ve Antalya'da bir cami yaptırmış olduğu anlaşılmaktadır [163]. Ayrıca Armağanşah evladını kendisinden sonra yetkili kıldığını belirtmiştir. Bu durumda kendisinin çocuğunun olmadığı kanısına varılabilmektedir [164].

Vakfiyesinin medresenin yapım tarihinden çok sonra hazırlanmış olması, medresenin bu tarihe kadar nasıl işleyebildiği sorusunu gündeme getirmektedir.

5.2.6. Mimari Özellikleri:

Plan tipi, diğer Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri'nden farklılık gösterir (Şekil-5,8). İlk kez bu medresede türbe yapıyla bağlantılı olarak düşünülmüştür [165] (f-18) (Şekil-5.9). Medrese türbe ilişkisi açısından Boyalı Medresesi ile Karatay Medresesi arasında bir evrim sürecini açıkça ortaya koyduğu söylenebilir. Ertokuş Medresesi'nden sonra türbelerin yapı içinde kubbeli odalarda düşünüldüklerini biliyoruz [166]. Türbenin yapıya daha sonra eklendiği söylenegelmiştir [167], ancak bunun doğru olup olmadığını sorgulamak gerekmektedir. Kapıdaki kitabeden medresenin yapıldığı sırada banı Ertokuş bin Abdullah'ın Allah'ın rahmetine muhtaç olduğu, daha açık bir ifadeyle yaşamadığı düşünülebilir. "..yapılmasını emretti", derken vasiyet etti anlamı da çıkabilir [169]. Ayrıca, türbe ile medreseyi birbirine bağlayan duvarın malzeme ve tekniğinin, medresenin yapım tekniği ve malzemesine benzer olduğu görülmektedir (f-19). Bir başka unsur da türbe taş işçiliğinin bağlantı duvarında da devam ediyor oluşudur.

Olasılıkla türbenin kapısı bu duvarda idi. Türbenin medreseye değil, medresenin türbeye bağlanmış olabileceğine işaret olarak, yapı öğelerinin yapım tekniklerinin ve malzemelerinin, hücre kapılarının girişleriyle özdeş oldukları gösterilebilir (f-20, 21). Buna dayanarak, türbeye geçişlerle medresenin eş zamanda yapıldıkları sonucu ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, medrese türbenin yüzeyine uydurulmak için çarpıtılmıştır. Bu durum da, medresenin daha sonra yapılmış olabileceği olasılığını kuvvetlendirmektedir. Türbenin medreseden önce varolduğu ve medresenin türbeye sonradan bağlanmış olabileceğini düşündüren nedenlerden biri de, eğer sonradan türbe inşa edildi ise, neden daha sonraki aşamalarda görüldüğü gibi, yapı içindeki eyvanın iki yanında bulunan kubbeli odalardan birinde çözülmedi ve ayrıca bir kümbet yapmak tercih edildi sorusudur.

Giriş aksı Boyalıköy Medresesi'nde olduğu gibi kaymıştır (f-22). Portal cephenin merkezine göre yaklaşık olarak 0.50 m güneydedir. Oldukça özenli taş işçiliğinin sergilendiği portal (f-23), küçük bir niş oluşturarak iç mekana geçiş olanağı verir. Nişe küçük mihraplarla hareketlilik kazandırılmıştır. Giriş yönünde sivri beşik tonozla örtülü kareye yakın koridordan (f-24) sağdaki kapıyla önce çatıya çıkan bir merdivenin bulunduğu bir ara mekana, buradan da giriş cephesine dikey olarak düzenlenmiş dar uzun bir odaya geçilmektedir. Girişin solundaki kapıdan ise giriş cephesine paralel olarak düzenlenmiş yine dar uzun, ancak odanın yarısında genişleyen bir başka odaya ulaşılır. Bu odaların yapılaş amaçları kesin olarak bilinmemektedir. Ancak idare ile ilgili olabilecekleri gibi kütüphane veya müderris odası da olabilirler. Girişleri sofadan olan koridorun iki yanındaki küçük odaların pencereleri de koridora açılmıştır. Sağdaki oda soldakine oranla biraz daha büyüktür. Sofaya giriş kapısının üzerinde koridor mekanını aydınlatmak için pencere düşünülmüştür. Giriş cephesi yönünde 10.65 m. girişe dik yönde 10.50 m. ölçülerindeki sofa ahşap gergilerle bağlı dört sütuna oturan kubbeyle kapatılmıştır (f-25). Sütunlar arasındaki uzaklık ende 6.70 m. ve boyda 5.65 m. olduğu için üst örtü tam kubbe olmayıp hafifçe giriş yönünde genişleyerek oval kesit vermektedir (f-26). Boyalıköy Medresesi'nden farklı olarak sütunlar mekanı geniş tutmak için duvarlardan bağımsız

düşünülmüşlerdir (f-27). Köşelerde tonozlarla, dört tarafda ise derin kemerlerle bir revak alanı oluşturulmuştur. Güneyde üç, kuzeyde iki hücre düşünülmüştür, ayrıca doğuda iki küçük hücre daha bulunmaktadır. Toplam yedi hücresi vardır. Kuzeyde ve güneyde bulunan iki dar mekanın bahçeye geçiş koridorları olarak düşünülmüş oldukları açıktır (f-28). Bu durum kuzey ve güney cephelerindeki kaplardan doğrulanabilmektedir (f-29-30). Ayrıca, iç mekanda, sofadan bakıldığında hücre kapıları ile farklılık göstermemektedir. Bu mekanların tuvalet olarak kullanılmış olabileceklerini öne süren görüşü kabul etmek oldukça güçtür [170]. Sofanın kuzey güney ve doğu tarafını çevreleyen tüm mekanlar tonozla örtülmüştür. Yine tonozla örtülü, türbeyle bağlantılı eyvanın iki yanında bulunan odalarda örtü tipi kubbedir. [171]. İlk kez Ertokuş Medresesinde görülen kubbeli odalar daha sonra tekrarlanmıştır. Bu odaların dersane olarak kullanılmış olabileceği varsayımı yapılabilir.

Soldaki odanın kubbesi taştandır (f-31). Sağdaki oda ise yine tromplara oturan zikzak şeklinde örülmüş tuğlalardan yapılmıştır (f-32,33). Hücrelerde ve odalarda havalandırma ve ocak yerleri görülmüştür (f-34). Mescid olarak da kullanılmış olabileceği düşünülen eyvan sofadan 0.45 m yüksekliktedir, ve güneyinde özenle yapılmış mihrabı bulunmaktadır (f-35).

Atabey Ertokuş Medresesi'nin bir özelliği de hiç dışarıya açılan penceresinin olmamasıdır. Oda ve hücrelere, ışığın, kapı üzerlerinde bulunan aydınlık pencerelerinden sağlandığı anlaşılmaktadır. Böylece çok kendi içine kapalı, dış dünya ile ilişkisi koparılmış bir mekan yaratma isteğinin olduğu söylenebilir.

Kubbeli odaların ve hücrelerin döşemelerinin yenilendiği görülmüştür (f-36).

Ertokuş Medresesi'nin önemli özelliklerinden biri de sofada bulunan ve kubbenin altına rastlayan havuzu ve havuza bağlı kanallarıdır.

Ertokuş Medresesi'sinin alt yapısı kesme taştır. Üst yapısı düz çatı şeklinde olmayıp iki yana hafifçe meyilli ve alaturka kiremitle kaplıdır [172]. Yapının iç mekanlarındaki yükseklik farkı dışarıya da aksettirilmiştir. Ancak ön cephede, simetri sağlamak amacıyla duvar yüksek tutulmuştur.

Ertokuş Medresesi'nde içde ve dışda çok sayıda devşirme malzeme kullanılmıştır. Geç antik, ve bilhassa Bizans devri malzemesi bakımından adeta bir müze zenginliğindedir [173] (f-37,38,39). Genellikle derleme malzeme olarak en çok kullanılan sütun başlıklarıdır (f-40). Sütun gövdeleri de büyük ihtimalle bir Bizans yapısından alınmıştır, ve gerek bunlar, gerekse başlıkları yangın geçirmiş izlenimi vermektedir.

Devşirme malzemeye rağmen yapıda orijinal Selçuklu süslerine de rastlanmaktadır. Mihrap ve portal sade, fakat zevkli bir işçiliğin örnekleridirler [174] (f-41).

Yapının onarım gördüğü ve bu onarımdan faydayla birlikte, zarar da gördüğü söylenebilir.

5.2.7. Havuzu:

Yaklaşık olarak 5.00 m. çapında [175] ve tepeden bir aydınlık feneri ile aydınlatıldığı düşünülen oval kubbenin tam altına rastlayan havuzun girişe paralel kenarı 1.69 m. diğer kenarı 1.66 m'dir. Diğer kubbeli medreselerin havuzlarından farklı olarak kuzey ve güney kısımlarında sofa boyunca kanalları vardır (f-42) ve başka örneği yoktur. Bu kanalların devşirme malzemeden oldukça özenli yapıldıkları görülmektedir. Güneydeki kanalın havuzdan çıkarak dar mekana ulaşması bu mekanın tuvalet olarak inşa edilmiş olabileceğini düşündürmüştür. Ancak bu varsayım daha önce tartışıldığı gibi doğru kabul edilemez.

Medrese çevresinde yapılan incelemelerde kuzeyden güneye doğru arazi kotunun düştüğü görülmüştür. Ayrıca medrese bekçisi Abdul Recam Uygur ile yapılan görüşmede eskiden kuzey tarafında iyi bir su

kaynağının bulunduğu ve bunun yakın zamana kadar varlığını koruduğu, daha sonra olasılıkla yönü değiştirildiği için kullanılmadığı öğrenilmiştir. Aynı kişiden bir zamanlar medresenin güneyine rastlayan Islanköy'de su bulunmadığı ve kuzeydeki su kaynağının oluklarla havuzdaki suyla birlikte Islanköy'e ulaştırıldığı şeklinde bilgi alınmıştır.

Diğer kapalı medreselerdeki havuzlara oranla burada daha kuvvetle öne sürülebilecek fikir, havuzun suyunun kullanıldığıdır. Havuz sadece kuzey-güney yönünde su kaynağının aktarımı için yapılmış olmasa gerektir. Bu kaynağın medrese dışından da geçirilmesi herhalde mümkündür.

Sofada kapalı bir mekan tercih edilmesinin havuzla ilişkisi olsa gerektir. Sofanın kapatılmasının mekan etkisi dışında pratik faydaları da olduğu söylenebilir. İklim şartlarının kontrol edilmesi ve akustiğin sağlanması pratik faydalardır. Nitekim, yerinde yapılan incelemelerde de akustiğin oldukça iyi olduğu anlaşılmıştır. Medrese hücrelerinin ve odalarının dışarıya pencerelerinin olmaması, bunun yanı sıra giriş kapılarının üzerlerinde pencerelerin bulunuşu, bu mekanların zorunlu olarak sofadan sağlanan ışıkla, bu pencerelerden aydınlatıldıklarını düşündürmektedir. Bu durumda şu anda özgün durumunu kaybetmiş kubbenin aydınlık fenerinin olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Havuz 0.58 m. derinliğindedir. Bu derinliğe dolan su belki yağmur suyuyla birlikte sürekli yenilerek güneye gidiyordu. Havuzun kubbeye ilişkili olarak zorunlu inşa edilişi su kaynağının bahçeden değil medresenin içinden geçirilmesi için bir tercih nedeni olmuş olabilir. Havuzun düşemesi yenilendiği (f-43) için fıskiyesinin olup olmadığını bilmiyoruz. Sofanın düşemesinde, olası su taşmalarına karşı, revakların izdüşümüne rastlayacak şekilde yaklaşık 0.05 m. kadar bir kot farkı oluşturulmuştur (f-44). Sofa düşemesinin özgün olması sayesinde bu fark rahatça görülebilmektedir. Suyun neden düşeme altında değil de [176] mekanı bölerek düşeme yüzeyinden geçirildiği sorusuna cevap olarak [177]

oluk oluşturmak için kullanılan devrişme malzemenin mekana görsel etki kazandırmak amacıyla tercih edilmiş olabileceği söylenebilir. Bu malzemelerin lento veya arkitrav olabilecekleri varsayımı yapılabilir [178] (f-45-46).

5.3. Konya Ali Gav Medresesi:

5.3.1. Konumu:

Ali Gav Medresesi, Konya'da Akıncı mahallesinde, Kemaliye ve Karatay medreselerinin kuzeyinde bulunmaktadır (Şekil-5.1).

5.3.2. Tarihi:

Yapının kesin olarak tarihini belirleyecek bir belgeye rastlanmamıştır. Bu konuda çeşitli görüşler öne sürülmektedir. Bektaşî tarikatı şeyhlerinden Ali Gav'ın adıyla anılmasından ötürü Beylikler devrine ait olduğu sanılmıştır [179]. Bir başka görüş ise, mimari özellikleri nedeniyle 12. yüzyıl sonu, 13. yüzyıl başı yapılmış olabileceği üzerinedir [180].

Her iki görüşü de tartışmak mümkündür. Yapı, 12.yüzyıl sonu 13. yüzyıl başı yapılmış ise neden 15. yüzyılda yaşamış [181] Ali Gav'ın adıyla anılmaktadır sorucu gündeme gelebilir. Ali Gav'ın Bektaşî şeyhlerinden Baba Resul'ün takipçisi olarak bu medresede şeyhlik yaptığı üzerine de görüş bulunmaktadır [182]. Medrese, Baba Resul adına 13 .yüzyılda da yaptırılmış olabilir [183]. Baba Resul'ün, Hacı Bektaşî Veli'nin nakibi olduğu söylenen Baba İshak'la aynı kişi olduğu sanılmaktadır [184]. Ancak, Eflaki, Ariflerin Menkibeleri adlı eserinde şeyh İshak'dan söz etmekle birlikte bu kişinin medresesinin olduğunu açığa çıkaracak bir ifade kullanmamıştır [185]. Eflaki'nin ifadelerinden Baba İshak'ın Konya'da oturmadığını da düşünmek mümkündür [186].

Yapı, 12 . yüzyıl sonu, 13 . yüzyıl başına tarihlendirilebilirse, daha önce hangi adla anıldığını ortaya çıkarmak gerekmektedir ki, bu yönde yapılan araştırmalardan bir sonuca varmak mümkün olmamıştır.

Burada şeyhlik yaptığı düşünülen ve zamanında oldukça ünlü olduğu anlaşılan Ali Gav'ın öldükten sonra kubbeli odalardan birine gömülmüş olabileceği söylenebilir. Bu durumda, tıpkı diğer kapalı medreselerde de görüldüğü gibi kubbeli odalardan birinin türbe haline dönüştürülmek istenmiş olduğu, bunun sonucunda da yapının banisi Ali Gav döneminde yapılmış olabileceği düşünülebilir. Yapının 1901 yılında yeniden işlev kazanmasıyla kapalı mekana duyulan ihtiyaç olasılıkla arttığından, kubbeli odada bulunduğu düşünülen sanduka eyvana taşınmış olabilir. Tüm bunları sorgulamaya neden olan unsur, sandukanın eyvana sonradan konulduğu izleniminin yaygın olmasıdır ki, bu tercihin başka bir örneği de olmadığı için kabul edilebilir nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Sadece mimari özelliklerine dayanarak erken devir yapısıdır demek de çok doğru bir yargı olarak kabul edilemez. Dört sütuna oturan kubbeli mekanı bir ön aşama ürünü olarak görmek yerine, bir tercih olarak düşünmek daha akla yakın gelmektedir. Nitekim geç dönemde, Erzurum Yakutiye Medresesi bu tür bir örnektir [187]. Bu nedenle Beylikler döneminde yapılmış olabileceğini de söylemek mümkündür.

Ali Gav Medresesi'nin, Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri arasında incelenmesinin nedeni, Beylikler döneminde yapıldığını kesinlikle ispatlayacak bir belgeye henüz rastlanmamış olmasıdır. Bunun sonucunda, yapı Selçuklular döneminde yapılmış olabileceği olasılığını hala korumaktadır.

5.3.3. Banisi:

Bilinmemektedir. Ancak, adından ötürü, banisinin Ali Gav olabileceği üzerine görüş bulunmaktadır [188].

5.3.4. Kitabesi:

Yapıldığı yıllara ait kitabesi yoktur, 1319 H. (1901) yılında, dönemin Konya valisi Mehmet Ferid Paşa tarafından onarılarak Mahmudiye Medresesi adıyla öğrenime açılmıştır [189]. Bu duruma ilişkin, ana giriş kapısı olarak adlandırabileceğimiz kapının üzerindeki kitabede, "1-Sayei ömr-i envaye-i Hazret-i hilafet

penahide Vali-i vilayet devletlu, 2-Mehmed Ferid Paşa hazretlerinin asar-ı edide-i muvaffakiyetlerinden, 3-Biri de mükemmelen tamir ve ihya olunan işbu Mahmudiye medresesidir 1317, 1319" yazılıdır [190] (f-47).

5.3.5. Yapılış Amacı:

Öncelikle medrese olarak yapıldığı sanılmaktadır, ancak zaviye olarak da kullanılmış olabilir. Bazı kaynaklarda zaviye olarak geçmektedir [191].

5.3.6. Mimari Özellikleri:

Yapının önemli bir bölümü yıkılmıştır (şekil-5.10). Bugün, sadece eyvanı, kubbeli köşe odaları ve bu odalara bitişik iki hücre ile iki sütuna oturan revak kısmı ayakta durmaktadır (Şekil-5.11). Yapılan incelemelerde kubbeli odalara bitişik yaklaşık olarak 2.40 m. x 2.80 m. ölçülerindeki beşik tonozlu hücrelerin kapılarına kadar duvar kalıntıları bulunduğu ve asıllarına uygun olarak, sonradan, 1966 yılında yapılan onarım sırasında tamamlandıkları bilinmektedir [192] (f-48).

Sivri beşik tonozla örtülü eyvan 5.23m. x 6.05m. [193] ölçülerindedir. Bir basamak yüksekliğindeki eyvanın güney duvarında mihrab olduğunu düşündüren bir niş bulunmaktadır. Burada Ali Gav'a ait olduğu düşünülen bir mezar sandukasının bulunması nedeniyle bu mekan türbe olarak da kullanılmıştır [194]. Revak kısmı, duvardan yaklaşık olarak 1.52m. açıklıkta 0.50m. çapında [195] iki sütuna oturan, eyvan cephesinde, geniş sivri kemerle, köşelerde ise çapraz tonozlarla örtülüdür (f-49) ve ahşap gergilerle kuvvetlendirilmişlerdir. Eyvanın iki yanında bulunan kubbeli odalarda, kubbeye geçiş elemanları üçgen bingilerdir. Sağdaki odanın boyutları 5.10m x 5.00m, soldakinin ise 5.00m x 5.20m'dir [196]. Her iki odanın da güneye bakan kemerli pencerelerinin üzerlerinde, üçgen bingilerin seviyesinde mazgal şeklinde birer üst pencereleri daha vardır (f-50). Buna ek olarak soldaki odanın doğu tarafında bir penceresi daha bulunmaktadır. Odaların kapıları

üzerlerinde bulunan kemerli pencerelerin sofanın ışığından faydalanmak üzere düşünülmüş olabilecekleri söylenebilir.

Yapı duvarları taştan, beşik tonozlu üst yapısı ise tuğladan örülmüştür.

Medrese 1965 yılında vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarım programına alınmıştır. Yapılan kazılar sonucunda, 1.70m derinliğe inilerek [197], sütunların kaideleri, kapı eşikleri, döşeme seviyeleri ve duvar kalıntıları bulunmuştur (f-51). Kazının ilerlemesiyle temelleri ortaya çıkarılarak yapının sınırları saptanabilmiştir, ancak kuzey sınırı yola rastladığından çalışma bütünüyle sonuçlandırılmamıştır [198]. Bu nedenle yapının giriş eyvanının yeri henüz kesinlik kazanmamıştır, ve tartışılmaktadır [199] (f-52). Çalışmaların sonucunda yapının 19.70m x 23.50m. ölçülerinde dikdörtgen bir alanı kapladığı saptanmış ve karşılıklı olarak yerleştirilmiş dört sütunun varlığı kesinlik kazanmıştır [200]. Bu nedenle sofanın dört sütuna oturan 6.00 m. çapında bir kubbeye örtülü olduğu düşünülmektedir [201]. Bunu düşündüren en önemli etken dört sütunun kubbeye örtülebilecek boyutlarda kare bir mekan oluşturmalarıdır. Sadece dört sütuna oturan, kare mekanı geniş kemerli revaklarla çevrelenen açık, avlulu bir örneğe rastlanmamıştır. Sofanın revaklı olmasından ötürü sofa örtü sisteminin Atabey Ertokuş Medresesi'ne benzer şekilde düşünülmüş olabileceği söylenebilir [202].

Yapının sadece güney kısmının ayakta kalışını, eyvanın türbe ve kubbeli odaların da mescid olarak kullanılmış olmalarına bağlamak mümkündür. Bu mekanlara bu işlevlerin sonradan verilmiş olabileceğine ilişkin görüşden daha önce söz edilmişti.

Kazı çalışmaları sırasında, devşirme malzemenin yanı sıra önemli Selçuklu kalıntılarına da rastlanmıştır. Kuzeybatı tarafında, koyu lacivert sırlı haçvari şekilli çinilerle, firuze renkde sırlı sekiz köşeli çiniler bulunmuştur. Lacivert çinilerden başka aynı ölçülerde açık firuze renkli çinilere ve bir Selçuklu kandiline rastlanmıştır [203].

5.3.7. Havuzun Varlığı:

Yapılan kazılar sonucu güney duvarında, Selçuklu devri künklerinden yapılmış su kanallarının bulunması, M.Sözen'in de "Anadolu Medreseleri" adlı eserinde söz ettiği gibi [204], sofanın ortasında, olası kubbenin tam altında bir havuzun olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, kaynaklarda havuzun izlerine rastlandığını açıklayan bir ifadeye rastlanmamıştır.

5.4. Konya Karatay Medresesi:

5.4.1. Konumu:

Karatay Medresesi, Alaeddin Camii'nin kuzeyinde, eski kalenin Sultan Kapısı adını taşıyan bölümünde [205], ikinci sur içinde [206] yer almaktaydı. Bugün bulunduğu yer Ferhuniye mahallesi olarak geçmektedir [207] (Şekil-5.1).

5.4.2. Tarihi:

Kitabesine göre, İzzeddin Keykavus II devrinde [207], Emir Celaledin Karatay bin Abdullah tarafından 649 H. (1251) yılında [208] inşa ettirilmiştir.

5.4.3. Mimarı:

Mimarının kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir [209]. Ancak, İ.H.Konyalı ve Z.Sönmez, Alaeddin Camii'nin Portali ile benzerliğinden ötürü mimarının Havlan-ı Dimeşki olabileceğini öne sürmüşlerdir [210].

5.4.4. Banisi:

Karatay Medresesi'nin banisi, Celaledin Karatay bin Abdullah, Alaeddin Keykubad'ın azadlı kölesi [211] olarak anılmaktadır, ancak bu konuda şüpheler de vardır [212]. İbni Bibi, Celaledin Karatay'ın Rum kökenli olduğunu söylemektedir [213]. İsmi bin Abdullah ile bitişi sonradan müslüman olduğu konusunda şüphe bırakmaz [214]. Ancak, ailesinden bazılarının devlet teşkilatında görev almasını sağladığı, bazılarının da dinlerini değiştirmediklerini öğrendiğimizden Karatay'ın ailesini ve geçmişini hatırlayacak yaşta devşirildiğini söylemek mümkündür [215].

Karatay ismi ile Karahıtaylar arasında bir ilişki olup olamayacağı da ayrı bir araştırma konusu olabilir [216]. Karatay'ın Moğollarla ilgisi ve gördüğü itibar düşündürücüdür [217].

Alaeddin Keykubad devrinden önce esir edildiği düşünceleri vardır. Gulumhane'de yetiştirildikten sonra sarayın çeşitli kademelerinde görev almıştır [218].

Celaledin Karatay, Alaeddin Keykubad I'den başlayarak Gıyaseddin Keyhüsrev II. İzzeddin Keykavus II. Rukneddin Kılıç Arslan IV devirlerinde [219] çeşitli hizmetlerde bulunmuş değerli bir devlet adamı olarak tanınmıştır. Gıyaseddin Keyhüsrev II devrinde, Taşthane ve Hazine-i Hassa memurluğu verilmiştir. Köseadağ Savaşı'ndan sonra memleketin bütün işleri onunla Beylerbeyi Yutaş'ın elinde kalmıştır [220]. Gıyaseddin Keyhüsrev II'nin 1245'teki ölümünden sonra üç kardeşin saltanat devri başladığında [221], Karatay'ın çabalarıyla devlet parçalanmaktan kurtulmuştur. Üç kardeşin birlikte memleketi idare etmeleri fikrini savunmuştur [222]. Celaledin Karatay 656 H. (1258) [223] yılında öldükten sonra, kardeşler arasında tekrar saltanat mücadeleleri başlamıştır. Karatay'ın yaşadığı dönem, sultanların yaşça küçük veya zayıf şahsiyetler olması ve dışardan gittikçe artan Moğol modahalesi, devlet adamları arasında şiddetli bir ihtiras ve mevkii mücadelelerine zemin hazırlayıp memleketi sarstığı zamanlara [224] rastlar. Karatay bu bunalımlı dönemin en az zararla atlatılmasında büyük yararlılık göstermiş biri olarak devrinde ün ve saygı kazanmıştır.

Devlet yönetiminde oldukça etkin olan Karatay, önemli mevkilere gelecek kişilerin seçiminde söz sahibi idi [225]. Bunda belki atabeg olmasının [226] da rolü olabilir. Çok sevilip sayılması, zamanı çok parlak olan ve yetkisi uzun yıllar süren Alaeddin Keykubad'a olan yakınlığı ile de ilgili olsa gerektir [227]. Kaynaklarda kendisinden alçak gönüllü, hayırsever, dindar ve temiz ahlaklı olarak söz edilmektedir [229]. Mevlana'da Karatay'dan övgüyle bahsetmektedir [229].

Karatay'ın kardeşlerinin de önemli mevkilerde görev yaptıkları bilinmektedir. Kemaleddin Rumtaş ve Seyfettin Karasungur'dan başka, kız kardeşlerinin de olduğu vakfiyesinden anlaşılmaktadır [230]. Vakfiyesinden ayrıca Karatay'ın evlatlarının olmadığı da ortaya çıkmaktadır [230]. Ortanca kardeşi Kemaleddin Rumtaş'ın tıpta ileri

gitmiş bir hekim olduğunu Karatay Medresesi'nin karşısında bir darüş şifasının bulunduğunu ve burada ders verdiği kaynaklardan anlaşılmaktadır [231]. Celaleddin Karatay'ın belki kardeşinden dolayı-tıpla ilgisinin olabileceğini söylemek mümkündür. Bunu düşündüren en önemli unsur olarak Alaeddin Keykubad'a yapılan ameliyatta cerrah Vasilius'a yardım etmesi ve bu hizmetinden ötürü Alaeddin Keykubad'dan övgü alması gösterilebilir [232].

5.4.5. Kitabesi:

Mermer işleme portalı üzerinde Selçuklu sülüsü ile tek satır olarak yazılmış kitabenin çevirisi:

"Yüce Tanrı, iyilik edenlerin ecrini muhakkak zayi etmez, buyurur (Kur'an Tövbe Suresi, ayet: 121). Ulu Sultan dünyada Tanrı'nın gölgesi, dünya ve dinin şerefçe yücesi fetih babası, Kılıç Arslan oğlu Mes'ud oğlu Kılıç Arslanoğlu şehid sultan Keyhüsrev oğlu Keykubad oğlu Keyhüsrev oğlu keykavus'un hüküm sürdüğü günlerde, 649 yılı aylarında, bu mübarek imareti (medreseyi) Abdullah oğlu Karatay vücuda getirdi. Tanrı onu (ve) imar edeni yarlıgasın [233]!"

5.4.6. Vakfıyesi:

Vakfiye, Karatay hayatta iken, H.651 (1253) yılında yapılmıştır. 652 ve 660 H.yıllarında ek vakfiyeler oluşturulmuştur [234].

Vakfiyede, medreseye kabul edilecek öğrencilerin dört sünni mezhebin herhangibirinden olması önemli olmazken, müderris ve muidin Hanefi mezhebinde bulunması koşulu getirilmiştir [235].

Vakfın yönetim işi yaşadığı süre içinde kendisine, ölümünden sonra, kardeşleri Kemaleddin Rumtaş ve Seyfettin Karasungur'a onlardan sonra onların oğullarına ve oğullarının oğullarına, onlardan kimse kalmazsa kız kardeşlerinin oğullarına verilmiştir [236].

Müderresin şeriat, hadis, usul furu, hilaf ilimlerinde uzman olması gereği medresede okutulan dersler hakkında bilgi verebilmektedir. Şeriat ilimlerinin dışında pozitif ilimlerin de okutulmuş olabileceği konusunda yorumlar da bulunmaktadır [237].

Medresede öğrenim gören öğrenci sayısı da belirtilmemiştir. Olasılıkla yatılı olarak kalan burslu öğrencilerin yanı sıra, gündüzlü öğrencilerin de öğrenim gördükleri varsayımı yapılabilir. Vakfiyede haftada beş gün eğitim verileceği kayıtlıdır [238]. Ayrıca öğrencilerin yemeklerinin İbrahim Bey bin Karaman imaretinden sağlanacağı anlaşılmaktadır [239].

Oldukça zengin kaynakları olan vakfın [240] geliri öncelikle onarıma ve onarımda çalışacak işçilere daha sonra hademeye ait ev ve hücrelerin tefrişine, ayrıca dini günlerde yakılmak üzere balmumunun bulundurulmasına ayrılmıştır. Bu gibi masraflar düşüldükten sonra kalan gelir on hisseye bölünmüştür. Bir hisse müderrise, bir hisse mütevellîye, yarım hisse muide, yarım hisse kardeşinin çocuklarından olmak üzere ferraş ve bevvaba [241] yedisi imam ve öğrencilere verilmiştir [242].

Vakfiyenin 660 H. tarihli ekinde sabah ve akşam günde iki defa Kur'an okuyan, kardeşlerinin çocuklarından iki hafıza otuzar dirhem, medrese içindeki havuz, çeşme ve maşrapanın temizliği için bir hademeye onbeş dirhem aylık bağlandığı da belirtilmektedir [243]. Özellikle bu unsur konuyla doğrudan ilgili olduğu için oldukça önemlidir.

5.4.7. Eğitim Programı:

Karatay Medresesi'nin, öncelikle şeriat ilimlerinin okunması için inşa edilmiş olduğu, müderresin uzman olması gereken bilim dallarından anlaşılmaktadır [244]. Ancak, burada pozitif ilimlerinin de okutulmuş olabileceğine ilişkin bir ifade Eflaki'nin "Ariflerin Menkıbeleri" adlı eserinde bulunmaktadır Celaleddin Karatay.'ın: medresesinde Şemsettin Mardini'ye mudlik yapmış olan Abdülmümin'i Tokati'nin vasıflarından

sözedilirken, "akıl ve nakil ilimlerinin denizi" denilmesi bu varsayımı kuvvetlendirmektedir. Akli ilimlerden hangi ilimlerin anlaşılması gerektiği açık değildir. Olasılıkla, matematik, astronomi [245], tıp ilimleri çok yoğun olmasa da okutuluyordu. Medresenin müderrislerinden Şemseddin Mardini ile yakınlığı bulunan, Zeyneddin Razi'nin akrabalarından olması muhtemel Fahreddin Razi'nin ve Emir Kemaleddin'in, İbni Sina'nın "Kanun" ve "Şifa" adlı eserleri üzerine çalışmalar yaptıkları konusunda bilgi bulunmaktadır [246]. Kaynaklarda adı geçen Emir Kemaleddin'in Karatay'ın kardeşi olma olasılığı göz ardı edilemez. Kemaleddin Rumtaş'ın, Karatay Medresesi'nin karşısında, ondan daha önce inşa edilmiş bir medresesinin olduğu bilinmektedir [247]. Kemaleddin Rumtaş'ın medresesinin şifahane olarak yapılmış olabileceği konusunda kesin bir yargıya varmak güçtür. Çeşitli kaynaklarda bu şekilde bilgi olmasına karşın, doğrudan ispatlayacak bir belgeye rastlanmamıştır. Ancak Konya halkının, bulunduğu semte Şifaiye adını vermesi boşuna olmamalıdır [248]. Mütevellilerden biri olan Kemaleddin Rumtaş'ın Karatay Medresesi'nde tıp dersi vermiş olabileceği varsayımı da yapılabilir.

Karatay Medresesi , eğitimin yanı sıra çeşitli sihirbazlık gösterilerinin yapıldığı çok amaçlı bir yapı olarak da kullanılmıştır, denilebilir. O devirde gezgin bilginlerin medreselerde konuk edildikleri bilinmektedir [249]. Ancak Karatay Medresesi'nde sadece ilim adamlarının değil, çeşitli yerlerden gelen gösteri grupları da konuk edilmiştir. Ayrıca kaynaklardan herkesin kolaylıkla girip çıkabildiği bir yapı izlenimini de edinmek mümkündür [250]. Gösteri gruplarını çağıran ve burada konuk edenlerin şehrin ileri gelenleri, halk grupları ve fütüvvet erbabı oldukları bilinmektedir [251]. Bu durumda medresenin belki de mütevellilerinden dolayı çok katı dini kurallarla yönetilmediği sonucu çıkabilmektedir. Biraz da bu nedenle sadece şeri ilimlerin değil pozitif ilimlerin de eğitim programlarında yer almış olabileceği söylenebilir. Müdesrisle birlikte başka bilginlerin de derse katıldıkları üzerine bir bilgiye rastlanmıştır [252]. Bir müdesrisin sadece bir medresede görevli olması gerektiğine ilişkin bir kayıt yoktur. Nitekim, Mevlenâ Şemsi Tebrizi ile karşılaşmadan önce dört medresede birden müderristir.

[253]. Mevlâna'nın, Şemseddin Mardini'nin yerine müderris olarak Afsaheddin'i, Ekmeleddin Tabib'e önermesi düşündürücüdür [254]. Ekmeleddin Tabib'in sağlık bakanlığına benzer bir görevi olduğu bilinmektedir [255]. Mevlana'nın 1244 yılında Şemseddin Tebrizi ile karşılaşmasından sonra ders vermediği sanılmaktadır, ancak Karatay'a yakınlığından dolayı burada vaaz vermiş olabileceğini söylemek mümkündür. Vaazları da ders niteliğinde olabilir. Mevlâna'nın burada astronomi dersleri verdiği üzerine söylentiler vardır. Mevlana'nın mektuplarında, usturlapdan güneş ve ay tutulmasından [257], ışık hızından [259] bahsedilmektedir. Ayrıca Konya Mevlana Müzesi'nde hangi döneme ait olduğu açık olmayan bir usturlap görülmüştür (f-53).

Müderrisi, Karatay Medresesi'nin bir bölümünü ailesi ile birlikte konut olarak kullanıyor muydu bilemiyoruz. Ancak, bazı müderrislerin medreselerde aileleri ile birlikte yaşadıklarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır [259]. Mevlâna ve babası Bahaeddin Veled de medresede yaşıyorlardı [260].

Sonuç olarak, Karatay Medresesi'nin dini eğitim ağırlıklı olarak programlandığı, bunun yanı sıra burada pozitif ilimlerinde okutulduğu söylenebilir. Ancak medresenin sadece eğitim amaçlı kullanılmadığı sonucuda çıkmaktadır. Çok katı kurallarla yönetilmediği için, çeşitli gösteri ve törenlerin yapılma olanağının bulunduğu bir mekan ihtiyacını da karşılıyor olmalıydı. Belki de bu yüzden bazı çevrelerce hoş karşılanmadığı da anlaşılmaktadır [261]. Buradan mezun olanlar olasılıkla, devletin yüksek kademelerinde görev alıyorlardı.

5.4.8. Mimari Özellikleri:

Karatay Medresesi kubbeli medreselerin gelişmiş bir örneğini temsil eder (Şekil-5.12).

Girişi orta aksda olmayıp cephenin güney tarafındadır. Medreselerde alışılmışın dışında olan bu özelliği, yan bölmelerin eğitim dışında başka amaçlarla kullanılmış olabileceğine ilişkin çağrışımları da düşündürmektedir [262].

Medresenin önemli bir bölümü yıkıldığı için planı hakkında çok kesin yargılara varmak güçtür (Şekil-5.13). Günümüze sadece sofa, eyvan ve türbe kısmı kalmıştır.

Oldukça özenli, zengi düğümleriyle bezeli [263] portalden, (Şekil-5.18) (f-54) olasılıkla kubbeli giriş mekanına geçiliyordu. Bu mekanın kubbeyle örtülmüş olduğunu düşündüren unsurlar özellikle 7.60m ölçülerindeki kare mekanı ve üçgenli bingilerdir [264]. Ancak Mahmut Akok, tonozla kaplı olduğunu öne sürmektedir [265]. Diğer planlarda görülmemekle birlikte Akok tarafından 1960 yılında yapılan röleve planında da görüleceği gibi giriş mekanından yan bölmelere doğrudan açılan bir kapı vardır. Bu bölme belki de medresenin hemen içine girmesi gerekmeyen ve medresenin devamlı kadrosundan olmayan insanların girip çıktıkları ve belki de konakladıkları bir mekan olarak da düşünülebilir. Mescid veya kütüphane olarak da kullanılmış olabilir.

Giriş holündeki ikinci, büyük kapıdan kubbeli sofaya geçilmektedir. 12.10 m ve 12.00 m olan ana mekan, kapı düzenleriyle simetrik olarak tasarlanmış olduğu izlenimini vermektedir. Kubbe dışta iki kat tanbur ile kademeli olarak hafifletilmiştir.

Tepesi açık olarak düşünülmüş (f-3, 55) kubbe, üçgen panolardan. bingilerle doğrudan duvarlara oturmaktadır. Bugün kubbenin tepesindeki 5.00m çapındaki [266], bu açıklığın iç tabandan yüksekliği 15.35 m'dir [267]. Açıklık kapatılmıştır. Kubbenin yükünü alan her bingi beş sivri uçlu üçgene ayrılmış ve üçgenler hafifçe kırılarak kubbenin basacağı yuvarlağa yakın 24 kenarlı poligonal bir taban meydana getirmişlerdir [268]. Çinilerle kaplı, sivri beşik tonuzlu eyvan sofanın kotundan 0.41m yüksektedir (f-56). Eni 6.35m. derinliği 7.90m'dir. Eyvanın güneyinde bulunan 7.15m ve 6.80 m ölçülerindeki kubbeli mekan Karatay'ın türbesidir. Türbenin bodrum katının olması gerektiği söylenmektedir [269]. Üçgen panolar üzerine oturan kubbesi balıksırtı şeklinde tuğlayla örülmüştür. Burada dikkati çeken, bu mekanın kubbesinin de tepesinin açık olduğu üzerine edinilen izlenimdir. Bu bölümün sonradan kapatılmış

olabileceğine ilişkin işaretler görülmektedir (f-57). Karatay Medresesi'nin Karatay ölmeden önce yapıldığı bilinmektedir. O halde bu mekan türbe olarak kullanılmadan önce bir başka amaçla kullanılıyor olsa gerektir. Bu odada iki tarafa açılan pencereler bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Kubbesinin tepesinin ne zaman kapatılmış olabileceğine ilişkin elimizde bilgi bulunmamaktadır. Eyvanla bu mekan arasında bir geçiş olduğu da sanılmaktadır. Eyvanın iki yanında bulunan odaların kışlık dersane olarak kullanılmış olduğu üzerine bilgi bulunmaktadır [270].

Sofadan girilen hücrelerde ailesinin ekonomik durumu iyi olmayan veya uzak illerden gelen çalışkan, vakıf gelirleri olan, öğrencilerin kaldığı açıktır. Yalnız müderrisin de kendisine ait çalışma ve yaşama mekanı olduğunu yine aynı kaynaktan öğreniyoruz [271].

Müderris bu hücrelerden birinde mi kalıyordu bilemiyoruz. Hücre kapıları ile eşdeğer özellikte, birbirlerine çok yakın karşılıklı olarak düzenlenmiş kapılardan, mekanın çok daralması sebebiyle, en sondakilerin hücre kapıları olamayacakları açıktır. Ancak tuvalet kapıları olma olasılığı hemen hemen yoktur. Hücre kapıları ile aynı değerde tutulması imkansızdır. Ayrıca tuvaletlerin bu tür yapıların içinde yapılma geleneği de yoktur. Tuvalet oldukları üzerine yapılan tartışmaları [272] kabul etmek çok güçtür. Bu kapılar olasılıkla medresenin iki tarafındaki bahçelere geçiş olanağı vermek için inşa edilmiş olsa gerektirler. Medresenin çevre duvarları büyük ölçüde yıkıldığı için dışarı çıkış kapılarını görememekteyiz. Aynı anlayışı, Atabey Ertokuş Medresesi'nde de görmek mümkündür. Yine aynı anlayışla ışık ve hava alabilmek için hücre düz lentolu kapılarının üzerlerinde sivri kemerli pencereler bulunmaktadır.

Sofanın ortasında kubbe deliğinin tam altına rastlayacak şekilde tasarlanmış bir kare havuz bulunmaktadır (f-58)

Yapıda mermer, kesme taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır. Mermer portal, yeşil somaki taş ile işlenmiştir. Duvarların iç ve dış

yüzeyleri düzgün kesme taştan örülmüştür. İç kısımlarda moloz taş kullanılmıştır [273]. Büyük kubbeli mekânın üst kısım duvarları tuğla ile örülmüştür. Üst pencerelerin söve ve kemerleri de tuğladandır [274].

Kubbeli mekan, eyvan tamamıyla, sanatsal açıdan olağanüstü kabul edilen çinilerle kaplanmışlardır (f-59). Kubbe, "... çini süslemeleri ile Selçukluların en açık sezilen gök kubbe sembolüdür [275]." Kesme çinicilik tekniği ile kaplanmışlardır [267]. Karatay Medresesi'nin düz çinileri üzerinde altın yaldız boya da kullanılmıştır [277]. Kubbe kasnağının ve tepedeki açıklığın kenarlarında kufi yazı ile yazılmış ayetler görülmektedir (f-60). Yelpaze bingiler arabesk bordürlerle çevrilidirler. Beşli üçgenlerin ortadakilerin içinde küfi yeşil ile dörtlü gruplar halinde yazılmış Muhammed, diğerlerinde ise sıra ile Ebubekir Ali, Ömer, Osman adları okunmaktadır [277]. Bu yapıda devşirme malzemeye rastlanmıştır [278].

5.4.9. Havuzu:

Sofanın ortasında, kubbe açıklığının tam altına rastlayacak şekilde inşa edilmiş bulunan havuzun girişe paralel kenarı 3.72 m. diğer kenarı 3.75 m'dir. Derinliği ise 0.69 m'dir. Havuzun güney batısında kıvrımlı bir su yolu (f-61), güney doğusunda ise fıskiye olduğu izlenimini veren yuvarlak bir çanak vardır (f-62). Havuza suyun nereden dolduğu açık değildir. Yapı içinde bir çeşmenin bulunduğu ve bu çeşmenin suyunun, "zikzaklı taş oluk" diye adlandırılan, kıvrımlı su yolundan havuza aktığı da öne sürülmüştür [279]. Ayrıca, çeşme ile havuzun Osmanlı eseri oldukları da savunulmuştur [280]. Bu tezi kabul etmek çok güçtür. Nitekim, medrese vakfiyesinin 660 H.tarihli ekinde, havuz, çeşme ve mağrabanın temizliği için maaşlı olarak bir hademenin tutulduğundan bahsedilmektedir [291]. Ayrıca, bu medresenin havuzunun şerbet yapımı için de kullanılmış olduğuna ilişkin elimizde bilgi bulunmaktadır [282]. Bu gerekçelerden ötürü havuzun sonradan yapılmış olduğunu savunmak olanaksızdır. Şerbet yapımında

kullanıldığı için önceden kuyu olup sonra havuza dönüştürülmüş de olamaz. Önceden kuyu olduğu şeklinde, kabulü bu nedenle çok güç bir varsayım bulunmaktadır [283].

Daha önce olduğunu bildiğimiz çeşmeye ilişkin herhangi bir ize rastlanmamıştır. Şu andaki durumunda yenilendiği gözlenen döşemenin altında su geliş ve gidiş oluklarının bulunması gerekmektedir. Bu su olukları belki de doğrudan çeşmeye bağlıydı [284].

Fıskiye olduğu düşünülen kare çanağın girişe paralel kenarı 0.93m diğer kenarı ise 0.97m'dir. Bu fıskiye'nin daha önce havuzun içinde bulunduğunu varsaymak güçtür. Çünkü şerbet de yapıldığını bildiğimiz havuzda [285], fıskiye'nin işlevsizliği ve elverişsizliği açıktır. Ayrıca, şerbet yapılırken su gerekince havuz testi ile doldurulmuştur [286]. Acaba havuz yapı içindeki çeşmeden taşıma su ile mi dolduruluyordu, bilinmemektedir. Fıskiye de, kıvrımlı su yolu da havuzu doldurabilmek için zayıf kaynaklardır.

Çanak şeklindeki fıskiye hep aynı yerde idiyse, fışkıran sular etrafa sıçrayıp rahatsızlığa da sebep oluyordu diye düşünmek mümkündür. Ayrıca, burada sema gösterilerinin yapıldığını biliyoruz [287]. Bu çanak bu durumda mekanı biraz daha daraltıyordu.

Havuzun suyu, olasılıkla, tepesi açık kubbeden gelen yağmur suyu, taşıma su ve fıskiyeden gelen suyla dolabilmekteydi, denilebilir. Fazla su da kıvrımlı su kanalından alınıyordu. Kıvrımlı su yolunun, İ.H.Konyalı'nın dediği gibi, havuza su doldurmak için değil, havuzun fazla suyunu almak için yapıldığını düşündüren en önemli unsur, su yolunun deliğe doğru eğim yapmasıdır (f-61). Benzerini Divriği Turan Melik şifahanesinde gördüğümüz bu su yolu orada da aynı amaçla kullanılıyor olsa gerektir, çünkü havuzu dolduran karşılıklı başka iki kaynak bulunmaktadır.

Kare çerçeve içine teğet olarak işlenmiş bir daire, daire içinde bir sekizgen ve sekizgen içinde yine daire şeklinde, dilimli fıskiye çanağının, içiçe geçmiş düzgün geometrik şekilleri evreni imgelemek için seçilmiş olsa gerektir. Evren imgesinin kökenlerini,

Budizmin kozmik sembolü mandalada [288], Platon'un evreni anlatmada kullanıldığı mükemmel geometrik şekillerde. [289], ve Phythagoras'ın sayılarında [290] bulmak mümkündür. İdeal bütün dairedir. Kare dört yönü imgeler, sekizgen ise daireden türemiş bir başka düzgün geometrik şekildir. Daire sonsuz sayıda köşeyi temsil ettiği için sonsuzluğu ifade etmekte oldukça güçlü bir semboldür [291].

Karatay Medresesi havuzunun kenarındaki fiskiye çanağında kendini tasarlandığı şekillerle hissettiren evren imgesi dönemin en güçlü düşünce akımı olan tasavvufu doğrudan ilgilidir. Henüz altı asır geçmiş taze anılarla yüklü İslamiyet ve bunun türevi, İbn ül Arabi'nin Sadrettdin Konevi ile Anadolu'ya ulaştırdığı ve o dönemde çok yoğun olarak yaşanan tasavvuf [292], bu geometrik imgelerle sembolize edilmiş olsa gerektirler. Evreni imgeleyen düzgün geometrik şekiller ve tamsayılar Antikitenin İslam bilginleri tarafından incelenmesiyle, tasavvufu özdeşleştirilmişlerdir. Bu fiskiye çanağı, çok yakın tarihlerde yapılan Kalavun Maristanı'nda görülen mermer havuza çok benzemektedir [293] (f-63). Kıvrımlı su yolu için "helezon" terimini kullanmak mümkündür. Helezonun Türklerin çok sevdikleri biçim olduğu öne sürülmüştür [294].

Bu şekil, yılan motifinin başkalaşmış bir şekli olarak da görülebilir. Yılan motiflerine daha çok şifahanelerde rastlanmaktadır. Karatay Medresesi'nde görülen bu şeklin çok benzeri Divriği Turan Melik Sultan Şifahanesinde de bulunmamaktadır. Yılan figürü Kayseri Gevher Nesibe Hatun şifahanesinde de görülmektedir [295].

Antik devirden beri tıp ilminin sembolü olan yılan, Selçuklularda da şifahanelerde sembol olarak kullanılmıştır [296]. Karanlığın ve kötü ruhların sembolü olan yılan, ejder figürünün koruyucu bir vasfı olan tılsımlı düğümleri ile Selçuklu sanatının başka eserlerinde de kullanılmıştır [297].

Bu medresede de bu Şeklin tıpla ilgili bir  ağrışıımı olabilir. Bu unsur burada tıp derslerinin de verilmiş olabileceğini kuvvetle d Ő  nd  rmektedir. Medrese banisi Celaleddin Karatay'ın tıp ilmine çok yabancı biri olmadığından daha önce söz edilmişti.

Her iki su bağlantısının sembolik anlamlarının yanı sıra, başka yapılış amaçları da olsa gerektir. Kubbe çinilerine varıncaya değin tüm mekanda yaratılmak istenen kozmolojik düşünceye katkı sağlamak amacıyla suyu kontrol altına alarak bir müzikalite elde edilmek istenmiş de olabilir.

5.5. Konya İnce Minareli Medresesi:

5.5.1. Konumu:

Konya İnce Minareli Medresesi, Alaeddin Tepesi'nin batısında, Beyhekim mahallesinde [298] bulunmaktadır (Şekil-5.1).

5.5.2. Tarihi:

Medresenin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Sultan İzzeddin Keykavus II devrinde, vezir Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılmıştır. Kesin tarihini ortaya çıkartacak kitabesi yoktur. Kitabesinin olasılıkla, bugün oldukça yıpranmış olan portalin üst kısmında olabileceği de öne sürülmüştür [299]. Bu konuyla ilgili yeni bir belgeye rastlanıncaya kadar medreseyi, vakfiye tarihinden ötürü, 1260-1264 yıllarına tarihlendirmek mümkündür [300]. Çeşitli kaynaklarda farklı tarihler verilmiştir [301]. Ancak, yapıldığı dönemin, Moğol istilasından ötürü, Anadolu Selçuklu Devleti'nin karanlık olarak söz edilen devrine rastladığı söylenebilir [302].

5.5.3. Mimarı:

Mimari Amel-i Kölük bin Abdullah'dır. Portalde kemerin üzerinde, sağda ve solda bulunan madalyonlarda sanatçının adı yazılıdır [303].

Son yıllara kadar Kölük bin Abdullah ile Kaluyan-ı Konevi'nin aynı kişiler oldukları düşünülmüştür. Kölük bin Abdullah'ın, baba adından ötürü, sonradan müslüman olduğu, daha önce Kaluyan-ı Konevi ismini kullandığı sanılmıştır [304]. Ancak, bu kanı Kaluyan ve Kölük'ün adlarının yazılı olduğu eserlerin kronolojik sıralamalarında, Kölük adının kullanıldığı yıllardan sonra Kaluyan adına tekrar rastlanması ile geçerliliğini yitirmiş [305] ve böylece Kaluyan ve Kölük'ün aynı çağda yaşamış, ve aynı bani Vezir Fahreddin için çalışmış iki ayrı sanatçı oldukları sonucu çıkmıştır. Bu savı destekleyen bir başka unsurda her iki ismin yer aldığı eserlerin arasındaki uslub farkıdır.

Mimar Kölük bin Abdullah hakkında tarihi kaynaklarda bilgiye rastlanılmamıştır [306]. Vezir Fahreddin Ali'nin ona iş vermesi, yaşadığı 13.yüzyılda ünlü olduğunu bildiren göstergelerdendir. İnşa ettiği eserlerden sadece üçünün üzerinde adını görmek mümkündür. Bunlar Valıncı Baba Türbesi [307], İnce Minareli Medresesi, ve Sahip Ata Külliyesi'dir [308]. Eser vermeye Alaeddin Keykubad devrinde başladığı ve ilk eserinin 1223-4'e tarihlendirilebilecek Alaeddin Keykubad'a ait Felek Abad Kasrı olduğuna ilişkin görüş bulunmaktadır [309]. Ancak kesinlik kazanmamıştır ve tartışılmaktadır [310].

Kölük bin Abdullah'ın aından ötürü sonradan müslüman olduğu düşünülmektedir. Kölük adının "cesur" anlamına gelen eski bir Türk adı oluşu, Anadolu'ya Selçuklular'dan önce gelmiş bir Hristiyan Türk aileye mensup olabileceği savını güçlendirmektedir [311]. Olasılıkla 1250 yıllarına doğru müslümanlığı seçerek inşa ettiği eserlere "Kölük bin Abdullah" olarak imzasını atmıştır [312]. Doğudan geldiği, portal-minare ilişkisini Azerbeycan'da gördüğü düşünülmektedir [313]. Eserleri arasındaki farkı, özellikle Sahip Ata camii ile İnce Minareli Dar lhadisi arasındaki değişik yorumları sanatçının  eşitlemeleri olarak değerlendirmek de mümkündür.

5.5.4. Banisi:

İnce Minareli Medresesi'nin banisi, Sahip Ata Fahreddin Ali, İkinci İzzeddin Keykavus devri veziridir. Konyalı ve babasının adının Hüseyin olduğu bilinmektedir [314]. Tarihde ismi daha çok 660 H. (1251)'den sonra geçer [315].

Baba şemseddin'in ölmesiyle vezirlik, Fahreddin Ali'ye verilmiştir. Daha  nceki görevi sultan naipliğidir [316]. Vezirliği 33 yıl sürmüştür. Vezirliği döneminde kararlarda oldukça etkili olduğu anlaşılmaktadır [317].

Fahreddin Ali'nin vezir olarak çok bilgili olmadığı, buna rağmen devleti iyi idare etmiş olduğu söylenmiştir [318]. Arapça bilmediğini, bu nedenle divan işlerini 657 H.'den sonra Farsça'ya

çevirttiği hakkında tarihi bir kayıt vardır [319].

Mevlana, Sahip Ata Fahreddin Ali'yi, oldukça dindar, güvenilir, iyi huylu, Tanrı'dan korkan, mazlumlara koruyan bir insan olarak övmüştür [320].

Sahip Ata Fahreddin Ali oldukça zengin bir vezirdir. Hükümdarlardan daha görkemli bir hayat sürdüğü günümüze aktarılmıştır [321]. Zenginliğini hayır eserlerine harcaması ünlenmesine sebep olmuştur [322]. Konya'daki Sahip Ata Camii'ni (1258), İnce Minareli Medresesi'ni (1260-1264), Sivas Gök Medresesi'ni (1271-2), Ishaklı Kervansaray ve Külliyesi'ni (1249), Ilgın Külliyesi'ni (1267-8) yaptırarak en çok eseri olan Selçuklu Devlet adamı olarak anılmıştır [323].

Sahip Ata Fahreddin Ali'nin görevlendirdiği sanatçılarla nasıl bir diyalogu olduğu bilinmemektedir. Sanatçıları kompozisyonlarında olasılıkla serbest bırakırken, eserlerinde geniş ölçüde yazı kullanılmış olmasını, Sahip Ata'ya ait özel bir tercih olarak da düşünmek mümkündür [324].

5.5.5. Vakfiyesi:

Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından hadis okutulmak üzere yaptırılan bu medrese, mescid ve minarenin vakfiye tanzim tarihi kaynaklarda 679 H. (1280) olarak geçmektedir [325]. Mescidin ilk vakfları 663 H. (1264) yılında yapılmıştır. Daha sonra 664 H. yılında yapılan ek vakfiyelerle medrese ve mescidin gelir kaynakları zenginleştirilmiştir [326]. Vakfiyede mütevellilik görevi öncelikle baniye verilmiştir. Bu görev en son Konya kadısına aktarılmıştır.

Vakfiyede göze çarpan bir unsur, yapının bakımından ve onarımından sorumlu bir mimarın her ay düzenli olarak aylığa bağlanmış olmasıdır. Cabisi [327] ile mimarına her ay 30 dirhem verileceği kayıtlıdır [328].

5.5.6. Eğitim Programı:

Medrese, hadis ilmi okutulmak üzere tasarlanmıştır. Bunun yanı sıra başka hangi derslerin işlendiği bilinmemektedir.

5.5.7. Mimari Özellikleri:

İnce Minareli Medresesi'nin, mescid ve minare ile birlikte yapıldığı vakfiyesinden anlaşılmaktadır. Medresenin hücreleri ve köşe odaları günümüze kadar gelememişlerdir. (Şekil-5.19, 20, 21),

Medrese portalı, kubbesi ve minaresi ile uyumlu bir bütünlük sergilemektedir. Oldukça özenli ve mimar Kâluk bin Abdullah'ın başyapıtı olarak yorumlanabilecek portalinden 3.90m x 3.70m ölçülerindeki [329] çapraz tonozlu giriş holüne geçilmektedir. Buradan da kemerli bir kapıdan sofaya ulaşılır. Sofayı örten kubbe, yelpaze şeklindeki bingilere oturmaktadır. Bugün kapatılmış olan (f-63), ancak açık olarak düşünüldüğü kabul edilen kubbe açıklığının tam altına rastlayacak şekilde havuzu bulunmaktadır (f-64).

Simetrik plana sahip olan yapıda duvar kalıntılarından aynı büyüklükte olmadıkları da düşünülen, karşılıklı dörder hücre olduğu anlaşılmaktadır. Hücre kapılarının üzerlerinde sivri kemerli aydınlık pencereleri bulunmaktadır. Birer küçük portal gibi çinilerle süslü dikdörtgenle çevrelenmiş, kapı ve üzerlerindeki tuğla ile örülmüş sivri kemerli aydınlık pencereleri ile, sofaya giriş kapısının iki yanında bulunan yine aynı özelliklere sahip sivri kemerli nişlerle sade mekana zenginlik katmak amaçlanmış olmalıdır (f-65). Eyvanın sağında ve solunda nişler bulunmaktadır, ve iki taraflı üç basamak merdivenle çıkılmaktadır. Sofadan 0.85m. yüksekliğindedir (f-66). Sivri beşik tonozlu örtülü eyvanın arka duvarında bir penceresi vardır. Ayrıca mescid için mekan oluşturulduğundan, eyvan olasılıkla yazlık dersane olarak kullanılıyordu. Kışın bir örtü ile örtülerek kullanılmış olabileceği de düşünülebilir.

İnce Minareli Medresesi'nin dış yapısı taş, iç yapısı tuğladır. Karatay Medresesi'ne oranla daha sade olan iç yapıda tuğla oldukça yoğun olarak kullanılmıştır. Kubbe, tuğla mozaikden zigzaglarla motiflendirilmiştir ve çevresinde kufi yazıyla el-Mülk İllah [330] yazılıdır.

İç mekanda dengeli mimari ve ölçülü süslemeler, dış yapıda portal ve minarenin etkileyici plastiği uyumlu bir bütünlük oluşturmaktadırlar. Mimar Kölük, süslemelerin mimariyi gölgelemesine izin vermezken, portalin yapının işlevini sembolize etmesini amaçladığı düşünülebilir. Portal adeta hadis ilmi okutulan yapının işlevini çevreye iletmeye çalışan bir dışavurum aracı olmuştur. Böylesine anlam yüklü yapı parçasının bütünden koparılmak istenme nedeni de bu olsa gerektir. Tüm otorilerin olaganüstü olduğunda birleştikleri portal, sanatçının iz bırakma isteğiyle, İslam sanatında hep var olan metafizik dünya ile kurulmaya çalışılan ve sembollerle somutlaştırılan ilişkinin [331] göstergesi olarak da görülebilir. Yazı, geniş bordürler halinde kullanılmıştır. İri plastik enginar yaprakları ile geometrik süslemelerle etkileyici bir kompozisyon yaratılmıştır [332]. Ayrıca araştırma konusu olabilecek portalin üst kısmının yıkıldığı, ayetlerin eksik olmasından anlaşılmaktadır (Şekil-5.22).

Portal kadar etkileyici olan ve yapıya adını veren iki şerefeli minarenin, birinci şerefesinden yukarısı 1901 yılında yıldırım düşmesi sonucu yıkılmıştır. Kubbede olduğu gibi sık tuğla mozaiklerle kapanmıştır. Minarenin kaidesi 3.20 m.'dir ve iki taş panosu bulunmaktadır [333].

Yıkılan mescidden günümüze sadece kible duvarı ve mihrabı kalmıştır.

İnce Minareli Medresesi 1954 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kısmen onarılmıştır. 1956 yılında "Selçuklular Devri Taş ve Ahşap Eserler Müzesi" haline getirilmiştir [334].

5.5.8. Havuzu:

Kubbe açıklığının tam altına rastlayan havuzun girişe paralel kenarı 3.93m. diğerk kenarı ise 3.86m'dir. Derinliğı 0.57m'dir. Girişe göre sağında ve solunda fazla suyu olmak üzere 0.26m. genişliğinde olukları bulunmaktadır. Havuzun ortasında fiskiye çanağı vardır. Havuzun suyunun Karatay Medresesi'nde düşünöldüğü gibi herhangibir çeşmeyle bağlantısı olup olmadığı bilinmemektedir. Bu yapıda da havuzun varlığı doğrudan kubbe açıklığı ile ilgili olsa gerektir.

5.6. Kırşehir Carabey Medresesi:

5.6.1. Konumu:

Cacabey Medresesi bugün Kırşehir ilinin merkezinde bulunmaktadır (Şekil-5.1). Vakviyesinde yapıldığı dönemde Kırşehir'in dışında Taum Eginî adlı köyde olduğu yazılıdır [335]. Kırşehir'in İstanbul-Ankara, Bağdat-Şam ve Mısır merkezlerini birbirine bağlayan eski bir kervan yolu üzerinde kurulu bulunması, gelişme ortamı bulması bakımından bu şehire uygun bir mevki [336] oluşturmuştur. Cacabey Medresesi gibi özellikle pösitif ilimlerin okutulduğunun düşünöldüğü bir eğitim kurumu şehrin 13.yüzyılda eriştiğı kültürel-ve bilimsel seviyeyi beslemek ve doyurmak gereksinimi de karşılamak amacıyla yapılmış olsa gerektir.

5.6.2. Tarihi:

Portalinde bulunan Selçuklu sülüsöyle iki satır üzerine kabartma olarak yazılmış Arapça kitabeden, binanın Giyaseddin Keyhüsrev III zamanında, Kırşehir'de valilik yapan Nureddin Cibril Cacabey tarafından medrese olarak 671.H. (1272) yılında inşa ettirilmiş [337] olduğu anlaşılmaktadır.

Medresenin inşa edildiğı dönem, Hacı Bektaş vilayetnamesinden de anlaşılabacağı gibi, devrin kültürel ortamının Kırşehir'de dolu dolu yaşandığı zamana rastlar [338].

5.6.3. Banisi:

Medresenin Banisi, Nureddin Cacabey'in doğum ve ölüm tarihi bilinmemektedir [339].

Kaynaklarda Cacaoğlu Nur el-Din [340] olarak geçen banînin hayatı hakkında en güvenilir bilgiler vakfiyelerden edinilebilmektedir.

Kırşehir emiri Nureddin Cacabey'in, daha önce, Moğol baskısı altında Tokat ve Eskişehir valiliklerinde bulunduğu, hizmetlerinden ötürü vezir ve sipelhisar mertebelerine kadar yükseldiği üzerine bilgi bulunmaktadır [341].

Cacabey'in Moğollarla olan iyi ilişkileri de dikkat çekicidir [342]. Medrese, Moğol baskısının olduğu dönemde inşa edilmiştir. Vakfiyelerinden biri Moğolcadır, ve içinde birçok Moğolca isim geçmektedir.

Cacabey'in Muineddin Pervane, ve Mevlanâ ile de dost olduğu Eflaki'nin eserinden ve Mevlana'nın mektuplarından anlaşılmaktadır [343]. Hacı Bektaşî'nin muridi iken Mevlana'dan etkilenecek Mevlevî olmuştur [344].

Hacıbektaş velâyetnamesinde, Nureddin Cacabey'den Nureddin şehit [345] diye söz edilmesi bir savaşta şehit düşerek öldüğünü ortaya çıkartmaktadır.

5.6.4. Kitabesi:

Portal'indeki nişin üç kenarını çevreleyen iki satırlık Arapça Selçuklu sülüsü ile yazılmış kitabesinde Kılıç Arslan oğlu Keyhüsrev'in devrinde Cibril İbni Caca tarafından 671 H. (1272) yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır [346].

Arapça kitabenin altında daha küçük harflerle bir Farsça kitabe bulunmaktadır. Bu kitabenin portal üzerine sonradan, İlhanlı hükümdarı Ebu-Said Bahadır Han zamanında yazıldığı sanılmaktadır [347].

5.6.5. Vakfiyesi:

Kırşehir emiri Nur el Din-bin Caca'nın 670.H. (1272) tarihli üç vakfiyesi bulunmaktadır. Bunlardan en uzununu Arapça, diğer ikisi ise Arapça ve Moğolca olarak iki dilde yazılmıştır [348]. Moğolca kısım Arapça'nın özeti şeklindedir. Moğolca Vakfiye ilk kez Ahmet Temir tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu vakfiye Anadolu'daki ilk Moğolca

döküman olması bakımından ayrıca önemlidir [349].

Medreseden, ikinci ve üçüncü vakfiyede bahsedilmektedir. Oldukça zengin vakıfları vardır. İncelemede esas alınan ikinci vakfiyeden yapının kesinlikle medrese olarak planlandığı anlaşılmaktadır. Bu vakıf gelirlerinin bir bölümü zaviye, mektep için ayrılmıştır [350]. Ayrıca medrese, zaviye ve mektebin birbirine bitişik olarak yapıldığı anlaşılmaktadır [351]. Medresenin konumunun Kırşehir'in merkezinde olmadığı sonucu da çıkmaktadır [352]. Ayrıca, bu vakıftan yararlanan Kayseri civarında bir camii, ve Kırşehir civarında bir "Dar-el-Suleha" bulunmaktaydı [353].

Vakıf gelirlerinin ilk önce yapıların onarımı için kullanılması öngörülmüştür, daha sonra gerekli temel ihtiyaçlar için masraflar düşürülmüş ve geriye kalan gelir dörde bölünmüştür. Dörtte biri vakfın erkek evladına, yedide biri vakfın azatlılarına verilmek üzere ayrılmıştır. Öğrencilerin medresede beş yıldan fazla kalmamaları gereği öğrenimin beş yıl olabileceği (355) sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Medresede görevli namaz kıldırان ve hutbe okuyan hatip'e, cuma günleri dua eden duahana maaş bağlandığı yazılıdır [356].

Vakfın azatlısı Seyf el dın sungurca bin Abd Allah'ın geliri belirlenmiştir. Görevi ise medresede beş vakit namaz kıldırان, vakfın türbesinde devamlı bulunmak, ve medresedeki kitapları muhafaza etmek, her hafta perşembe ve pazartesi günleri kitaplığı açarak medrese içine ve dışına rehin karşılığı kitap vermektedir [357]. Çok önemli bu bilgidен medresede bir mekanın kütüphane olduğu sonucu çıkmaktadır. Ancak, hangi hacmin kütüphane olduğu anlaşılmamaktadır. Aydınlık olması ve büyüklüğü nedeniyle güneydeki köşe odası olabileceği varsayımı yapılabilir. Vakfiyeden, medresenin temizliğinden sorumlu kişiye de aylık bağlanmıştır. Öğrenciler arasında düzeni sağlayan görevli nakib olarak geçmektedir ve geliri belirtilmiştir [358]. Türbede hergün cuma günleri medresede Kur'an okuyan dört hafızdan her birinin de gelirleri açıklanmıştır.

Aynı vakıfda zaviye ile ilgili bölümde, şeyhlere ayda iki kilo sabun verileceğinden söz edilmesi Ortaçağ'da Anadolu'da erişilen uygarlık seviyesi için de bir kanıt oluşturmaktadır denilebilir.

Vakıf, mütevelliliği, vakfedene, daha sonra erkek evladından en yetkili olanına en sonunda azatlılara, onlardan da kimse kalmazsa Kırşehir kadısına verilmektedir [359].

Vakfiyeden çıkarılacak önemli sonuçlar, görevlilerin çokluğu [360], öğrenci sayısı, öğrenim süresi, kütüphanesinin oluşu medreseyle bitişik zaviye ve mektebin varlığıdır.

Vakfiye, medresenin eğitim programlarından söz etmemektedir, sadece müderrisin bilgin olması şartı getirilmiştir, ancak hangi bilim dalı için söylendiği anlaşılamamaktadır.

Medrese öğrencilerinin yemeklerinin, Nureddin Caca Bey'in annesi adına yaptırıldığı bir çeşmeye konulan kitabesinden okunan, bir imaretden sağlandığı da düşünülebilir [361].

5.6.6. Eğitim Programı:

Vakfiyesinden medrese olarak yapıldığı kesin olarak anlaşılmaktadır, ancak eğitim programlarından söz edilmemektedir. Yapının bir gözlemevi olduğu üzerine yazılı ilk iddiaya 1325 H. (1909) tarihli Ankara salnamesinde rastlanmaktadır [362]. Medresenin merkezi mekanında kubbe açıklığının tam altında aslında bir kuyunun bulunduğu ve yapı camiye çevrilince, kapatıldığı, minarenin ise aslında gözlem kulesi olduğu söylenmektedir. Plan tipi diğer medreselerden farklıdır, ancak bu farklılığın varsayılan işlevinden mi kaynaklandığı sorusu sorulabilir, ki kesin bir yanıt vermek güçtür.

Aydın Sayılı ve Walter Ruben bu varsayımların doğruluk derecelerini araştırmak üzere 1947 yılında burada yaptıkları incelemeleri bir rapor halinde sunmuşlardır. Raporda, kubbe açıklığının altında bir kuyu bulunduğu açıklanmaktadır [363].

Sayıllı ve Ruben kuyuyu incelemekle beraber minareden söz etmemektedirler. Minarenin gözlem kulesi olduğu varsayımı halk tarafından da söylenmektedir. Şerefesinin sonradan oluşturulmuş olduğu izleniminden dolayı 1800'li yılların sonunda küp biçiminde bir kubbe ile kapatılmış olduğu, zamanla yıkıldığından bugünkü şerefenin inşa edildiği [364] de önesürölmektedir.

1858 yılında Kırşehir'i ziyaret etmiş olan A.D. Mordtmann yapıyı betimlerken medresenin arkasında camii bulunduğundan söz etmektedir [365]. Medrese ile aynı dönemde yapıp vakfiyede yer almaması mümkün değildir, nitekim Kayseri civarında başka bir camiiden söz edilmektedir. Mordmann'ın adlandırdığı belki camii değil, zaviye veya mektepdi. Zamanlar camii olarak kullanılıyordu.

Ahmet Temir de, Mordmann'ın açıklamalarına dayanarak minarenin aslında camiye ait olabileceği fikrini ortaya atmıştır [366]. Eğer, ayrıca bir camii yapısı olsaydı herhalde minare caminin yanında olurdu, medresenin değil, diye de düşünölebilir. Bu nedenle minare, kule özellikleri taşımasından ötürü gözlem kulesi işlevini yürötmüş olabilir. Ancak, minarenin yazıtında astronomi ile ilişkili herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

Aydın Sayıllı bir yapının gözlemevi olabilmesi için yüksek bir tepeye inşa edilmesi gerektiğini söylemiştir [367]. Kırşehir Cacabey Medresesi bu koşulları sağlamamaktadır. Ancak bugün cemaatla kapatılmış kubbesinin tam altında, rasad kuyusu olduğu izlenimini veren kuyunun amacı belli değildir.

Gözlemevi olarak inşa edilmiş olabileceğini düşündüren bir başka unsur da, Moğollar zamanında bu medresenin yapıp yaşayabilmesidir. Bilindiği gibi, Moğollar, pozitif bilimlerle ilgilenerek kendileri için de faydalı buldukları faaliyetlere ve kurumlar zarar vermiyorlardı. Onların da isteği ile bu dönemde astronomi ilmi Anadolu'da yaşama imkanı bulmuştur denilebilir [368].

5.6.7. Mimari Özellikleri:

Kapalı . Medreseler içinde diğerlerine benzemeyen özellikler göstermektedir (Şekil-5.23, 24, 25). İç mekan organizasyonu ile birlikte dış yapının da önemsendiği görülmektedir. Giriş cephesinin köşelerinde ve batı cephesinin ortasında alt kısımları süslü üç kulesi vardır (f-67, 68). Batı cephesinde duvarların bitiminde iki boyutlu doluluk-boşluk ritmi getirilirken burç izlenimini veren üç kulesiyle birlikte kale sembolleri yaratılmak istenmiş olabilir. Güney batı köşesi sivri olmayıp 45° açıyla dönülmüştür. Doğu cephesi sağırdır. Güney cephesinde güney batı köşesindeki odanın dışa açılan mazgal şeklinde iki penceresi vardır. Ayrıca bu pencerelerin hemen yanında medreseden koparılmış şekilde yapılmış minaresi bulunmaktadır (f-69, 70).

Portali, cephenin orta aksından batıya doğru kaydırılmıştır. Giriş cephesinin doğusunda üstü piramit şeklinde külahla örtülü türbesi bulunmaktadır (f-71). Türbe, yapının içinde yer almakta birlikte, Karatay Medresesinde olduğu gibi, sonradan türbeye çevrilmiş gözükmemektedir. Türbenin, işlevini dışa yansıtarak farklı bir yapı tipi olduğunu hissettirmesi nedeniyle, yapıya entegre olarak eş zamanda düşünülmüş olduğunu söylemek çok yanlış olmasa gerekir.

11.30m. yüksekliğindeki [369] portalı (f-72) iki renkli taştan inşa edilmiştir. Yapının bütününde olduğu gibi, portal için de sade bir anlatım söz konusudur. Cephe duvarından hafifçe dışa taşırılmış ve köşeleri burmalı gömme sütunlarla vurgulanmıştır. Mukarnas dolgu ile oluşturulan niş sivri kemerle çevrelenmiştir. Kemerin iki yanında rozetler bulunur. Kemerli asıl giriş kapısının üzerindeki mukarnas dolgulu kuşak, köşelerde palmet motifli panolu başlıklara kadar ulaşır, buralarda adeta asılı gibi duran birer küre bulunur. Medresenin Arapça kitabesi, mukarnas dolgunun altında bulunmaktadır. Bunun altında Farsça daha küçük harflerle yazılmış iki satır daha vardır [370].

Dört basamakla ulaşılan nişin içindeki kemerli giriş kapısı, portalı insan ölçeğine indirger. Kapıdan sivri beşik tonozlu giriş

eyvanına ulaşılır. Sağındaki kapıdan ikinci kata çıkılan merdivenli ara mekana geçilebilmektedir (f-73). Bu mekana kubbeli sofadan da geçiş vardır. Sivri kemerle kubbeli ana mekana açılan eyvanın yüksekliği, üzerinde bir oda bulunduğu için fazla değildir. Güney yönünde iki fil ayağına, kuzey yönünde ise kalın duvarlara oturan iki renkli kesme taş örgülü kubbenin tepesi açıktır. Bugün camekanla kapatılmıştır (f-74). Yine kubbeye geçiş elemanları taş örgülü pendentiflerdir. Kubbenin tam altına rastlayan kuyu, yapı camiye çevrildiği zaman kapatılmıştır.

Girişin karşısında mescid olarak kullanıldığını doğrulayan mihrablı eyvanı bulunmaktadır (f-75), iki basamak yüksekliğindeki eyvanın karşılıklı iki duvarında nişler vardır. Sivri beşik tonozla örtülü eyvan, iki yanında köşeleri vurgulayan duvara gömülü adeta tespih boncukları izlenimini veren ve başka hiç bir yapıda görülmeyen özgün iki sütunla sona ermektedir (f-76). Çok sade olarak betimlenecek iç mekanda türbe dışında ve bu sütunlardan başka süslemeye rastlanmamaktadır. Eyvanın iki fil ayağı arasında kalan ve geçiş alanı olarak adlandırabilecek bölüm eyvanın tonozundan daha yüksek geniş bir sivri kemerle örtülmüştür. Buradan dar kemerli geçitlerle yine sivri beşik tonozlarla örtülü ara mekanlara geçilmektedir.

Girişin sonunda, ana eyvana göre daha dar olan eyvanın da örtüsü sivri beşik tonozdur. Biri tepe penceresi olan iki pencereyle aydınlatılmaktadır. Buradan altı mezar mahzeni olan yedi basamakla çıkılan türbeye ulaşılmaktadır. Türbe bir kenarı 5.70m. [371] boyutlarında kare bir mekandır. Giriş cephesine açılan büyükce bir penceresi vardır. İçerden kubbe ile örtülmüştür. İçi siyah, beyaz ve firuze renkli çinilerle bezenmiştir. Girişin sağında hücrelerle merkezi mekanı birbirine bağlayan alanın, her ne kadar eyvan olduğu konusunda tartışmalara neden olsa da [372] burada herhangi bir işlevin yapılmasının güçlüğü nedeniyle, eyvan olarak kabul edilmesinin zorluğu ortadadır.

Yaklaşık olarak aynı boyutlarda oldukları söylenebilecek yedi

hücreleri vardır. Güneydeki hücrelerin dışa açılan mazgal pencereleri vardır. Girişin üzerine rastlayan hücrelerden kubbeli merkezi mekana açılan geniş bir penceresi bulunmaktadır. Balkon sonradan oluşturulmuş izlenimi vermektedir (f-77). Ana eyvanın iki yanında bulunan dikdörtgen şeklindeki iki odadan başka güney batı köşesinde bir oda daha bulunmaktadır. Türbe ve merkezi mekanın dışındaki tüm mekanlar kesme taş örgülü sivri beşik tonozla örtülmüşlerdir. Bir kuşak halinde genişleyerek bitirilen minarenin şerefesinin (f-7) özgün olup olmadığı üzerine herhangi bir kayıta rastlanmamıştır. Minarenin alt yapısını oluşturan giriş kesme taş, giriş seviyesinden itibaren tuğla ile inşa edilmiştir.

Medrese yapısı tümüyle kesme taştan örülmüştür. Buna gerekçe olarak bu yöreden çıkarılan taşın kolay işlenebilir olması gösterilebilir. Bu nedenle kubbe tonoz ve pandantiflerde taş tercih edilmiştir denilebilir.

4.2.6.4. "Havuzun" Varlığı:

Havuz olarak da söz edilmesine rağmen [373] aslında bir kuyu olduğu kesinlikle anlaşılmıştır.

Sayıllı ve Ruben'in birlikte yaptıkları kazı sonucu ortaya çıkan kuyu 6.00m. derinliğinde ve dipte 2.60m, zemine doğrul.80m. çapındadır [374]. Gittikçe daralması kuyunun gündüz kullanıldığını düşündürmüştür. Gündüz kullanılan kuyuların kuru olmaları koşulunun ise burada ne kadar sağlanabildiği kesin olarak anlaşılamamıştır. Ancak, kazı esnasında yöredeki insanlarla yapılan görüşmelerden kuyuya lale camii civarından bir geçit olduğu söylenmiştir, tüm bunlar kuru olduğunu ve kuru kalması için bir tesisatın varlığını düşündürmüştür [375]. Bilindiği gibi, gündüz kullanılan kuyular kuru olmak zorundadır, gece kullanılanlar ise yıldızların yansımaları incelendiği için suyla dolu olanlardır [376].

Kuyu gündüz kullanılıyor idiyse nasıl inilip çıkılıyordu sorusu gündeme gelebilir ki, kuyudan bazı taşlar merdiven olarak kullanılmış olabileceklerini düşündürmüştür [377]. Böyle olmasa bile başka bir

inip çıkma yolunun olması şarttır.

Kazı ilerledikçe su çıkması ve boşaltma zorluğu nedeniyle çalışma 7.50m. derinlikte durdurulmuştur [378]. Daha ne kadar derine gittiği bilinmemektedir. Çalışma devam edip sonuçlanabilseydi belki de kuyuyla bağlantılı ulaşım kodidoru ortaya çıkabilecekti. Kuyunun, suyun çıkmaya başladığı 6.00m'den çok daha derinlere gidiyor izlenimini vermesi rasad kuyusu olduğu düşüncesini kuvvetlendirmektedir [379].

Kuyunun içinde, merdiven olarak kullanıldıkları düşünebilecek büyük taşlar [380] bir sütun kaidesinin içi oyularak oluşturulmuş ve ne olarak kullanıldığı kesin olarak anlaşılmamış belki de bir güneş saati olabilecek bir başka taş ve 0.85m. derinlikte bulunan tandır yerinde altı üstü açık bir küp bulunmuştur. Küpün etrafındaki toprağın kül kömür ve yanmış çömlek parçaları ile dolu oluşu, için de ise toprakla birlikte, az sayıda çini ve seramik parçalarından başka kemik parçaları ve yumurta kabuklarının bulunuşu, tandır yerinin terkedildiği ve sözü edilen çan şeklindeki küpün sonradan konularak içinin yiyecek deposu olarak kullanıldığı düşünülmüştür [381]. Bunların yanısıra medrese damında bulunan çizgili mermer levha hesap makinesi olarak kullanılmış olabileceği izlenimini vermiştir [382].

5.7. Afyon ay Medresesi:

5.7.1. Konumu:

ay Medresesi Afyon ile Akşehir arasında ay İlçesinde bulunmaktadır. Taş Medrese adıyla da anılmaktadır (Şekil-5.1.).

5.7.2. Tarihi:

Portalin üzerindeki kitabesinden, 677 H. (1278) yılında Yusuf bin Yakup tarafından Gıyaseddin Keyhüsrev III devrinde yaptırıldığı anlaşılmaktadır [383].

5.7.3. Mimari:

Portal skalatlığının altında bulunan sanatçı kitabesinden mimarının "Oğul Bey bin Mehmed" olduğu anlaşılmaktadır [384]. Başka sanatçı adına rastlanmadığı için aynı tarihte tamamlandığı sanılan [385] külliyedeki tüm yapıların mimarı olarak düşünülebilir [386].

Bu yapıda ilk kez Selçuklu sanatında, giriş eyvanını süsleyen lotüs ve palmetli çini friz kullanılmıştır. Bunları yapan sanatçının mimar Oğul Bey bin Mehmed olup olmadığını kesin olarak söylemek güçtür. Ancak, kesin olarak söylenebilecek bir unsur, mimar Oğul Bey bin Mehmed'in, Anadolu selçuklu Mimarisi'nde adını inşa ettiği eserin üzerine kaydettiren son sanatçı oluşudur [387].

5.7.4. Banisi:

Medrese, kervansaray, çeşme ve hamamı ile birlikte Yusuf bin Yakup tarafından yaptırılmıştır. Hamamı yıkılmıştır [388]. Medrese, banisinden ötürü Yusuf bin Yakup Medresesi olarak da anılır.

Mayıs 1277'de, Emirdağ Yedikapı geçidinde, Cimri'nin yakalanıp idam edilmesi ile sona eren askeri yürüyüş ile Bolvadin'den ay Değirmeni'ne gelen Gıyaseddin Keyhüsrev ve Sahip Ata Fahreddin Ali'nin, burada bu eserlerin yapılmasını emretmiş [389] oldukları sanılmaktadır. Savaşta yararlılık gösterdiği için Ebul Mücahid

(Savaşçılar Babası) ismini almıştır. Yusuf Bey'in, çok zengin ve kuvvetli bir askeri birlik başkanı olduğu düşünülmektedir. Selçuk tarihlerinde kendisiyle ilgili bilgiye rastlanmamıştır [390].

5.7.5. Kitabesi:

Portali üzerinde kalın Selçuk sülüsü ile iki satırlık Arapça kitabesinde şunlar yazılıdır:

"1- Emere bi-imareti Hazel-Medresetül-Mübarek fi eyyam devletü s-sultanel-Azam Zillullahi Fil-Alem Gıyasud-Dünya Veddin.

2- Keyhüsrev bin Kılıç Arslan Halled-Allahlı Sultana el-Abdüz-Zaif el-Muhtacı Rahmetüllahı Teala ebal-Mücahid Yusuf bin Yakup Gafferallahlı Zenube Fi sene Seb'a ve Seb'ine ve Sittemie [391]".

5.7.6. Vakfiyesi:

Bilinmemektedir ancak, kervansarayın medreseyi finanse etmek amacıyla inşa edilmiş olabileceği de düşünülebilir [392]. Osmanlılar Devri'nde, tanzimat devri'nde vakıflara yeniden düzen vermek amacıyla yapılan çalışmada müderrislere ve onarım işlerine ayrılmak üzere vakıf kayıtları bulunmaktadır [393]. Ancak, Tanzimat Devri'nde kervansayarın kullanılmadığı, kullanılıyordu ise gelirinin düştüğü düşünülmürse sonradan zorunlu olarak vakıf kurulmuş olabilir, denilebilir.

5.7.7. Eğitim Programı:

Medrese olarak yapıldığı kitabesinde açıklanmıştır. Ancak, eğitim programına ilişkin net bilgiler bulunmamaktadır. Bölge halkının da belirttiği gibi kaynaklarda da adı geçen Esirüddin Ebheri'nin burada müderrislik yaptığı bilinmektedir. Künyesinden Şemerkantlı olduğu anlaşılan [394] Esirüddin Ebheri'nin, "el-Hidaye" adlı eseri felsefe üzerinedir ve mantık, tabiiye, ilahiyat bölümlerini kapsar. Bu eserini medresede öğretime başlamadan önce 663 H. (1264) yılında yazmıştır. En son eseri 700 H. (1300)'de yazdığı "İsağoci" diye anılandır [396]. Aksaray, Esirüddin adında

bir münecimden söz eder [397]. "el-Keşf" adlı astronomi ile ilgili eserinden dolayı kendisine münecim denmiş olmalıdır. Esirüddin Ebheri'nin ünlü bir tabip olduğu şeklinde bilgi de bulunmaktadır [398]. Bu durumda Çay Medresesi'nde müderrislik yapmış olan Esirüddin Ebheri'nin verdiği eserlerden ötürü, mutlaka tıp, astronomi, matematik, gibi pozitif ilimlerin mantık ve ilahiyat dersleri ile birlikte eğitim programlarında yer aldığını söylemek mümkündür [399].

5.7.8. Mimari Özellikleri:

Bugün cami olarak kullanılan yapı ilk kez F.Sarre tarafından kaynaklara geçmiştir [400]. Ne zaman camiye çevrildiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, Sarre'nin yapının içinin karanlık olması nedeniyle, mihrap ve kubbedeki çinilerin fotoğrafını alamamasından [401], kubbenin 1896 yılından önce kapatılmış olabileceği sonucu çıkmaktadır. Bu tarihten önce havuzunun ve kubbesinin kapatılarak yapının camiye çevrildiği düşünülebilir. Zamanla vakıfların medreseyi finanse etmek için yetersiz kalışı ve burada bir camiye duyulan ihtiyaç medrese olarak tasarlanmış yapının işlevini değiştirmesine yol açmış olabilir.

Mimari özelliklerinin Karatay Medresesi'ne benzerliğinden ötürü, Mimar Oğul Bey bin Mehmed'in Konya'yı gördüğü ve kapalı medrese tiplerinden etkilenmiş olabileceği düşünülebilir [402]. Bu unsuru düşündüren en önemli özellik planının Karatay'daki gibi dengeli oluşudur.

Medresenin han, hamam ve çeşmeyle birlikte yapıldığı sanılmaktadır (f-78). Hamamı yıkılmıştır. Ancak, temel kazılarından önemli bir mimari eser olduğu anlaşılmıştır. Uzun süre çeşmenin medreseyle aynı dönemde yapılmadığı düşünülmüştür [403]. Ancak, devşirme malzeme olarak kabul edilen çeşme ayna taşındaki süslemelerin mihrap çini süslemeleriyle tartışmasız benzerliği yapıyla aynı dönemde yapıldığı sonucunun çıkarılmasına neden olmaktadır [404] (f-79,80).

Portali ön planı çıkarmak isteyen tipik Selçuklu anlayışı ile tasarlanmış sağır duvarlı giriş cephesi, yapının batısına eklenmiş iki katlı kubbeli ek mekanın bu cepheye açılan mermer söveli iki penceresi ile hareketlilik kazanmış (f-81), ve solda çeşmeyle dengelenmiştir.

Cephe beyaz taştan yapılmıştır. Cephe duvarında da devşirme malzemeye rastlanabilmektedir. 3.00.m'ye varan blok örgü taşları dikkat çekicidir.

Fazla dışa taşmayıp içeriye doğru bir niş oluşturan portal ince bordürlerle çevrelenmiştir. Mukarnaslı kısmın üzerinde iki satırlık kitabesi bulunmaktadır [405]. Cephe ölçeğinde yapının önemini vurgulamak üzere gösterişli planlanan portal, esas giriş kapısında insan ölçeğine indirgenmiştir (f-82). Giriş kapısının üzerinde mimarın adını veren kitabe [406] ve onun üzerinde Pars Arslanı motifi bulunmaktadır. Pars Arslanı motifine handa da rastlanmaktadır. Olasılıkla baniyle ilgili olduğu düşünülebilir. Girişine çift kollu iki basamak merdivenle ulaşılmaktadır. Kemerli bir kapıdan, giriş mekanı olan beşik tonuzlu ince uzun bir koridora girilir. Buradan kubbeli sofaya açılan sivri kemerli eyvan cephesi, ana eyvandaki mihrabı karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. Burada dikkati çeken ve Selçuklu Sanatında ilk kez görülen lotusların firuze renkli çinilerle, palmetlerin kırmızı tuğladan yapılmış olmasıdır [407].

Kubbeyle örtülü sofa (f-83) bir kenarı 8.50 m. [408] olan kare bir mekândır. Kubbeyle geçiş ögesi yelpaze bingilerdir. Köşelerdeki beşer adet üçgen bingilerden sadece doğusundaki orta bingiler çini ile kaplıdır. Karatay Medresesi'nde olduğu gibi aslında hepsinin çiniyle kaplı olduğu, bozulanların sıvandığı, sağlam kalabilen ancak bu ikisinin günümüze kadar ulaşabildiği düşünülmektedir [409].

Giriş eyvanının iki yanında tonozlu, sofadan girişli eşit büyüklükte iki oda bulunmaktadır. Yapının kuzeydoğusundaki köşe odası olasılıkla en büyük tonozlu odaydı. Bugün hücrelerin arasındaki duvarlar yıkıldığı için kesin yargılarda bulunmak güçtür. Ancak, sofanın doğu ve batısında pencere ve kapılarından eşit

büyükölükte öğer hücre olduğu anlaşılmaktadır. Batısında türbeye, kub beli odaya ve çatıya ulaşılın tonozlu bir ara mekanın olduğu düşünölebilir. Olasılıkla aynı büyükölükte doğusundaki köşe odasında tıpkı giriş eyvanının iki yanındaki odalarda olduğu gibi pencere izi bulunmamaktadır. Penceresiz bu odaların ne amaçla kullanıldıkları açık değildir. Medresenin kuzeybatısına eklenen küçük yapının yıldız tonozla örtölü alt katı mezar mahzeni olarak bilinmektedir. Ancak, üst katın gündüz ışığından yararlanılarak kullanıldığını düşündüren, mekâna göre büyük, iki penceresinin bulunmasıdır. Bu odada ocak da olması, kütüphane olarak kullanılmış olabileceğini kuvvetle düşündürmektedir ki, Esirüddin Ebheri gibi ünlü bir bilim adamının müderrislik yaptığı bir kurumda kütüphaneye kesinlikle ihtiyaç duyulmuş olabileceğini söylemek mümkündür. Bu odada dikkati çeken bir unsur da sırlı tuğlalarla zigzag şekiller oluşturularak örölün kubbenin sofadaki. kubbede olduğu gibi, tepesinin açık olduğunu düşündüren örgü farklılaşmasının göze çarpmasıdır. Yaklaşık 0.50 m.çapında bir açıklığa kadar birbirine geçmeli olarak örölünmüş tuğlaları düzenli bir sıra örgüyle son bulmaktadır. Açıklık, daha sonra kapatılmış gibi görünmektedir (f-84). Türk üçgenlerinden oluşan kuşağında da kemerli pencere izlerine rastlanması bu mekanın özenli olarak aydınlatılmasının ihtiyaç programında olduğunu göstermektedir denilebilir. Ancak, kubbenin tepesi ışık ve hava almak için bırakıldı ise yağışlı havalarda ne yapılıyordu sorusu gündeme gelebilir ki, Asya'dan gelen çadır geleneklerindeki kapatma yöntemlerinin [410] burada da geçerli olabileceğini düşünmek çok yanlış olmasa gerektir. Bu mekana ulaşmaya yarayan merdiven çatıya da devam etmektedir, ve yağışlı havalarda dışarıdan bu açıklığın geçici olarak kapatılması gereği sorunu bu şekilde çözümlenmiş olmalıdır. Ayrıca, bu merdiven yazın damda yatıldığını da düşündürmektedir. Bu odanın mescid olarak tasarlandığı söylenegelmiştir [411]. Ancak, mihrab sanılan niş aslında ocaktır. Oktay Aslanapa, bu mekanın alt katla birlikte misafir dairesi olduğunu söylemektedir [412]. Alt katta mezar sandukası bulunamadığından ve mezar yapısı olduğuna ilişkin bir buluntuya rastlanmadığından türbe olmasından şüphe edilmelidir.

Türk üçgenleriyle kubbeye geçme sistemi ek yapının ikinci katında olduğu gibi eyvanın iki yanında bulunan odalarda da tekrarlanmıştır. Derslik olarak düşünülebilecek bu iki odadan batıda bulunanında ocak bulunmaktadır. Ancak bu ocağın dışarıya çıkan bacası yoktur. Yakıldığında dumanın nereye gittiğinin anlaşılamadığı burada inceleme yapan uzmanlar tarafından söylenmiştir [413]. Ayrıca, bu odalarda akustiğin de oldukça iyi olduğu yerinde yapılan incelemelerde anlaşılmıştır.

Çinilerle bezenmiş kemeri ve mihrabıyla sofaya açılan eyvanın aydınlatılması mihrabın iki yanındaki küçük pencerelerle kuvvetlendirilmiştir. Mihrabın çevresindeki çini süslemelerde sekizgen içinde kufi yazıyla bir hadis bulunmaktadır [414]. Bunların köşe odaların dışa açılan pencereleri olmadığı için, eyvandan ışık almak amacıyla pencere açıklıkları olabileceklerini de düşünmek mümkündür. Bu köşe odaların ve hücrelerin, kapılarının üzerlerindeki kemerli pencerelerden de aydınlatıldıkları açıktır (f-86).

Yapıda kesme taş, tuğla, moloz taş ve horasan harcı kullanılmıştır.

Yapının mimari özellikleri için söylenebilecek bir başka unsur da ısıtma sisteminin hamamla bağlantılı olduğunu düşündüren kalıntılara rastlanmasıdır. Medrese ile hamam arasında yaklaşık 0.40 m. genişliğinde kare şeklinde kesit veren, içinde küller bulunan kanalların ortaya çıkarıldıkları öğrenilmiştir [415].

5.7.9. Havuzun Varlığı:

Sonradan kapatıldığı açıkça görülen kubbe açıklığının tam altında eskiden havuz bulunduğu bilinmektedir. Medrese camiye çevrilince kubbe açıklığı ve havuz kapatılmıştır. Havuzun çeşmeyle bağlantısı bilinmemektedir.

5.8. Divriği Turan Melik Şifahanesi:

5.8.1. Konumu:

Turan Melik Şifahanesi, Sivas İlinin Divriği İlçesinde bulunmaktadır. Mengüçükoğullarından Hüsameddin Ahmet Şah'ın yaptırdığı Ulu Camii'nin güney duvarına bitişik olarak yapılmıştır.

5.8.2. Tarihi:

Şifahanenin, portali üzerinde bulunan üç satırlık kitabesinden, 626H. (1228-1229) yılında [416], ilk Selçuk feodalite devrinde, Mengüçükler zamamında, Turan Melik Sultan tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır [417].

5.8.3. Mimarı:

Uzmanlarca, Anadolu Türk Mimarisi'nin en anıtsal eserlerinden biri olarak tanımlanan şifahanede ana eyvanın tonoz kemerinin altında, üst kenarı tam ortada bir damla motifi ile süslenmiş küçük bir kartuştaki tek satırlık kitabede sanatçının adı bulunmaktadır [418]: "Ameli Hürremşah Hılati [419]".

Şifahane mimarının kesin olarak Ameli Hürremşah Hılati olduğunda şüpheler bulunmaktadır [420]. Yapıya bitişik cami içinde iki ayrı sanatçı kitabesi daha vardır. Ancak, Hürremşah bin Mugis el-Hılati'nin külliye baş mimar olarak çalıştığı daha kuvvetle kabul görmektedir [421].

Hürremşah bin Mugis el-Hılati, külliye çalışmış iki Ahlatlı mimardan biridir. Bu durum, Ahlat'ın Anadolu Türk Mimarisine sanatçı yetiştiren bir kaynak olarak anlaşılmasına neden olmaktadır [422].

Külliyede farklı usulpların birarada bulunuşu, birçok sanatçının görev aldığı anlamında yorumlanabilir. Mengüçükoğullarından Ahmet Şah'ın isteğı ile mimar Hürremşah bin Mugis el Hılati'nin çeşitli bölgelerden gelen, konusunda en iyi ustaları biraraya toplayarak bir ekip kurduğı düşünülebilir [423].

Portaldeki çiçek şeklindeki Selçuk işi oymaların mimar Keluk bin Abdullah tarafından yapılmış olabileceğine ilişkin görüş bulunmaktadır [424].

5.8.4. Banisi:

Şifahanenin banisi Mengüçükoğulları Beyi Ahmet Şah'ın eşi Melike Turan Sultan'ın, Fahseddin Behramşah'ın da kızı [425] olduğundan başka kendisiyle ilgili bilgiye rastlanmamıştır.

5.8.5. Kitabesi:

Portalin üzerinde üç satır Selçuklu sülüsüyle Arapça yazılmış kitabesinin çevirisi; "Hükümdar merhum Fahreddin Behram Şah'ın kerimesi af (ve mağferet) ilahiye muhtaç adaletlü Turan Sultan rızayı bariyi kazanmak maksadıyla altıyüzyirmialtı senesi ilk ayında (muharrem) bu mubarek (Ali) darüşşifanın (bina ve) imarını emretmiştir [426]".

5.8.6. Yapılış Amacı:

Şifahane olarak yapılmıştır. Şifahanenin aynı zamanda bir tıp medresesi olarak da kullanılıp kullanılmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

5.8.7. Mimari Özellikleri:

Şifahane, camii ile birlikte bir bütün olarak tasarlanmıştır (Şekil-6.1). Caminin mihrap duvarına bitişik olarak iki katlı inşa edilmiştir. Eni 24.00m, boyu 32.00m.'dir [427]. Özellikle örtü sisteminin çeşitliliğı ve süslemeleri ile oldukça ilgi çekici

bulunmaktadır. Yapıldığı döneme göre olgun bir mimari üründür [428] (Şekil-6.2,3).

Şifahanenin portalinde diğer çağdaş yapılarda görülmeyen yenilikler gözlemektedir (f-97). Kalın profilli kemerler, dışa taşan kabartmalar, çok zengin bir plastik olarak kendini hissettirmektedir. Sade giriş cephesi devrin diğer yapılarında olduğu gibi, portali ön plana çıkarmaktadır. Portal yapının işlevi ile ilgili ipuçları da vermektedir denilebilir. Gotik mimariyi hatırlatan portal, ayrıca araştırma konusu olabilecek nitelikler taşımaktadır. Portalde göze çarpan değişik bir özellik de sol tarafında iki paye arasına sıkıştırılmış gibi yerleştirilmiş iki insan portresidir [429]. Birisinin kadına benzemesi nedeniyle banilere ait oldukları düşünülmüştür [430]. Bu nedenle budist kökenli bir yaklaşım olduğu varsayımı yapılmıştır [431]. Portalin yerinde yontma tekniği ile yapıldığı düşünülmektedir [432].

Gösterişli portalin insan ölçeğine indirgendiği sivri kemerli küçük kapıdan kareye yakın, yıldız tonozla örtülü giriş mekanına ulaşılmaktadır. Buradan beşik tonozlu, aynı büyüklükte iki odaya geçilmektedir. Bu odalardan soldakinin, giriş cephesine açılan penceresi bulunmaktadır. Giriş mekanından simetrik olarak düzenlenmiş merkezi planlı orta mekana geçilmektedir. Solda sekizgen gövdeli iki ayak ve sağda gövdeleri bezeli iki sütuna oturarak dikdörtgen bir alan oluşturan mekan, tonozla örtülmüştür (f-88) ve havuzun üstüne rastlayan bölümünde açıklık bulunmaktadır. Sütunların başlıkları birbirlerinden farklıdır [433]. Revaklarda tonozla örtülüdür.

Girişin her iki tarafında karşılıklı olarak düzenlenmiş, aynı büyüklükte beşik tonozlu ikişer odayla, oldukça özenli ve birbirinden farklı yıldız tonozlarla örtülü iki küçük eyvan bulunmaktadır. Sağdaki eyvanın yüksekliği, üstünde ikinci katın odaları olduğu için daha alçaktır.

Girişin tam karşısında, dört ışınlı yıldız tonozla örtülü ana eyvan bulunmaktadır [434]. Sağındaki oda tonozla örtülüdür,

solundaki odada ise çift cidarlı örtü sistemi kullanılmıştır. Dışarıdan içindeki türbe işlevini dışa aktarmak amacıyla yapılmış olması gereken piramidal külahla, içeriden ise kubbeyle örtülüdür ve camiyle bağlantılıdır. Bu mekanın, banilerin türbeleri olarak düşünüldükleri açıktır.

Plan tipinin düzenliliği ile ayak ve örtü sisteminin çeşitliliği arasındaki karşıtlık dikkat çekicidir [435].

Girişin sağındaki merdivenlerle ulaşılan güney ve batı tarafında yapılan ikinci kat, medrese planları için bu dönemde rastlanmayan bir özelliktir. Girişin iki yanındaki odaların üst katları beşik tonozlu karşılıklı iki eyvan şeklindedir, ve dışa açılan pencereleri vardır. Girişin üstü, yine yıldız tonozla örtülüdür, sofaya bakan penceresi bulunmaktadır. Üç basamakla çıkılan güney kısmında ise, yine alt katta olduğu gibi beşik tonozlu iki oda, yine beşik tonozla örtülü bir eyvanı oluşturmaktadırlar. Oda ve eyvanın cepheye açılan birer mazgal pencereleri vardır.

Yapı, kesme taştan inşa edilmiştir. Kışları oldukça sert geçen Divriği'de şifahane için özel bir ısıtma sisteminin olduğu konusunda kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

5.8.8. Havuzu:

Sağda iki sütun, solda iki ayakla oluşturulan beşik tonozlu alanın ortasında, tonoz açıklığının tam altına rastlayacak şekilde bir havuz bulunmaktadır.

Havuz, kare çerçeve içinde sekizgen şekillidir. Girişe göre havuzun sağında ve solunda, su vermek amacıyla yapılmış oldukları açık olan iki oluklu çeşme yer almaktadır. Giriş tarafında ise, bir benzerini Konya Karatay Medresesi'nde gördüğümüz kıvrımlı bir su yolu bulunmaktadır. Bu su yoluna benzer bir motif camiye bitişik eyvanın cephesinde de görülmektedir [436].

Havuzun suyunun kullanılıp kullanılmadığı konusunda kesin bir ifade kullanmak güçtür. Ancak, şifahane türü bir yapıda suya çok ihtiyaç olacağı da açıktır.

SONUÇLAR

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri'nde, kubbe-havuz ilişkisinin, bir geleneğin ürünü olma olasılığını ve bu geleneğin Osmanlı Erken Devir Camileri'nde de sürdüğünü kuvvetle öne sürmek mümkündür. Bu ilişkiyi, zaman içinde rastlantılara bağlamak güçtür.

Kubbelerin tepelerinde açıklığın orta mekana ışık ve hava sağlamak için yapıldığı kabul edilebilir. Yağmur suyunun kontrolünü sağlamak için havuz düşünülmüş olsa gerektir. Ancak, havuzun mekanı oldukça kısıtladığı da açıktır. Bu durumda tıpkı, 16.yüzyılda Andrea Palladio'nun "La Rotonda" ve Vincenzo Scamozzi'nin "La Rocca" villalarında uyguladıkları gibi suyu almaya yarayan bir süzgeç de düşünülebilirdi (f-89, 90). Bu durumda mekânda herhangi bir kısıtlama olmaz ve yağmur suyu kanallarla buradan dışarıya atılabilirdi. Ortaçağ Anadolu'sunda bu düşüncenin teknolojik açıdan uygulanamaz olduğunu söylemek zordur. Oysa, havuz tercih edildi. Bu nedenle, havuzda anlam aranmalıdır. Bu anlamın pragmatik ve simgesel açılardan yorumları yapılabilir:

1- Yağmur suyu toplanarak kullanılmak istenmiş olabilir; Günümüzde varlığı kesin olarak bilinmeyen ancak bağlantılı olduğu düşünülen havuz-çeşme ilişkisine Konya Karatay Medresesi vakfiyesinde rastlanmıştır. Ayrıca, Atabey Ertokuş Medresesi'nde görülen su olukları bu düşüncüyü doğrular niteliktedir. Havuzun suyundan, temizlik ve apdest almak için faydalanılmış olabileceğine ilişkin varsayım, İslâm dininin durgun sudan apdest alınmaması koşulunu getirdiği için, bir çeşme ile bağlı olduğu kanıtlandığı durumda kabul edilebilir. Bu amaçla Osmanlı Erken Devir Camileri'nin bazılarında havuz, şadırvana dönüştürülmüştür.

2- Suyun, varlığının mekanın akustiğine ne gibi katkı sağladığı bilinmemektedir. Ancak, havuzun sadece akustik sağlamak için yapılmış olabileceğini söylemek de doğru olmaz.

3- Havuzdan, Konya Karatay Medresesi havuzunun şerbet yapılması için kullanılmış olması gibi amaçlarla da faydalanılabileceğini kaynaklardan öğreniyoruz [Bkz. dipnot 282].

4- Çevrede yaşayanlar tarafından sürekli dile getirildiği gibi astronomi çalışmaları için de kullanılmış olabilir ki, olamayacağını iddia etmek zordur.

5- Suyun, Asya'da ve özellikle Türk ve İslam kültürlerinde önemli bir yeri olduğu, yaşam iksiri olarak kutsal kabul edildiği bilinmektedir. Bu nedenle yapılarda suyu görmek ve göstermek eğilimi doğmuştur denilebilir. Fıskiyelerin varlığını da bu yaklaşımla açıklamak mümkündür. Su sesiyle sağlanan müzikalite, yapıda yankılanarak her an kendini hissettiriyordu denilebilir. Ayrıca havuz için kubbeden daha önce mekanın odak noktasını belirlemekte ve gökyüzü, yer, deniz unsurlarını, kubbe ile birlikte imgelemektedir yorumu yapılabilir.

Anadolu Selçuklu Medreseleri'nde kubbealtı havuzlarının, Türk sanatının bir özelliği olarak, pragmatik ve simgesel anlamları birarada bulundurduğu sonucunun yanı sıra, medreseler incelenirken elde edilen diğer çıkarımlar şöyle sıralanabilir:

1. Afyon-Sincanlı Boyalıköy Medresesi, konumundan ötürü, hanıkâh özelliği taşımaktadır.

2. Isparta-Atabey Ertakuş Medresesi'nde, mimari özelliklerinden ötürü, türbenin medreseye değil, medresenin türbeye eklendiği sonucu çıkmaktadır.

3.a. Konya Karatay Medresesi'nde, vakfiyesinden ötürü, bugün hiç bir izi kalmayan çeşmesinin olduğu anlaşılmaktadır.

b. Havuzunun kenarındaki fıskiye çanağının, çok yakın tarihlerde yapılan Kalavun Maristanı'nın eyvanında bulunan mermer havuza benzerliği şaşırtıcı ve düşündürücüdür.

c. Türbe mekânının kubbesinin tepesinin açık olarak düşünüldüğü ve sonradan kapatıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, türbe olarak kullanılmadan önce başka bir işlevi olduğunu düşündürmektedir.

4. Kırşehir Cacabey Medresesi'nin gözlemevi olarak yapıldığı varsayımını kuvvetlendiren kuyunun, izlerinin bulunduğu bilinmektedir. Ancak, hiç bir kaynakta astronomi çalışmaları yapıldığını kanıtlayacak herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Ancak, vakfiyesinden kütüphanesinin bulunduğu kesinlikle anlaşılmaktadır.

5. Afyon, Çay Medresesi'nde bugüne kadar mescid olarak kullanıldığı öne sürülen mekânın da kubbesinin açık olarak düşünüldüğü ve sonradan kapatıldığı izlenimi edinilmiştir, ve bu mekânın yapılış amacı, bugüne kadar mihrab sanılan nişin aslında ocak olmasından ötürü, tartışılabilir.

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri, eski bir Asya yapı imgesi olan kubbeye en belirgin bir şekilde sahip yapılar olarak bu merkezi kubbe ile Osmanlı Mimarisi'ne bağlanmışlar ve üslup belirleyici olmuşlardır.

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri ve Erken Devir Osmanlı Camileri'nde görülen kubbe açıklığı ve havuz beraberliği daha sonra tekrarlanmamıştır. Bu durum, orta mekânın dışarı ile ilişkisi hücrelerle kesildiğinde, ışık ve hava geçirgenliğini kubbe açıklığından sağlamak zorunda kalındığını düşündürmektedir. Orta mekânın dışarıyla dolaysız bağlantısının olduğu kubbeli yapılarda, kubbe açıklığı o kadar önemli olmamıştır.

Anadolu Selçuklu Kapalı Medreselerinde merkezi mekânı belirleyen kubbe, Osmanlı Mimarisi'nde de aynı konumda karşuya çıkmaktadır. Bu nedenle bu tip medreseler Osmanlı Mimarisi'nde kubbeli merkezi mekân organizasyonunun anlaşılmasında başvurulmaları gereken yapılar olarak düşünülebilirler.

KAYNAKLAR

- [1] AYTÖRE, A., Türklerde su mimarisi, Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi, Ankara, 19-24 Ekim 1959, Kongreye Sunulan Tebliğler, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1962, s. 46.
- [2] AKIN, G., Asya Merkezi Mekân Geleneği, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1990, s.153.
- [3] aynı eser, s.153.
- [4] aynı eser, s.153.
- [5] Mescid, İslam Ansiklopedisi, 8.Cilt, 1960, s.39.
- [6] Su Yapıları İle İlgili Hayratlar Bu Şekilde Anlaşılabilir.
- [7] AKIN, G., a.g.e., s.154.
- [8] aynı eser, s.154.
- [9] aynı eser, s.155.
- [10] aynı eser, s.155.
- [11] aynı eser, s.156.
- [12] aynı eser, s. 155-156.
- [13] aynı eser, s. 160.
- [14] aynı eser, s. 156.
- [15] aynı eser, s. 158.
- [16] ASLANAPA, O., Osmanlı Devri mimarisi, İstanbul, 1986, s.11.
- [17] aynı eser, s.16.
- [18] aynı eser, s.18.
- [19] aynı eser, s.24
- [20] aynı eser , s.38.
- [21] aynı eser, s.259.
- [22] ASLANAPA, O., Ortaçağın En eski Yatılı İlim ve Kültür Müesseseleri, Türk Kültürü Dergisi, 12. sayı, 1963, s.34.

- [23] KURAN, A., Anadolu Medreseleri, Cilt 0, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 1969, s.5.
- [24] aynı eser, s.5.
- [25] aynı eser, s.6.
- [26] aynı eser, s.6.
- [27] aynı eser, s.6.
- [28] aynı eser, s.6.
- [29] KUBAN, D., Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 1965, s.55.
- [30] DIEZ, E., O.ASLANAPA. , Türk sanatı, İstanbul, 1955, s.36.
- [31] KURAN, A., a.g.e.,s.8
- [32] KUBAN, D., O., a.g.e., s.49.
- [33] SÖZEN, M., Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan, İstanbul, 1975, s.13.
- [34] KURAN, A., Tokat ve Niksar'da Yağıbasan Medreseleri, Vakıflar Dergisi, Sayı VII, 1968, s.39.
- [35] ÖGEL, S., Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler, İstanbul, 1986, s.66.
- [36] ARSEVEN, C.E., Türk Sanatı Tarihi, Cilt 3.II, İstanbul 1950, s.22.
- [37] aynı eser, s.25.
- [38] STRZYGOWSKI, J., Türkler ve Orta Asya Sanatı Meselesi, Türkiye Mecmuası, III. Cilt, 1926-1933, s.35.
- [39] KUBAN, D., a.g.e., s.29.
- [40] ARSEVEN, C.E., a.g.e., s.29.
- [41] aynı eser, s.27.
- [42] ASLANAPA, O., Osmanlı ..., s.81.
- [43] SÖZEN, M., a.g.e., s.15.
- [44] aynı eser, s.15.
- [45] SÖZEN, M., Anadolu Medreseleri, Cilt II, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 1972, s.21.

- [46] aynı eser, s.21.
- [47] 1151-1152 Yıllarına Tarihlendirenler Vardır. Bkz. M.SÖZEN ,
Türk Mimarîsinin Gelişimi....., s.88.
- [48] SÖZEN, M., Anadolu, s.23.
- [49] Kubbeli Orta Mekân Orta Sofa Niteliğindedir. Bu Çalışmada Bu Tür Mekânlar
İçin "Sofa" Terimi Kullanılacaktır.
- [50] aynı eser, s. 23.
- [51] aynı eser, s.23.
- [52] aynı eser, s.23.
- [53] aynı eser, s.23.
- [54] aynı eser, s.24.
- [55] GABRIEL, A., Monuments Turcs d'Anatolie, Cilt II, Paris,
1934, s.92.
- [56] 1157-1158 olarak tarihlendirenler bulunmaktadır. Bkz.
M.Sözen, Z.Sönmez., Anadolu Türk mimarîsi, 4-5,
1982, 808.
- [57] SÖZEN, M., a.g.e., s.26.
- [58] KURAN, A., a.g.e., s.42.
- [59] SÖZEN, M., a.g.e., s.28.
- [60] aynı eser, s.28.
- [61] aynı eser. s.28.
- [62] aynı eser, s.24.
- [63] KURAN, A., a.g.e., s.43.
- [64] TURAN, O., Selçuklu tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, İstanbul,
1980, s.298.
- [65] KUBAN, D., a.g.e., s.83.
- [66] aynı eser, s.83.
- [67] aynı eser, s.84.
- [68] ASLANAPA, O., Türk Sanatı, I.II, İstanbul, 1984, s.182.
- [69] ÖGEL, S., a.g.e., 28.
- [70] aynı eser, s.29.

- [71] KUBAN, D., a.g.e., s.84.
- [72] aynı eser, s.85.
- [73] ÖNDER, M., Seyahatnamelerde Konya, Konya, 1948, s.17.
- [74] AKURGAL, E., Anadolu Uygarlıkları, İstanbul, 1988, s.228.
- [75] ÇUBUKCU, İ.A., Türk - İslam Düşünürleri, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1989, s.66.
- [76] KUBAN, D., a.g.e., s.84.
- [77] aynı eser, s.85.
- [78] TURAN, O., a.g.e., s.352.
- [79] aynı eser, s.361.
- [80] aynı eser, s.352.
- [81] aynı eser, s.355.
- [82] KUBAN, D., Anadolu Türk Şehri, Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler, Vakıflar Dergisi, Sayı VII, 1968, s. 60.
- [83] aynı eser, s.60.
- [84] aynı eser, s.60.
- [85] aynı eser, s.61.
- [86] BAYKARA, T., Türkiye Selçukluları Devrinde Konya, Konya, Ankara, 1985, s. 142.
- [87] TANPINAR, A.H., Beş Şehir, Ankara, 1960, s.106.
- [88] KUBAN, D., a.g.e., s.64.
- [89] TURAN, O., a.g.e., s.371.
- [90] BAŞGÖZ, İ., Yunus Emre İstanbul, 1990, s.33.
- [91] aynı eser, s.33.
- [92] TURAN, O., a.g.e., s.373.
- [93] aynı eser , s.399.
- [94] aynı eser, s.437.
- [95] aynı eser, s.436.

- [96] KÖYMEN, M.A., Alparslan Zamanı Türk Evi, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, III, 1971, s.3.
- [97] ÖGEL, S., a.g.e., s.1.
- [98] aynı eser, s.44.
- [99] SÖNMEZ, Z., Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1989- s.11.
- [100] aynı eser, s.11.
- [101] aynı eser, s.12.
- [102] Bu işaretlerin Bazıları Çözülememiştir. Bkz. aynı eser, s.12.
- [103] TURAN, O., a.g.e., s.394.
- [104] EFLAKİ, A., Ariflerin Merkebeleri, I, Çev. Y.Yazıcı, İstanbul, 1973, s.448.
- [105] YETKİN, S.K., Selçuklularda Resim Sanatı, Malazgirit Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972, s.127-129.
- [106] DANIŞMEND, İ.H., Selçukilerde Tiyatro, Cumhuriyet Gazetesi, 17.6.1942, s.2.
- [107] SAYILI, A., Ortaçağ Bilim ve Tefekkür Ünde Türklerin Yeri, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi, Sayı I, Ankara, 1985, s.11.
- [108] ADIVAR, A., Tarih Boyunca İlim ve Din, İstanbul, 1987, s.88.
- [109] SAYILI, A., a.g.e., s.12.
- [110] ÜLKEN, H.K., Anadolu Selçukileri Devrinde İlim ve Felsefe, Konya Mecmuası, Sayı 8, 1937, s. 490.
- [111] ADIVAR, A., a.g.e., s.79.
- [112] aynı eser, s.79.
- [113] aynı eser, s.79.
- [114] aynı eser, s.79.
- [115] aynı eser, s.80.
- [116] aynı eser, s.80.
- [117] aynı eser, s.80.
- [118] aynı eser, s.80.

- [119] aynı eser, s.80.
- [120] ÇUBUKLU, A., a.g.e., s.31.
- [121] ADIVAR, A., a.g.e., s.81.
- [122] aynı eser, s.81.
- [123] aynı eser, s.82.
- [124] aynı eser, s.83.
- [125] aynı eser, s.83.
- [126] aynı eser, s.85.
- [127] aynı eser, s. 86.
- [128] aynı eser, s.85.
- [129] ABBAGNANO, N., Storia Del Pensiero Scientifico, Torino, 1951,s.180.
- [130] TURAN, O.,a.g.e., s.435.
- [131] ADIVAR, A., a.g.e., s.86.
- [132] TURAN, O., a.g.e., s.434.
- [133] ASLANAPA, O., Ortaçağın En Eski..., s.42.
- [134] EFLAKİ, A., a.g.e., s.228.
- [135] BAYKALA, T., a.g.e., s.130.
- [136] TEMİR, A., Karşehir Emiri Caca Oğlu Nur el-Din'in 1272
— Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi, Türk
Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1989,s.133.
- [137] DIEZ, E., O.Aslanapa, a.g.e.,s.67.
- [138] AFETİNAN, Kayseri'de Gevher Nesibe Şifahanesi, Malazgirt
Armağan, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara,
1972, s. 2.
- [139] aynı eser, s.2.
- [140] Madrasa, The encyclopaedia of Islam, 5.Cilt, 1985, s. 1134.
- [141] KURAN, A., Anadolu., s.46.
- [142] aynı eser, s.44.
- [143] aynı eser, s. 44.

- [144] aynı eser, s.46.
- [145] ASLANAPA- O., Türk Sanatı ..., s.83.
- [146] Bu Tali Yol Bugün de Mevcuttur.
- [147] KURAN, A., a.g.e., s. 46.
- [148] TANYELİ, V., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11. - 15.y.y.), İ.T.U. Mimarlık Fakültesi Doktora Tezi, İstanbul, 1987, s.191.
- [149] EYİCE, S., Anadolu'da Orta Asya Sanat Geleneklerinin Temsilcisi Olan Bir Eser: Boyalıköy Hanıkâhı, Türkiyat Mecmuası, XVI, 1971, s.44.
- [150] KURAN, A., a.g.e., s.44.
- [151] aynı eser, s.44.
- [152] aynı eser, s.44.
- [153] Pandantiflerin Tuğla Örgüsü Çok Azalmasına Karşın Kendini Belli Etmektedir.
- [154] KURAN, A., a.g.e., s.45.
- [155] Zemin, Özgün Durumunu Korumadığı İçin, Gerçekte Kot Farkının Olup olmadığı Bilinmemektedir.
- [156] Külliye İçinde Ayrıca Bir Başka İbadet Mekanı Düşünülmemiştir.
- [157] KURAN, A., a.g.e., s.46-47.
- [158] UZUNÇARŞILI,İ.H., Kitabeler, Cilt II, İstanbul, 1929, s.222.
- [159] D. Kuban , "Ertokuş" İsmi Uzunkaş Olarak Almıştır.
- [160] KUBAN, D., Anadolu Türk Şehri Tarihi..., s.58.
- [161] UZUNÇARŞILI, İ.H., a.g.e., s.223.
- [162] Atabey Medresesi İçindeki Tanıtım Tabelasından Alınmıştır.
- [163] ASLANAPA, O., Selçuk Devlet Adamı Mübarizüddin Ertokuş Tarafından Yaptırılan Abideler, İslam Tetkikleri Dergisi, Cilt, II, s.97.
- [164] Atabey Medresesi İçindeki Tanıtım Tebelasından Alınmıştır.
- [165] KURAN, A., Türbe, Medrese ve Caminin Bir Külliye Oluşturduğunu Söylemektedir, Ancak Cami 16.yy'a Tarihlendirilmektedir. Bkz. a.g.e., s.47.

- [166] İnce Minareli Medresesi'nin, Önemli Bir Bölümü Yıkıldığı İçin Türbesinin Olup Olmadığı Bilinmemektedir.
- [167] KURAN, A., a.g.e., S.47.; Sadece O.-Aslanapa, Kümbetin Daha Eski Olup, Medresenin Eklendiğini Düşünmeyi Daha Akla Yakın Bulmuştur. Bkz.Ö. ASLANAPA, Türk Sanatı II. s. 83.
- [168] Bkz. Bölüm 5.4.2.
- [169] Türbeye Giriş Kısımında da, Medresenin Diğer Yerlerinde Olduğu Gibi, Yapı Malzemesi Olarak Devşirme Mimari Elemanlar Kullanılmıştır. Bu konuda bkz. Y. Demiriz, Atabey'deki Ertokuş Medresesi'nde Bizans Devrine Ait Devşirme Malzeme Sanat Tarihi Araştırmaları, IV, İstanbul, 1971, s.91.
- [170] KURAN, A., a.g.e., s. 47-48.
- [171] aynı eser, s. 48.
- [172] aynı eser, s. 49.
- [173] DEMİRİZ, Y., a.g.e., s.87.
- [174] KURAN, A., a.g.e., s.49.
- [175] aynı eser.,s.49.
- [176] Kudabadad Sarayı'nda Bulunan Künklerden Su Tesisati İle İlgili Bilgileri . Olduğu Anlaşılmaktadır.
- [177] Hücre İçinden Geçen ve Dar Hücreye Gelen Suyun Döşeme Altından Geçtiği Görülmüştür.
- [178] DEMİRİZ, Y., a.g.e., s.88.
- [179] KURAN, A., a.g.e., s.49.
- [180] SÖZEN, M., a.g.e., s.48.
- [181] KURAN, A., a.g.e., s.49.
- [182] ÖNDER, M., Mevlana Şehri Konya, Ankara, 1971, s.174.
- [183] aynı eser, s. 174.
- [184] Baba Ishak, Meydan Larousse, 2.Cilt, 1969, s.27.
- [185] EFLAKİ, A., a.g.e., I, s.412-413.
- [186] aynı eser, s.413.
- [187] ASLANAPA, O., Türk Sanatı II, s.184.

- [188] ÖNDER, M., a.g.e., s.174.
- [189] aynı eser, s.174.
- [190] aynı eser, s.174.
- [191] ÖNGE, Y., Bilirmeyen Bir Selçuklu, Medresesi, Konya Ali Gav Zaviyesi ve Türbesi, Ön Aysa Dergisi, Cilt 3, 1967, s. 13-14.
- [192] aynı eser, s.14.
- [193] aynı eser, s.14.
- [194] aynı eser, s.13.
- [195] aynı eser, s.14.
- [196] aynı eser, s.14.
- [197] aynı eser, s.13.
- [198] aynı eser, s.13.
- [199] aynı eser, s.14.
- [200] aynı eser, s.14.
- [201] aynı eser, s.14.
- [202] Bu Konuda Aynı Görüş İçin Bkz.A.Kuran, a.g.e., s.49.
- [203] ÖNGE, Y., a.g.e., s.14.
- [204] SÖZEN, M., a.g.e., s.53.
- [205] TANYELİ, U., a.g.e., s.56.
- [206] ÜNVER, S., Selçuklu Tababeti, Ankara, 1940, s.66.
- [207] KONYALI, İ.H., Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi, Konya, 1964, s.845.
- [208] KURAN, A., a.g.e., s.53.
- [209] aynı eser, s.53.
- [210] KONYALI, İ.H., a.g.e., s.846, SÖNMEZ, Z., a.g.e., s.221-222.
- [211] EFLAKİ, A., a.g.e., s. LXI, LXII.
- [212] TURAN, O., Celaledin Karatay Vakıfları ve Vakfiyesi, Belle-
ten, XII, s.19.
- [213] ÖGEL, S., a.g.e., s.31.
- [214] TURAN, O., a.g.e., s.19.

- [215] aynı eser, s.21.
- [216] Bu Konuda Bkz. Karahıtaylar, Meydan Larousse, 6.Cilt, 1971, s.931.
- [217] TURAN, O., a.g.e., s.38-45.
- [218] aynı eser, s.22.
- [219] EFLAKİ, A., a.g.e., s.LXI.
- [220] aynı eser, s.LXI-LXII.
- [221] ÖGEL, S., a.g.e., s.31.
- [222] aynı eser, s.31.
- [223] aynı eser, s.31.
- [224] TURAN, O., a.g.e., s.17.
- [225] TURAN, O., a.g.e., s.37.
- [226] aynı eser, s.23.
- [227] aynı eser, s.23.
- [228] aynı eser, s.17.
- [229] EFLAKİ, s.237.
- [230] TURAN, O., a.g.e., s.47-49.
- [231] ÜNVER, S., a.g.e., s.95; H.Z.ÜLKEN., a.g.e., s.496.
- [232] ÜNVER, S., a.g.e., s.90-91.
- [233] ÖNDER, M., a.g.e., s.161.
- [234] TURAN, O., a.g.e., s.73-74.
- [235] aynı eser, s.74.
- [236] Üç Selçuk Sultanına Sadakatle Hizmet Eden Emir Celaleddin Karatay'ın Konya'daki Muhteşem Medresesine Ait Vakfiyeden Çıkarılan Hulasa, Konya Mecmuası, 2.Sayı, 1936, s.128.
- [237] TURAN, O., a.g.e., s.142.
- [238] aynı eser, s.142.
- [239] aynı eser, s.82.
- [240] aynı eser, s.81.

- [241] Bevvab Kapıcı, Ferras ise Temizlikçi Anlamına gelmektedir.
- [242] Üç Selçuk Sultanına sadakatle..., s.128.
- [243] aynı eser, s. 190.
- [244] TURAN- O., a.g.e., s. 73-74.
- [245] EFLAKİ, a.g.e., s.618, ÜNDER, M., a.g.e., s.163.
- [246] ÜLKEN, H.Z., a.g.e., s.492.
- [247] TURAN, O., a.g.e., s.140.
- [248] ÜLKEN, H.Z., a.g.e., s.496.
- [249] TURAN, O., a.g.e., s.80.
- [250] EFLAKİ, A., a.g.e., II, s.132; I, s.318.
- [251] aynı eser, II, s.132.
- [252] aynı eser, I, s.563.
- [253] aynı eser, II, s.39.
- [254] GÖLPINARLI, A., Mevlana Celaleddin Mektupları, İstanbul, 1973, s.137.
- [255] ÜNVER, S., a.g.e., s.92.
- [256] GÖLPINARLI, A., a.g.e., s.4.
- [257] aynı eser, s.211.
- [258] aynı eser, s. 169.
- [259] EFLAKİ, A., a.g.e., I, s.22.
- [260] aynı eser, s.315.
- [261] GÖLPINARLI, A., a.g.e., s.28.
- [262] AKOK, M., Konya'da Karatay Medresesi Rölöve ve Mimarisi, Türk Arkeoloji Dergisi, XVIII 2. Sayı, 1969, s.6.
- [263] ARIK, M.O., Turkish Art and Architecture Selçuk, Interregnum, and Other Empire Periods, İstanbul, 1978, s.45.
- [264] KURAN, A., a.g.e., s.51-52.
- [265] AKOK, M., a.g.e., s.7.
- [266] aynı eser, s.7.

- [267] aynı eser, s.7.
- [268] KURAN, A., a.g.e., s.52.
- [269] KONYALI, İ.H., a.g.e., s.853.
- [270] EFLAKİ, a.g.e., s.563.
- [271] aynı eser, s. 227.
- [272] KURAN, A., a.g.e., s.53.
- [273] AKOK, M., a.g.e., s.7.
- [274] aynı eser, s.7-8.
- [275] ÖGEL, S., Ortaçağ Çerçevesinde Anadolu Selçuklu Sanatı, Malazgirt Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972, s.134-135.
- [276] AKOK, M., a.g.e., s.9.
- [277] aynı eser, s.10.
- [278] KURAN, A., a.g.e., s.52.
- [279] KONYALI, İ.H., a.g.e., s.854.
- [208] aynı eser, s.854.
- [281] Üç Selçuk Sultanına Sadakatle..., Konya Mecmuası, 3.Sayı, s.190.
- [282] EFLAKİ, A., a.g.e., s.195.
- [283] KONYALI, İ.H., a.g.e., s.854.
- [284] KONYALI, İ.H., a.g.e., s.854.
- [285] EFLAKİ- A., a.g.e., s.195.
- [286] aynı eser, s. 195.
- [287] aynı eser, s.196.
- [288] ÖGEL, S., Anadolu Selçuklu Sanatı ..., s.61.
- [289] aynı eser, s.94.
- [290] aynı eser, s.95.
- [291] aynı eser, s.95.
- [292] aynı eser, s.105-106.

- [293] Fotoğrafda Detaylı Olarak Görülmektedir. Bkz. S.Ünver, a.g.e., s.156.
- [294] STRZGOWSKI, J., a.g.e., s.37.
- [295] YETKİN, Ş., Anadolu Selçuklu Şifahaneleri, Türk Kültürü, 10.Sayı, 1963, s.24.
- [296] aynı eser, s.29.
- [297] ÜNVER, S., Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri, Malazgirt Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972, s.23.
- [298] KONYALI, İ.H., a.g.e., s.802.
- [299] Bkz. M.Sözen, a.g.e., s.69.
- [300] SÖNMEZ, Z., a.g.e., s.270.
- [301] ASLANAPA, O., Yapım Tarahini, 1260-1265 Olarak Vermıştır. Bkz. O.Aslanapa, a.g.e., s.86; A.Kuran, 1258-1279 Yıllarına Tarihlendirmiştir. Bkz. A.Kuran, Anadolu Medreseleri, s.55.
- [302] ÜGEL, S., Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1966, s.135.
- [303] Sanatçı Kitabesinin Metni: 1) Ameli Kölük, 2) Bin Abdullah Bkz. Z.Sönmez, a.g.e., s.270.
- [304] ÜNDER, M., Selçuklu Mimarı Kelük, Türk Yurdu, 3.Cilt, 2.Sayı, 1961 s.48.
- [305] SÖNMEZ, Z., a.g.e., s. 271-272.
- [306] Eflâki'nin Böylesine Ünlü Bir Mimar,Kölük Bin Abdullah'dan Söz Etmemesi Düşündürücüdür.
- [307] Sadece Kitabesi Kalmıştır. Bkz. Z.Sönmez, a.g.e.,s.271.
- [308] SÖNMEZ, Z., a.g.e., s.270.
- [309] TUNCER, C., Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Moğolları, Ankara, 1986, s.44.
- [310] Z.Sönmez, a.g.e., s.272.
- [311] aynı eser, 272.
- [312] aynı eser, s. 272.
- [313] TUNCER, C., a.g.e., s.44.
- [314] UZUNÇARŞILI, İ.H., a.g.e., s.51.

- [315] aynı eser, s.51.
- [316] AKSARAYI, Selçuklu Devleti Tarihi, Çev. Nuri Gençosman F.N. UZLUK, Ankara, 1943, s.153.
- [317] aynı eser, s. 153.
- [318] aynı eser, s.153.
- [319] ÜLKEN, H.Z., a.g.e., s.490.
- [320] GÖLPINARLI, A., a.g.e., s.53,111.
- [321] TURAN, O., Selçuklular Devri ve Türk., s.370.
- [322] aynı eser, s.370.
- [323] ÖGEL, S., Anadolu Selçuklu Sanatı.., s.28.
- [324] aynı eser, s. 52.
- [325] Bu vakfiye Dr.Fethi Ferid Uğur'un Özel Kütüphanesinde Bulunmaktadır. Bkz. Önder, M., a.g.e., s.166.
- [326] FERİT, M.,M.Mesut, Sahip Ata ile Oğullarının Hayat ve Eserleri, İstanbul, 1934, s.70-71.
- [327] Vakıf Kiralarını ve Zekatı Toplamakla Görevli Tahsildar.
- [328] FERİT, M., a.g.e., s.71.
- [329] KURAN, A., a.g.e., s.54.
- [330] ÖNDER, M., Mevlana..., s. 169.
- [331] Yazı, .Metafizik Dünya ile İlişkide Sembol Olarak Kabul Edilebilir.
- [332] KUBAN D., Yazı Seritleriyle, Köşe Palmetlerin Farklı Sanatçılara Ait Olabileceklerine Dikkat Çekmiştir. Bkz. D.Kuban, Ortaçağ Türk Sanatı Kavram Üzerine, Malazgirit Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972, s.109.
- [333] KONYALI, İ.H., a.g.e., s.810.
- [334] aynı eser, s.817.
- [335] RUBEN- W., Kırkşehir'in Dikkatimizi Çeken Sanat Abideleri, Çev. A.İTİL, Bellenten, XI, 1947, s.603.
- [336] TEMİR, A., a.g.e., s.134.
- [337] KURAN, A., a.g.e., s.57.

- [338] TARIM, C.H., Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lugatı, Kırşehir, 1940, s.70.
- [339] TARIM, C.H., Tarihde Kırşehri-Gölşehri, Babailer - Ahiler-Bektaşiler, İstanbul, 1948, s.42.
- [340] TEMİR, A., a.g.e.,
- [341] TARIM, C.H., a.g.e., s.42.
- [342] Moğolca Vakfiyesi de Vardır, ve Vakfiyede Moğolca İsimler Bulunmaktadır. Bkz. A.Temir, a.g.e.
- [343] EFLAKİ, A., a.g.e.II, s.288; GÖLPINARLI, A., a.g.e., s.40-s.40, 42, 80.
- [344] EFLAKİ, A., a.g.e.I, s.540.
- [345] TARIM, C.H., a.g.e., s.43.
- [346] aynı eser, s.44.
- [347] ÜLGEN, A.S., Kırşehir'de Türk Eserleri, Vakıflar Dergisi,II, 1942, s.255.
- [348] TEMİR, A., a.g.e., s.3,5,6.
- [349] aynı eser, s.131-132.
- [350] aynı eser, s.132.
- [351] aynı eser, s.132.
- [352] aynı eser, s.132.
- [353] aynı eser, s.132.
- [354] aynı eser, s.133.
- [355] aynı eser, s.133.
- [356] aynı eser, s.133.
- [357] aynı eser, s.134.
- [358] aynı eser, s.134.
- [359] aynı eser, s.135.
- [360] TANYELİ, U., a.g.e., Levha III.
- [361] TARIM, C.H., a.g.e., s.47.
- [362] aynı eser, s.46.

- [363] SAYILI, A., W.Ruben, Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Cacıbey Medresesi'nde Yapılan Araştırmanın İlk Kısa Raporu, Belleten, XI, 1947, s.674-677.
- [364] TARIM, C.H., a.g.e., s.45-46.
- [365] TEMİR, A., a.g.e., s.12.
- [366] aynı eser, s.12.
- [367] SAYILI, A., The Observatory in Islam and Its Place In The General History of the Observatory, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara,1960, s.254.
- [368] SAYILI, A., Ortaçağ bilim ve ..., s.16.
- [369] KURAN, A., a.g.e., s.57.
- [370] Bkz. Bölüm 5.6.4.
- [371] KURAN, A., a.g.e., s.56.
- [372] aynı eser, s.57.
- [373] aynı eser, s.56.
- [374] SAYILI, A., W.Ruben, a.g.e., Levha CXXXV.
- [375] aynı eser, s.674.
- [376] aynı eser, s.683.
- [377] aynı eser, s.678.
- [378] aynı eser, s.681.
- [379] aynı eser, s.676.
- [380] aynı eser, s.678.
- [381] aynı eser, s.680.
- [382] aynı eser, s.679.
- [383] UZUNÇARŞILI- İ.H., a.g.e., s.49-50.
- [384] aynı eser, s.49.
- [385] SÖNMEZ, Z., a.g.e., s.304.
- [386] aynı eser, s.304.
- [387] aynı eser, s.304.

- [388] Hamamı Olduğuna İlişkin Kayıtlara Rastlandığına Kaynakların Yer Verdiği Gibi, Bölge Halkı da Bu Durumu Doğrulamaktadır, Bu Konuda bkz. M.Sözen, a.g.e., s.75.
- [389] GÖNÇER, S., Afyon İli Tarihi, Afyon, 1971, s.294,295.
- [390] aynı eser, s.296.
- [391] aynı eser, s.294.
- [392] Madrasa, The Encyclopedias of Islam, s.1145.
- [393] GÖNÇER, S., a.g.e., s.296.
- [394] aynı eser, s.306.
- [395] aynı eser, s.306.
- [396] aynı eser, s.306
- [397] AKSARAYİ, a.g.e., s.175.
- [398] ÜNVER, S., a.g.e., s.95.
- [399] Çay Halkıda burada Astronomi Dersleri Verilmiş Olduğunu Öne Sürmektedir.
- [400] KURAN, A., a.g.e., s.57.
- [401] aynı eser, s.57. not.102.
- [402] SÖNMEZ, Z., a.g.e., s.304.
- [403] KURAN, A., a.g.e., s.58.
- [404] SÖNMEZ, Z., a.g.e., s.304.
- [405] Bkz. Bölüm 5,7,5.
- [406] Bkz. Bölüm, 5,7,3.
- [407] SÖZEN, M., a.g.e., s.76-77.
- [408] KURAN, A., a.g.e., s.59.
- [409] aynı eser, s.59.
- [410] ARSEVEN, C.E., a.g.e., s.28, Şekill-46, 47.
- [411] KURAN, A., a.g.e., s.59.
- [412] ASLANAPA, O., a.g.e., s.87.

- [413] Bu Bilgiler Taş Camii İmamı Hasân Aladağ'dan Edinilmiştir.
- [414] "İlim Kadın, Erkek Herkese Farzdır" yazılıdır. İmam Hasan Aladağ'dan Öğrenilmiştir.
- [414] İmam Hasan Aladağ'dan Öğrenilmiştir.
- [415] İmam Hasan Aladağ'dan öğrenilmiştir.
- [416] SÖZEN, M., a.g.e., s.8.
- [417] ÜNVER, S., Anadolu Selçuklularında Sağlık..., s.19.
- [418] SÖNMEZ, Z., a.g.e., s.164.
- [419] SÖZEN, M., Amel-i Hor Şah Ahmet Çelebi, Olarak Söz Etmektedir. Bkz. a.g.e., s.8.
- [420] SÖNMEZ, Z., a.g.e., s.165.
- [421] aynı eser, s.165.
- [422] aynı eser, s.165.
- [423] aynı eser, s.166.
- [424] GÜRKAN, K.İ., Selçuklu Hastaneleri, Malazgirt Armağan, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972, s.42.
- [425] ÜNVER, S., a.g.e., s.19.
- [426] ÜNVER, S., Selçuklu Tababeti..., s.49.
- [427] ÜNVER, S., Anadolu Selçuklularında, s.19.
- [428] SÖZEN, M., a.g.e., s.14.
- [429] GABRIEL, A., a.g.e., s.186.
- [430] YETKİN, Ş., a.g.e., s.29.
- [431] KUBAN, D., Türk İslam Sanatı Üzerine Denemeler, İstanbul, 1982, s.62.
- [432] aynı eser, s.61.
- [433] SÖZEN, M., a.g.e., s.10.
- [434] KUBAN, A., a.g.e., s.61.
- [435] SÖZEN, M., a.g.e., s.12.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

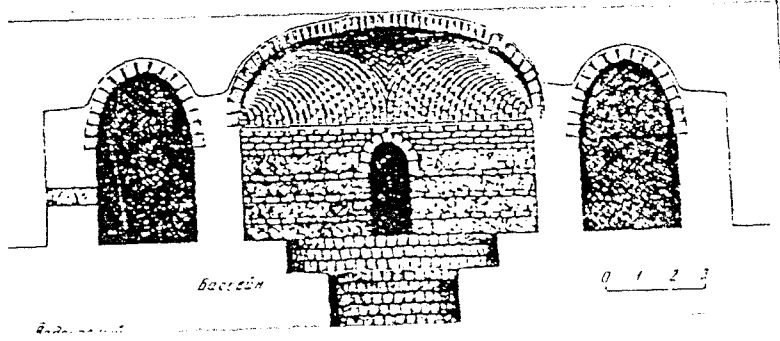
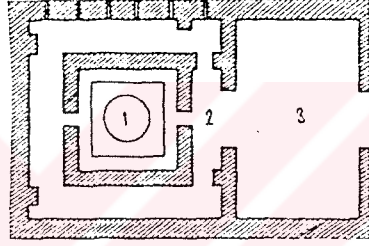
- ABBAGNAND, N., Storia Del Pensiero Scientifico, Torino, 1951, s.180, 184.
- ADIVAR, A., Tarih Boyunca İlim ve Din, İstanbul., 1987, s.74, 98.
- AFETİNAN, Kayseri'de Gevher Nesibe Şifahanesi, Malazgirt Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972, s.2.
- AKIN, G., Asya Merkezi Mekân Geleneği, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1990, s.153, 176.
- AKOK, M., Konya'da Karatay Medresesi Rölöve ve Mimarisi, Türk Arkeoloji Dergisi, XVIII, 2.Sayı, 1969, s.5,28.
- AKSARAYI, Selçuklu Devleti Tarihi, Çev. Nuri Genç Osman, F.N.UZLUK, Ankara, 1943.
- AKURGAL, E., Anadolu Uygarlıkları, İstanbul, 1988, s.225, 230.
- ANON, Baba İshak, Meydan Larousse, 2. Cilt, 1969, s. 27.
- ANON, Karahıtaylar, Meydan Larousse, 6.Cilt, 1971, s.931.
- ANON, Madrasa, The Encyclopaedia of Islam, 5.Cilt, 1985, s.1134, 1145.
- ANON., Mescid, İslam Ansiklopedisi, 8.Cilt, 1960, s. 39.
- ANON ., Üç Selçuk Sultanına Sadakatle Hizmet Eden Emir Celaledin Karatay'ın Konya'daki Muhteşem Medresesine Ait Vakfiyeden Çıkarılan Hülase, Konya Mecmuası, 2.Sayı, 1936, s.127, 128. 3.Sayı, s.190.
- ARIK, M.O., Turkish Art and Architecture Seljuk, the Intereorum, and Othoman Empire Periods, İstanbul, 1978, 34, 49.
- ARSEVEN, C.E., Türk Sanatı Tarihi, Cilt I-II, İstanbul, 1950.
- ASLANAPA, O., Ortaçağın En Eski Yatılı İlim ve Kültür Müesseseleri, Türk Kültür Dergisi, 12.Sayı,1963, s.34, 43.
- ASLANAPA, O., Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986.
- ASLANAPA, O., Selçuk Devlet Adamı Mübarizüddin Ertokuş Tarafından Yaptırılan Abideler, İslam Tetkikleri Dergisi, Cilt II, s.97, 111.

- ASLANAPA, O., Türk Sanatı I-II, İstanbul, 1984.
- AYTÖRE, A., Türklerde Su Mimarisi, Milletlerarası I.Türk Sanatları Kongresi, Ankara, 19-24 Ekim 19-59, Kongreye Sunulan Tebliğler, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1962, s.44-69.
- BAŞGÖZ, İ., Yunus Emre, İstanbul, 1990.
- BAYKARA, T., Türkiye Selçukluları Devrinde Konya, Ankara, 1985.
- ÇUBUKCU- İ.A., Türk -İslam Düşünürleri, Türk Tarih kurumu Yayını, Ankara, 1989.
- DANIŞMEND, İ.A., Selçukilerde Tiyatro, Cumhuriyet Gazetesi, 17.6.1942, s. 2.
- DEMİRİZ, Y., Atabey'deki Ertokuş Medresesi'nde Bizans Devrine Ait Devşirme Malzeme, Sanat Tarihi Araştırmaları, IV, İstanbul, 1971, s.87-98.
- DIEZ, E., O.Aslanapa, Türk Sanatı, İstanbul, 1955.
- EFLAKİ, A., Ariflerin Menkıbeleri, I-II, Çev. T.Yazıcı, İstanbul, 1973.
- EYİCE, S., Anadolu'da Orta Asya Sanat Geleneklerinin Temsilcisi Olan Bir Eser: Boyalıköy Hanıkahı, Türkiyat Mecmuası, XVI, 1971, s.39-56.
- FERİT, M., MESUT, M., Sahip Ata ile Oğullarının Hayat ve Eserleri, İstanbul, 1934.
- GABRIEL- A., La Turquie Tere d'Historire etd'Art, İstanbul, ts.
- GABRIEL, A., Monuments Turcs d'Anatolie, Cilt II, Paris.
- GÖLPINARLI, A., Mevlana Celaleddin-Mektuplar, İstanbul, 1973.
- GÖNÇER, S., Afyon İli Tarihi, Afyon, 1971.
- GÜRKAN, K.İ., Selçuk Hastaneleri, Malazgirt Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972. s.33-47.
- KONYALI, İ.H., Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi, Konya, 1964.
- KUBAN, D., Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 1965.
- KUBAN- D., Anadolu Türk Şehri, Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler, Vakıflar Dergisi, Sayı VII, 1968, s.53-72.

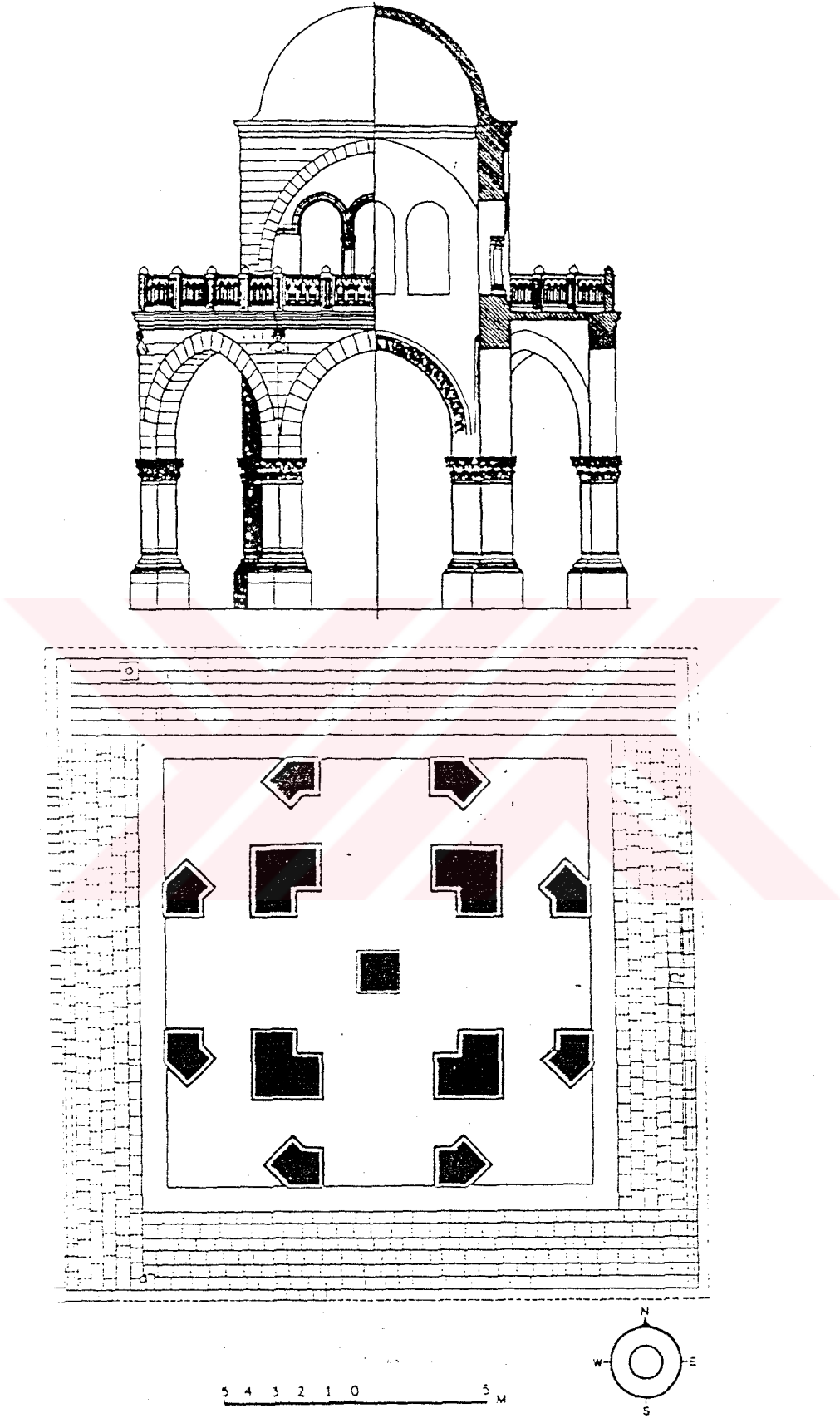
- KUBAN, D., Ortaçağ Türk Sanatı Kavramı Üzerine, Malazgirt Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972, s.103-117.
- KURAN, A., Anadolu Medreseleri, I, O.D.T.İ. Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 1969.
- KURAN, A., Tokat ve Niksar'da Yağlıbasan Medreseleri, Vakıflar Dergisi, Sayı VII, 1968. s. 39-43.
- KÖYMEN, M.A., Alparslan Zamanı Türk Evi, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, III, 1971, s.3.
- ÖGEL, S., Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler, İstanbul, 1986.
- ÖGEL, S., Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1966.
- ÖGEL, S., Ortaçağ Çevrevesinde Anadolu Selçuklu Sanatı, Malazgirt Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972, s.131-138.
- ÖNDER, M., Mevlana Şehri Konya, Ankara, 1971.
- ÖNDER, M., Selçuklu Mimari Keluk, Türk Yurdu, 3.Cilt, 2.Sayı, 1961, s.48-48.
- ÖNDER, M., Seyahatnamelerde Konya, Konya 1948.
- ÖNGE, Y., Bilinmeyen Bir Selçuklu Medresesi Konya Ali Gav Zaviyesi ve Türbesi, On Asya Dergisi, 3.Cilt, 1967, s.12-13, 20.
- RUBEN, W., Kırşehir'in Dikkatimizi Çeken Sanat Abideleri, Çev. A.İtil, Belleten, XI, 1947, s.603-640.
- SAYILI, A., Ortaçağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi, Sayı I, Ankara, 1985.
- SAYILI, A., The Obsarvatoryın Islam and its Place in The General History of The Observatory, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1960.
- SAYILI, A., RUBEN, W., Türk Kurumu Adana Kırşehir'de Caca-bey Medresesinde Yapılan Araştırmanın İlk Kısa Raporu, Belleten, XI, 1947, s.673-681.
- SÖNMEZ, Z., Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1989.
- SÖZEN, M., Anadolu medreseleri, Cilt II, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 1972.

- SÖZEN, M., Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan, İstanbul, 1975.
- SÖZEN, M., Z.Sönmez, Anadolu Türk Mimarisi, Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, 4-9, 1982, s.802-816.
- STRZGOWSKI, J., Türkler ve Orta Asya Sanatı Meselesi, Türkiye Mecmuası, III. Cilt, 1926, s.1-80.
- TANYELİ, U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15.y.y.y), İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul, 1987.
- TANPINAR, A.H., Beş Şehir, Ankara, 1960.
- TARIM, C.H., Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lugatı, Kırşehir, 1940.
- TARIM, C.H., Tarihde Kırşehri-Gülşehri, Babailer-Ahiler-Bektaşiler, İstanbul, 1948.
- TEMİR, A., Kırşehir Emiri Caca Oğlu Nur el-Din'in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfıyesi, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1989.
- TUNCER C., 2Anadolu selçuklu Mimarisi ve Moğollar, Ankara, 1986.
- TURAN O., Celaleddin Karatay Vakıfları ve Vakfıyesi, Belleten, XII, s. 16-143.
- TURAN, O., Selçuklu Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, İstanbul, 1980.
- UZUNÇARŞILI, İ.H., Kitabeler, Cilt II, İstanbul, 1929.
- ÜLGEN, A.S., Kırşehir'de Türk Eserleri, Vakıflar Dergisi, II, 1942.
- ÜLKEN, H.K., Anadolu Selçukileri Devrinde İlim ve Felsefe, Konya Mecmuası, Sayı 8. 1937.
- ÜNVER, S., Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri, Malazgirt Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972, s. 9-31.
- ÜNVER, S., Selçuklu Tababeti, Ankara, 1940.
- YETKİN, S.K., Selçuklularda Resim Sanatı, Malazgirt Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1972, s. 127-129.
- YETKİN, Ş., Anadolu Selçuklu Şifahaneleri, Türk Kültürü, 10. Sayı, 1963, s.23-35.

Ş E K İ L L E R

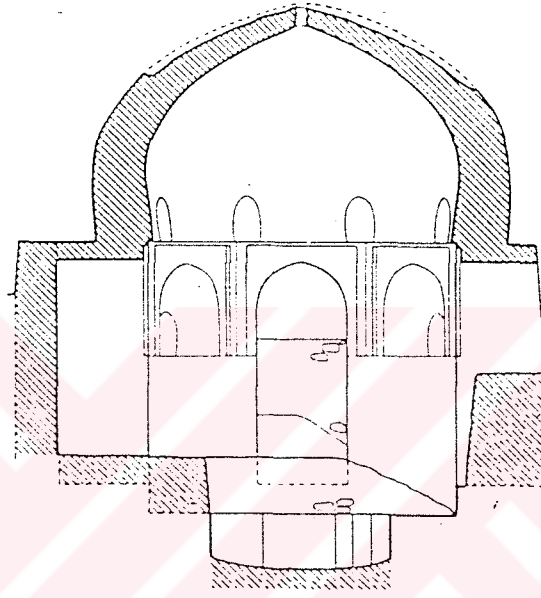

ŞEKİL: 2.1. Dilbercin Tepe (Kuzey Afganistan), M.S.1.yy.
1. ve 2 no'lu Mekanlar, Plan, Kesit (Restitüsyon).

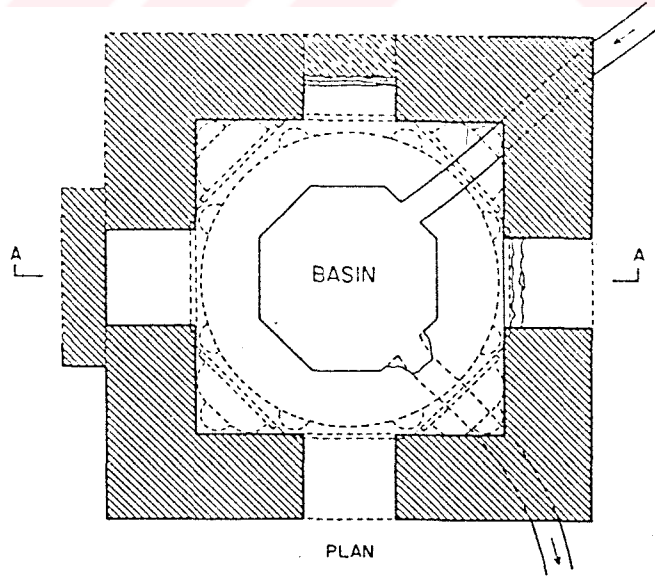

ŞEKİL: 2.2. Hırbetu'l Mefcer, Avluda Kubbeli Havuz.

Plan, Kesit, Görünüş.

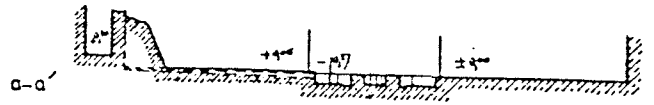
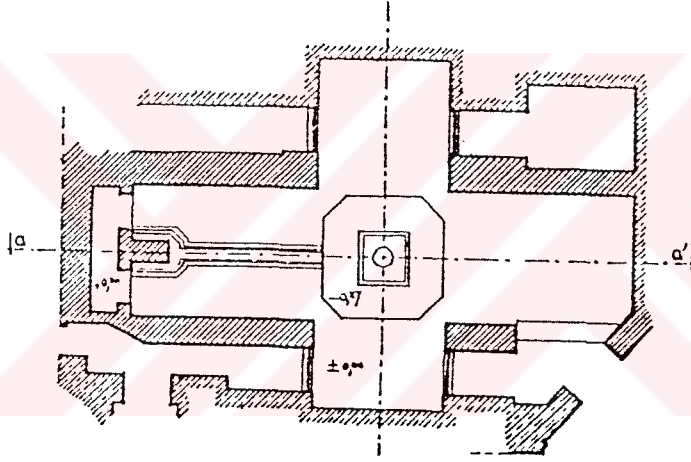

SECTION A-A

PLAN

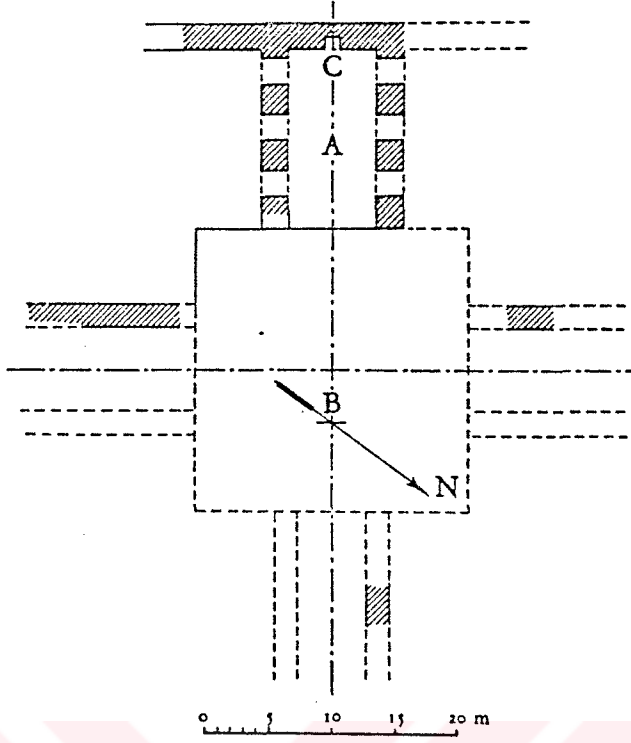
ŞEKİL: 2.3. Şehr-i İj'deki Kubbeli Yapı, Kesit ve Plan.

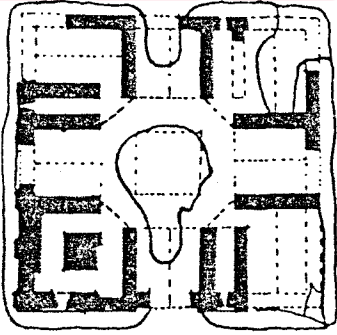
Duvar Toprak

0 1 2 3 4 5 M

ŞEKİL: 2.4. Artuklu Sarayı, Plan.

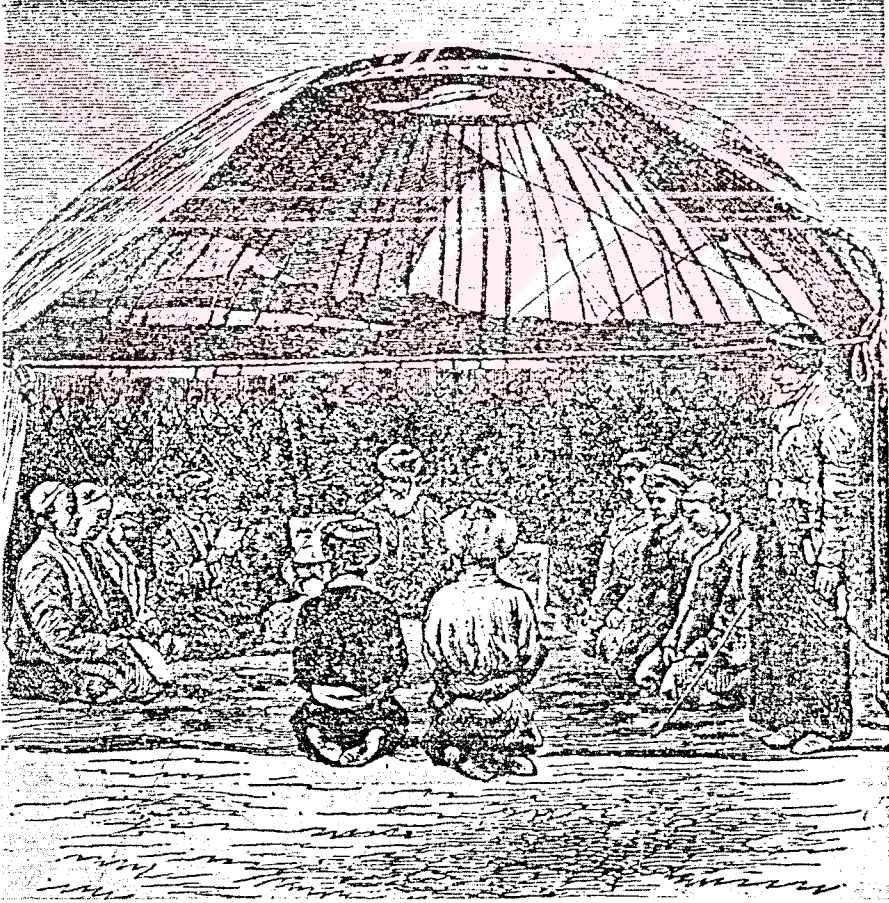
ŞEKİL: 3.1. Hargird Medresesi, Plan.

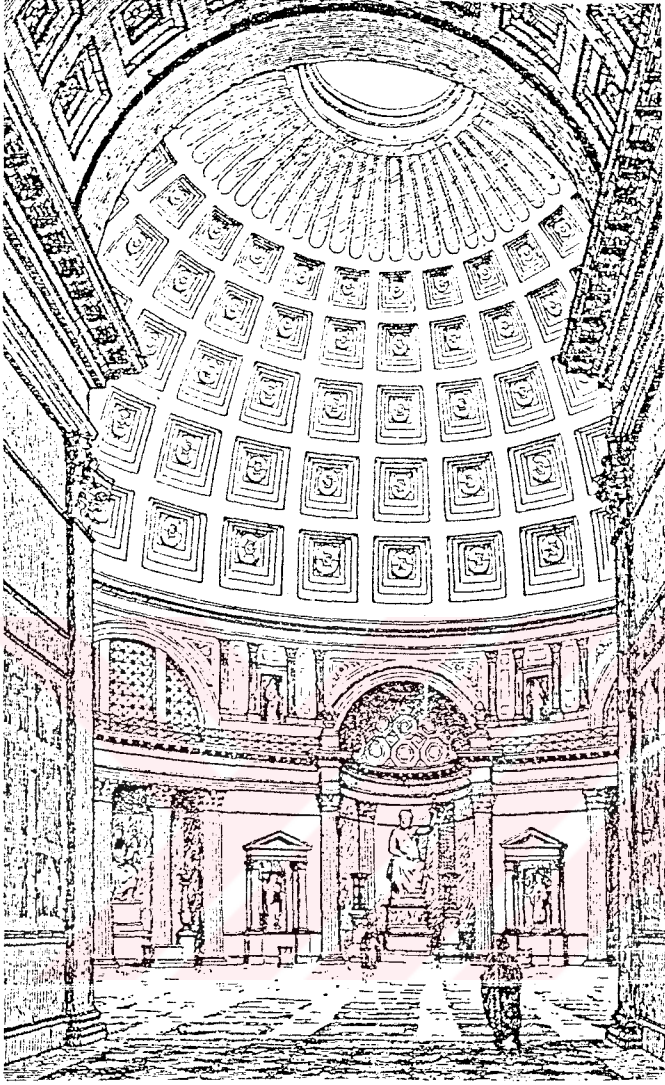
ŞEKİL: 3.2. Orta Asya Evi, Plan.

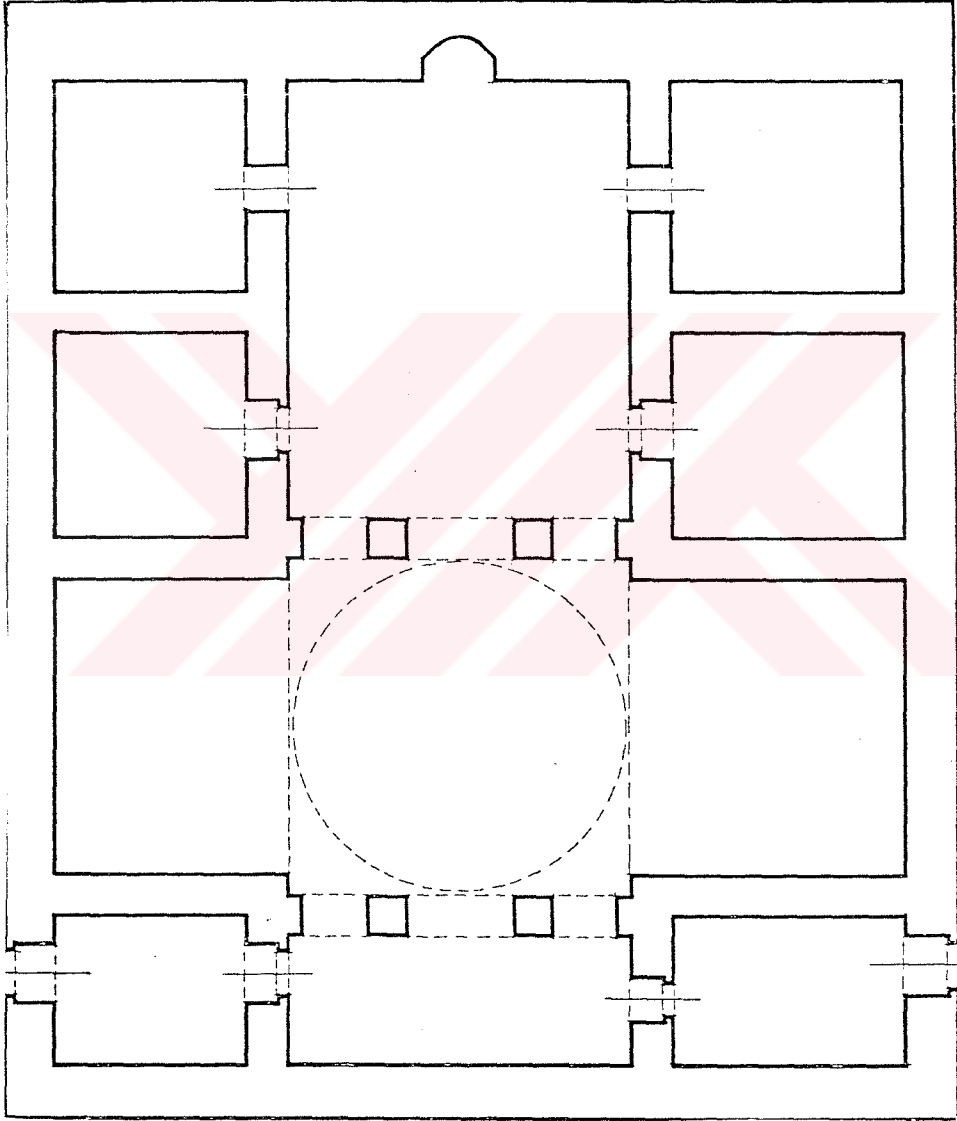
ŞEKİL: 3.3. Asur ve Keldon Evleri, Kabartma.

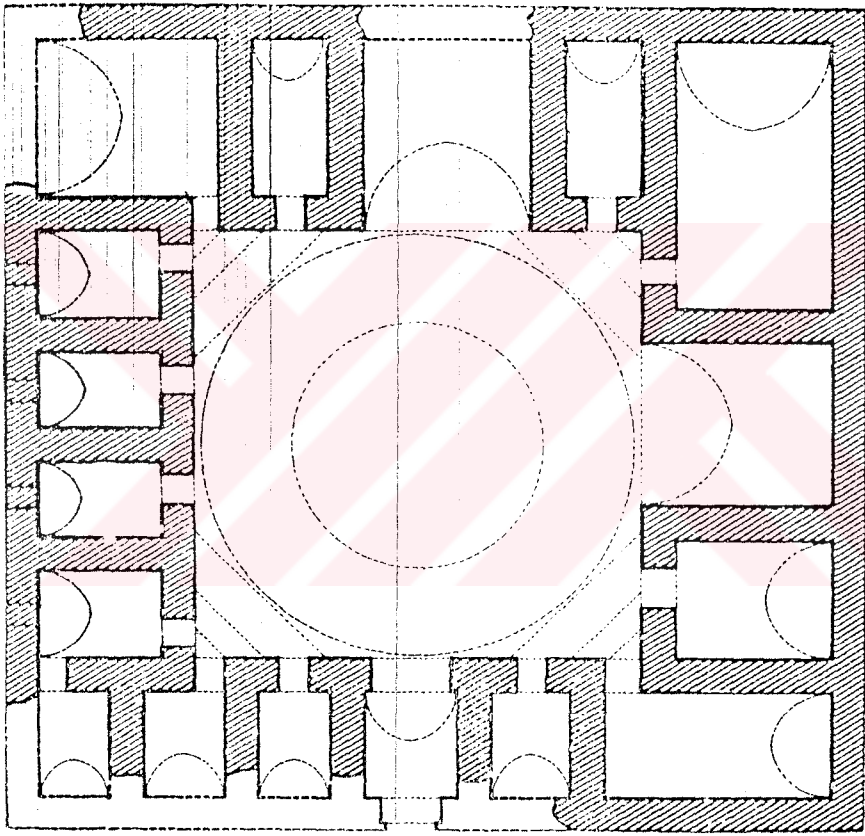
ŞEKİL: 3.4. Bir Türk Çadırının İçi.

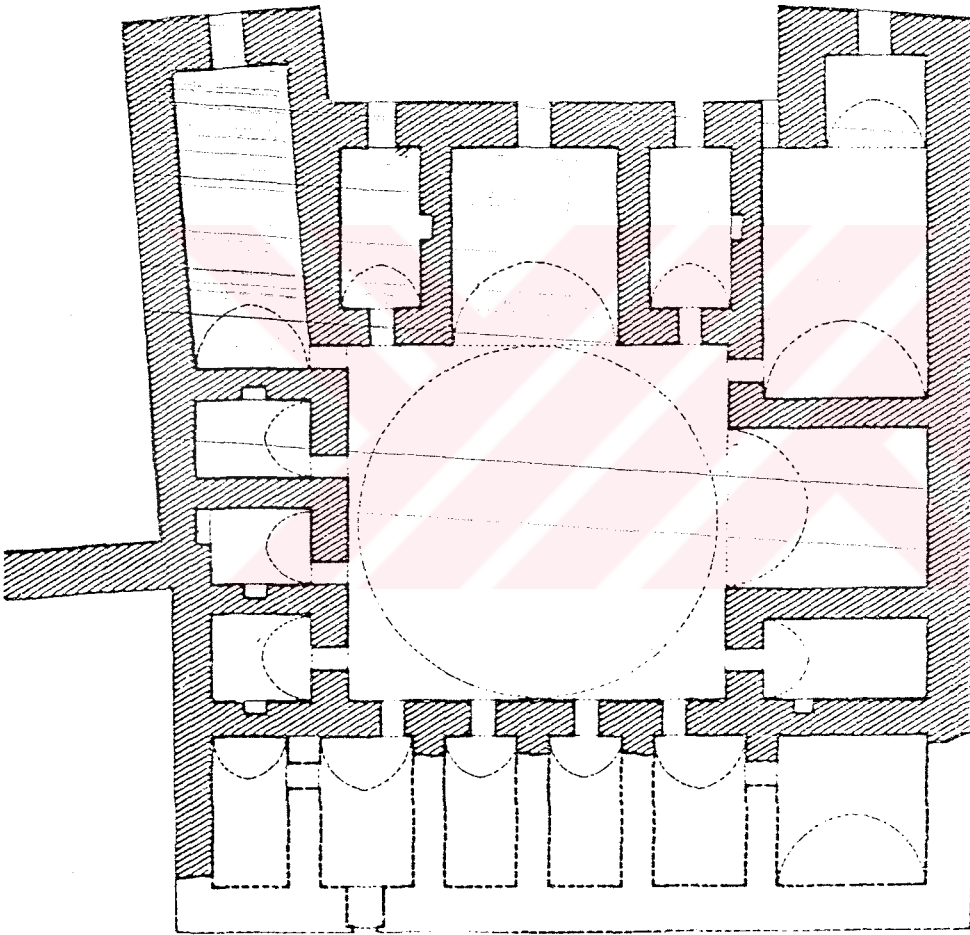
ŞEKİL: 3.5. Roma'da Pantheon.

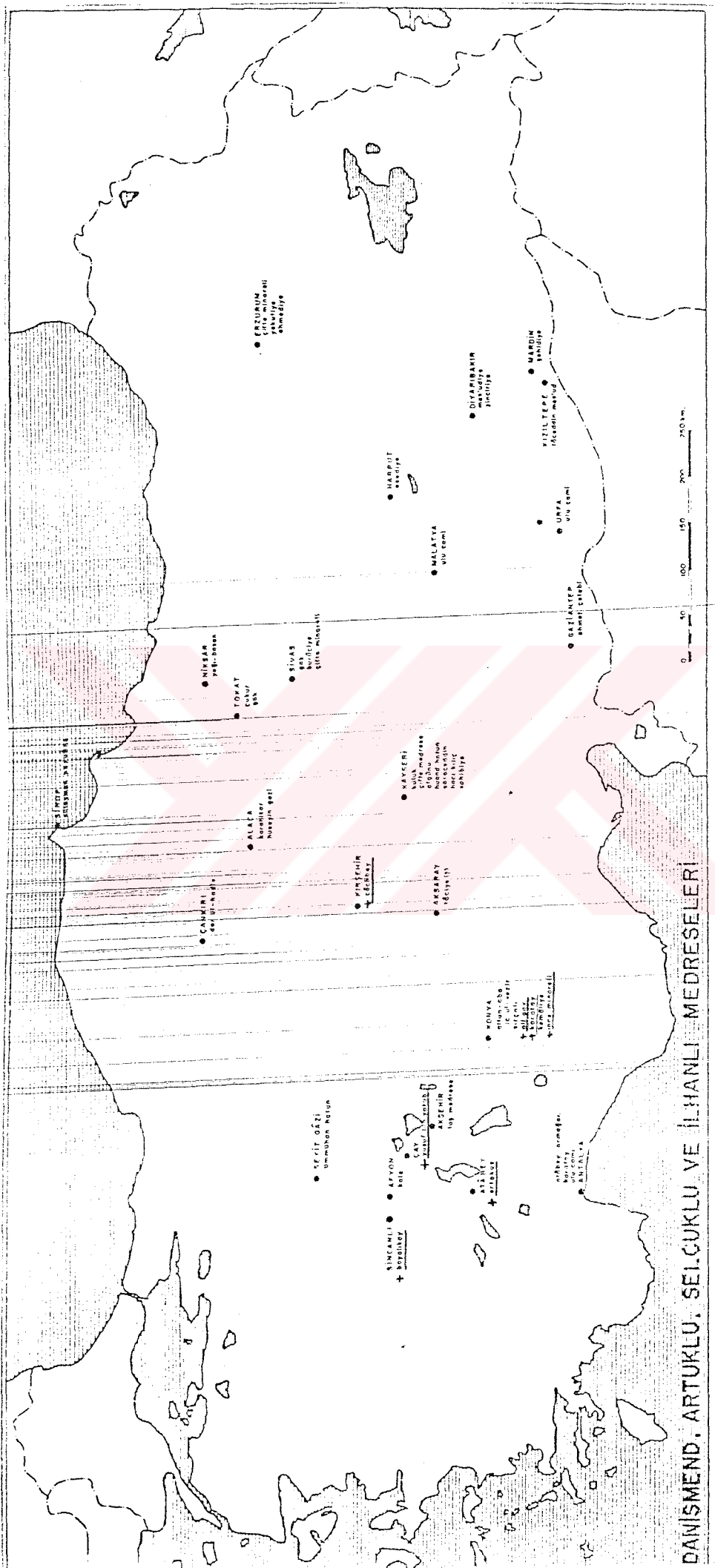
ŞEKİL: 3.6. Bosra Gümüştekin Medresesi, Plan.

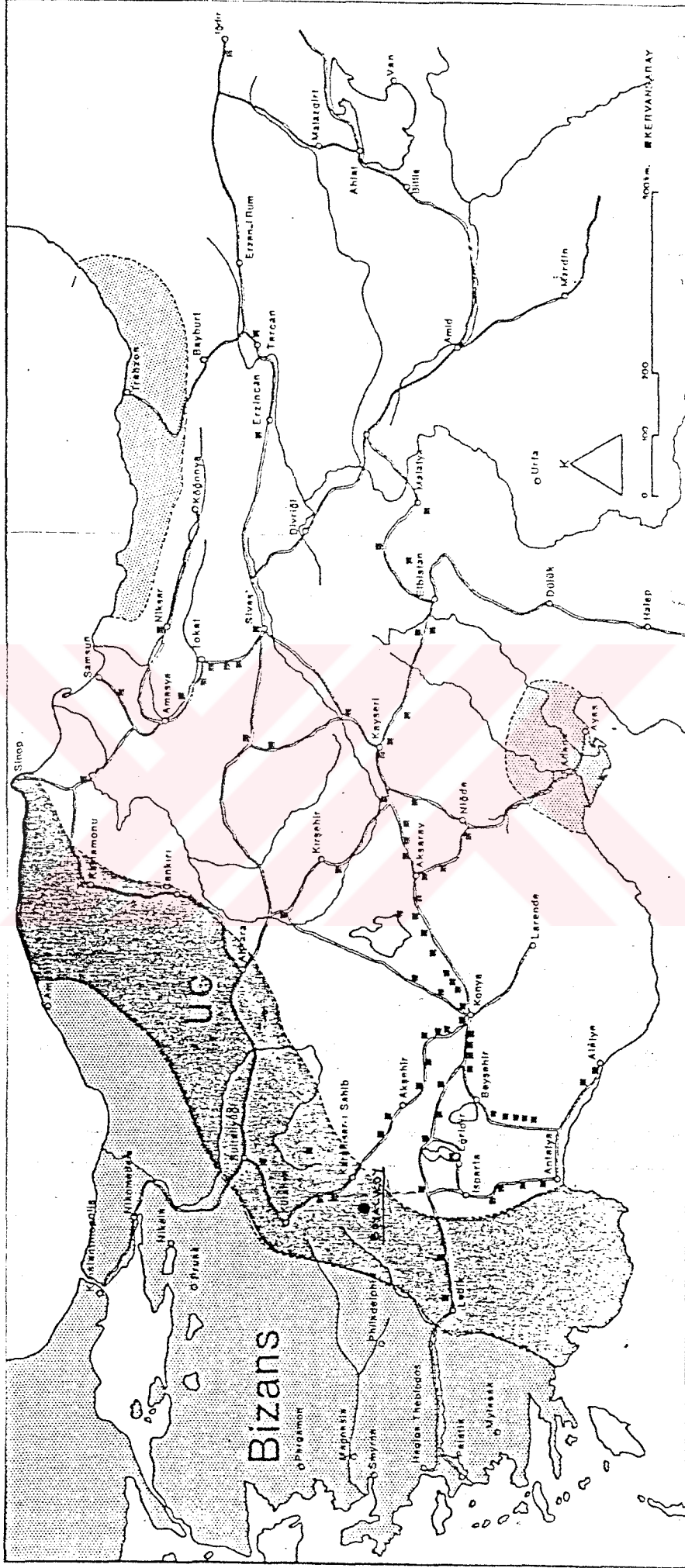
ŞEKİL:3.7 Tokat Çukur Medrese, Plan.

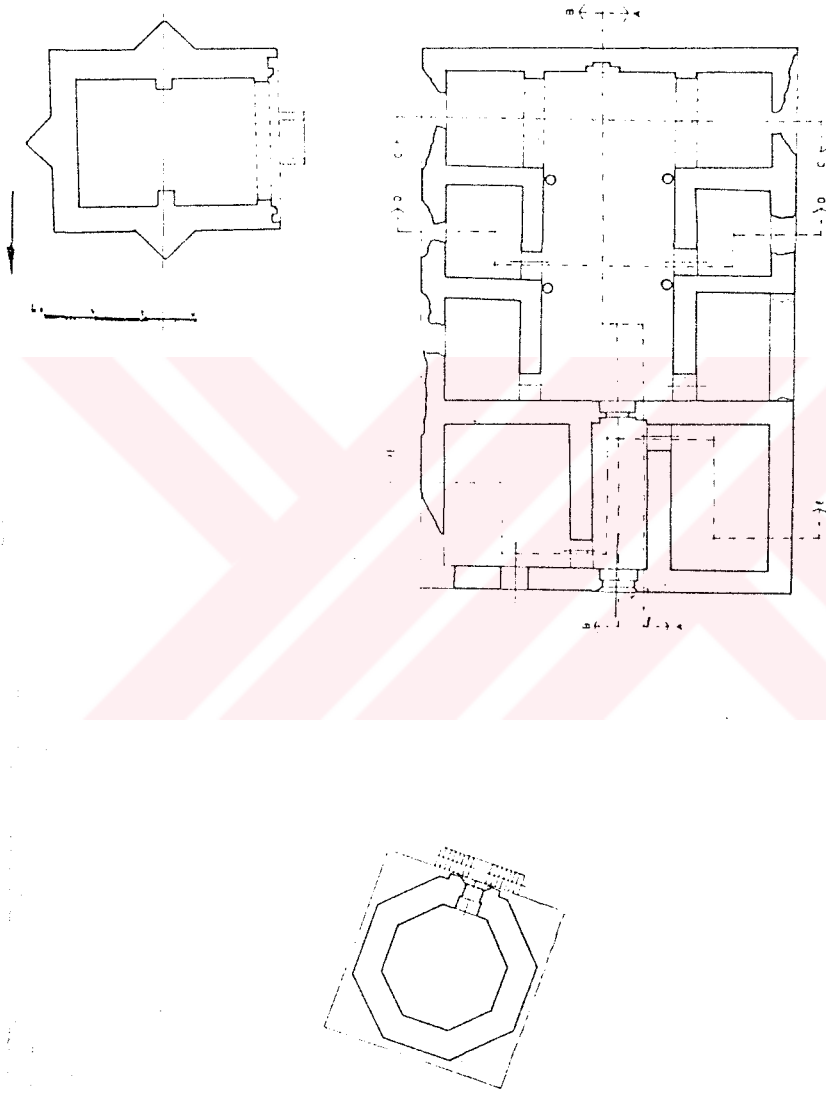
ŞEKİL: 3.8. Niksar, Yağıbasan Medresesi, Plan.

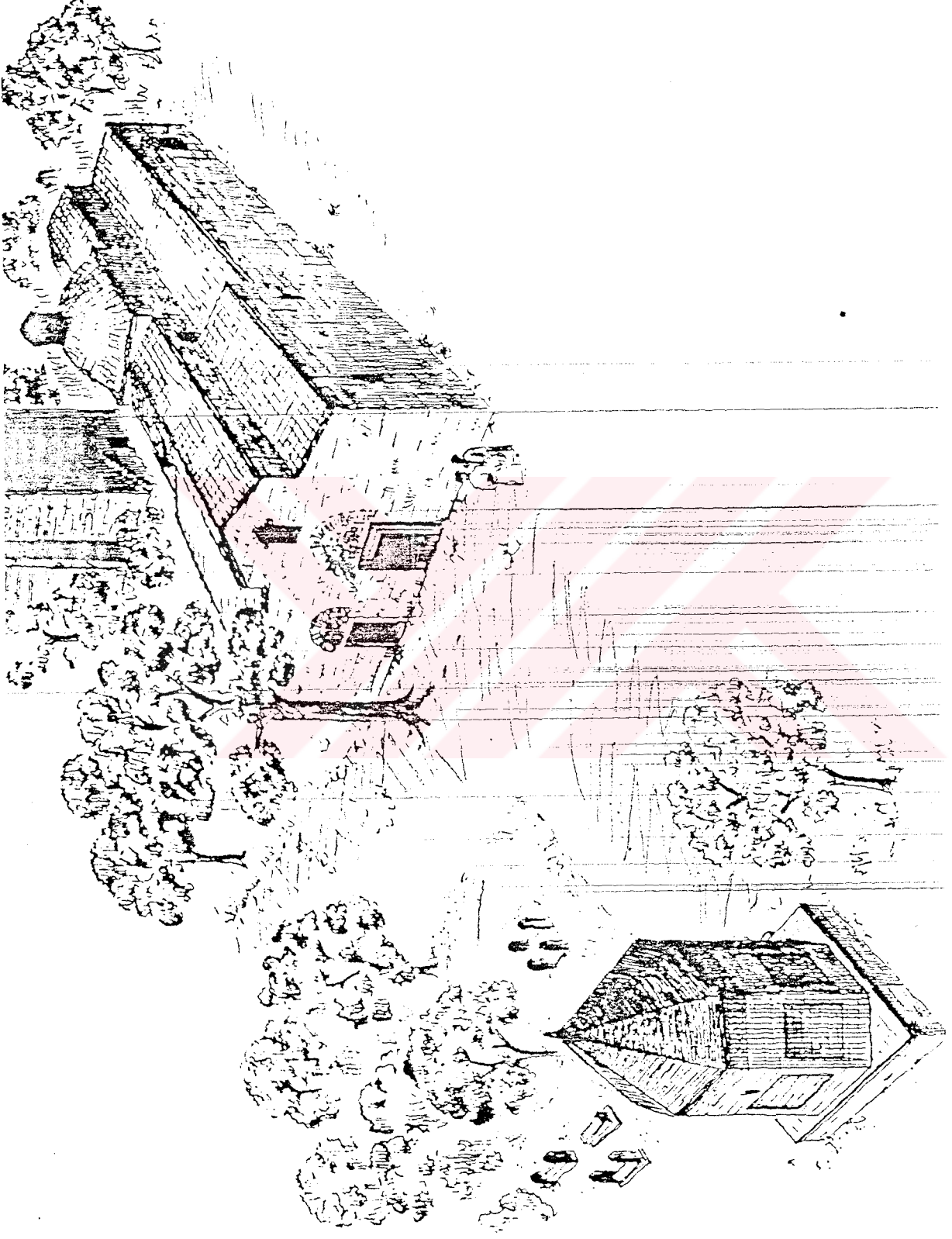
ŞEKİL: 5.1. Anadolu Selçuklu Kapalı Medreseleri.

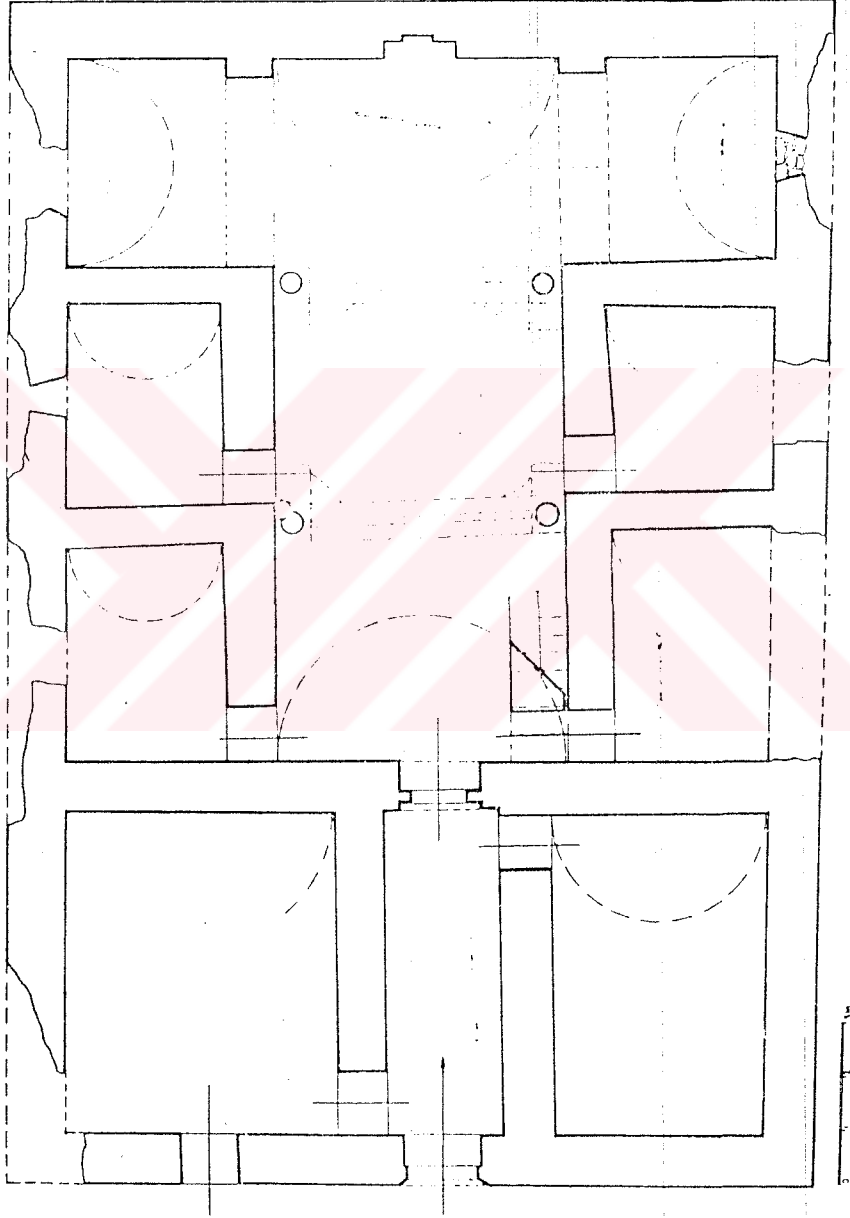
ŞEKİL: 5.2. 13. Yüzyılda Anadolu'da Uç Bölgeleri ve Yol Ağı Haritası.

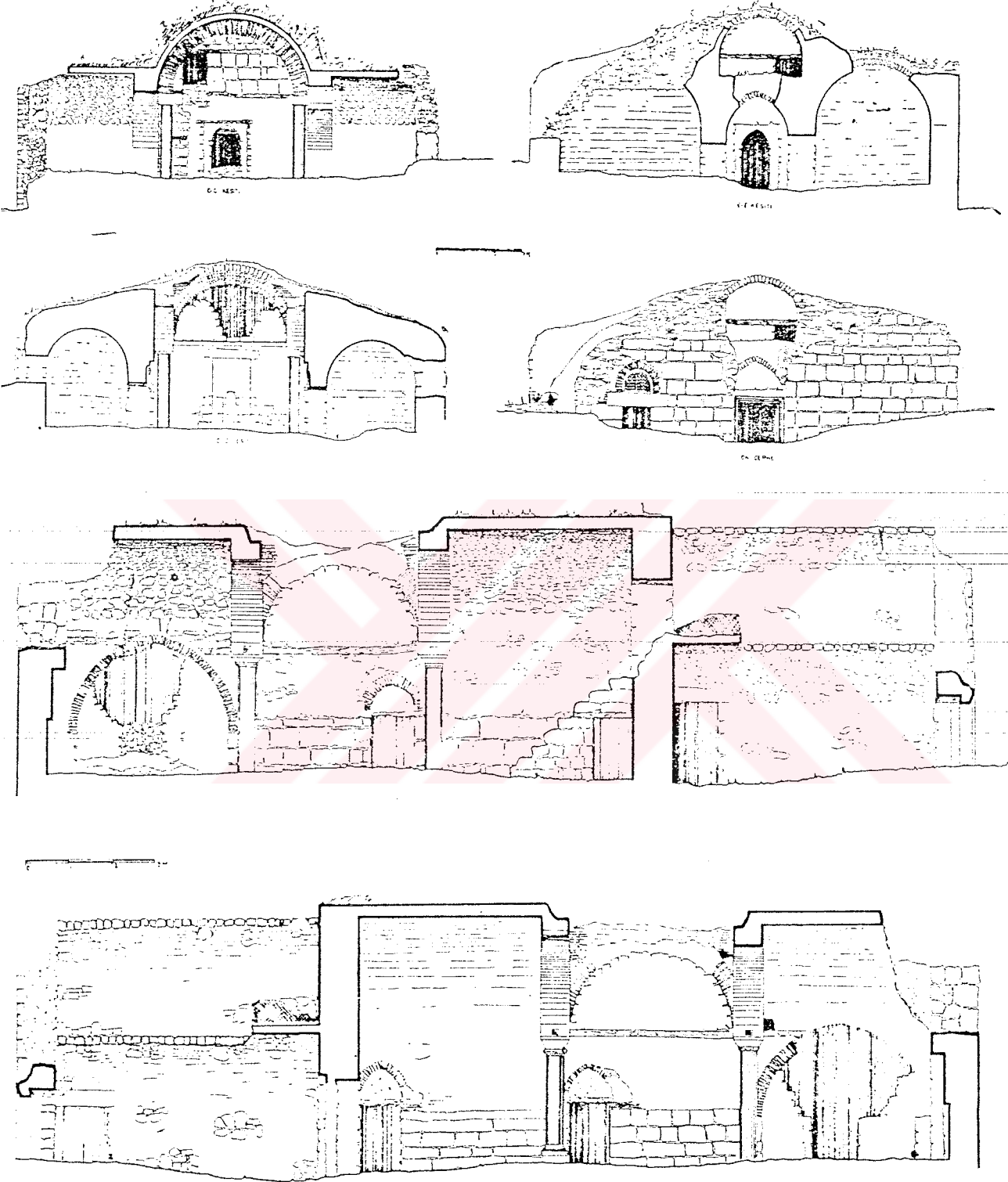
ŞEKİL: 5.3. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Külliyesi Vaziyet Planı.

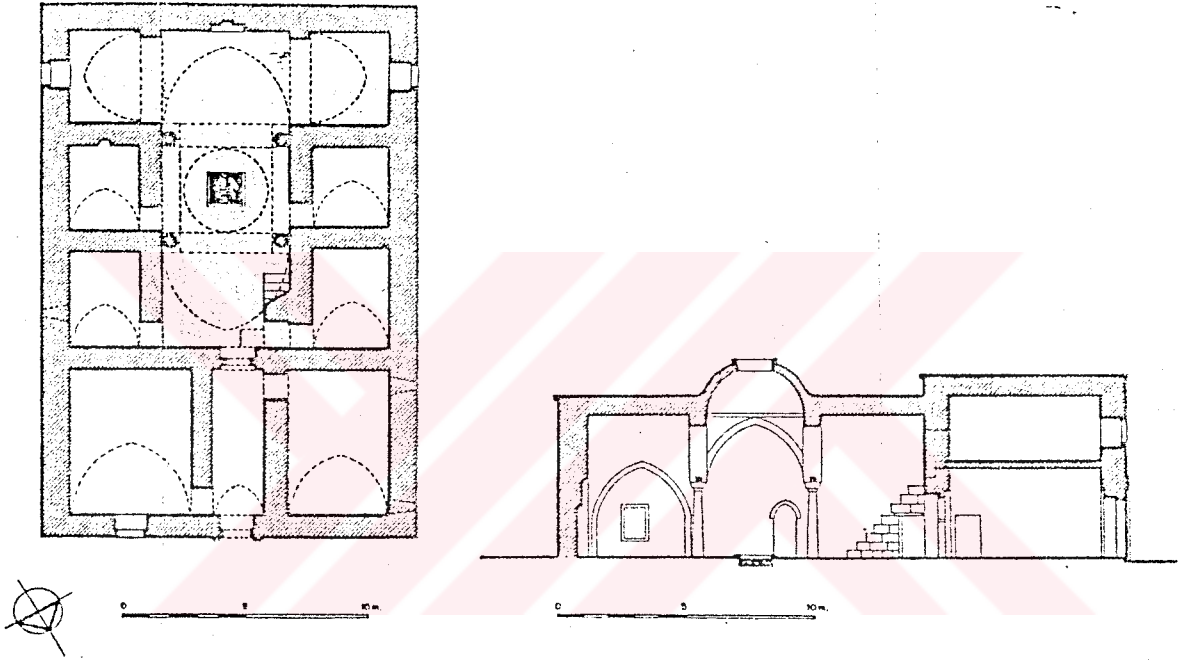
ŞEKİL: 5.4. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Külliyesinin Görünüşü
(Restitüsyon).

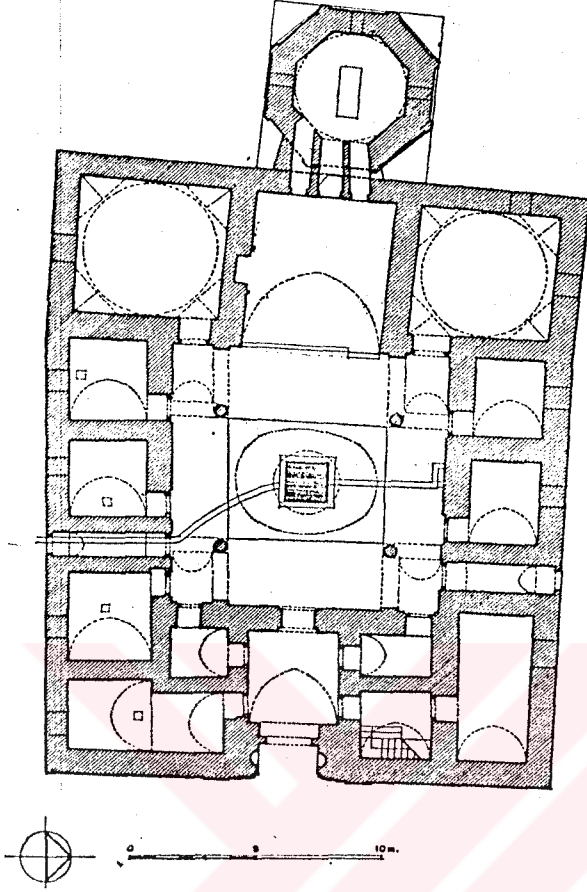
ŞEKİL: 5.5. Afyon-Sincalı, Boyalıköy Medresesi Planı.

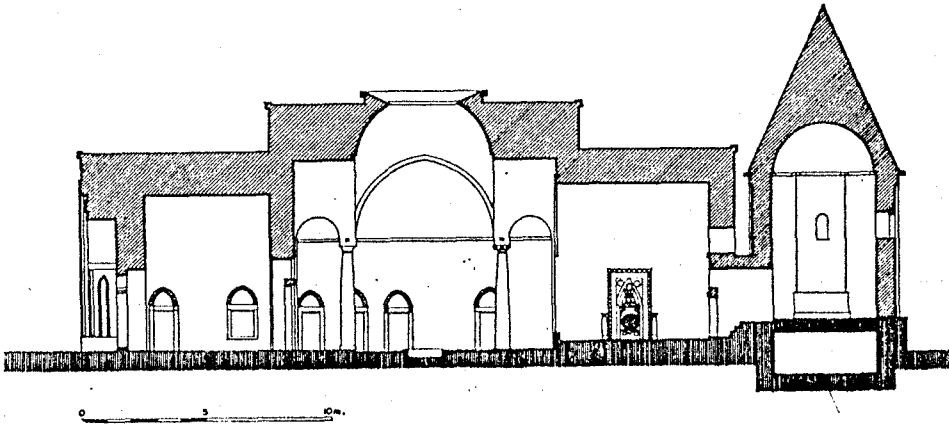
ŞEKİL: 5.6. Afyon-Sincanlı Boyalıköy Medresesi, Enine ve Boyuna Kesiti.

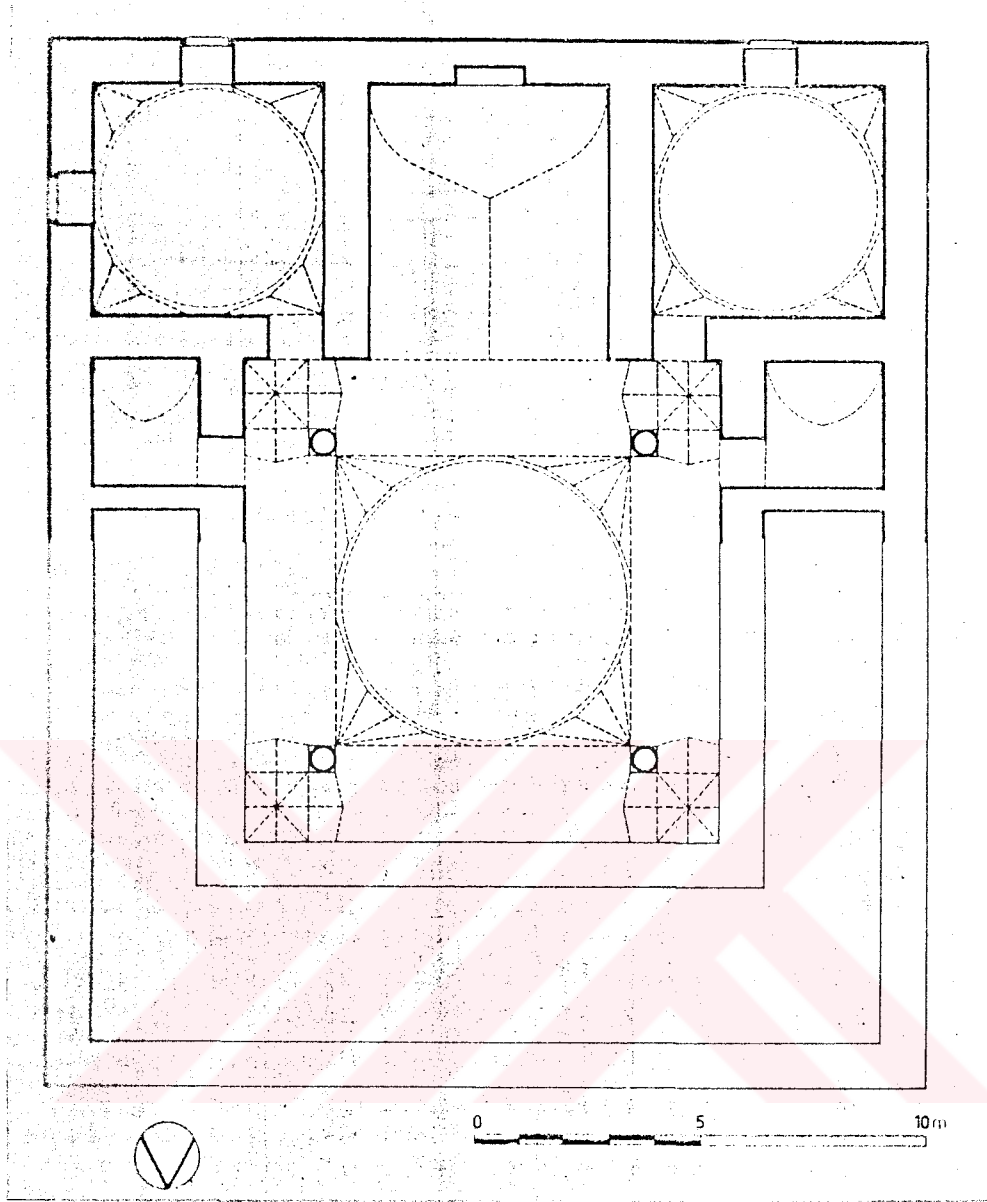
ŞEKİL: 5.7. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Plan ve Boyuna Kesiti (Restitüsyon).

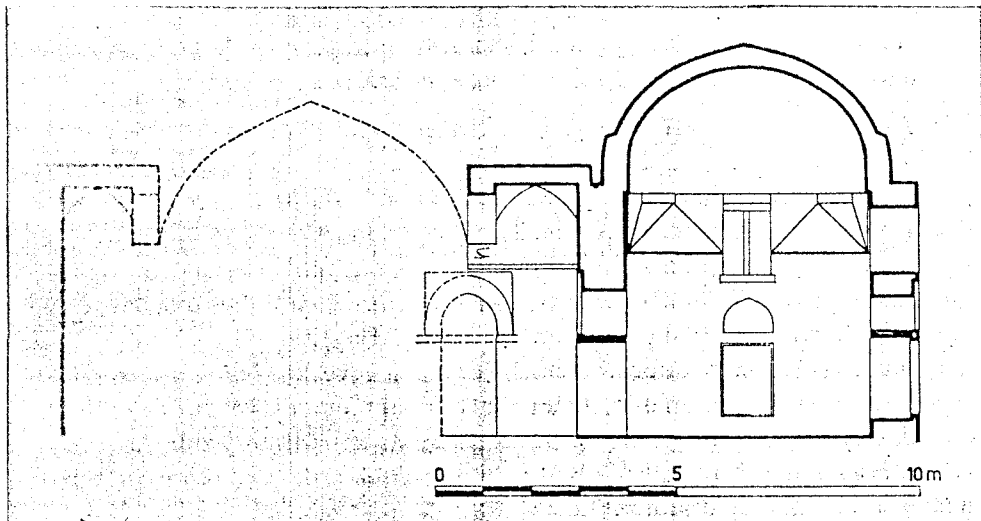
ŞEKİL: 5.8. Isparta-Atabey- Ertokuş Medresesi Planı.
(Havuzun Oluğu Düzeltmiştir).

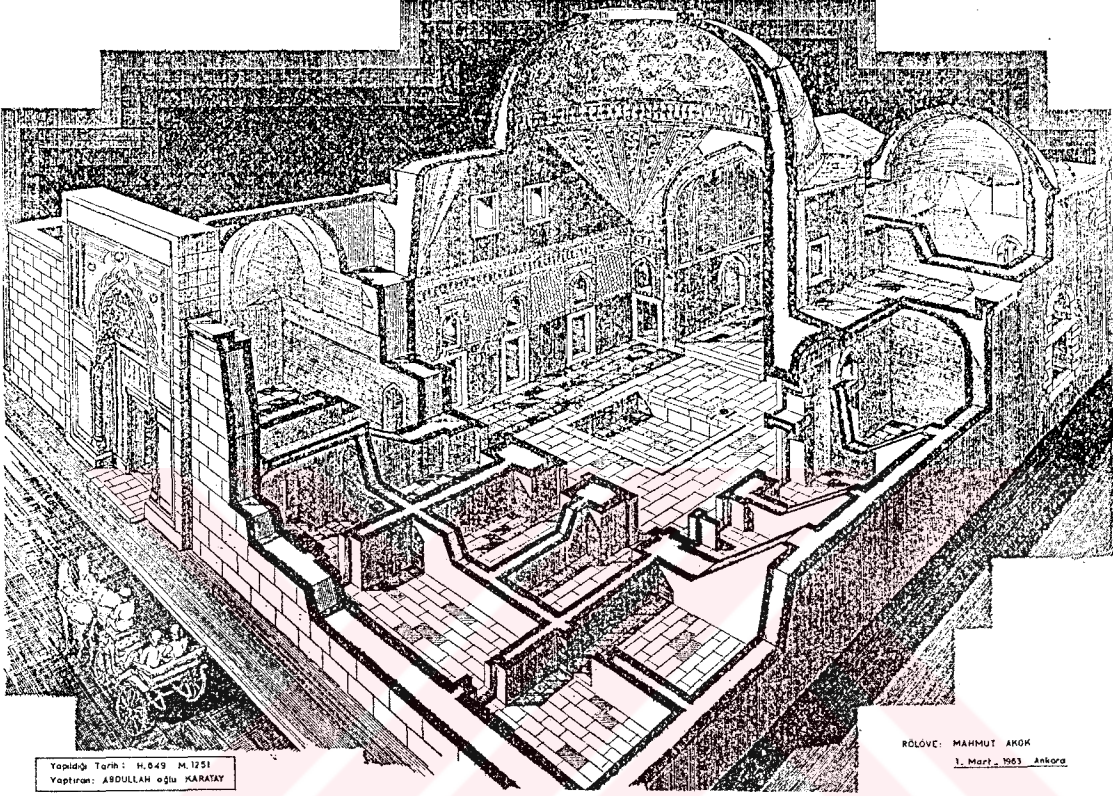
ŞEKİL: 5.9. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi
Boyuna Kesiti.

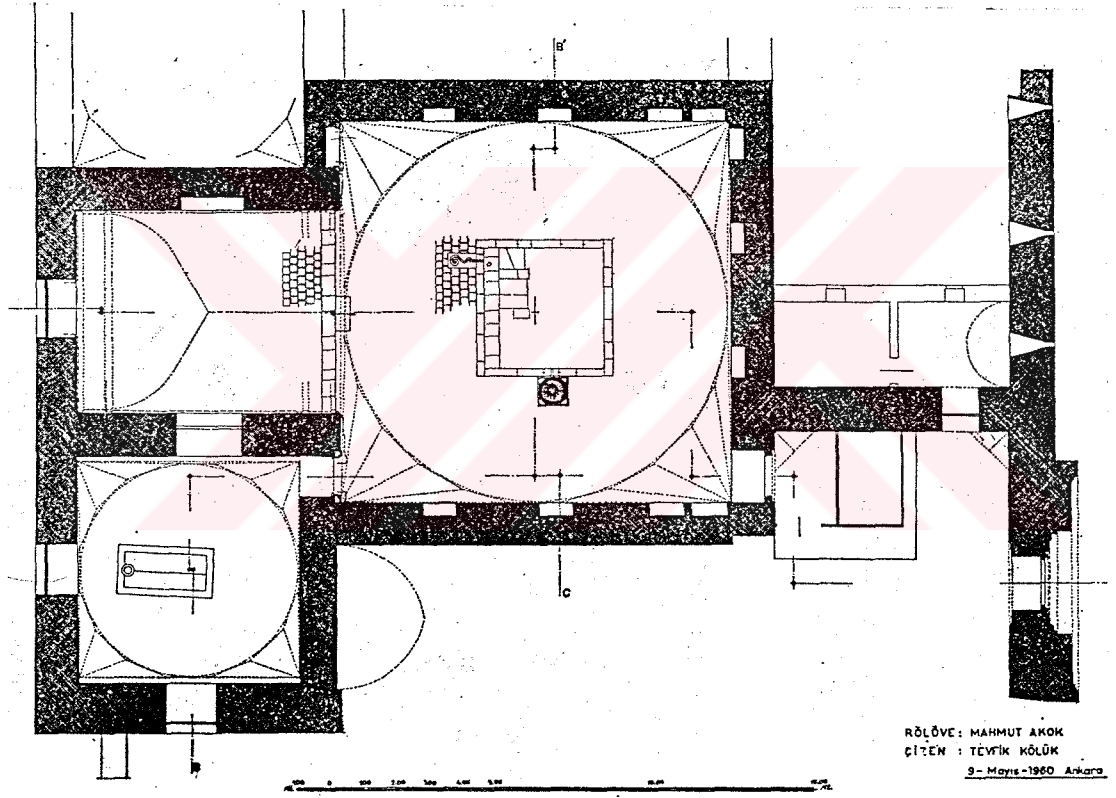
ŞEKİL: 5.10. Konya, Ali Gav Medresesi Planı.

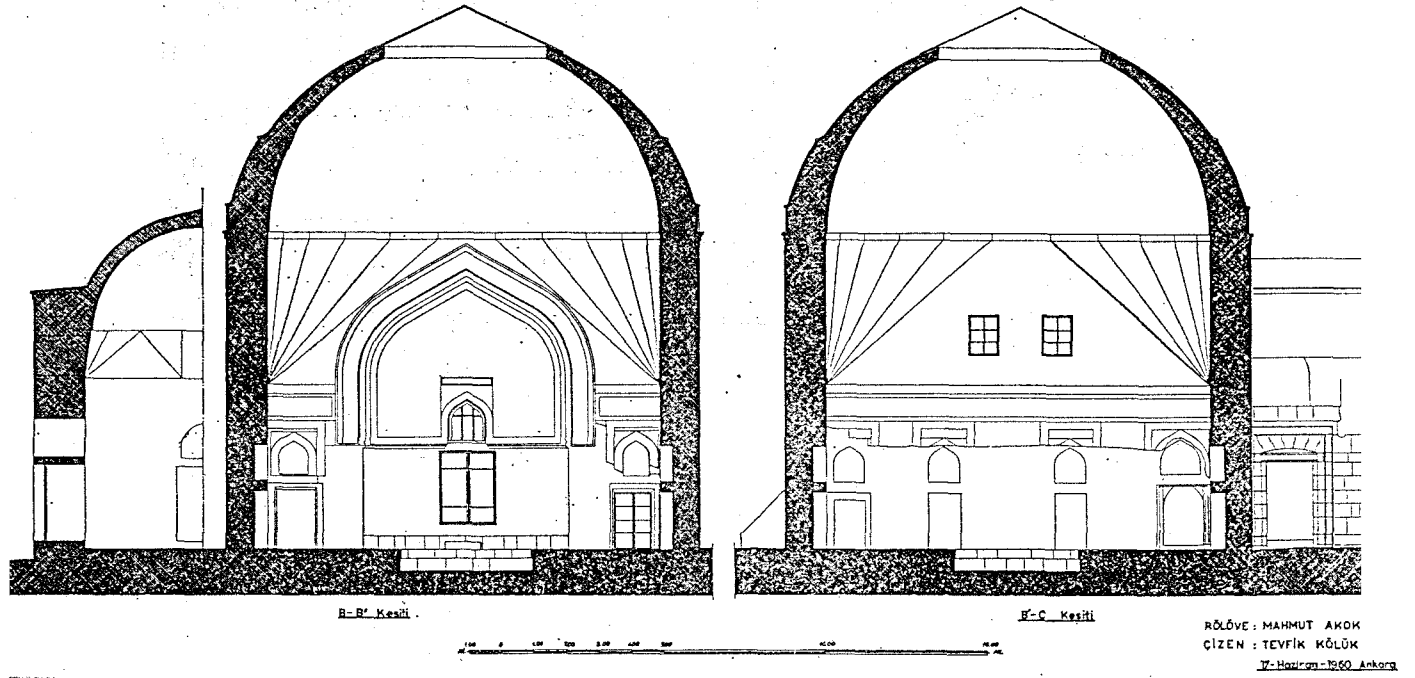
ŞEKİL: 5.11. Konya Ali Gav Medresesi Boyuna Kesiti.

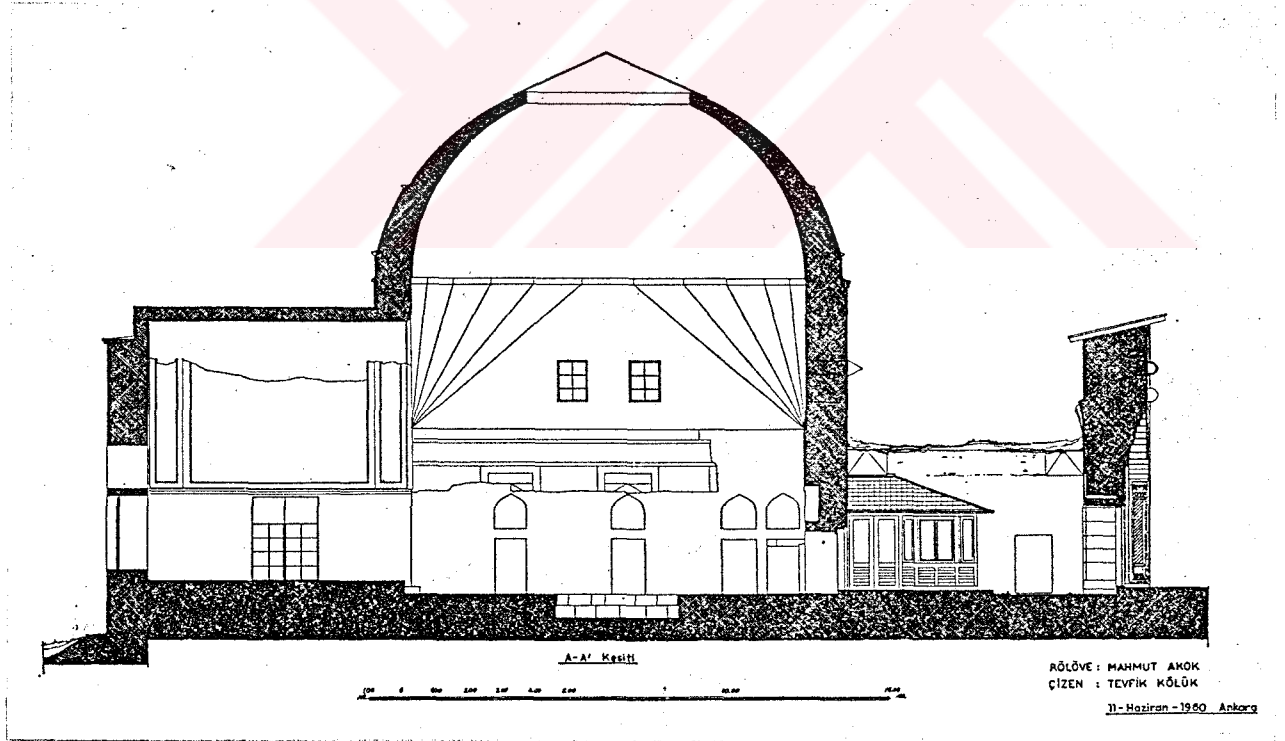
şekil: 5.12. Konya Karatay Medresesi Perspektif
(Restitüsyon).

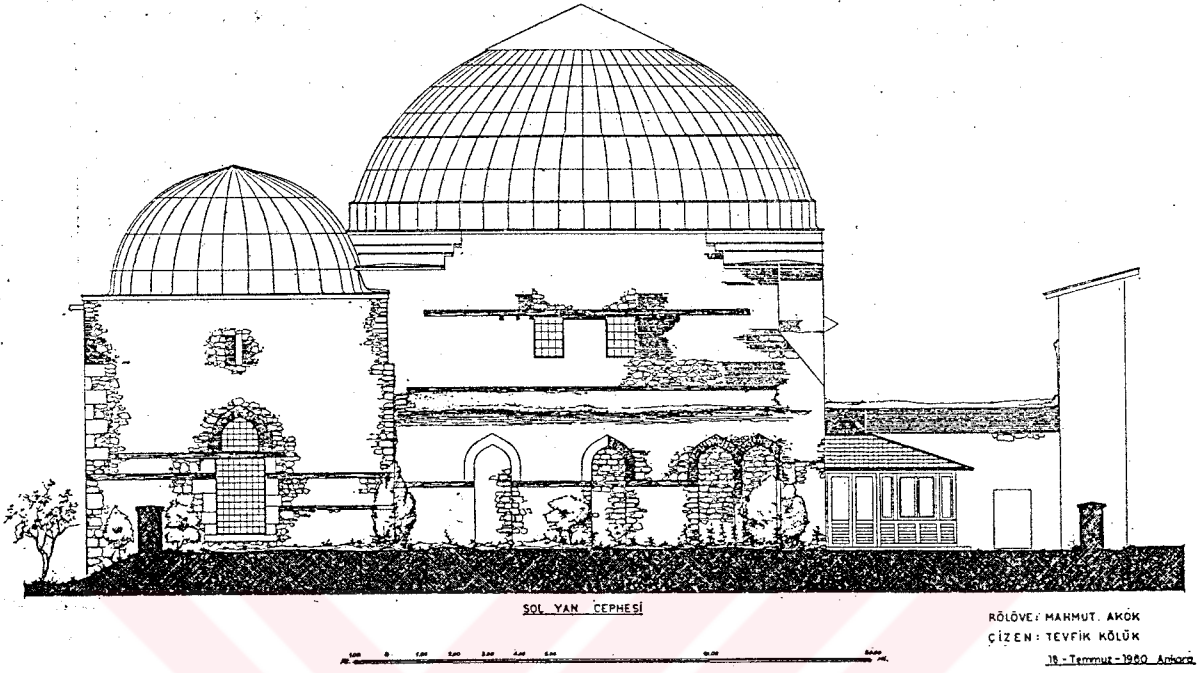
ŞEKİL: 5.13. Konya Karatay Medresesi Planı (Rölöve).

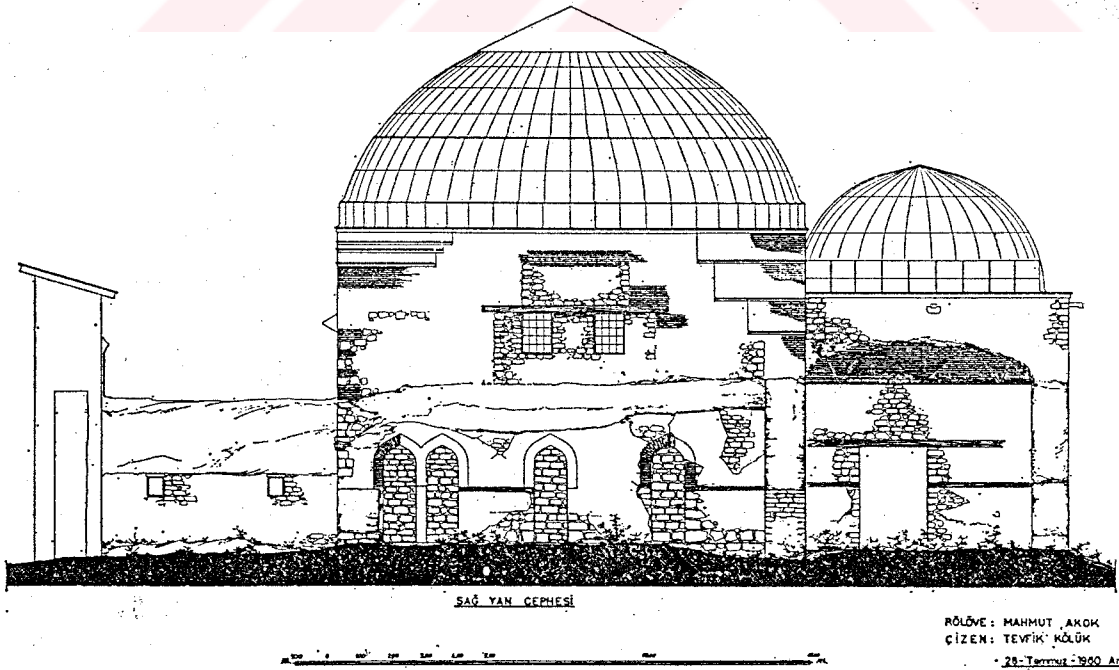
ŞEKİL: 5.14. Konya Karatay Medresesi Enine Kesitleri (Rölöve).

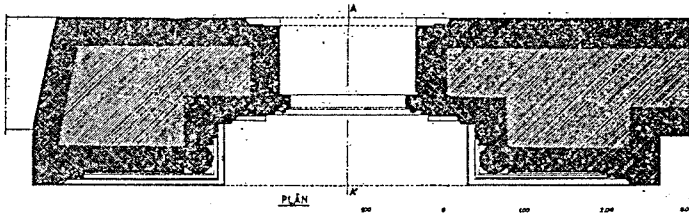
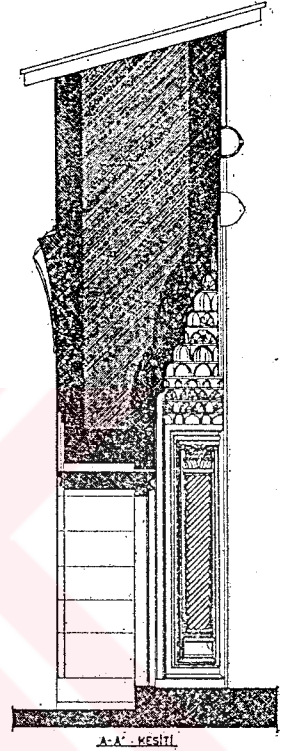
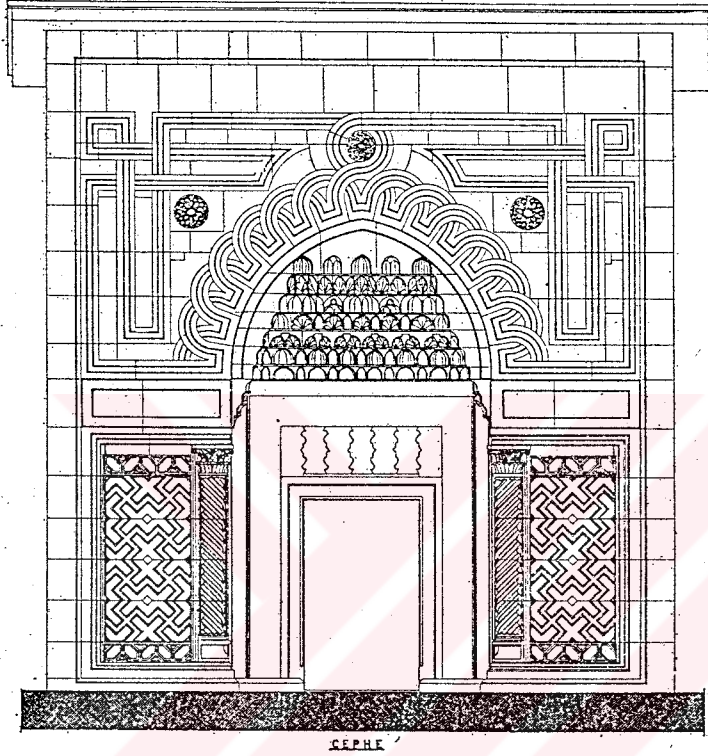
ŞEKİL: 5.15. Konya Karatay Medresesi Boyuna Kesiti (Rölöve)

ŞEKİL: 5.16. Konya Karatay Medresesi Sol Yan Cephesi (Rölöve).

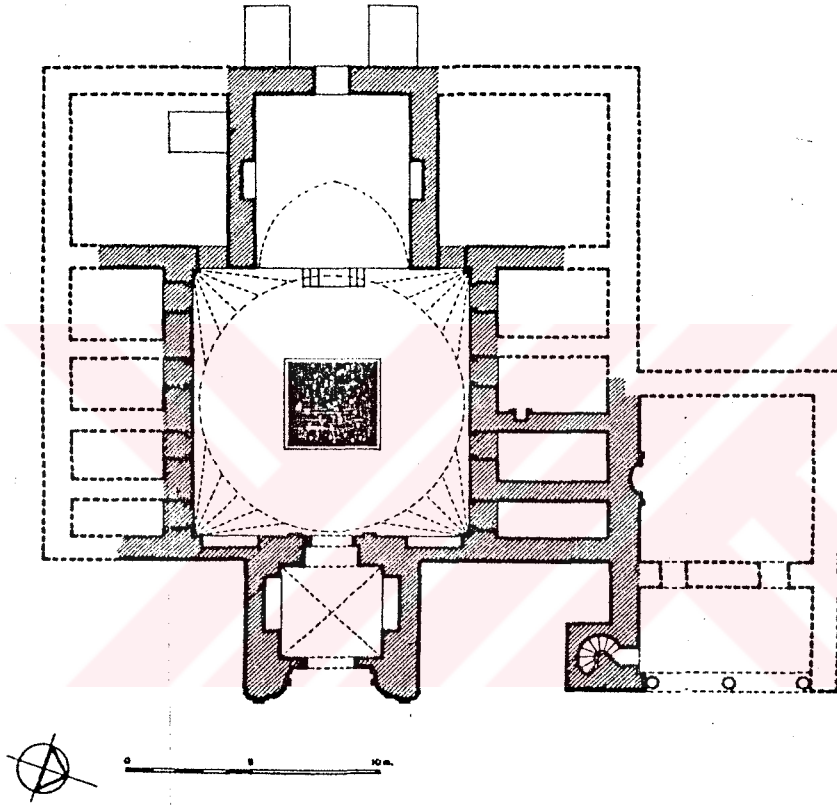
ŞEKİL: 5.17. Konya Karatay Medresesi Sağ Yan Cephesi (Rölöve).

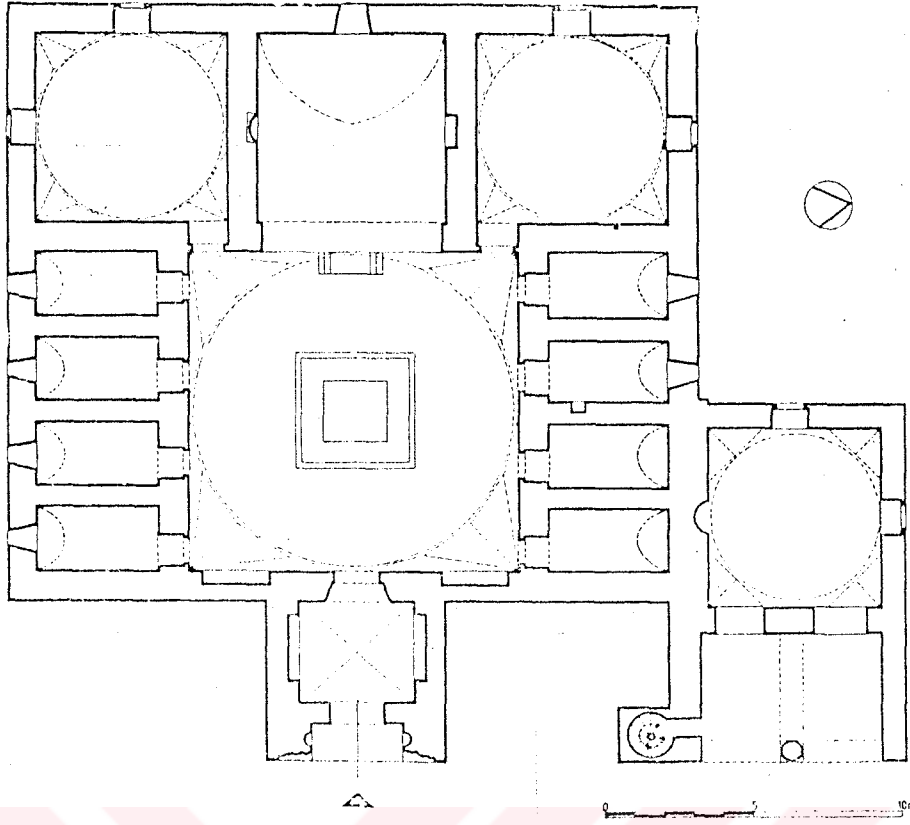
CÜMLE KAPISI' Mikyas: 1/20

RÖLÖVE: MAHMUT AKOK
ÇİZEN: TEVFİK KÖLÜK
18. Şubat 1961, Ankara

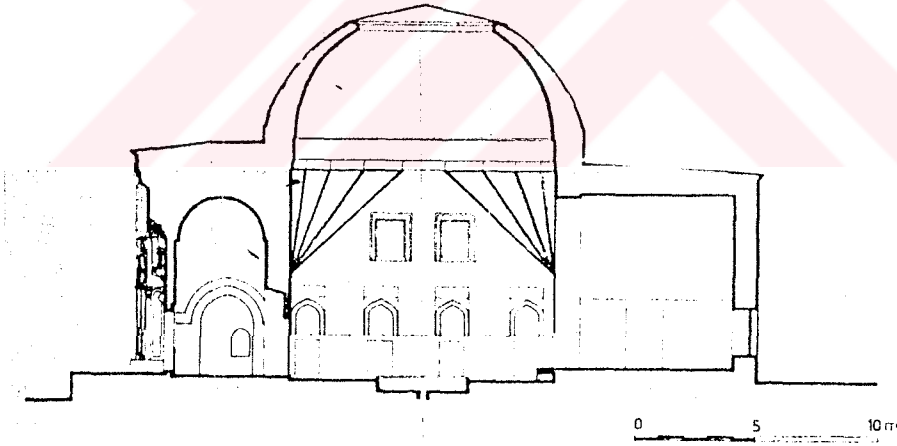
ŞEKİL: 5.18. Konya Karatay Medresesi Portali (Rölöve).

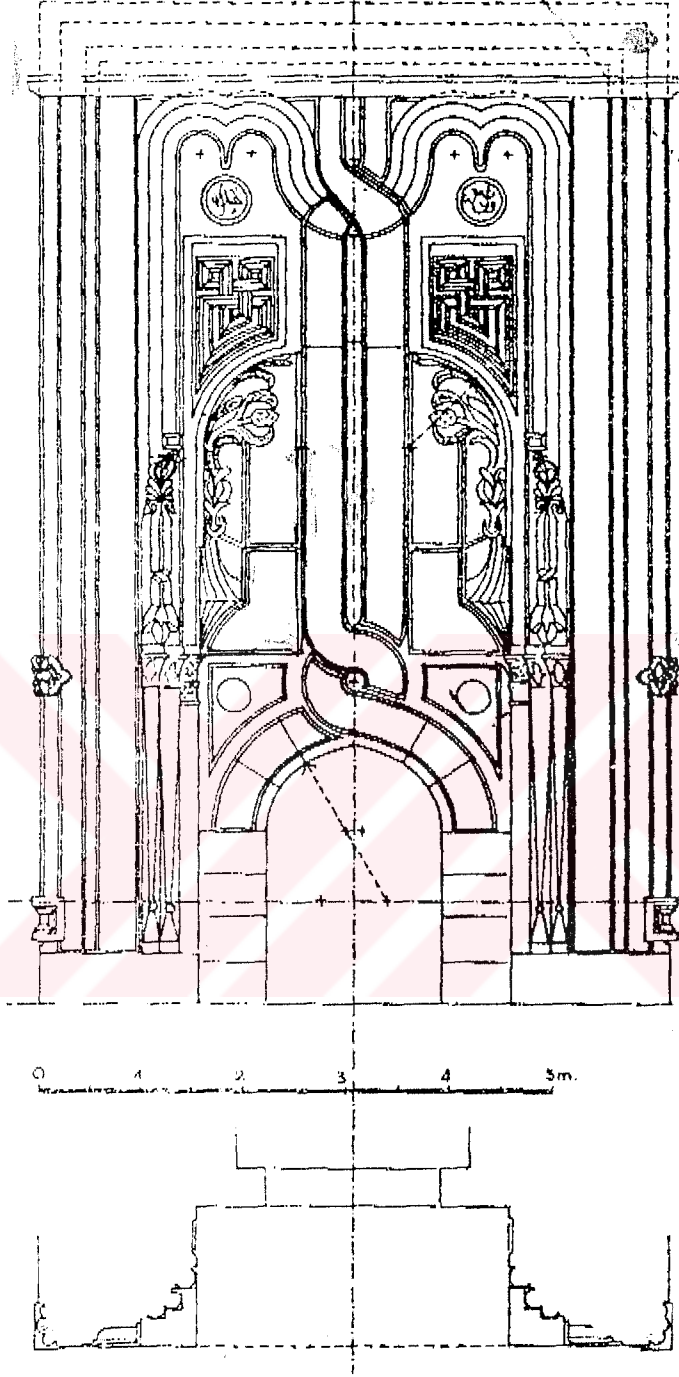
ŞEKİL: 5.19. Konya İnce Minareli Medresesi Planı.

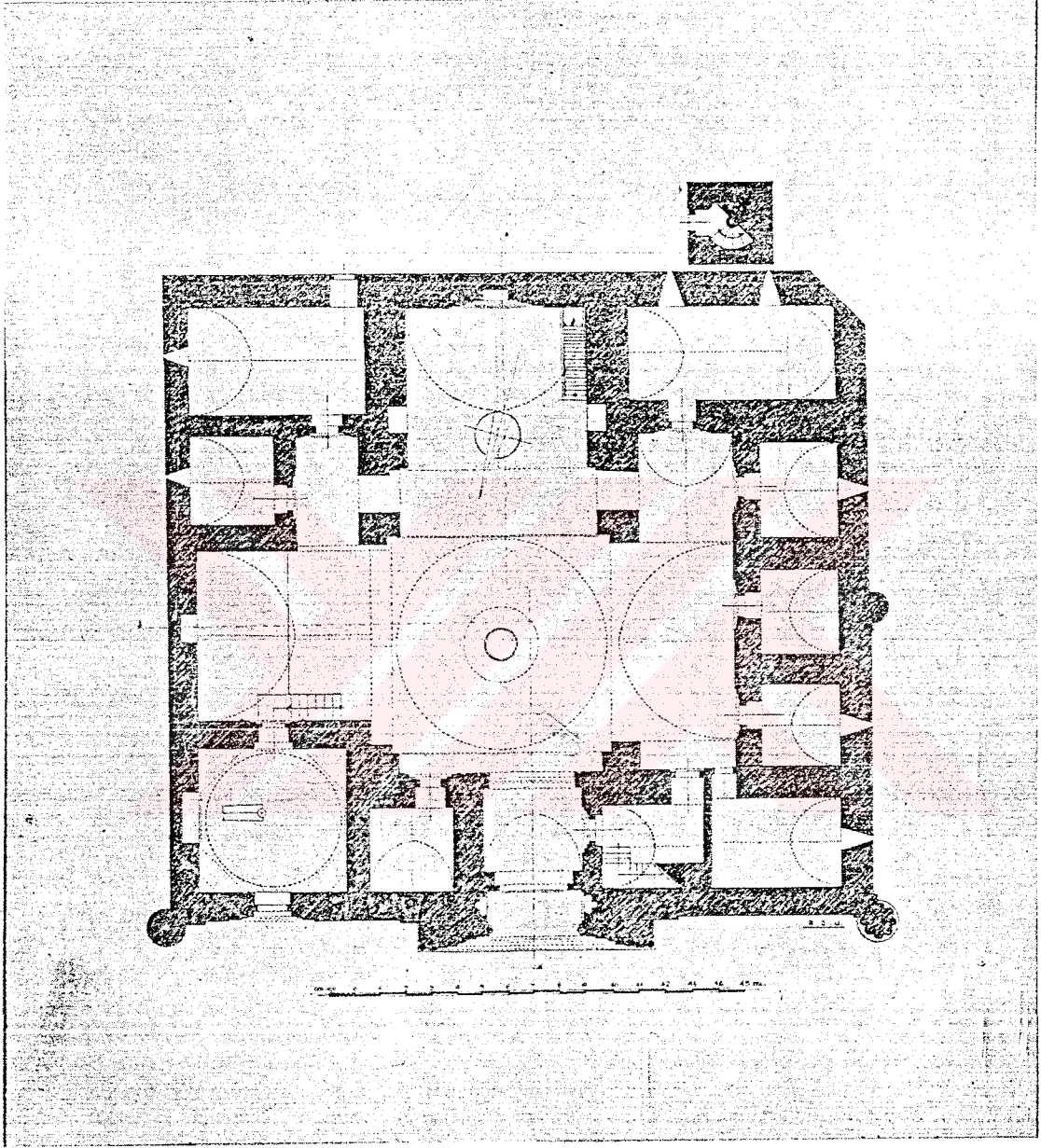
ŞEKİL: 5.20. Konya İnce Minareli Medresesi Planı (Restitüsyon).

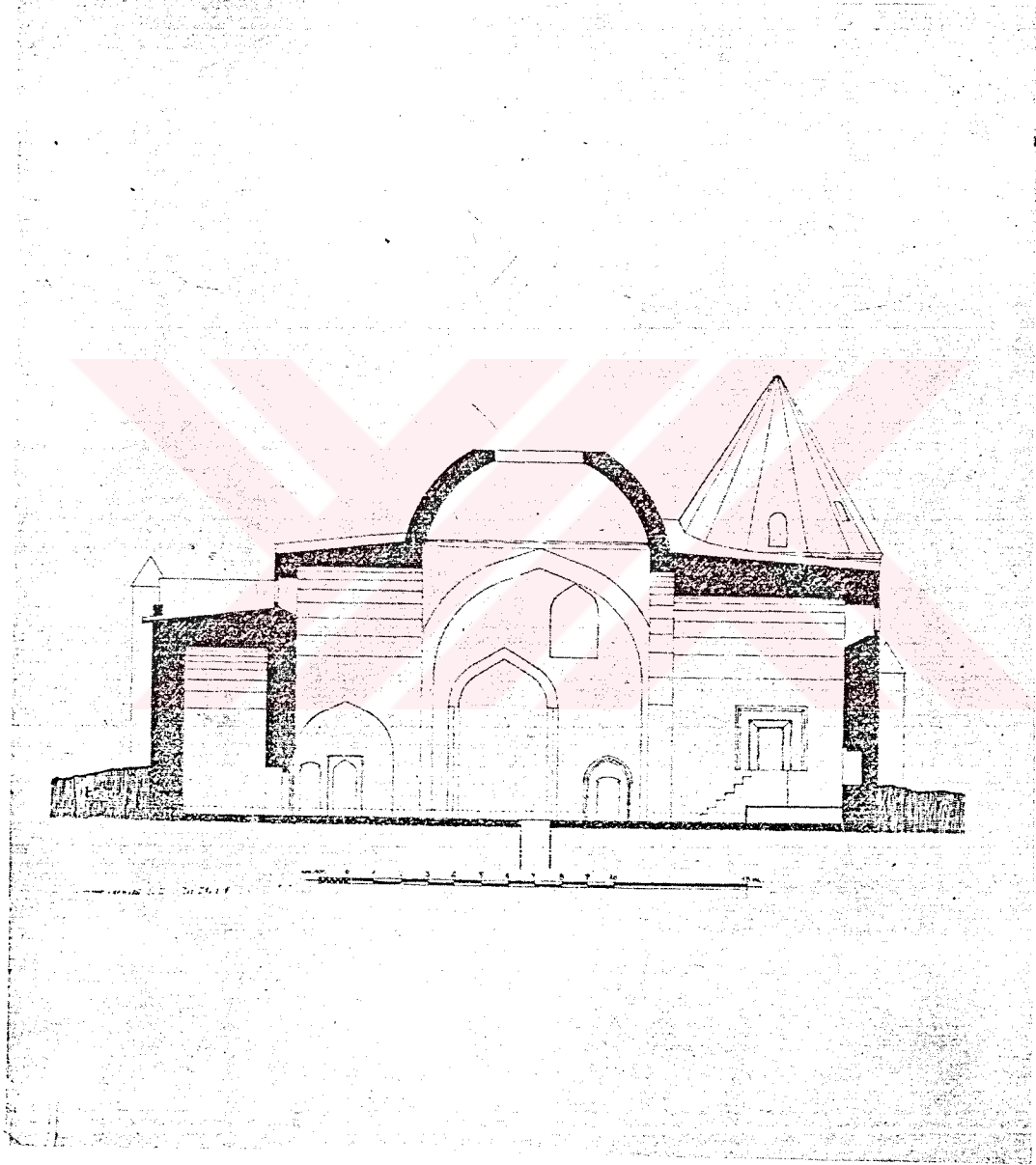
ŞEKİL: 5.21. Konya İnce Minareli Medresesi Kesiti.

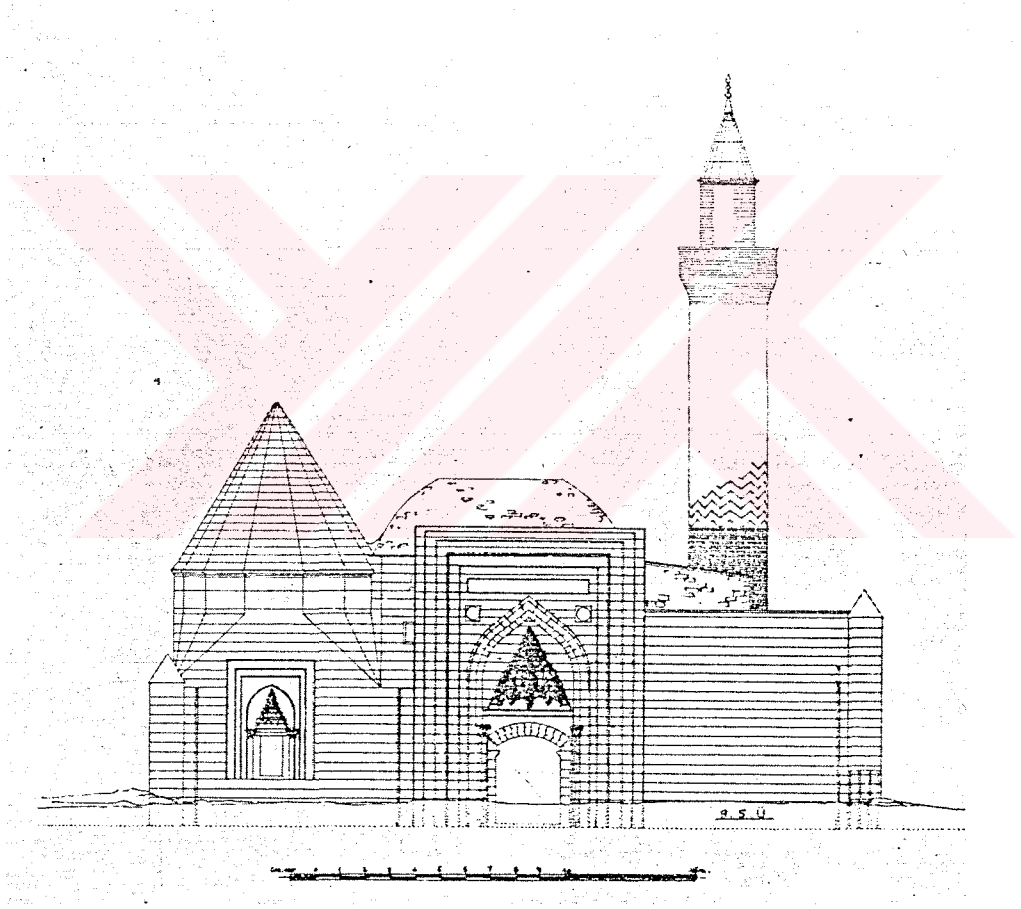
ŞEKİL: 5.22. Konya İnce Minareli Medresesi Portali.

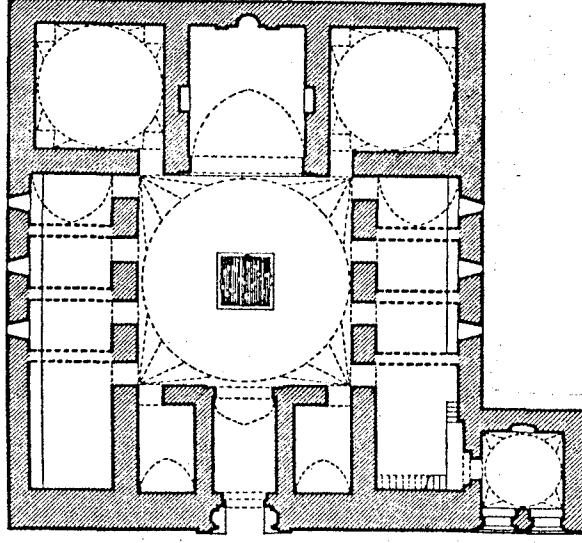
ŞEKİL: 5.23. Kırşehir Cacabey Medresesi Planı.

ŞEKİL: 5.24. Kırşehir Cacabey Medresesi Kesiti.

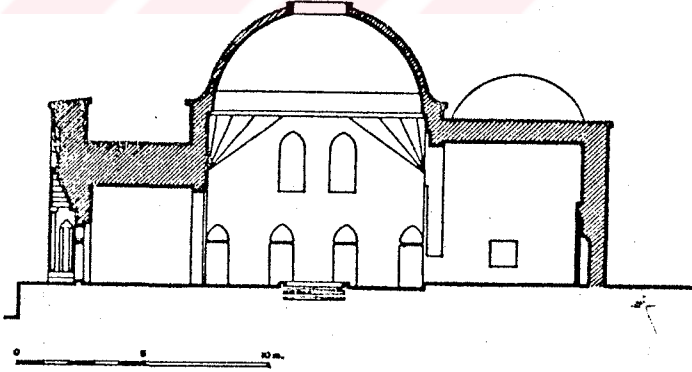

ŞEKİL: 5.25. Kırşehir Cacabey Medresesi Giriş Cephesi.

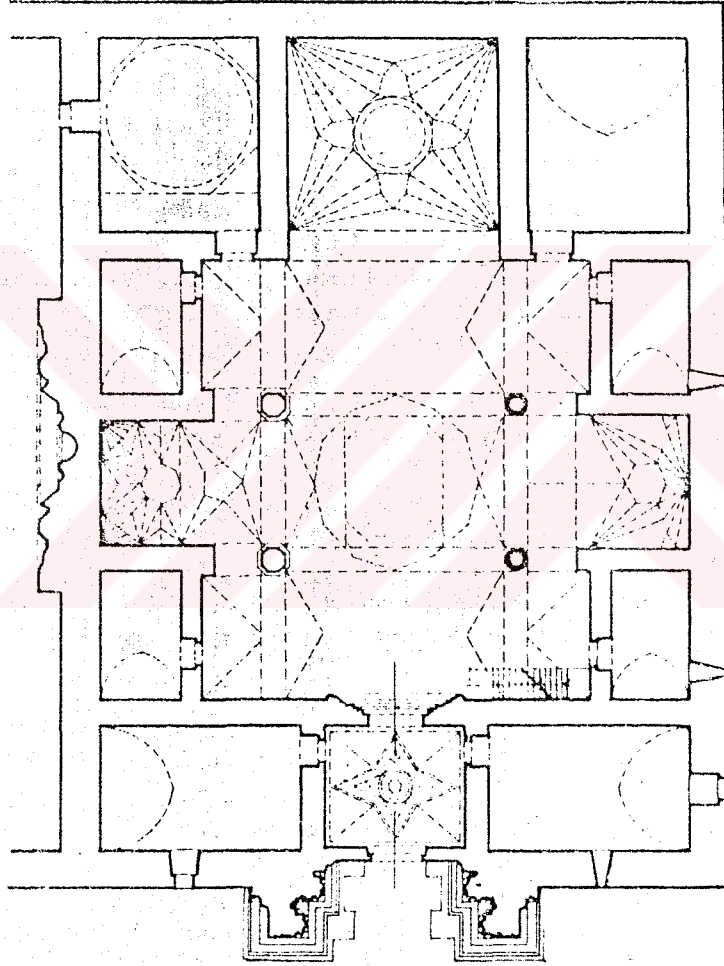
0 5 10 m.

ŞEKİL: 5.26. Afyon Çay Medresesi Planı.

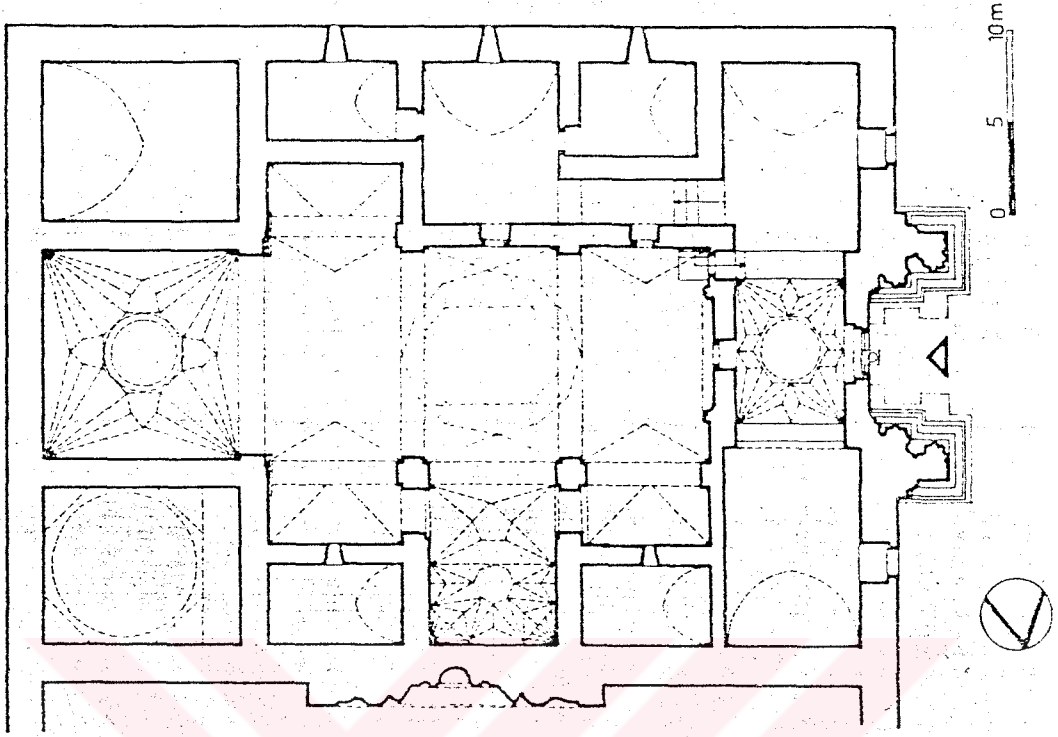
0 5 10 m.

ŞEKİL: 5.27. Afyon Çay Medresesi Boyuna Kesiti.

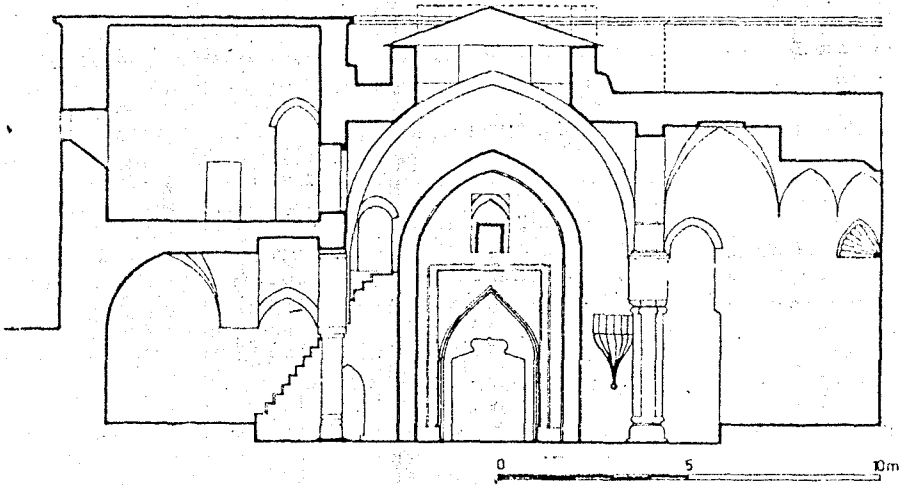

0 5 10m

ŞEKİL:5.28. Divriği Turan Melik Şifahanesi Planı.

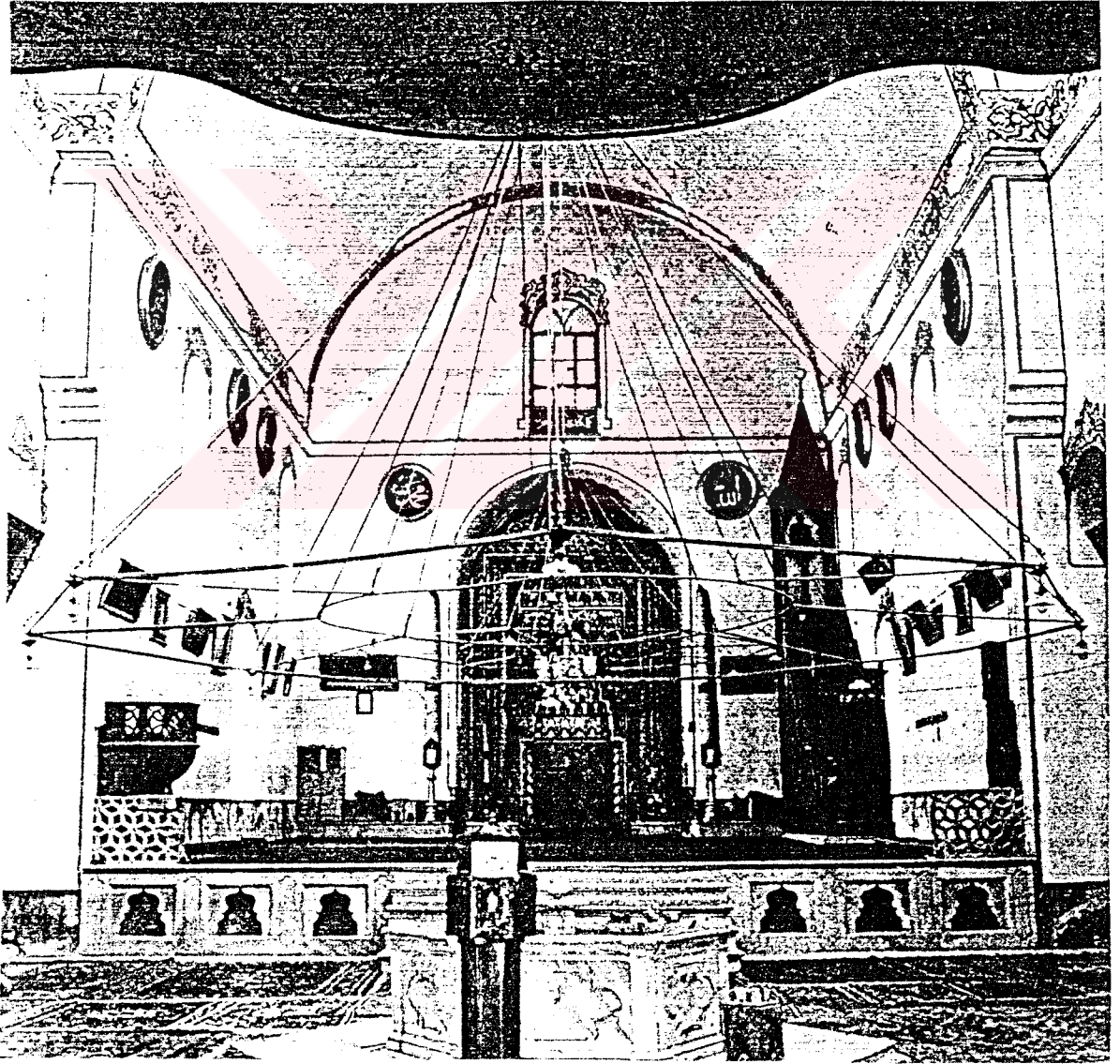
ŞEKİL: 5.29. Divriği Turan Melik Şifahanesi Üst Kat Planı.

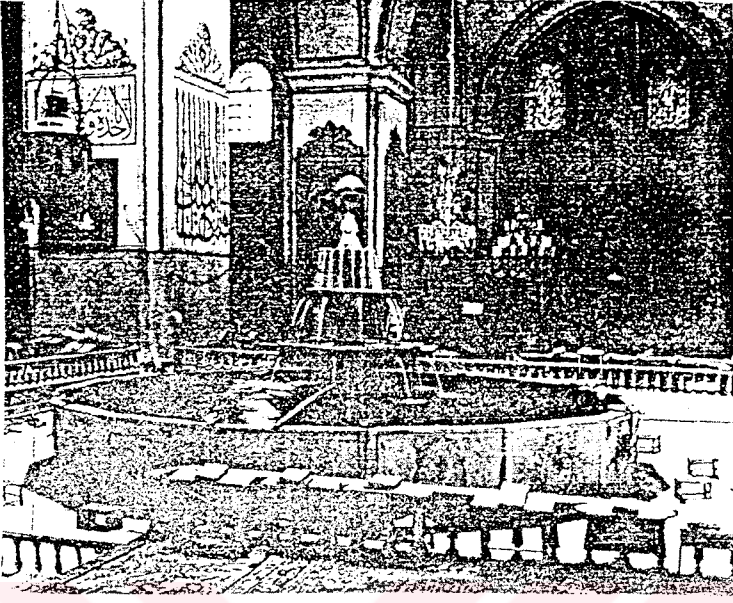
ŞEKİL: 5.30. Divriği Turan Melik Şifahanesi Enine Kesiti.

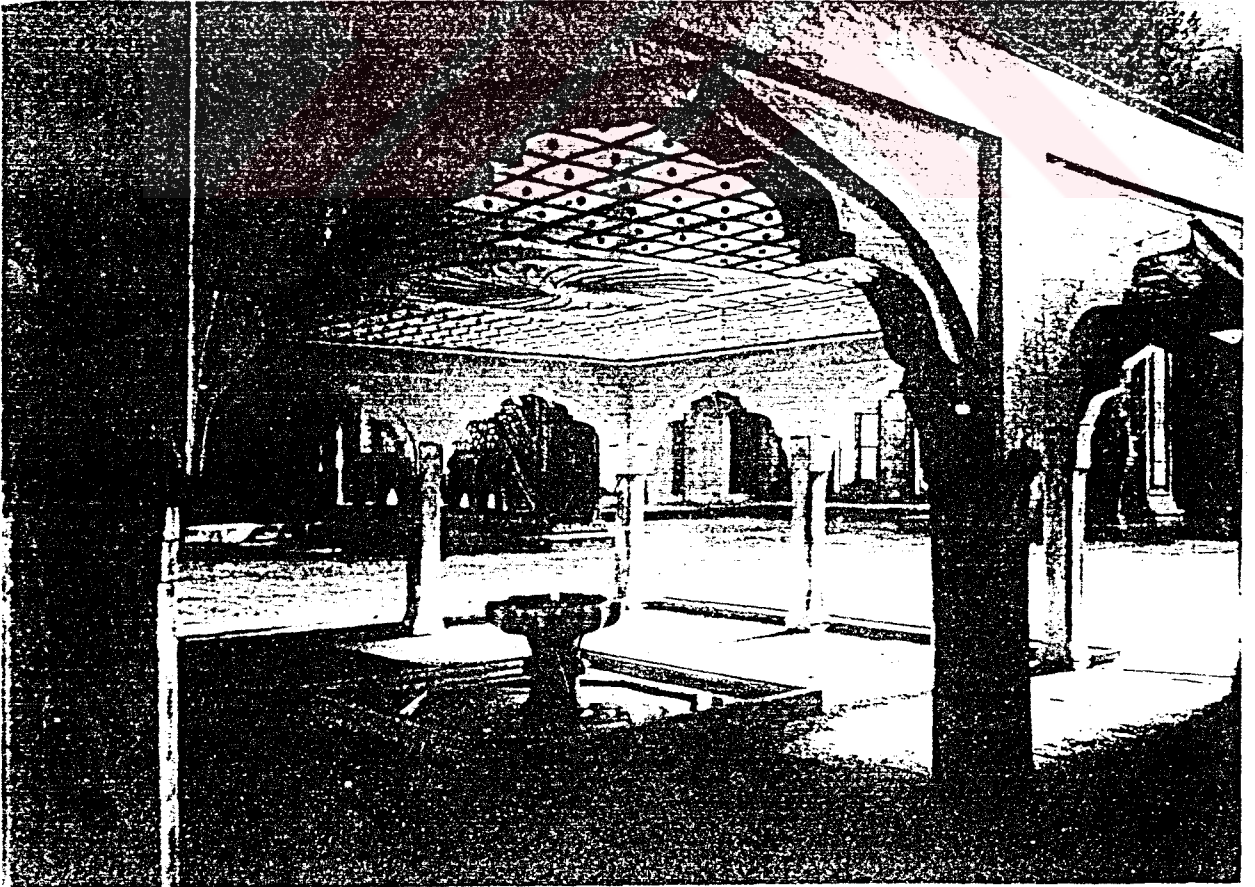
F O T O Ğ R A F L A R

FOTOĞRAF: 1. Bursa Hüdavergidâr Medrese-Camii İç Görünüşü.

FOTOĞRAF: 2. Bursa Ulu Camii Havuzu.

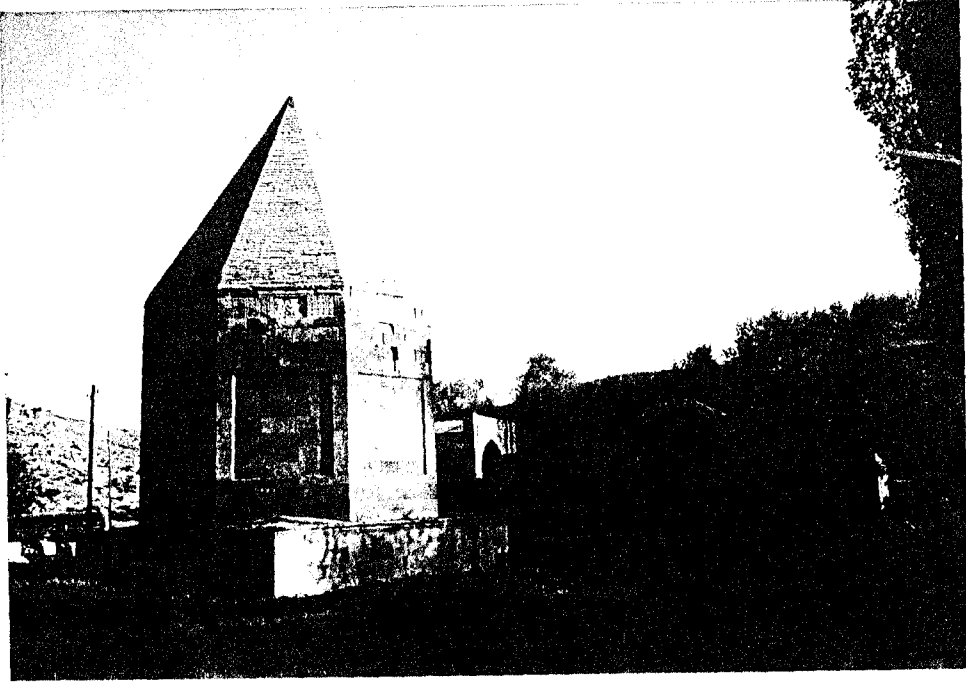
FOTOĞRAF: 3. Edirne Selimiye Camii Müezzin Mahfili Altında Fıskıyeli Havuz.

FOTOĞRAF: 4. Afyon-Sincanlı Boyalıköy Medresesi Görünüşü.

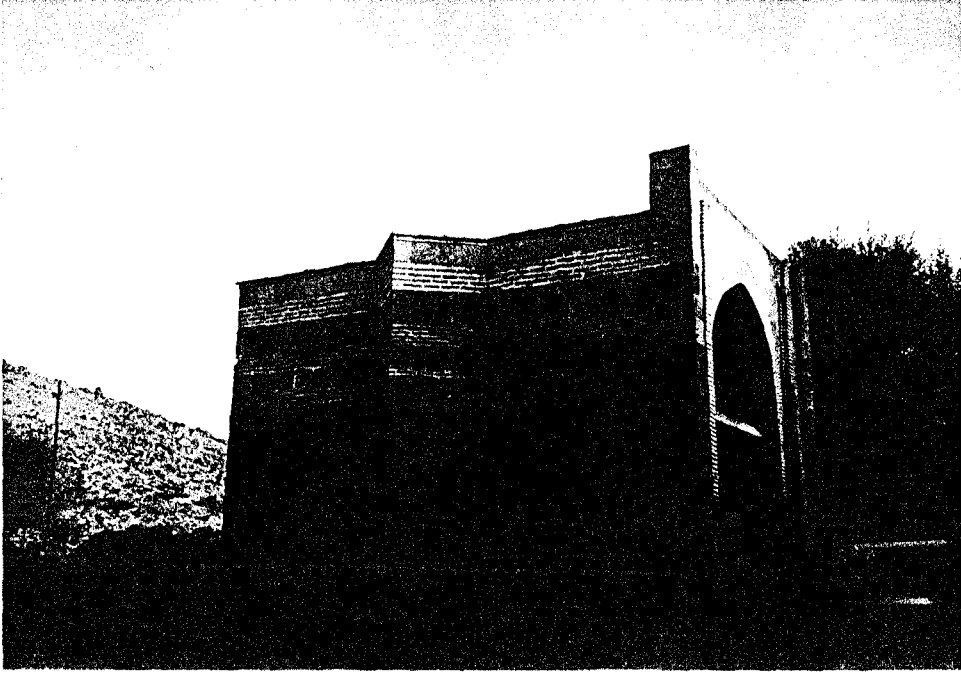
FOTOĞRAF: 5. Afyon-Sincanlı Boyalıköy Külliyesi Tanıtım Tebalası.

FOTOĞRAF: 6. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Külliyesi Görünüşü.

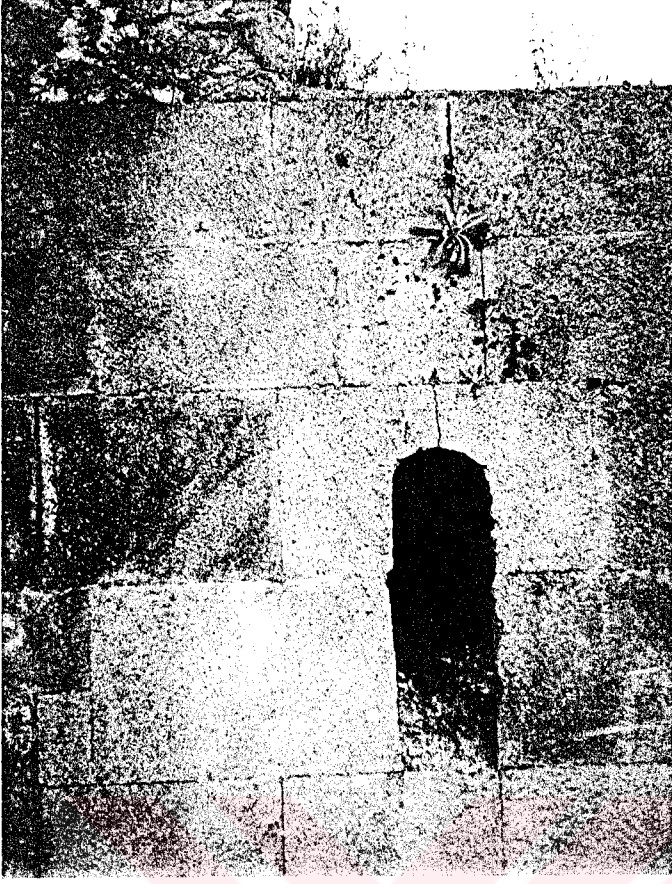
FOTOĞRAF: 7. Afyon-Sincanlı Boyalıköy Külliyesi, Kulahlı Türbe.

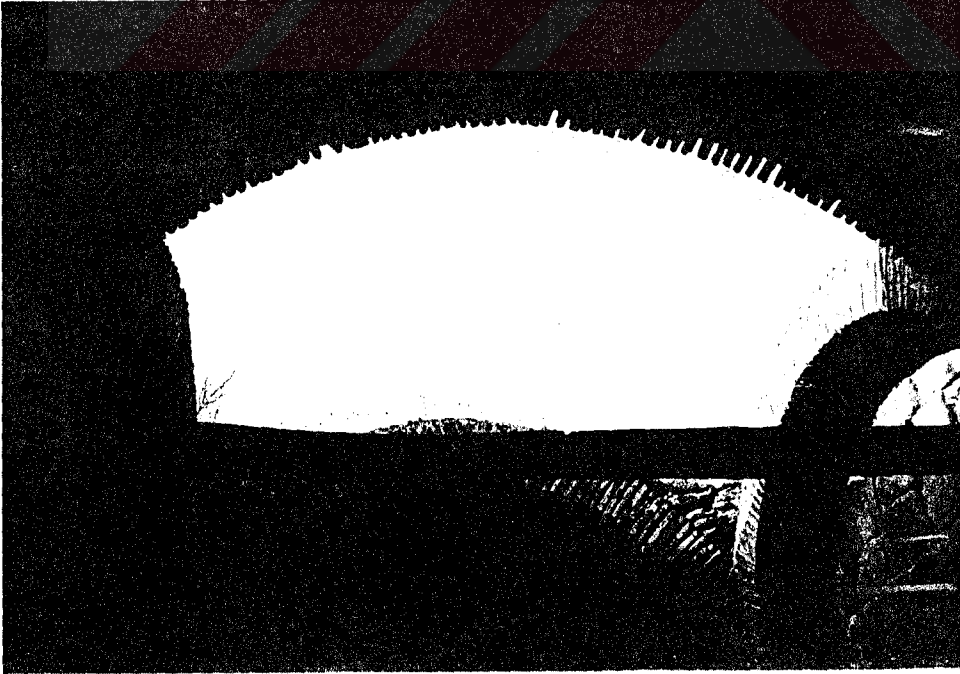
FOTOĞRAF: 8. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Külliyesi, Eyvanlı Türbe.

FOTOĞRAF: 9. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Üst Kata Çıkan Merdiven.

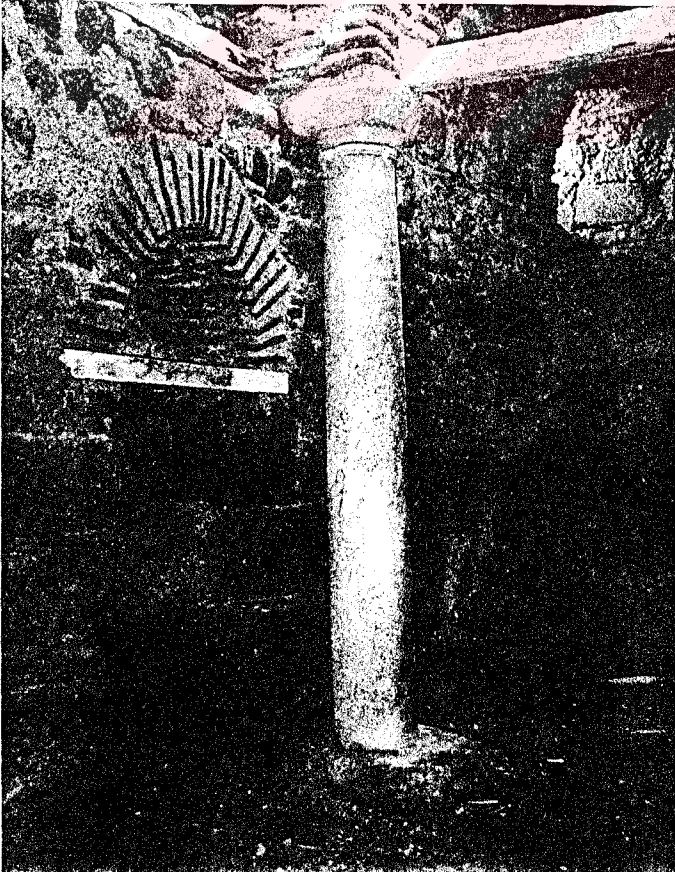
FOTOĞRAF: 10. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi,
Pencere Mazgalı.

FOTOĞRAF: 11. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi,
Kubbe Pendentifleri Kalıntıları.

FOTOĞRAF: 12. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Kemerler.

FOTOĞRAF: 13. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi, Ahşap Hatıl ve Kemer.

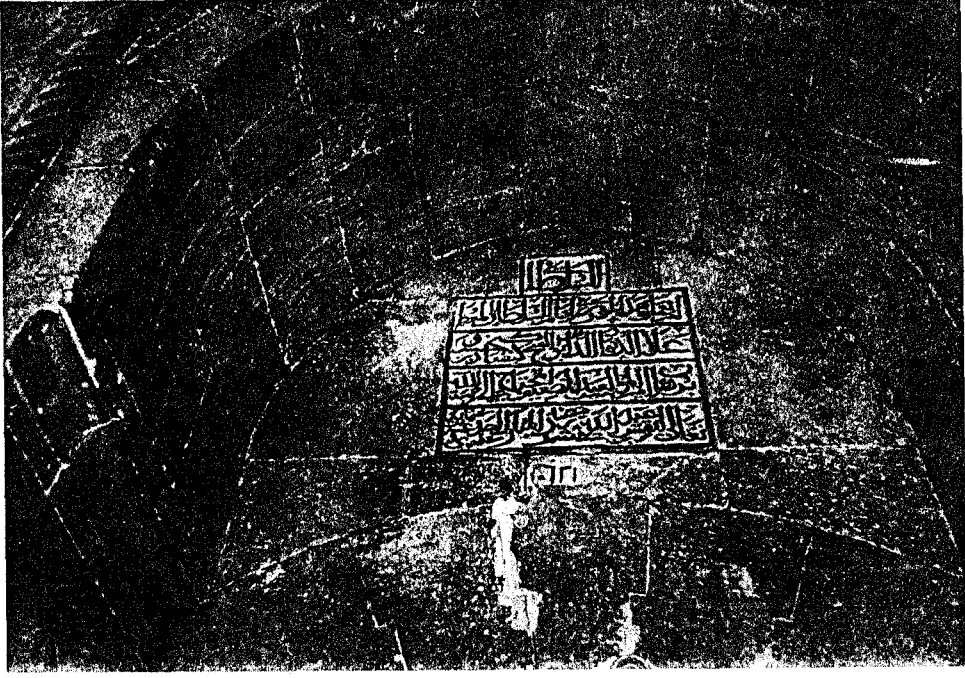
FOTOĞRAF: 14. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi,
Mihrap Nişi.

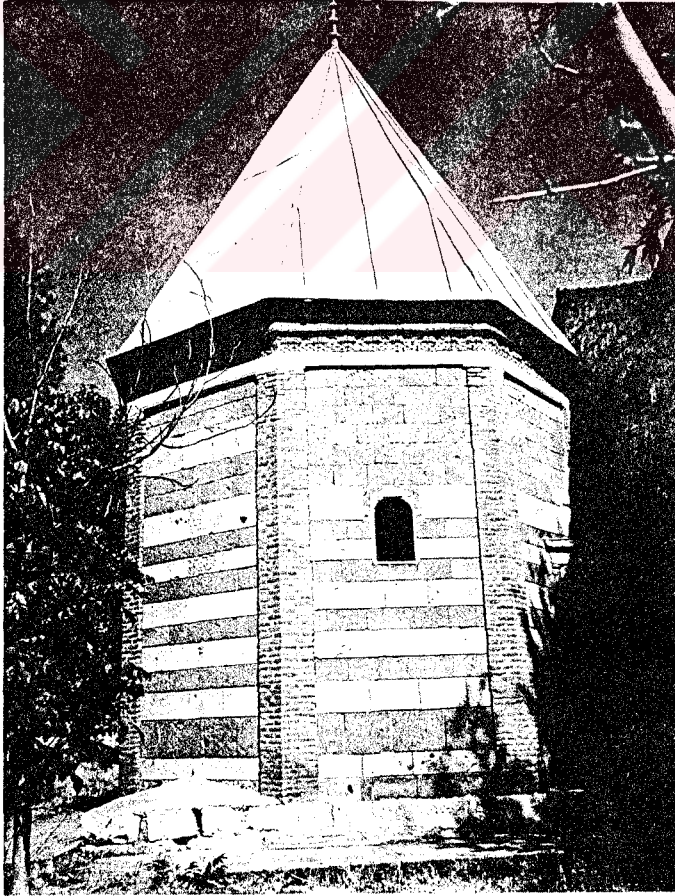
FOTOĞRAF: 15. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi,
Pencere Taş İşçiliği.

FOTOĞRAF: 16. Afyon-Sincanlı, Boyalıköy Medresesi.
Akustik İçin Kullanılan Testiler.

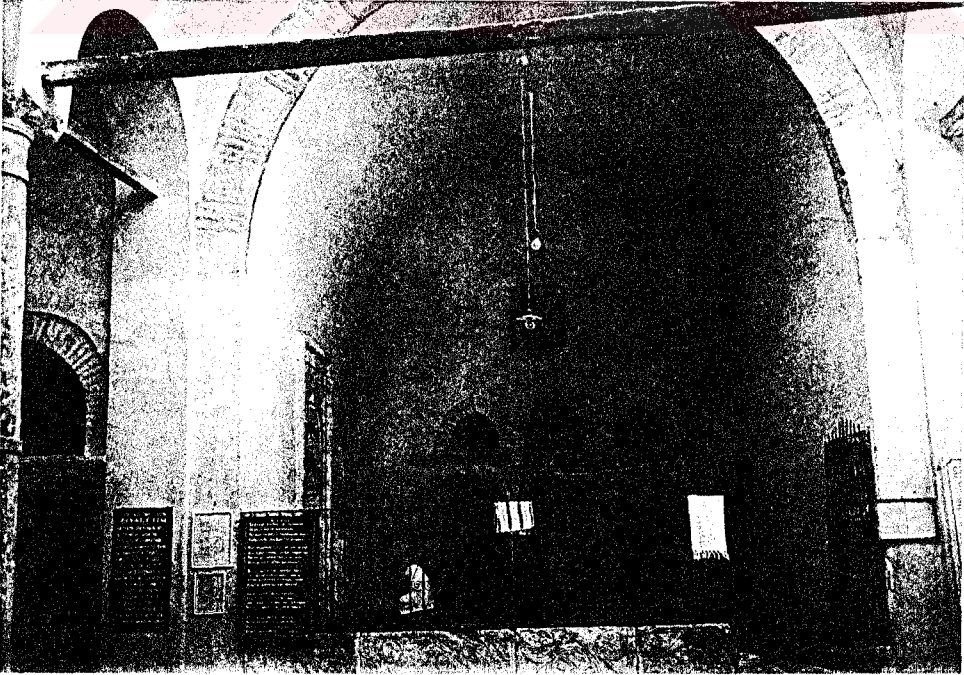
FOTOĞRAF: 17. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Kitabesi.

FOTOĞRAF: 18. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Türbesi.

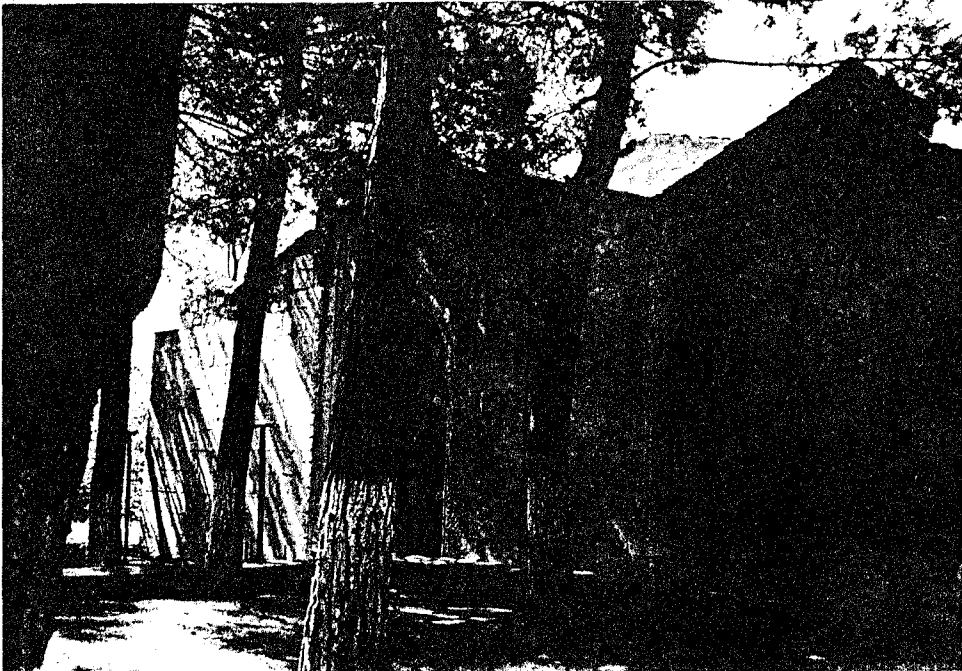
FOTOĞRAF: 19. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Medrese-Türbe Bağlantı Veri.

FOTOĞRAF: 20. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Eyvandan Görünüş.

FOTOĞRAF: 21. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, İç Görünüü.

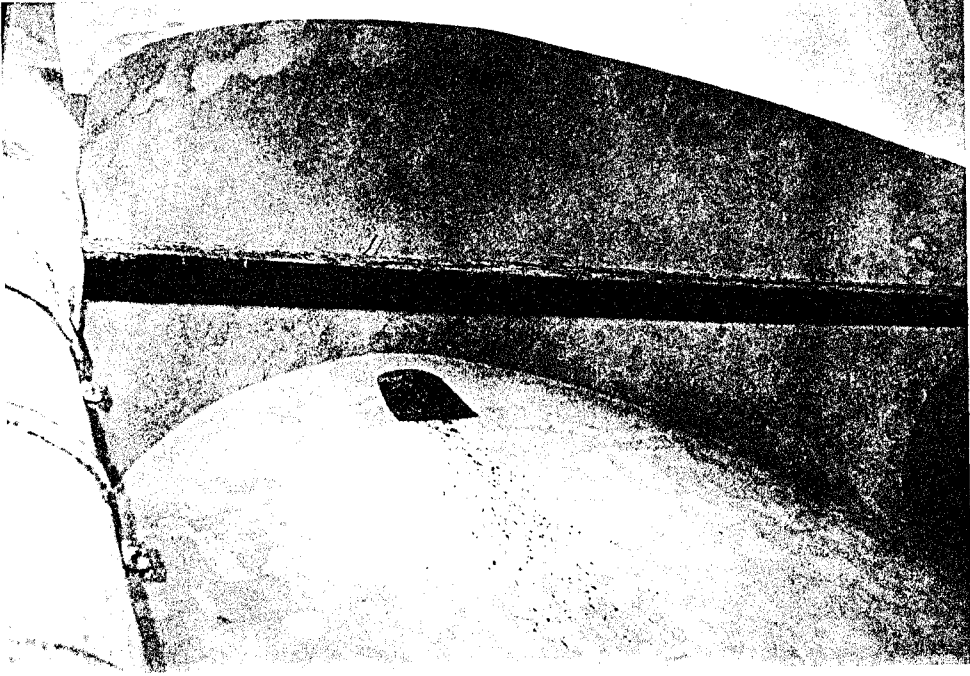
FOTOĞRAF: 22. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Dış Görünüü.

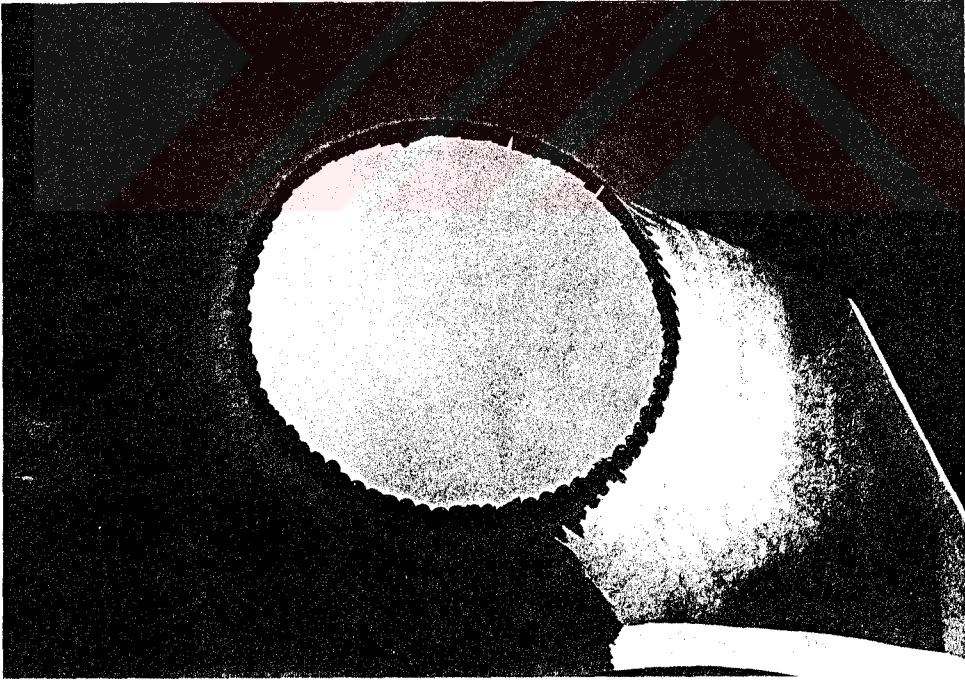
FOTOĞRAF: 23. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Portali.

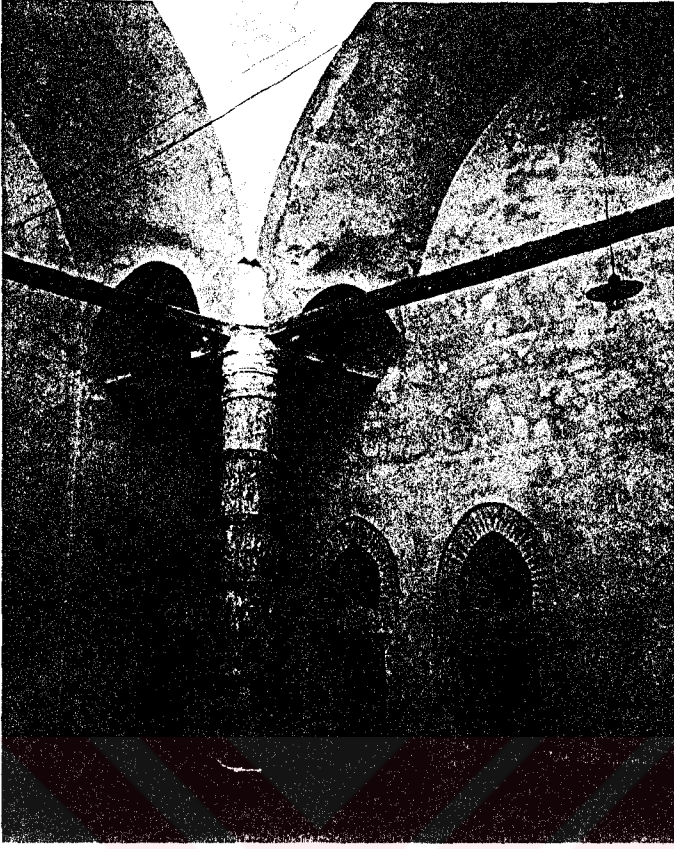
FOTOĞRAF: 24. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Giriş Holü.

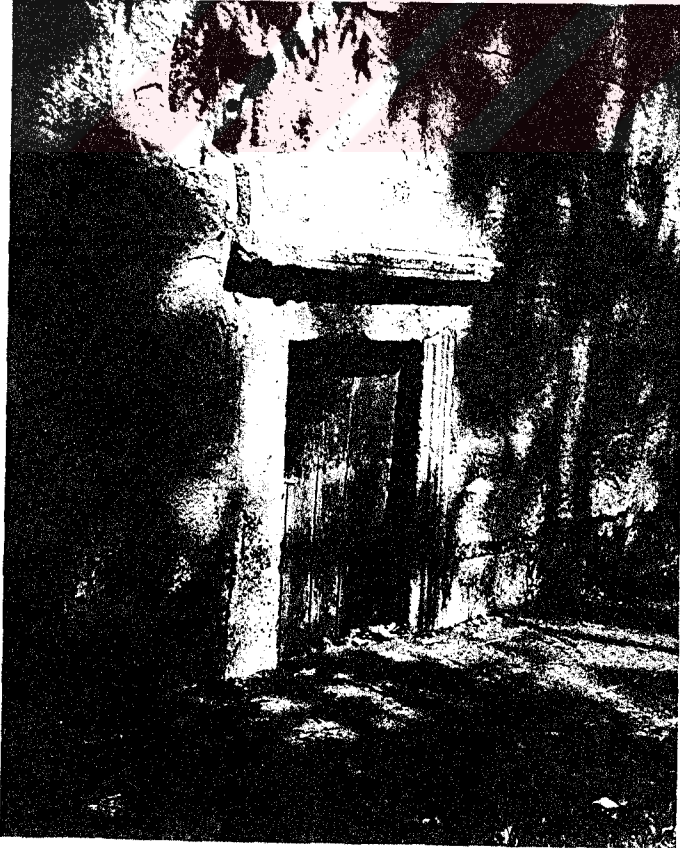
FOTOĞRAF: 25. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Ahşap Gergi.

FOTOĞRAF: 26. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Kubbesi.

FOTOĞRAF: 27. Isparta - Atabey, Ertokuş Medresesi,
İç Görünüş.

FOTOĞRAF: 28. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Güneyden
Bahçeye Çıkış Kapısı.

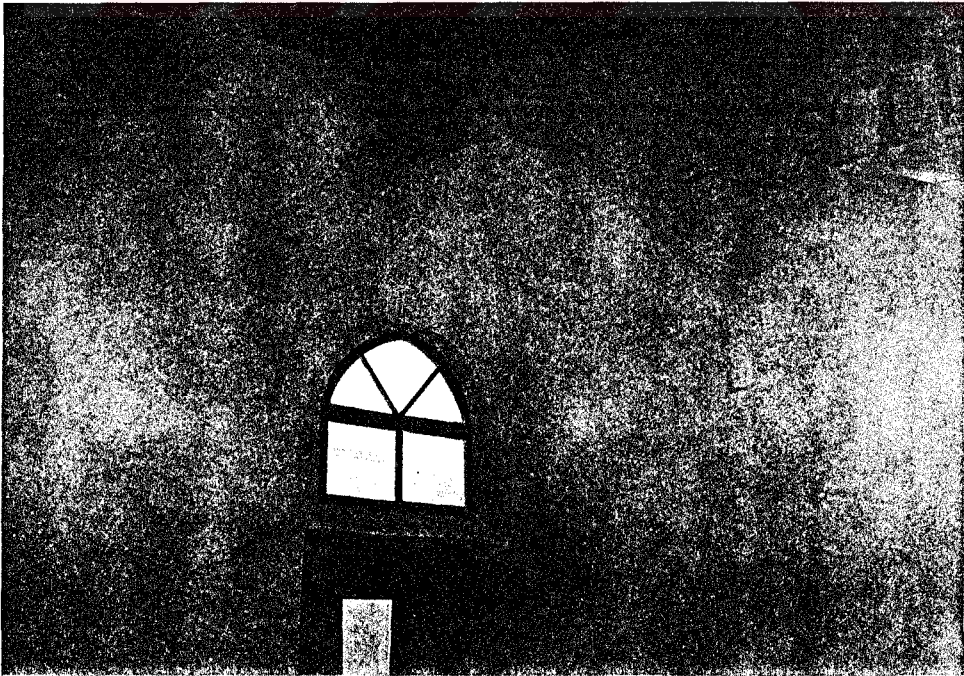
FOTOĞRAF: 29. Isparta-Atabey, Erkokuş Medresesi, Kuzeyden Bahçeye Çıkış Kapısı.

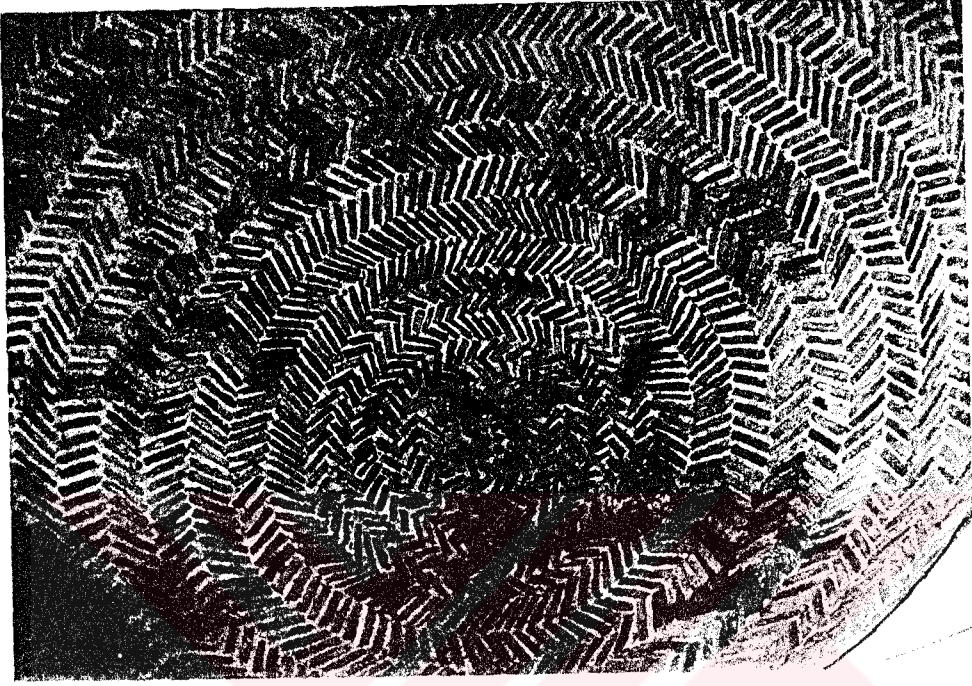
FOTOĞRAF: 30. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Güneyden Bahçeye Çıkış Kapısı ve Bahçe.

FOTOĞRAF: 31. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Eyvanın Solundaki Odanın Kubbesi.

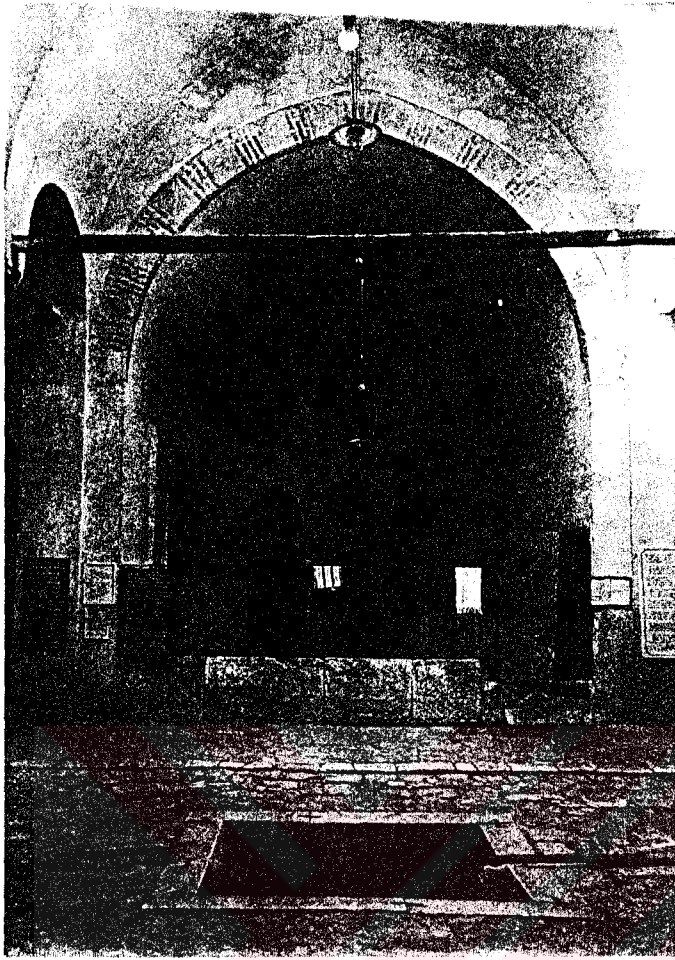
FOTOĞRAF: 32. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Eyvanın Sağındaki Odanın İç Görünüşü.

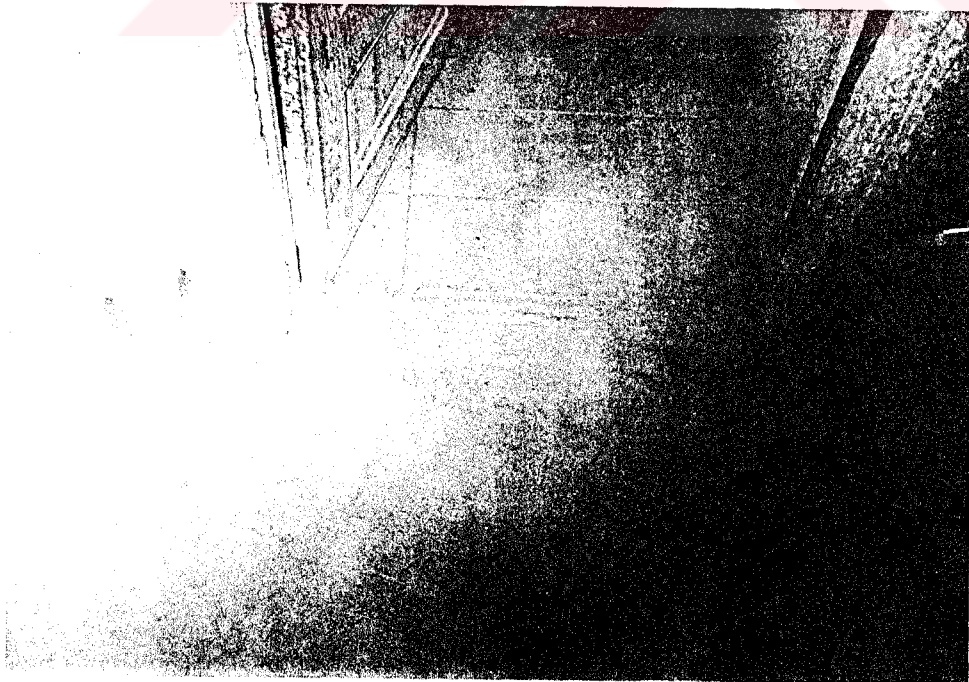
FOTOĞRAF: 33. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Eyvanın Sağındaki Odanın Kubbesi.

FOTOĞRAF: 34. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Havalandırma ve Ocak Çıkışları.

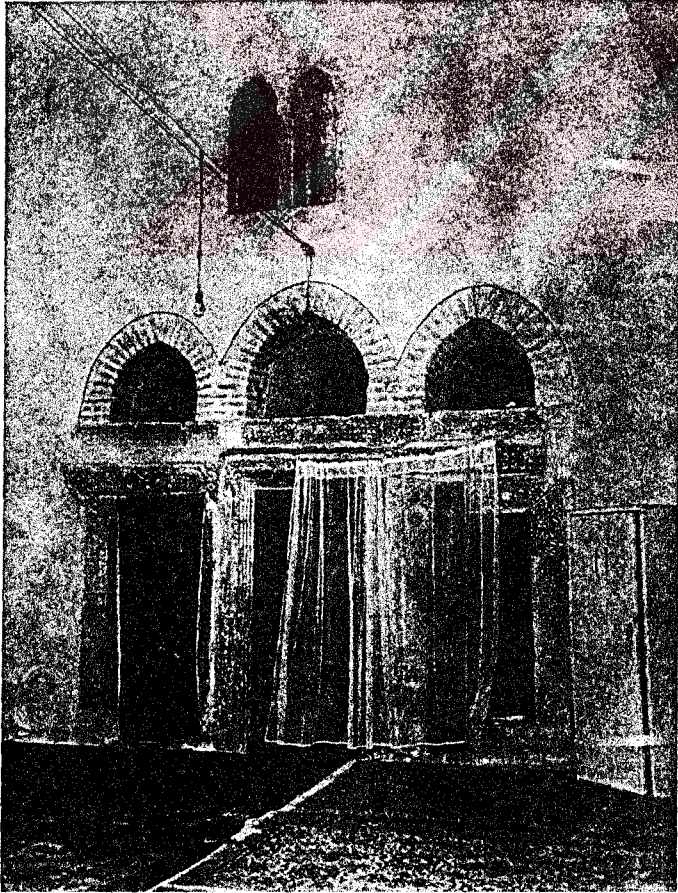
FOTOĞRAF: 35. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Eyvanı.

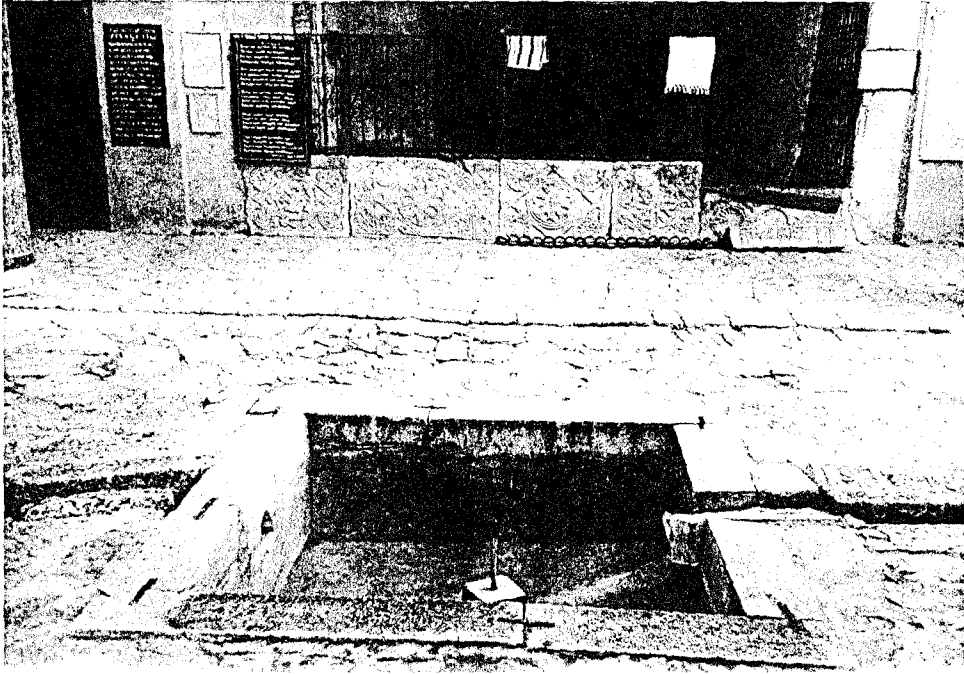
FOTOĞRAF: 36. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Yenilene Düşeme.

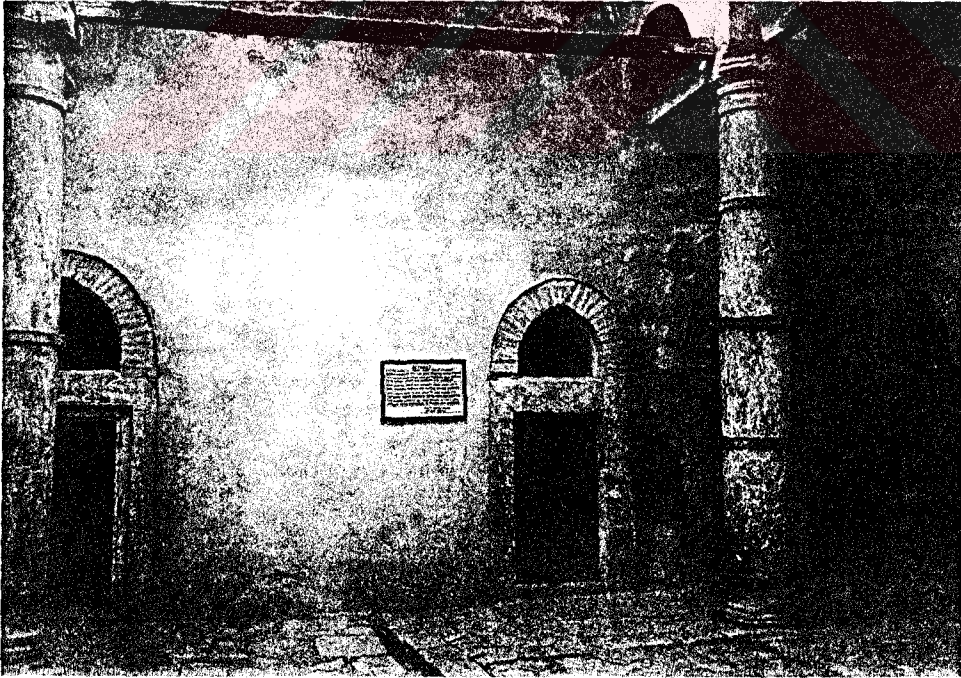
FOTOĞRAF: 37. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, Cephede Kullanılan Devşirme Malzeme.

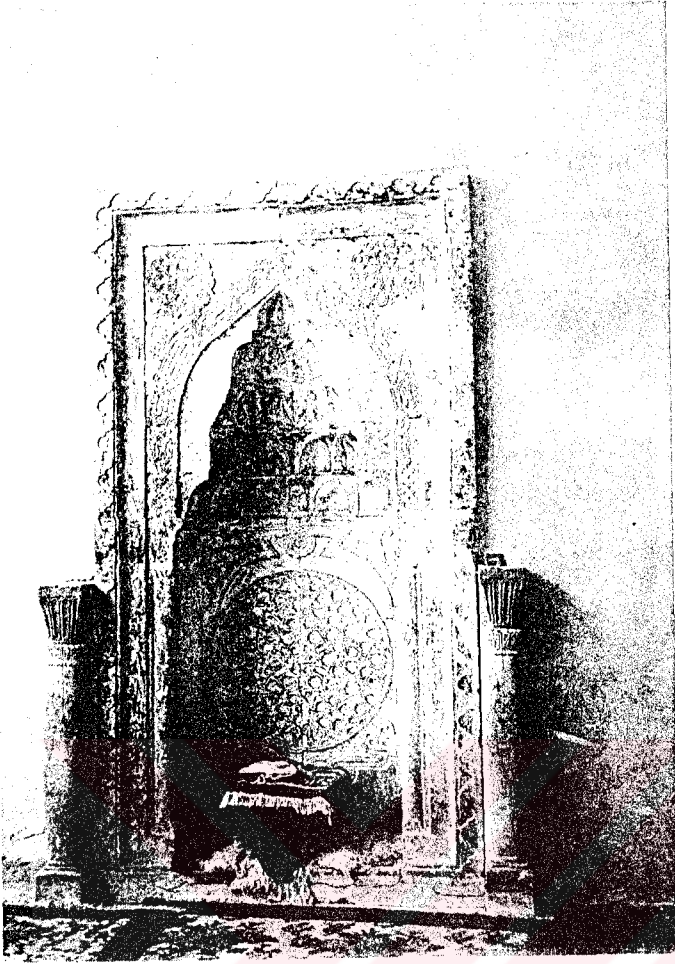
FOTOĞRAF: 38. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, İç Mekanda Kullanılan Devşirme Malzemeler.

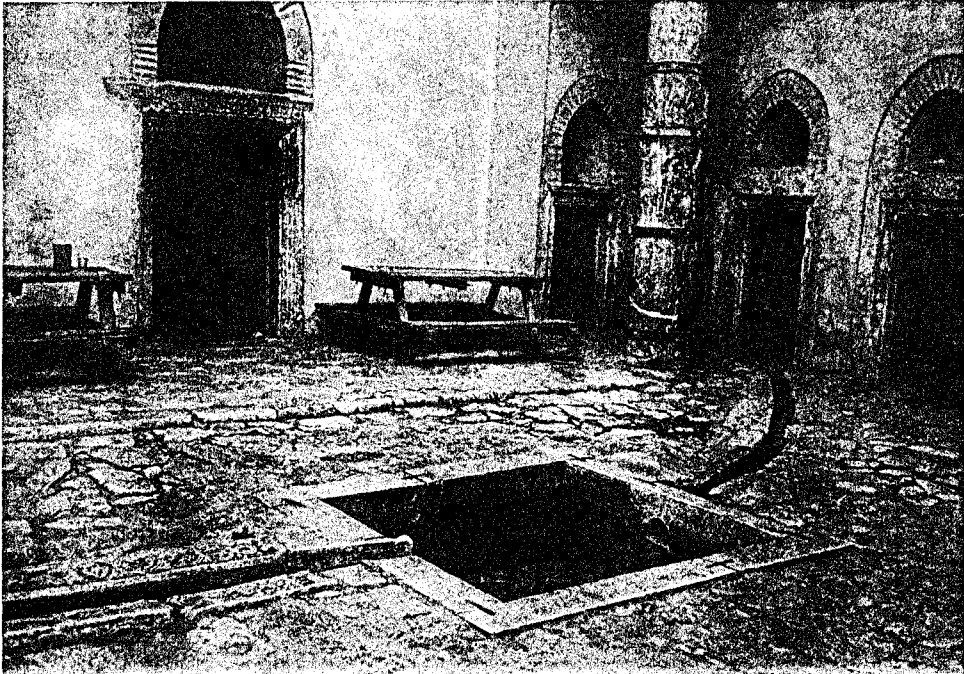
FOTOĞRAF: 39. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi, İç Mekanda Kullanılan Devşirme Malzeme.

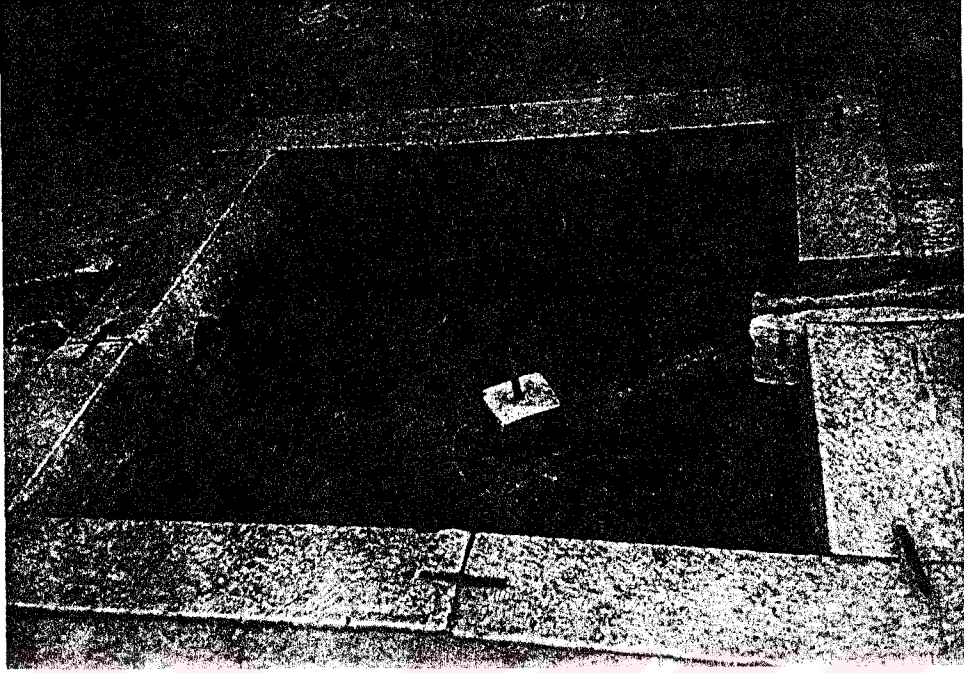
FOTOĞRAF: 40. Isparta,Atabey, Ertokuş Medresesi, İç Mekândan Görünüş.

FOTOĞRAF: 41. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Mihrabı.

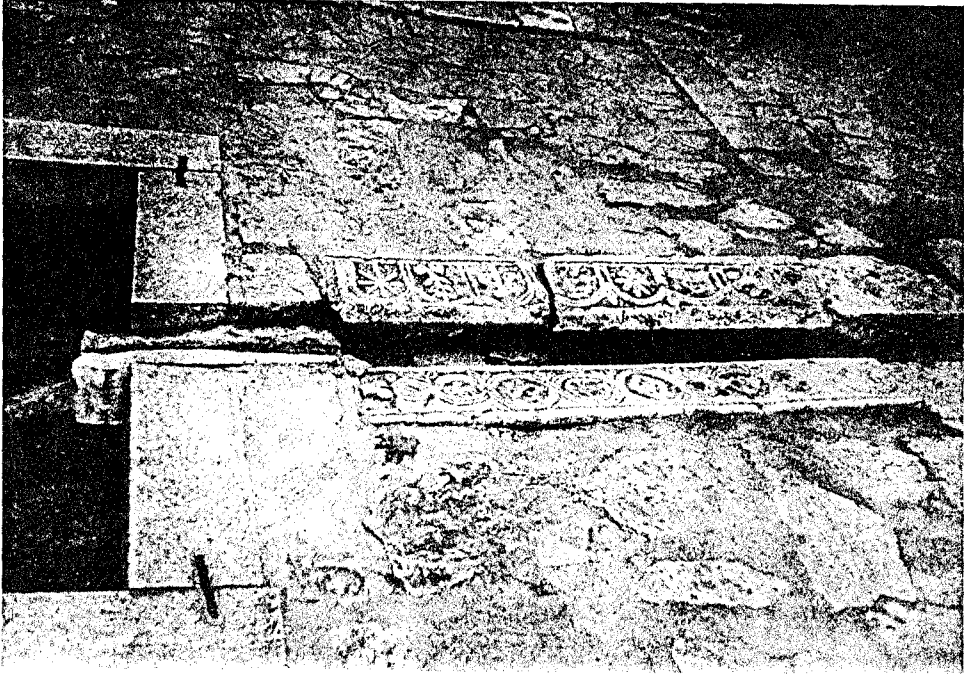
FOTOĞRAF: 42. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Havuz ve Olukları.

FOTOĞRAF: 43. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Havuzu.

FOTOĞRAF: 44. Isparta-Atabey, Ertokuş Medresesi Havuzu ve Olukları.

FOTOĞRAF: 45. Isparta-Atabey, Ertakuş Medresesi, Havuza Giden Oluk Detayı.

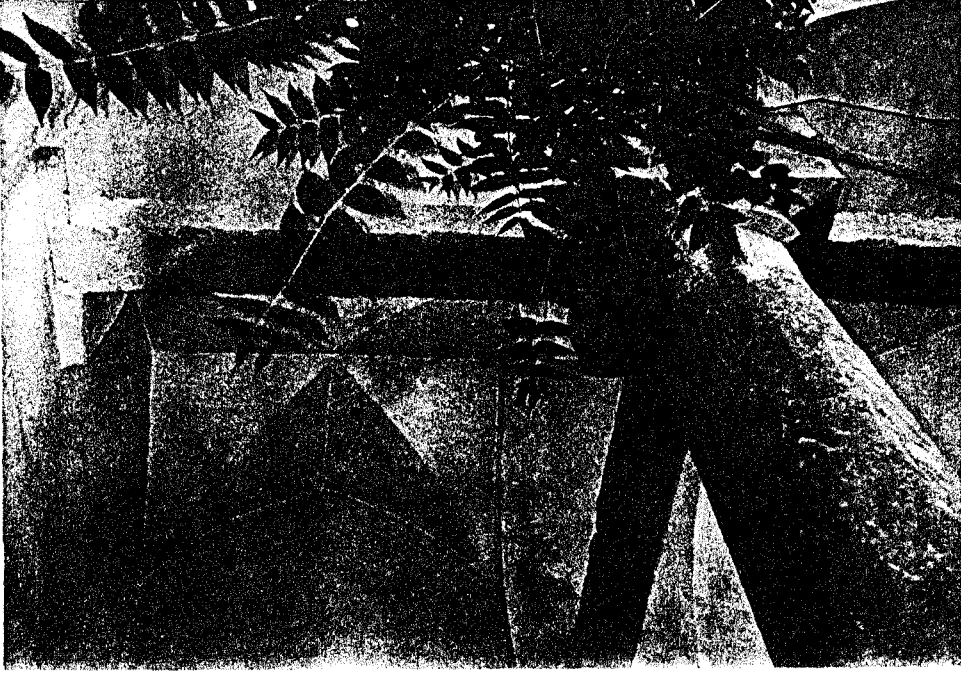
FOTOĞRAF: 46. Isparta-Atabey, Ertakuş Medresesi, Havuza Giden Oluk Detayı.

FOTOĞRAF: 47. Konya, Ali Gav Medresesi'nde Bulunan Kitabe.

FOTOĞRAF: 48. Konya, Ali Gav Medresesi, Görünüş.

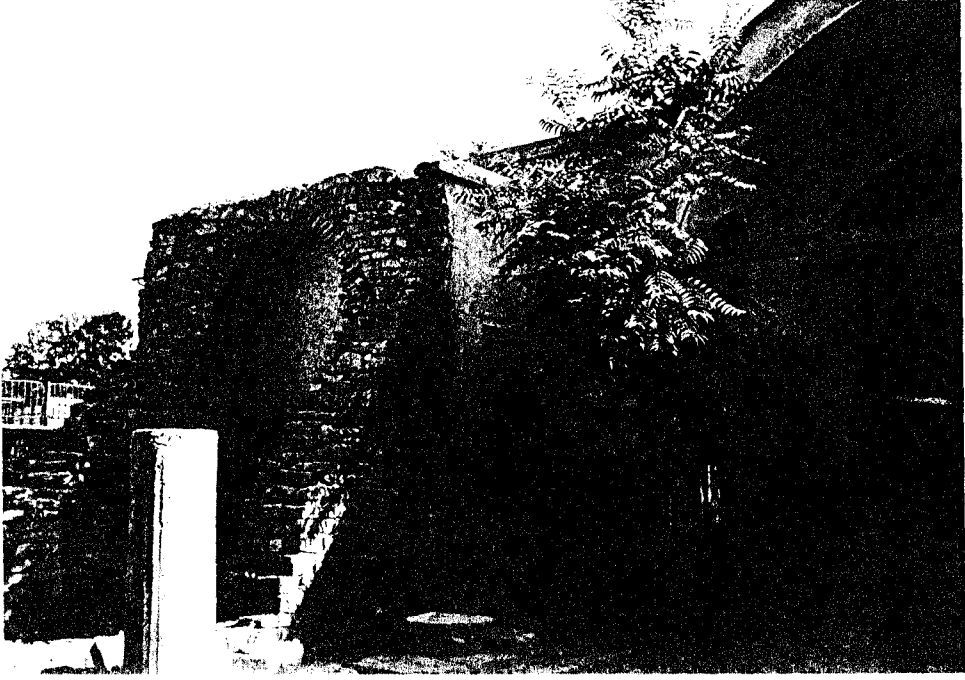

FOTOĞRAF: 49. Konya, Ali Gav Medresesi, Revak Kısımının
Köşelerinde Çapraz Tonoz.

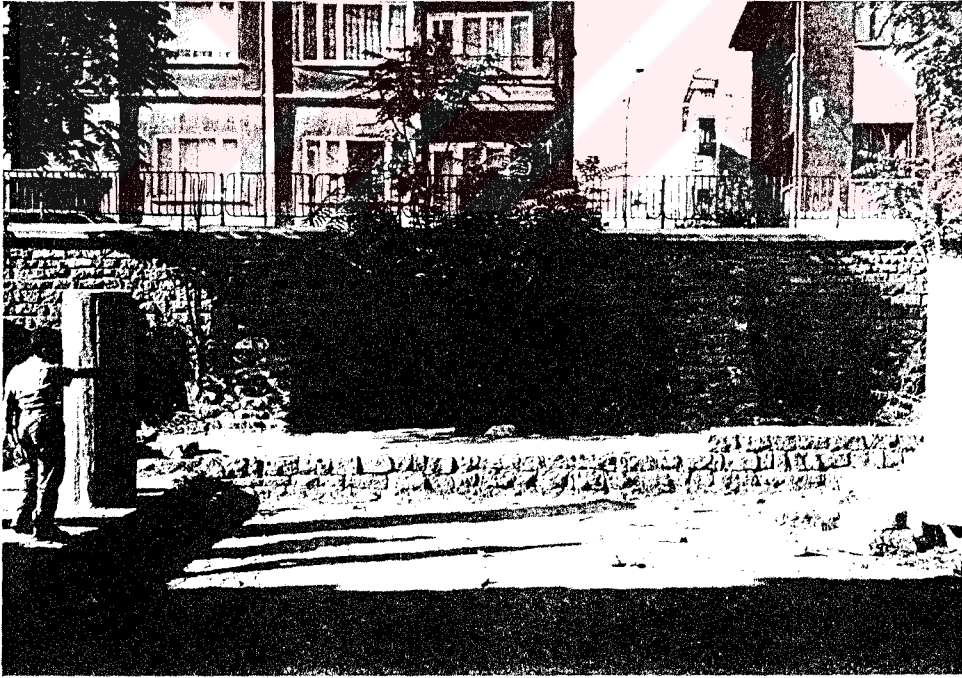

FOTOĞRAF: 50. Konya, Ali Gav Medresesi,
Mazgal Penceresi.

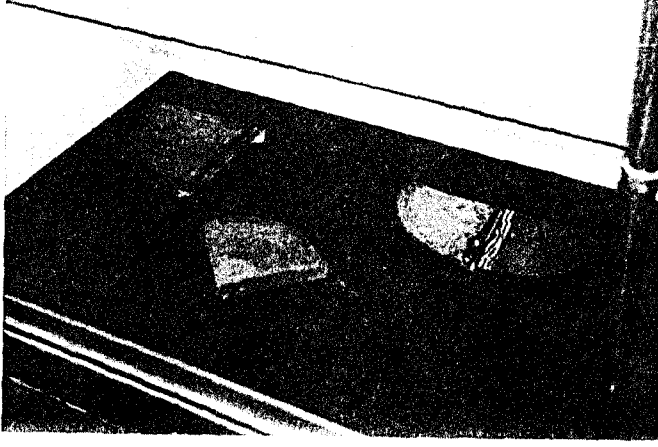
Köşe Odalarında

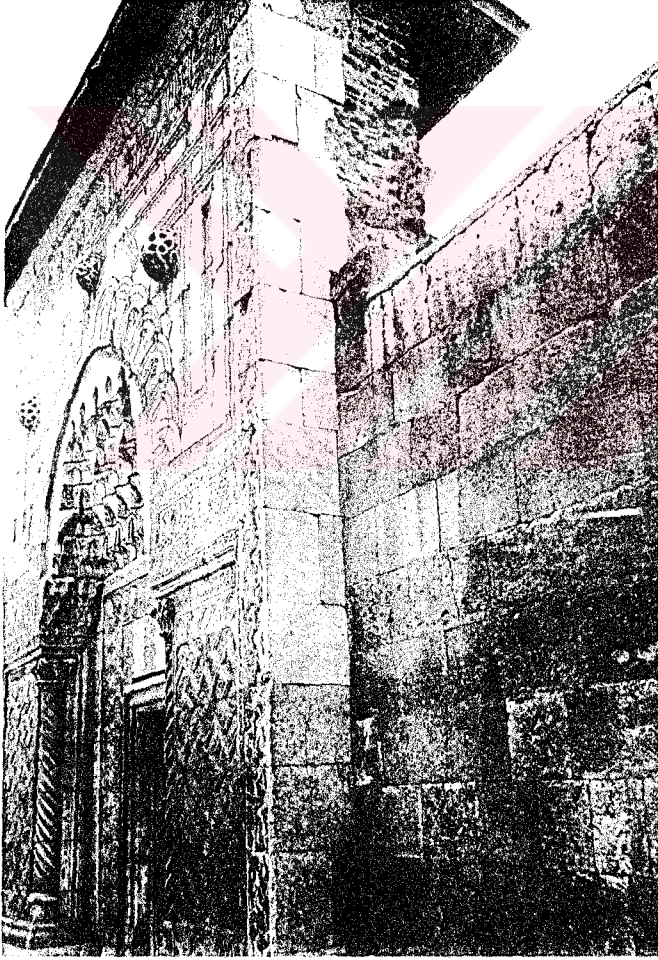
FOTOĞRAF: 51. Konya, Ali Gav Medresesi, Hücre Duvar Kalıntılarından Görünüş.

FOTOĞRAF: 52. Konya, Ali Gav Medresesi, Giriş Duvarından Görünüş.

FOTOĞRAF: 53. Mevlana Müzesinde Bulunan Usturlaplar.

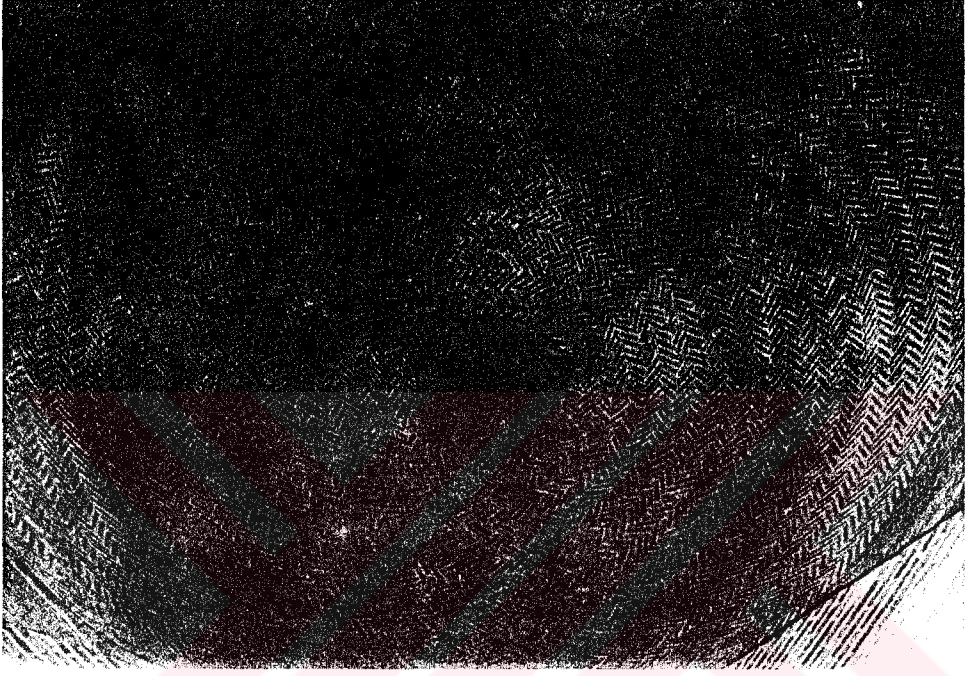
FOTOĞRAF: 54. Konya, Karatay Medresesi Portali.

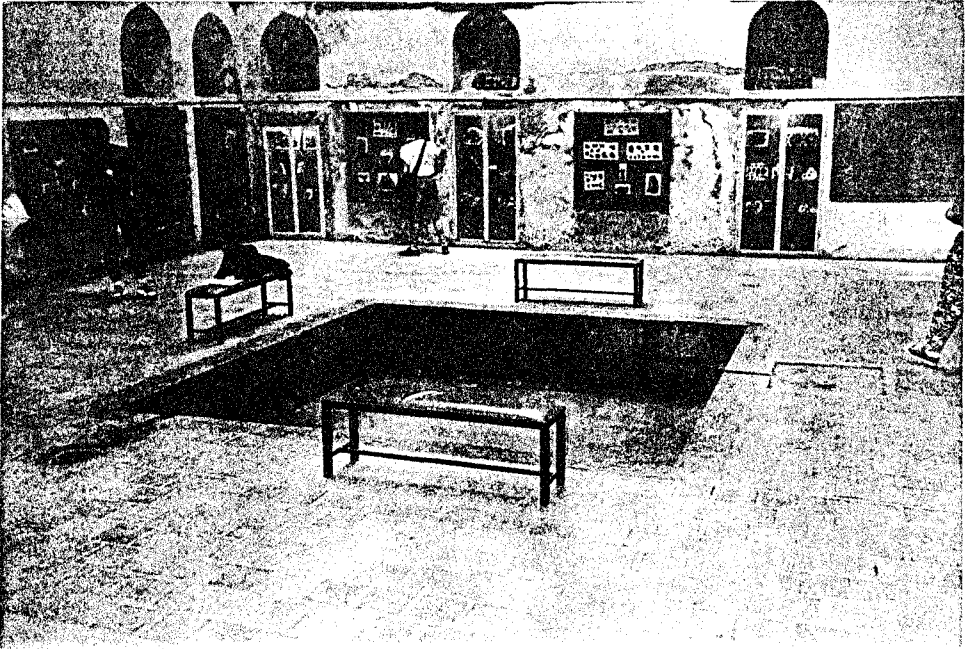
FOTOĞRAF: 55. Konya, Karatay Medresesi, Kubbe ve Üçgen.

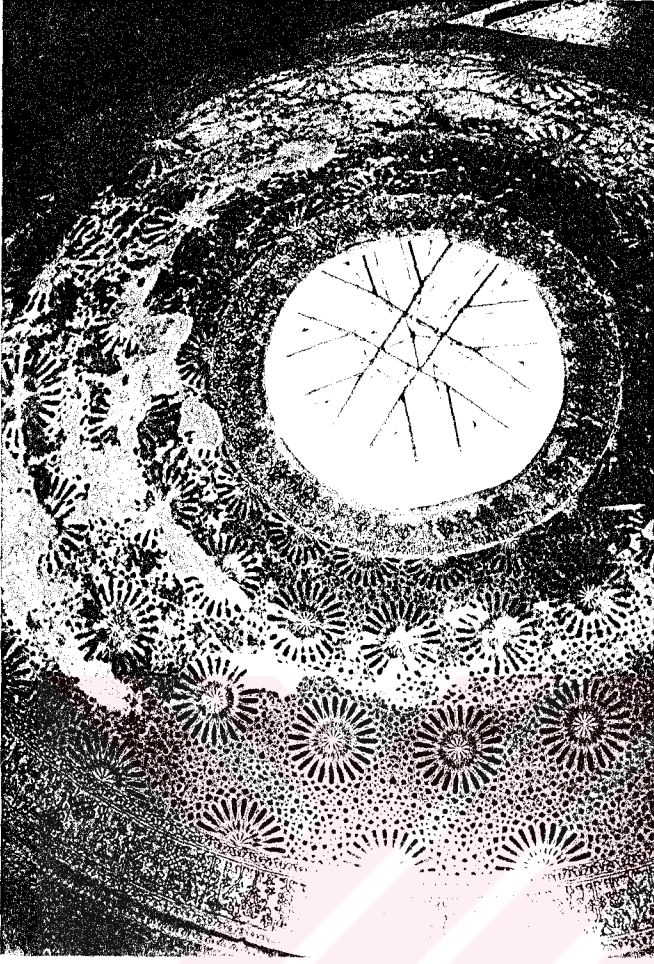
FOTOĞRAF: 56. Konya, Karatay Medresesi, Eyvan.

FOTOĞRAF: 57. Konya, Karatay Medresesi, T rbe Mekanı Kubbesi.

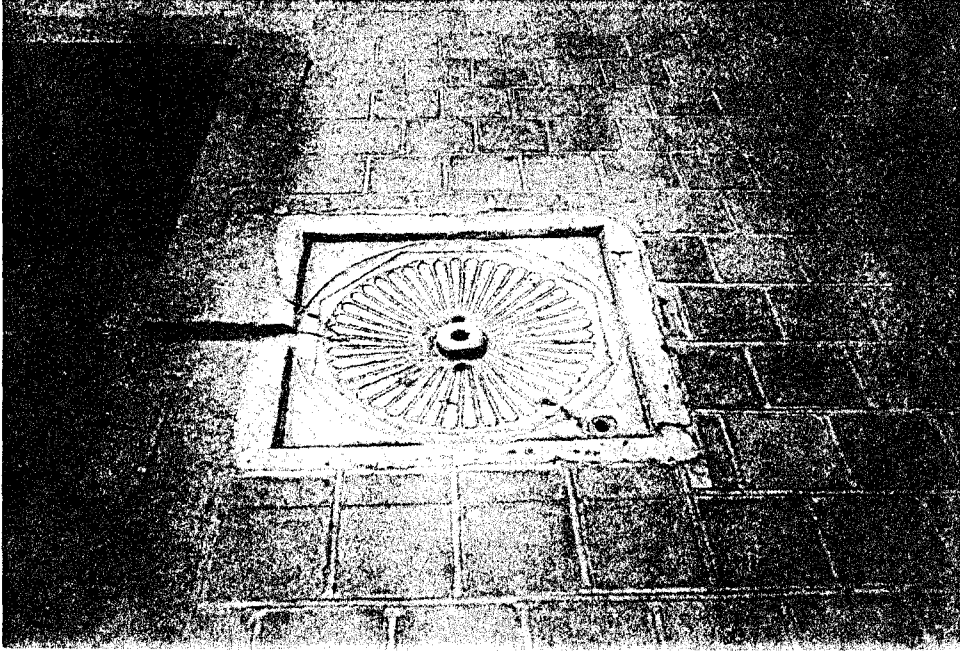
FOTOĞRAF: 58. Konya, Karatay Medresesi Havuzu.

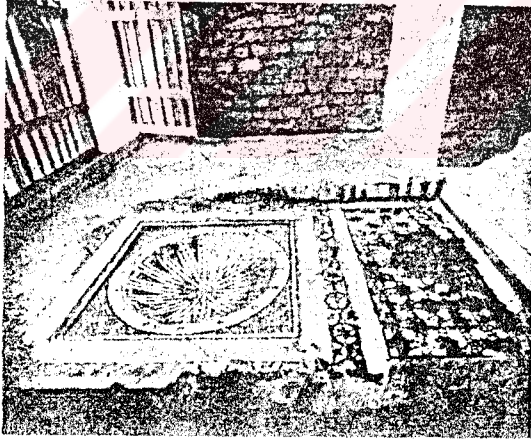
FOTOĞRAF: 59. Konya, Karatay Medresesi Kubbesi.

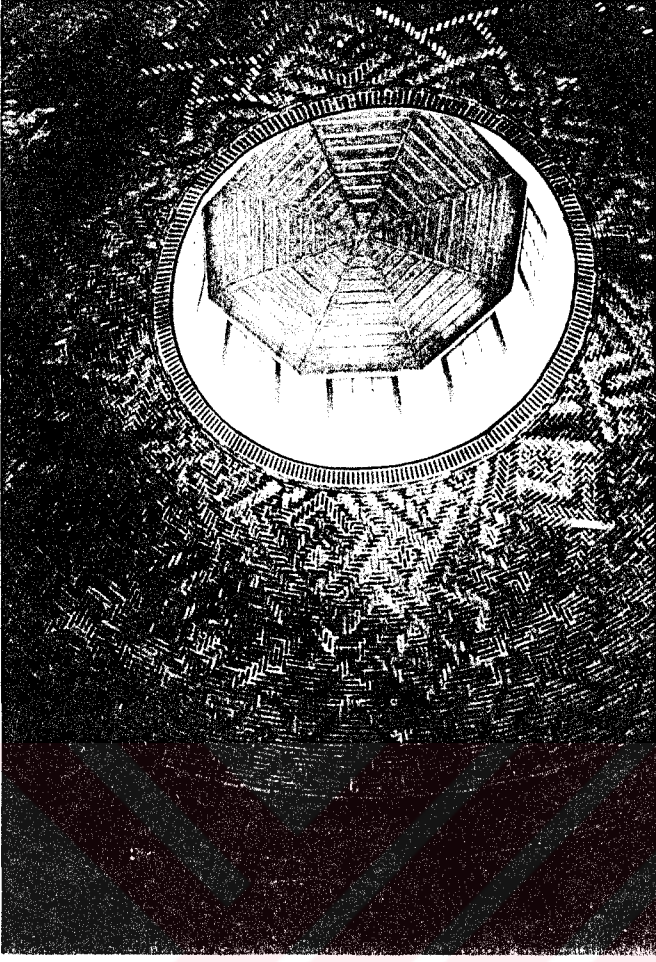
FOTOĞRAF: 60. Konya, Karatay Medresesi, Kıvrımlı Su Yolu.

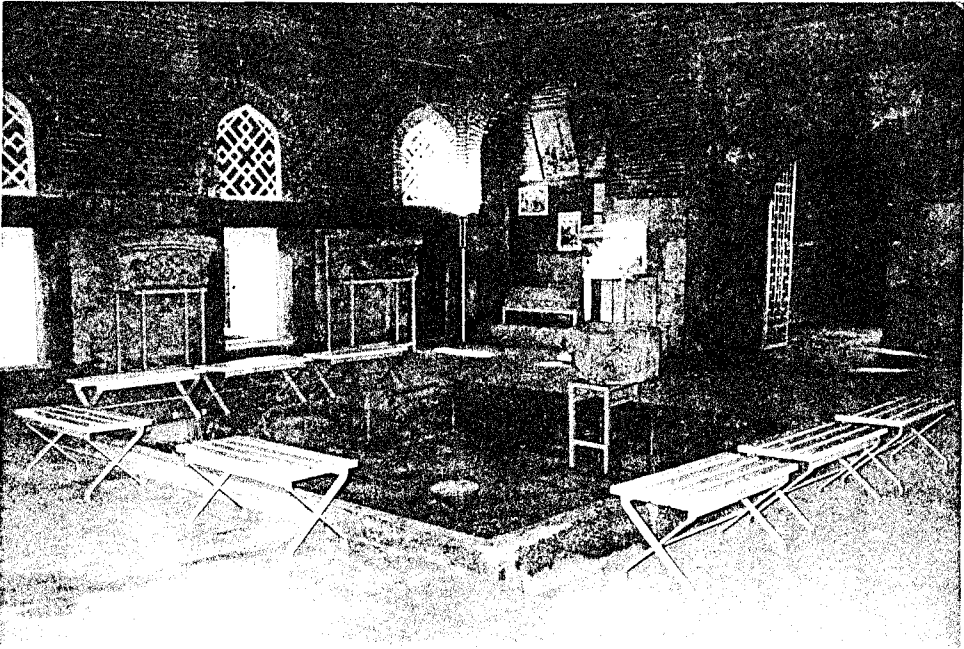
FOTOĞRAF: 61. Konya, Karatay Medresesi, Fıskiye Çanağı.

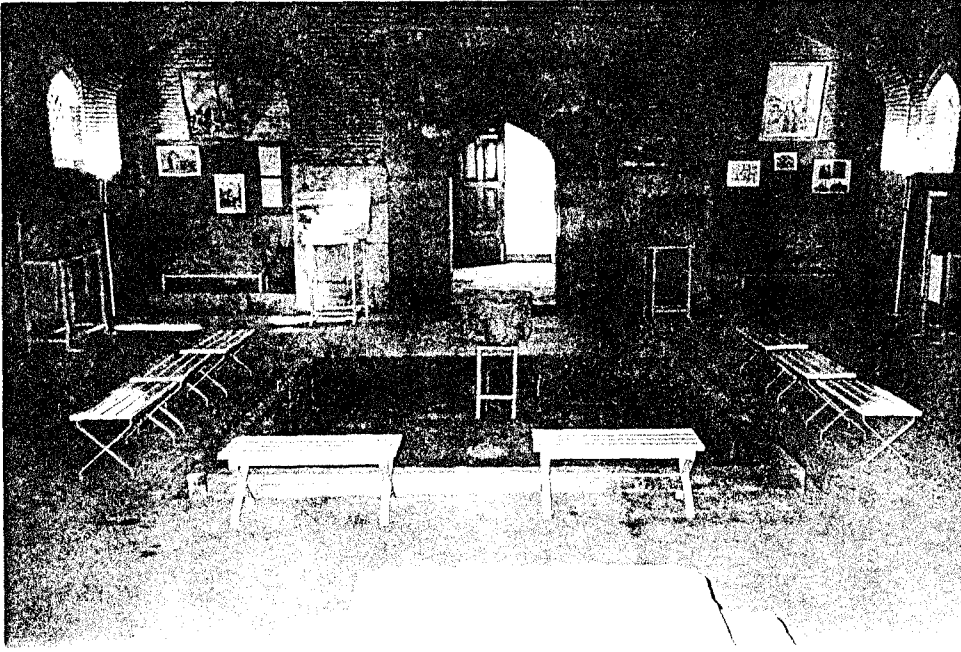
FOTOĞRAF: 62. Kalavun Maristanında Mermer Mozaikli Havuz.

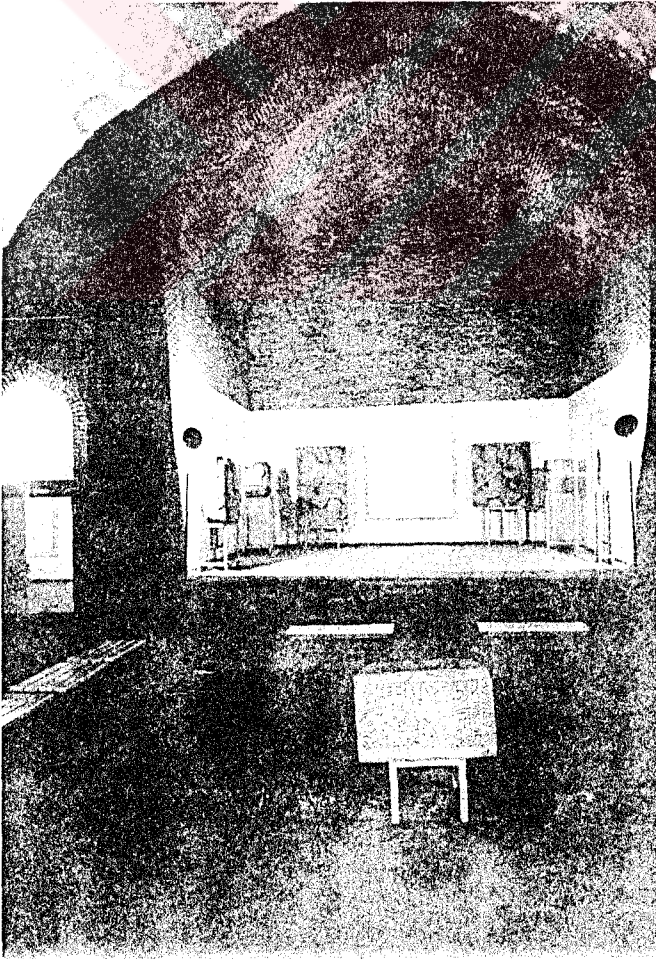
FOTOĞRAF: 63. Konya İnce Minareli Medresesi Kubbesi.

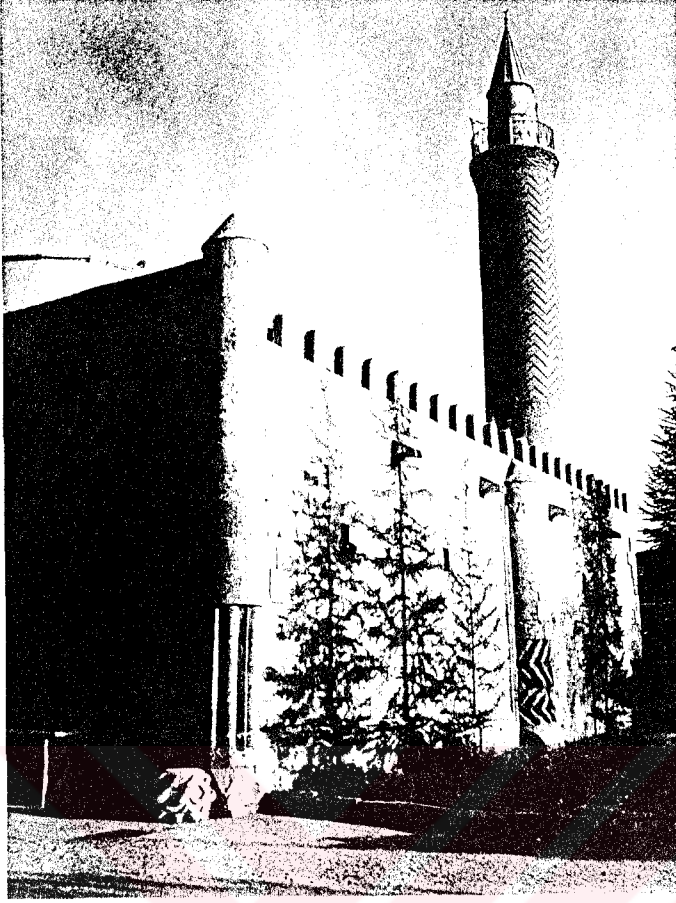
FOTOĞRAF: 64. Konya İnce Minareli Medresesi Havuzu.

FOTOĞRAF: 65. Konya İnce Minareli Medresesi sofa Girişı.

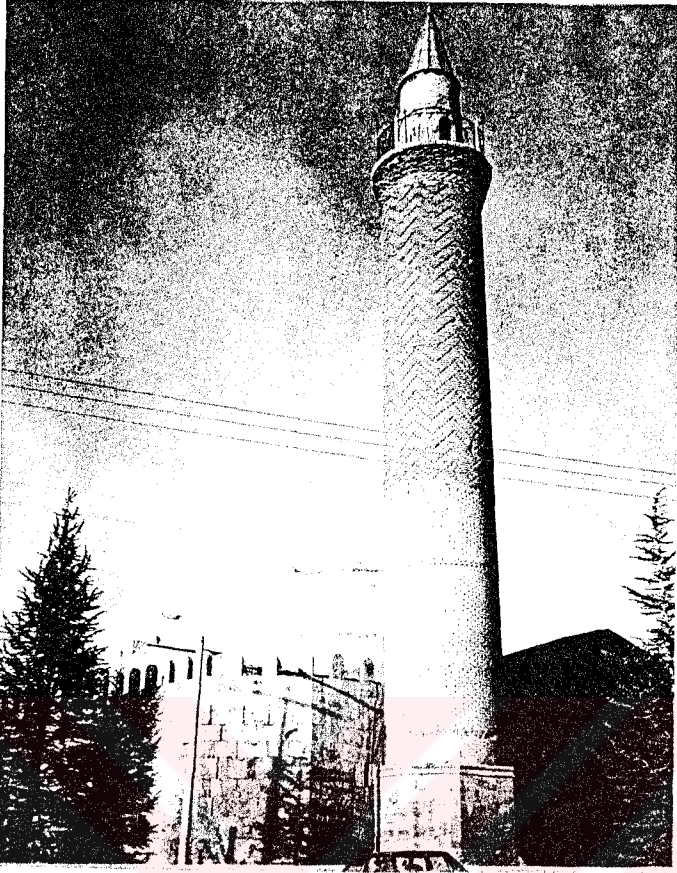
FOTOĞRAF: 66. Konya İnce Minareli Medresesi Eyvanı.

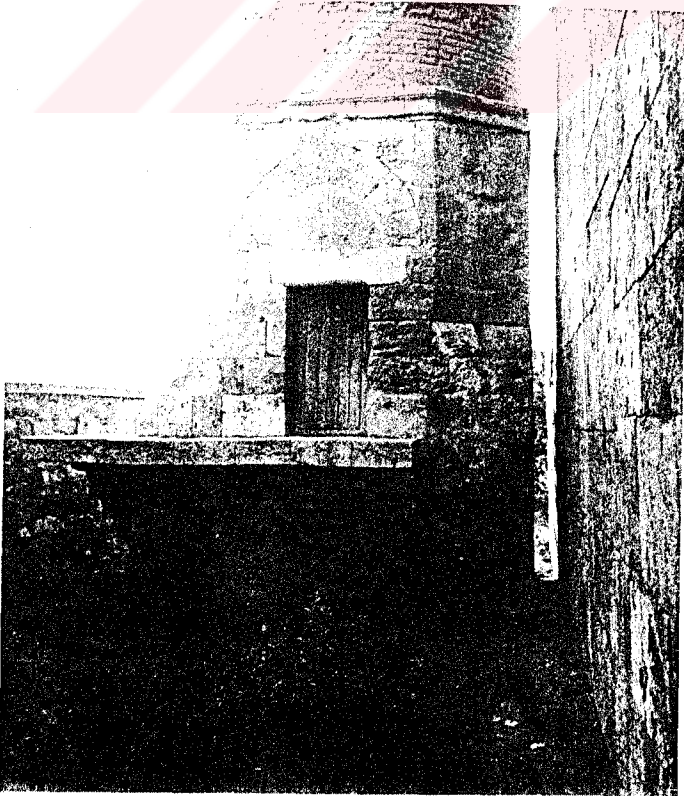
FOTOĞRAF: 67. Kırşehir Cacabey Medresesi Batı Cephesi.

FOTOĞRAF: 68. Kırşehir Cacabey Medresesi, Türbenin Köşe Kulesi.

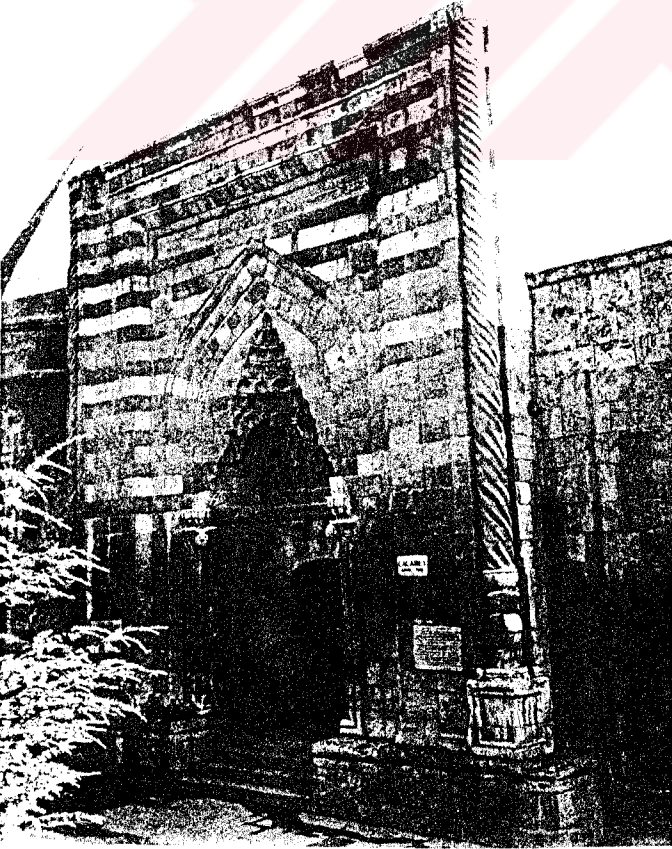
FOTOĞRAF: 69. Kırşehir Cacabey Medresesi Minaresi.

FOTOĞRAF: 70. Kırşehir Cacabey Medresesi Minaresinin Girişi.

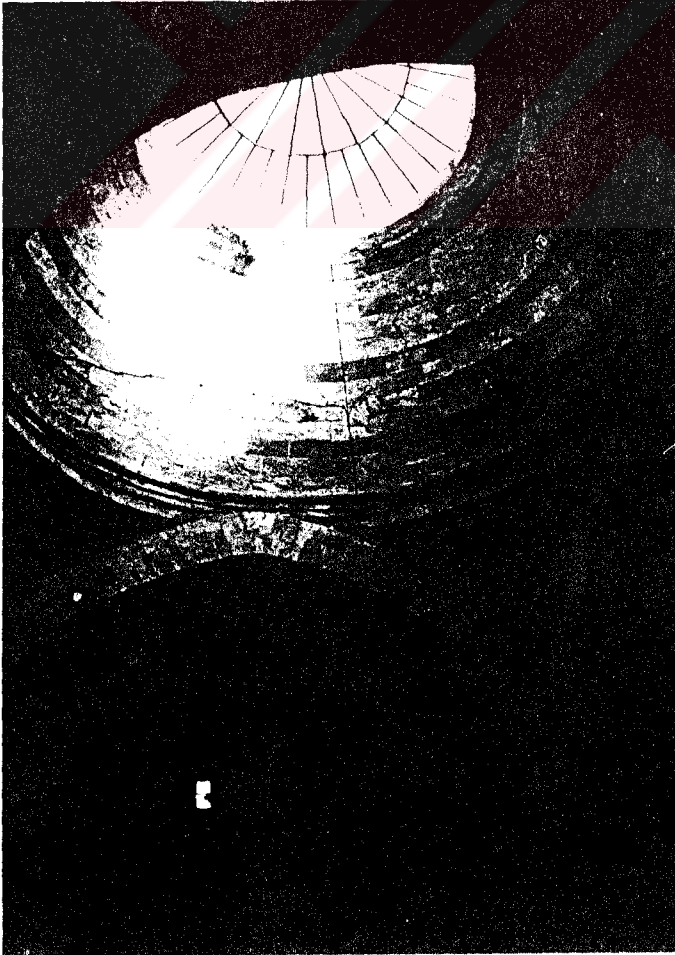
FOTOĞRAF: 71. Kırşehir Cacabey Medresesi Türbesi.

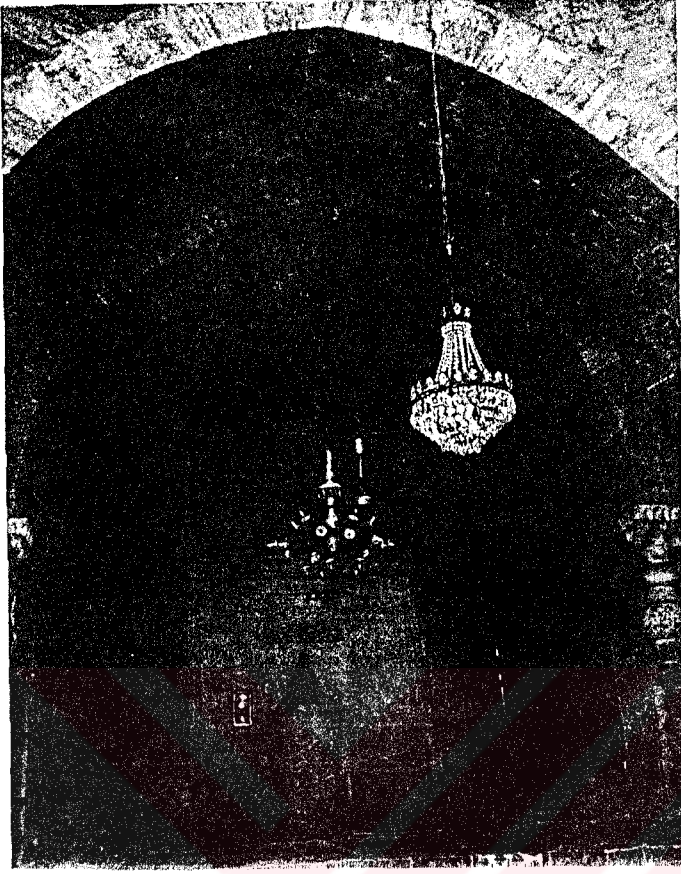
FOTOĞRAF: 72. Kırşehir Cacabey Medresesi Portali.

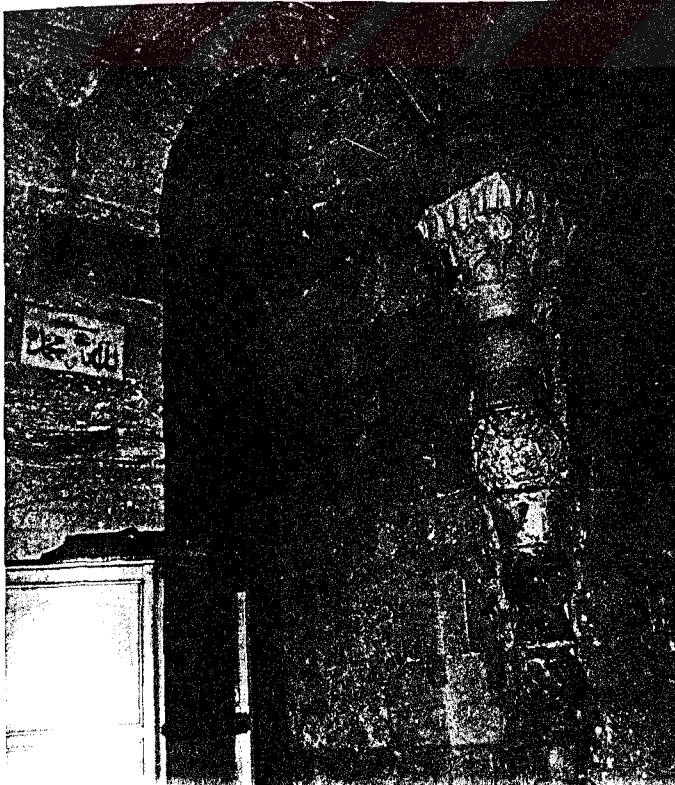
FOTOĞRAF: 73. Kırşehir Cacabey Medresesi, İkinci Kata Çıkan Merdiven.

FOTOĞRAF: 74. Kırşehir Cacabey Medresesi Kubbesi.

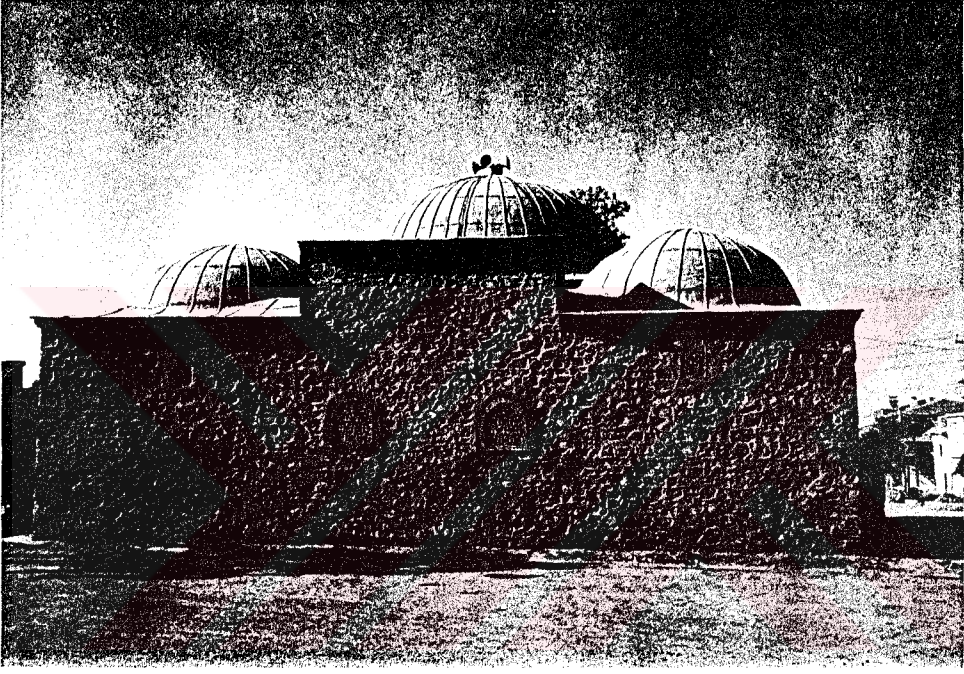
FOTOĞRAF: 75. Kırşehir Cacabey Medresesi Eyvanı.

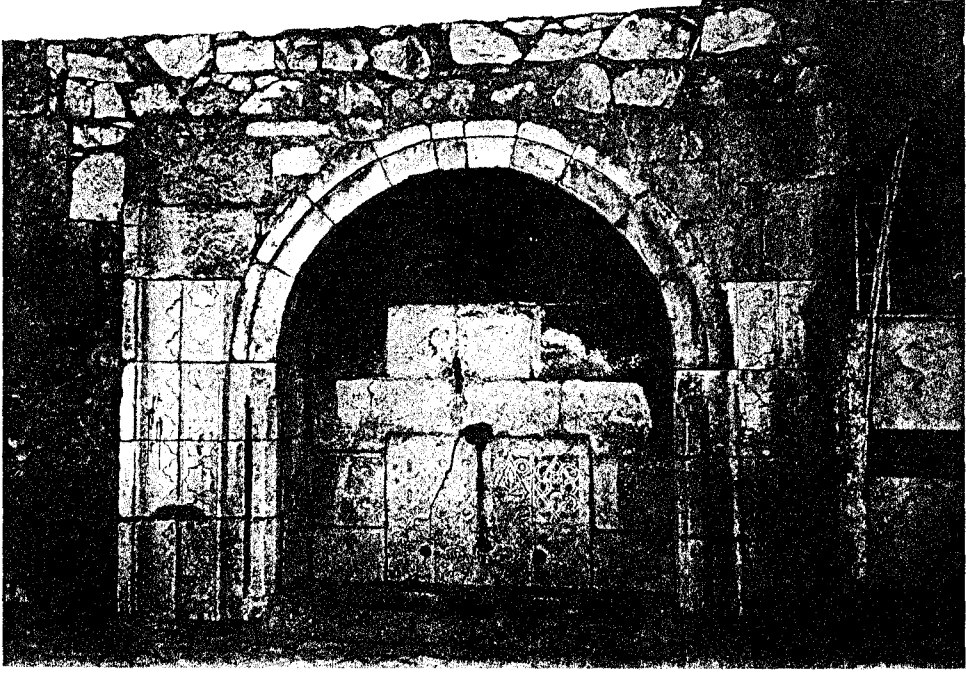
FOTOĞRAF: 76. Kırşehir Cacabey Medresesi Eyvanının Köşe Sütunu.

FOTOĞRAF: 77. Kırşehir Cacabey Medresesi Balkonu.

FOTOĞRAF: 78. Afyon, Çay Medresesi Güney Cephesi.

FOTOĞRAF: 79. Afyon, Çay Medresesi Çeşmesi.

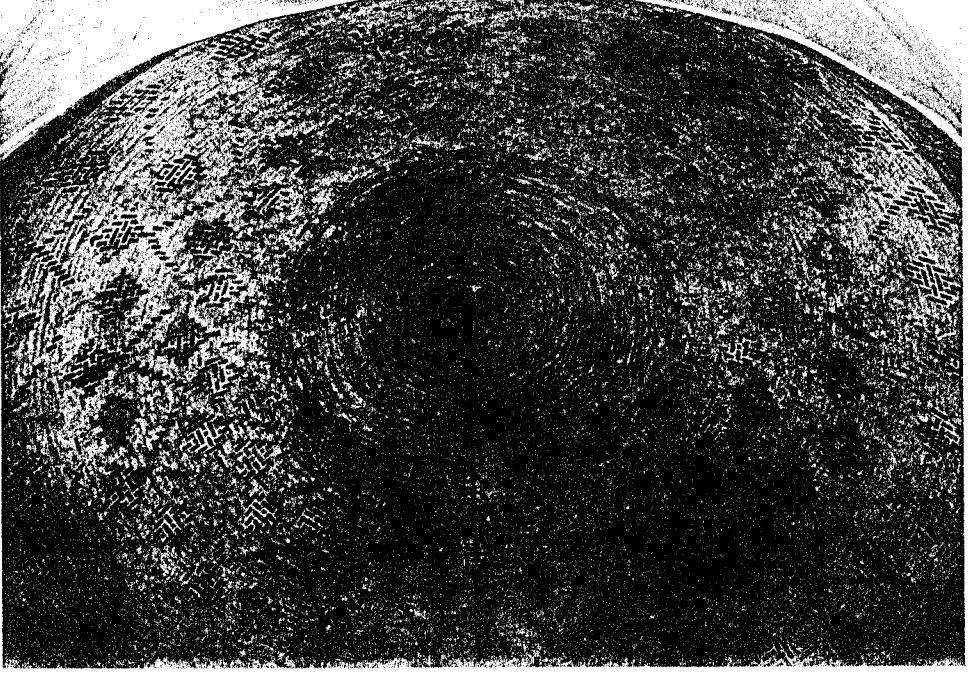
FOTOĞRAF: 80. Afyon, Çay Medresesi Eyvanı ve Mihrabı.

FOTOĞRAF: 81. Afyon Çay Medresesi Ek Yapının Pencereleeri.

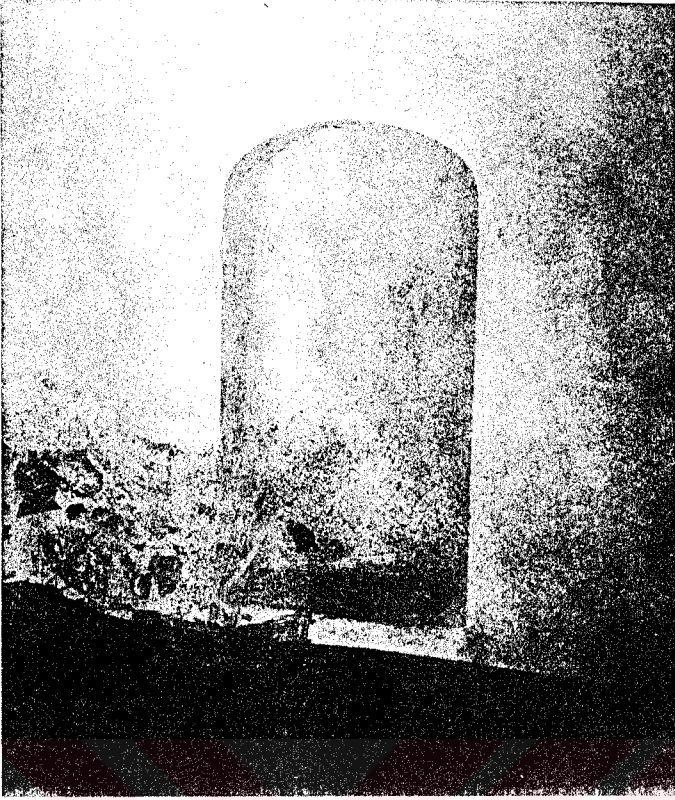
FOTOĞRAF: 82. Afyon Çay Medresesi Portali.

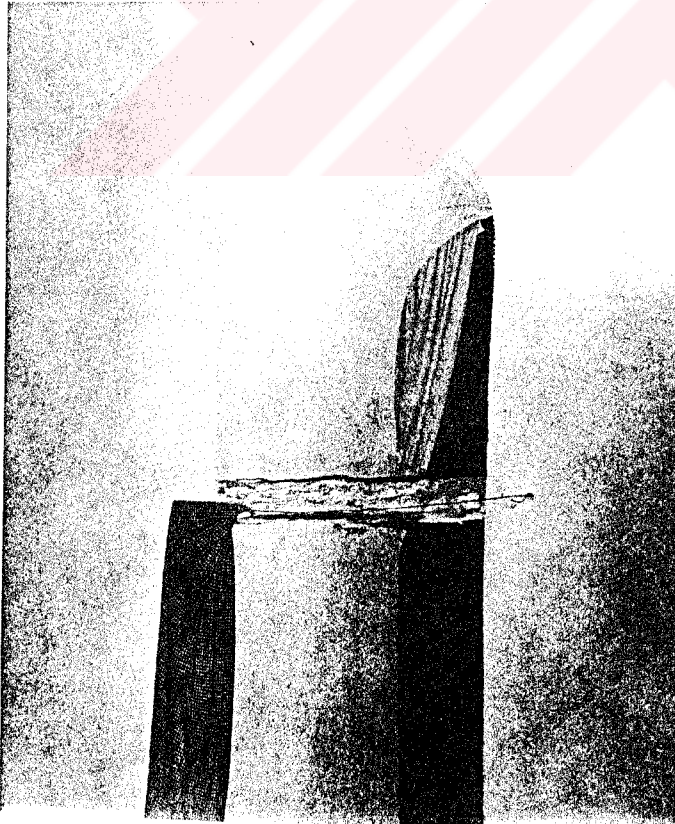
FOTOĞRAF: 83. Afyon Çay Medresesi Kubbesi.

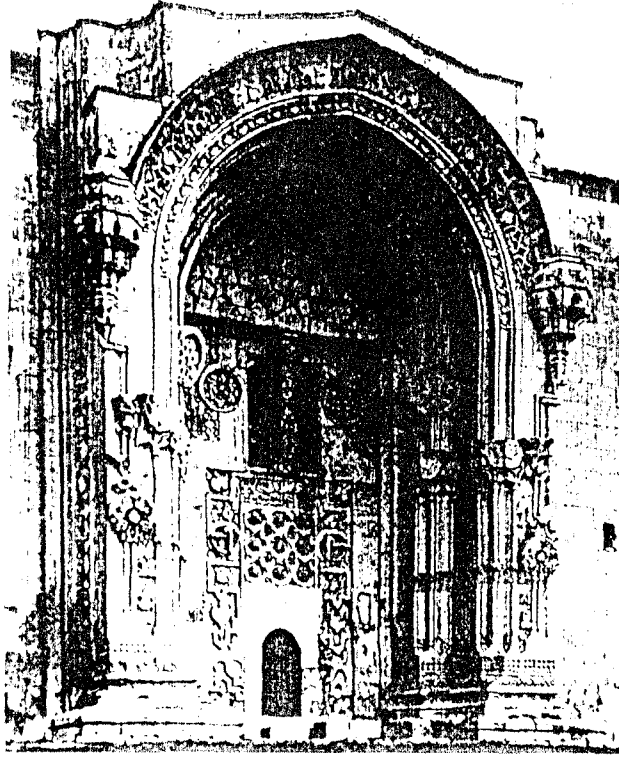
FOTOĞRAF: 84. Afyon Çay Medresesi Ek Yapının Kubbesi.

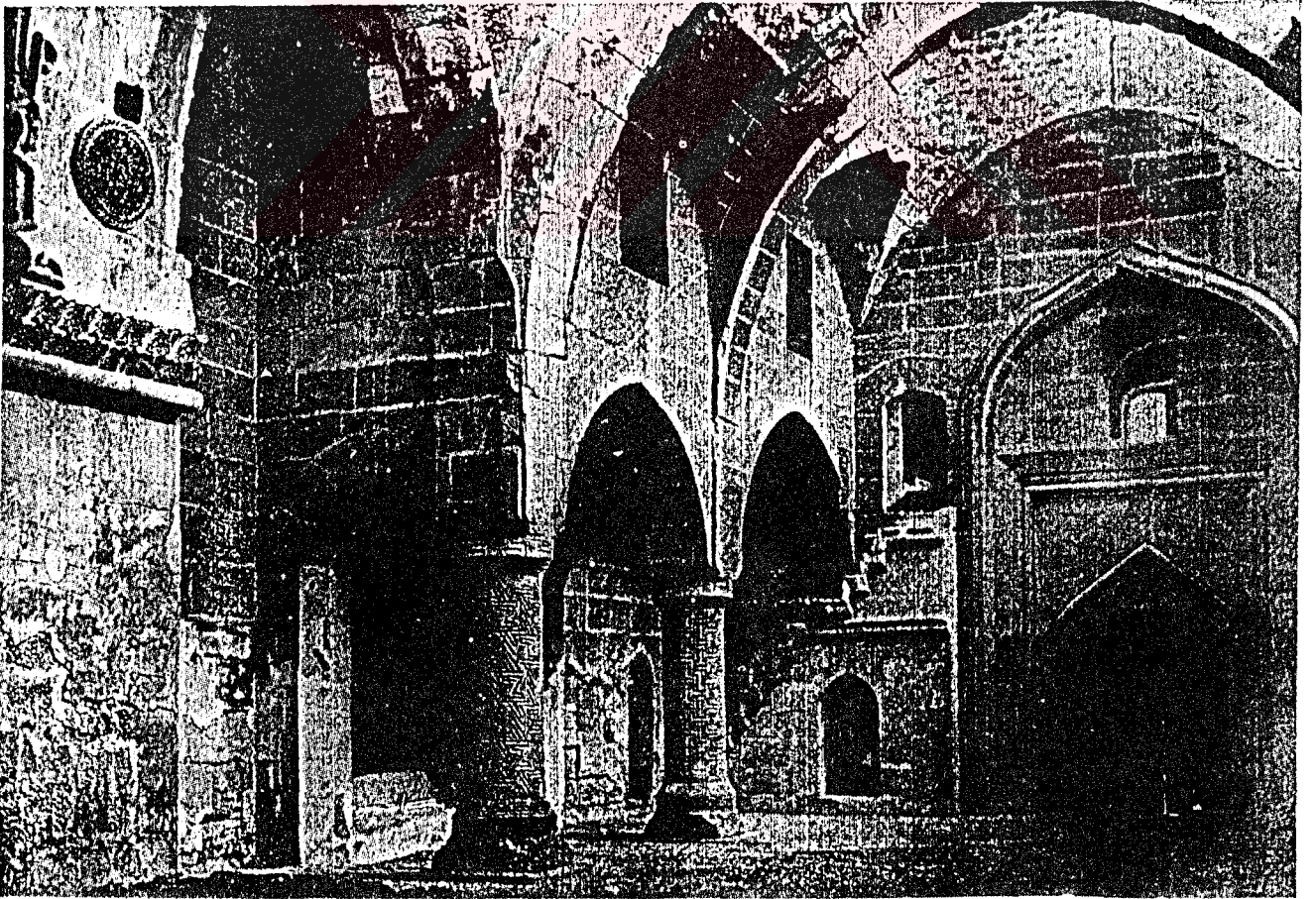
FOTOĞRAF: 85. Afyon ay Medresesi Ek Yapının Ocağı.

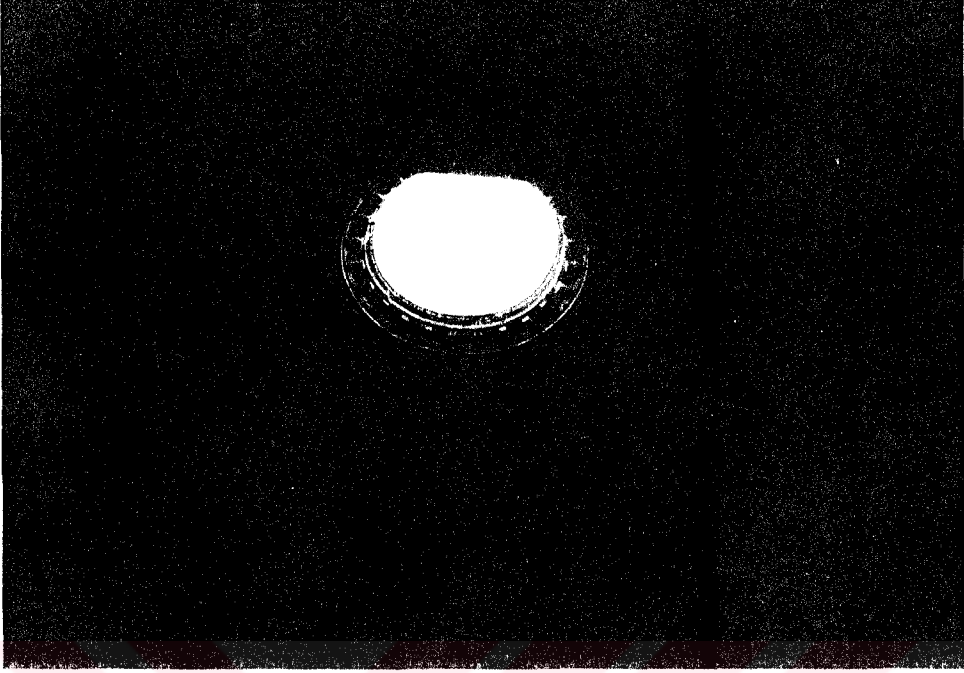
FOTOĞRAF: 86. Afyon ay Medresesi HÜcre Girişİ.

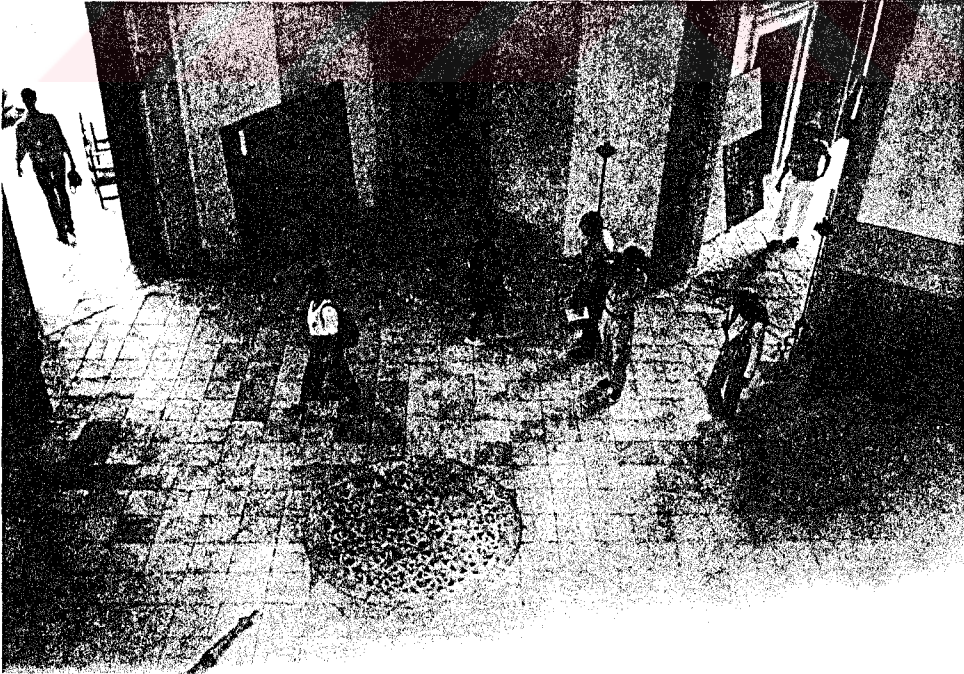
FOTOĞRAF: 87. Divriği Turan Melik Şifahanesi Portali.

FOTOĞRAF: 88. Divriği turan Melik Şifahanesi, İç Mekân.

FOTOĞRAF: 89. Vincenzo Scamozzi'nin "La Rocca" Villasının Kubbesi

FOTOĞRAF: 90. Vincenzo Scamozzi'nin "La Rocca" Villası İç Mekân.

ÖZGEÇMİŞ

Aygül AĞIR, 9.11.1964 yılında Konya'da doğdu. İlkokul öğrenimini Konya Altın Çeşme İlkokulu ve İstanbul Beşiktaş Yıldız İlkokullarında yaptı. İstanbul Özel İtalyan Lisesi'ne devam etti ve bu okuldan 1983 yılında mezun oldu. Aynı yıl, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde üniversite öğrenimine başladı. 1988 Kış döneminde mezun oldu. Aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans programını kazandı. Halen bu programda öğrenimini sürdürmektedir.

1985 yılından itibaren çeşitli mimarlık bürolarında çalışan Aygül AĞIR, 1990 yılında başlanılan "Kula Koruma İmar Planı"nın hazırlanmasında görev aldı. 1991 Eylül ayında Vicenza'da düzenlenen "33.Uluslararası Andrea Palladio Kursu"na katıldı. İtalyanca ve İngilizce bilmektedir.